

SZENTMIHÁLYINÉ SZABÓ MÁRIA

LORÁNTFY ZSUZSANNA

REGÉNY

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

*Fenntartunk minden jogot, a fordítás, a színpadra alkalmazás
és a filmesítés jogát is.*

Copyright by Singer és Wolfner Rt. Budapest, 1938.

Budapesti Hírlap nyomdája. — Felelős: Nedeczky László.

MEGRONTOTTAK

XXI.

Rákóczy György ötször is az ablakhoz lépett. Még most is késett a Zsuzsannát hozó hintó.

Mint Bethlen híve, türelmetlen volt, mint férj, még inkább az. Tudta, hogy a királyné várja feleségét, — de ugyanakkor szorongott a szíve: hátha baj késlelteti Zsuzsanna érkezését?

Mikor a lovasszolgák elsejét meglátta, nem bírt tovább várni. Kirohant a kapu elé. Fedetlen fővel maga nyitotta a kaput, hogy minél előbb láthassa asszonyát. Félretolta az inast s a hintó fedelét is maga hajtotta ketté.

Zsuzsanna először gyermekét nyújtotta férje elé. A kiosi subácskába volt bonyálva és levarrott takaró borította nyakától lefelé. Fekete fejcskáján kétszeres fejkötő. Aludt. Két kis keze le volt szorítva, de még alvás közben is kísérleteket tett, hogy legkedvesebb mozdulatával arcocskájához szorítsa.

— Nem esett bajotok, édes párom?

A nagy úr keze megremegett, mikor átvette drága kincsét. Szívéhez szorította a kisfiút és elparancsolta maga elöl a segédkezni akaró szolgálodat. Másik kezével Zsuzsanna kezének adott erős támaszt.

— Gyorsan bé a házba, édes asszonyom. Erős tüzet rakattam. Hamarosan felmelegedhettek. Ámbátor nyár derekán volnánk, igen cudar ez az esős hideg.

Zsuzsanna arca nekipirult. A meleg fogadtatás felejtette vele a nagy törődöttséget. Fájós derekát kiegyenesítette az öröm, hogy újra ura meleg jobb-jában bújhatik meg kis keze. Most már nem sokat törődött azzal sem, ami egész úton izgatta. Ha György úgy kívánja, hogy a királyné elé járuljon, oda fog menni. S majd a jó Isten megadja a szavakat, amikre szüksége van.

De azért jól esett, hogy aggodalmait közölhette urával:

— Jaj, úgy féltem, édes jó Uram!

A kandalló parazsát maga egyengette György. Még mindig fogta a gyermeket s gyönyörködve nézte ébredező szemét:

— Nem voltam én még ilyen főhelyen... Útközben is mindig csak arra gondoltam: mit mondok majd a felséges asszonynak?

— Lorántfy Zsuzsanna mindig tudja, mit beszéljen. Attól én egyet se félek, hogy meg ne találjad a szót...

Vitte a kis fiút a hálózba. Magasról tette le a mennyezetes ágyra, de olyan gyöngéden, mintha pelyhet tartana a kezében. Hogy a kicsi felnyikkanott, óriás kezével bontogatni kezdte kis subáját. Egész arca kacagott, nemcsak a szája. A boldog apa megtestesülése volt a nagy darab ember, de a büszke férj is szóhoz jutott.

— Az én feleségem ne tudná, hogy viselkedjék¹? Hiszen ő maga is olyan, mint egy fejedelemszony . . .

— Ugyan . . . Ugyan már . . .

Pironkodva háritotta el a dicséretet Zsuzsanna. Szedte le magáról az útiruhát, hogy kényelmesebben mozoghasson.

György sajnálkozva nézte. Az ágyon hagyta a gúzsából kibontott, rugdalózni kezdő kisfiút s csak most vonta magához szerelmes érzéssel asszonyát.

Gyönyörködve fogta két kezébe a kipirult, keskeny arcot. Biztatva, kecsegtetve mondta:

— Én szegény kis madárom, most aztán láss hozzá . . . Vedd le ezt a régi ruhát és öltsd fel a szép újat, amit kikészítettem ...

— Hiszen ez is szép . . . Mindig is szerette kigyelmed.

Zsuzsána végigsimított kék atlasz ruháján. Mint fiatalasszony, ezt vette fel legelőször. Mintha azt a szép pillanatot kellett volna most megtagadnia.

— Le kell vetned, drága feleségem... A királyné asszony úgy is mindig olyan éktelen bánatos. Nem esne jól nékie, ha azt látná, hogy nem öltöztél díszbe érte. Már csak hozd meg érte ezt az áldozatot, édes jó lelkem . . .

Aldozat¹? Ez a szó azonnal arra indította Zsuzsánát, hogy fűzni kezdje atlaszvállát. A superlát mellé bújt s György gyönyörködő szemmel követte. Milyen szemérmes, milyen szende. Mintha nem is hozott volna néki két szép fiút a világra. Bár hiszen, ha összeszámítja, négy esztendő alatt még nem töltöttek együtt annyi időt, hogy megszokhatta volna az asszonyi bizalmaskodást...

Olyan mély érzés mondta szívében ezt, hogy most elfordult, nehogy felesége meglássa vágygial telt szemét. Újra a gyermekhez hajolt. Úgy biztatta tovább az asszonyt:

— Ha nem hoztál magaddal frájjt, bizony magadnak kell felöltözködnöd. Itt a ruha, az almáriomra akasztva. Talán bizony jó is lesz?

összehunyorított szemmel várta az asszony meglepődött kiáltását. S az nem ,maradt el. Halványlila kamuka szoknya függött az almáriom oldalán. Válogatott igazgyöngyszemek dudorodtak az ezüstös hímzés között. Sötétebb lilabársony vállát éppen így igazgyöngy díszítette vagyontérvé. S a hozzávaló fejkötő, a velencei csipkéből készült fátyol, az

ugyancsak csipkéből szabott felümeget olyan összhangzó volt, mintha a legkényesebb ízlésű asszony válogatta volna össze.

— Honnan vette? Honnan vehette ezt?

Zsuzsanna összecsapta a kezét. Ámult a szépségen, de bántotta a nagy érték.

— Én bizony Thurzóné asszonytól kértem tanácsot. Aztán együtt mentünk megkeresni, ami kell. Szerencsére erre járt egy görög, Isztambulból hozta ezt a matériát. Thurzóné asszonyom meg összevarratta a kisasszonyaival. Azt mondta, ha nem lenne elég bő, tágíthatsz rajta a zsinórozással.

Zsuzsanna nevetni kényszerült. Olyan mulatságos volt, hogy az ő hadakozó ura, az ő főembere asszonyi ruházattal bíbelődjék. Gyermeeki módon örült szép ruhájának. De míg szakértő szemmel nézte a hímzést, egyszerre elkedvetlenedett:

— Már pedig ez nem török hímzés- Ezt valami főasszonynak hímezték a kisasszonyai. Itt van ni, mindenütt benne a tulipán... Szerelmes uram, — csak tán nem valami rablott portékába öltöztet most engem kigyelmed?

György nevetett. Szélesen, boldogan. Még egyre nézte az előtte rugdalózó gyermek bársonyos testét: A kicsi apja bajusza felé kapkodott. Hangokat próbált tagolni:

— Bi-bá-Pá-pá...

— Én csak azt tudom, hogy igaz árat adtam érte. Meg sem is merem mondani, hány aranyat, mert akkor sírsz, hogy a pataki diákjaidtól vettem el... Már pedig királyné elé nem mehet akárhogy Rákóczy Györgyné...

Most újra összeszorult Zsuzsanna szíve . . . Igaz is, — a királyné ... Vájjon milyen lesz?

S míg ura kezén kilépkedett a szobából, hátra-hátrafordult az ágyon újra szendergésbe kezdő kis-

fiához. Egész tartása elárulta, hogy legszívesebben visszafutna hozzá.

De György vezette erős kezén. Hintóba ültette, újba, bársonnyal béleltbe. S bár csak pár lépésnyire lakott Bethlen Gábor, mégis teljes kísérettel hajtat- tak oda. Zsuzsanna csak akkor eszmélt magára, mikor szemben állt a másik asszonnyal.

Tudta, hogy beteg. Tudta, hogy idő előtt meg- öregedett. De mégis valami királyit várt. E helyett azonban csak a szenvedés megtestesülése fogadta.

Károlyi Zsuzsanna pirosbársony székben ült. Pirosbársony díszruhája szétterült körülötte. Gránátok ragyogtak a ruhán és gránátok fogták össze fején is a drága fátyolt. A bíborszínben mégis gyá- szos volt elesett termete, beesett arca, keskenyre összeszorított ajka.

Zsuzsanna mélységes szánalommal közeledett hozzá. Kezére hajolt s nem a királynénak kijáró tisztelet, de a szenvedőnek adott szánalom és segí- tenivágyás tette meleggé kézcsókját.

Károlyi Zsuzsanna megérezte ezt. Magához ölelte és helyet mutatott neki egy alacsonyabb széken. Intett az udvari asszonyoknak. Űgy távoztak azok, hogy még arcukat is alig láthatta Lorántfy Zsuzsanna.

— Kigyelmed is elmehet, Rákóczy uram. Vagy egy pár napra hagyja nálunk ezt a szép asszonyt. Ezt a maga drága kincsét.

Ijedten tiltakozott Zsuzsanna...

— Felség, engem vár a kisfiam. Esztendő sincs még a lelkem ...

— Úgy?

Összeszorult a keskeny ajak. Bágyadtan intette közelebb a kifelé hátráló Eákóczyt a vértelen kéz:

— Hát akkor majd jöjjön el a gyermeke any- jáért, ha eljön az ideje. De addig hagyja itt nálunk. Magunkban akarunk szemben lenni véle.

Sorba csukódtak az ajtók a kifelé siető udvari nép között. De Károlyi Zsuzsanna még várt egy darabig. Csak akkor kezdett beszélni, mikor az utolsó szoknya is elsuhogott a belső termék felé. Még akkor is lehalkította hangját. Közelebb húzta a fiatalasszonyt. Tágranyitott szemmel súgta a fülébe:

— Vigyázz rá... Jól vigyázz rá... Mert ha résen nem leszel, ezt is megrontják a boszorkányok!

Zsuzsanna azt hitte, gyermekéről beszél. Leküzdötte borzongását és derűsen igyekezett felelni:

— Nincsenek boszorkányok, királyné asszonyom ... Ha a gyermeknek baja esik, csak úgy Isten rendelése az, mintha nagy emberrel történik valami...

— Nem is a gyermekedet félted, Lorántfy Zsuzsanna. Ezért nem hívtalak volna magamhoz. Gyermeket mindig adhat az asszonynak az Isten, bár nékem azt sem adott, mikor az enyéimet elvette ... De szerelmeset férfiszívet csak egyszer ad az életbe. És ha azt elveszik tőle, soha nem tudja visszaszerezni.

Lorántfy Zsuzsanna úgy érezte, feneketlen kút szélén áll. Szédülő fejjel kapaszkodott az alacsony szék ülésébe. Keze remegett. A túlfűtött helyiségben is érezte, hogy végigborzong háta a rémülettől.

Szeretett volna cáfoló szót mondani. De ezt nem engedte az illendőség. Meg nem is túrt beszélgetést a királyné akarata, ő most elhatározta, hogy egyszer életében valakinek mindent kibeszél.

Szárazzá aszott ujjait rátette a fiatalasszony kezére. Fogta a vonagló ujjakat, mintha menekülni akarót -ített volna rabul. Közelebb hajolt.

— Ne félj tőlem, Lorántfy Zsuzsanna! Az elmémet még nem rontotta meg a boszorkány, ámbátor azt is eleget próbálta. De csak ritkán van olyan hatalmas felettem, hogy ne lássak, ne halljak. Ki

tudja, ilyenkor talán itt jár, a palotán! Gyönyörködik a kínomban... De most nem jöhet... Tegnap volt rajtam a kórság. Nem tudja ilyen szaporán még egyszer rámadni. De meg, hogy te itt vagy...

Tekintete átszellemült. Elvonta kezét a fiatalasszony ujjairól és összekulcsolta:

— Megsegít engem az irgalmas Isten, hogy használhassak utolszor életemben is, mert én mindig csak a jót szolgáltam, Lorántfy Zsuzsanna. Igen igyekeztem azon, hogy mindenkinek tehetségem szerint használjak, senkinek ne ártsak és hogy valakinek szántszándékkal akartam volna véteni, arról nem tudok.

Istent hívta tanújául a választott királyné s a fiatalasszony érezte a pillanat nagy erejét. Lekúszott székéről. Odaborult a másik asszony lába elé. A vörösbársony szoknya ráncaiba temette arcát.

Tétován indult meg fejkötője alól kirakoncát-lankodó fürtéi felett a királyné keze.

— Tudom, milyen igaz embere Bethlen Gábrrielnek Bákóczy György. Sokan akarták ellene hergelni ő felségét, de én nem engedtem. Soha nem felejttem, hogy menyegzőtök után nagy veszedelmet távoztattott rólunk. Ha akartad volna, te akkor visszatarthattad volna. Mert nagy az új asszony hatalma az ő urán. De te még biztattad. És ezért tudom, hogy te is hívünk vagy... Már pedig a hűséges asszony mellett a férfiember hűsége is megsokszorozódik. És szegény Bethlen Gábornak nagy szüksége lesz igaz emberekre, ha már én nem leszek...

— Felség!

Felnyögött a megkínzott asszony. Könnyáztatta szemét fölemelte a királynéra. S az lehajolt hozzá. Nem emelte fel, ő maga maradt görnyedten, mintha gyermeknek mondana mesét. Szörnyű, lidérces mesét, amit magános éjszakák sugdostak fülébe...

— Sokáig már nem tart... Érzem, mikor a tor-

komat fojtja, hogy ha kevésbé jobban szorítaná, nem bírnám tovább. Majd rájön ő erre... S akkor kell még csak az igaz ember Bethlen Gábrielnek. Mert akkor „a sok hízelkedő, meg hazudozó még jobban körülveszi. S akkor nem lesz mellette Károlyi Zsuzsa szeme, hogy lásson és nem lesz mellette ez a szegény kéz, hogy visszatartsa. Akkor jön el a Rákóczy György ideje. Ha ugyan ...

Összeborzongott, mintha rémképet látna. De aztán bizakodó mosoly ült vértelen ajkára.

— Nem, — ezt nem teszi meg az én uram! Helyembe nem ülteti a boszorkányt. Rajta csak addig van hatalma, amíg én élek. De ha elszáll belőlem a lélek, megtörik a hatalma. S akkor szabad lesz Bethlen Gábriel. Olyan nagyot merhet, amilyet soha magyar ember. Mert már nem húzza vissza az én nyavalyás állapotom s nem kísérti soha többet az az elkárhozott lélek...

A józanságnak és elborultságnak olyan irtózatossá vegyüléke volt az asszony arcjátéka, mint a szavai. Zsuzsanna szeretett volna medret szabni a szóáradatnak, ösztönösen egy irányba terelte a beszédet.

— Én nem úgy tudom... Bocsásson meg, Fel séged, de nem is hiszem... Hanem azért, ha beszélne nékem a boszorkányról...

— Még nem találkoztál véle?

Újra közelebb hajolt és belenézett az asszony szemébe. Ré múlt volt az, de tiszta és bizakodó.

— Nem, — te még meg nem esmérted. Sem testi formájában, sem hang képében. Mert még tán ez az irtózatossabb. Mikor az ember nem lát semmit, csak a hangját hallja szakadatlanul. Mert testi formájában el lehet üzetni, ki lehet seprűztetni...

Megborzongott.

— Még hóhér kezére is adhatja, aki nagyon akarja... De a hangja itt marad. Bennünk van

minden szava. Nincs tőle menekvés. Minél kevesebb körülöttünk az ember, annál erősebb ez a hang. És éjszaka...

Arca elé kapta kezét. Felsötteste ide-oda hajladozott kínjában:

— Jaj, az éjszakai hatalmát nem lehet megtörni. Mikor alszik minden, akkor ő a legbátrabb. És elmondja, mindig ugyanazt mondja, ami legjobban fáj. Hogy a mi édes urunk nem szeret bennünket, csak szánalomból tűr meg maga mellett. Hogy a mi urunknak nem ilyen beteg vázra, szegény öreg asszonyra volna kívánsága, hanem olyanra, mint ő. Fialatra, sudárra, fekete hajúra, tüzes szeműre... És megvillogtatja a hófehér fogát és kikacagja a mi fogatlan ínünket... Mert...

Újra suttogott:

— Nem volt az én fogamnak semmi baja. Szép volt, egyenes, mint a keleti gyöngy... Aztán egyszer csak ránézett és kiserkedt az ínemből a vér. Sorvadni kezdett a húsom. Megnyúlt az én szép fogam és aztán csak kihullt. Nem fájt és memj volt beteg. Ép volt, de nem maradt meg tovább az ínemben. Így a hajam is. Nem lett fehér, mert ezi csak az öregség tisztességes színe. Fakó lett, mint a kenderkóc. Aztán egyszerre csak tele lett vele a pármám), tele lett vele a szók, repdesett a levegőben, míg végre... Nézd.

Hátrahúzta fejkötőjét és Zsuzsanna iszonyodva látta, hogy alig fedti haj a sárgás koponyát.

— Ez még semmi. Volt úgy, hogy testemet derékig ellepte a veresség. Mindig olyankor, mikor az ön jó uram szerelmes szívvel közeledett hozzám. Ilyenkor kimeredtem, elszállt belőlem a lélek. S ő maradt ott helyettem. Ő sugdosta az uram fülébe, hogy csúnya asszony, öreg asszony, beteg asszony, magtalan asszony Károlyi Zsuzsa...

Valami nagy elszántság szökkenetett talpra Rá-

kóczynét. Eddig félt, de most úgy, érezte, ez az asszony nera agyrémekkel hadakozik. Ennek valaha, valaki arcába vágta ezeket a szörnyűségeket. Úgy bevészte agyába a bűnösen gonosz szavakat, hogy azokat nem bírja kiemelni többet onnan semmiféle hatalom. Sem imádkozás, sem hit, sem az ura símogatása...

Elrekedt a hangja és vékony ujjaival megragadta Károlyi Zsuzsanna vállát. Belekapaszkodott és szemébe nézett. Úgy kérdezte erős, kényszerítő szóval.

— Mondja hát ki felséged, mikor merészelt illet szembemondani az az asszony kigyelmednek?

Még jobban összeroskadt a királyné és sírni kezdett, mint egy bajba jutott gyermek. Erőtlen, keserves sírással, de azért ebben már ott lappangott a szabadulás reményége is.

— Jaj, hát te tudod? Te hiszed nékem, hogy nálam járt?

— Ilyent ki nem talál asszonyi agy. Ilyent halani kell, egyszer legalább az életben, hogy ne legyen tovább tőle nyugovása annak, aki hallotta. Ki merészelte így megháborítani felségedet? Mikor? Mért nem zavarták el az őrtállók? Hogy nem vigyáztak jobban az udvari asszonyok?

Zokogott tovább az összetört asszony s a sírásból fakadt fel a vallomás.

— Néked elmondhatom, mert te tovább nem adod... Még akkor volt ez, mikor gyermekeimet eltemettük s az uram olyan sokszor járta magában az országot. Először nem is ő maga jött, csak követet küldött. Suttogó vénasszony árulkodta nékem, mért kerüli az én bánatomat Bethlen Gábriel? Udvaromból akadt, aki becsepegtette a mérget ételembe, italomba, aluvásomba, hogy szép asszonyhoz jár az én szerelmes uram. Másnál keres búfelejtést bánatában.

— S hitte felséged?

— Hogy hihettem volna? Jó volt a szava, hűséges minden tette. Csak éppen, hogy ...

Habozott egy pillanatig, aztán kimondta ...

— Csak éppen a szerelmes szívét hagyta el valamerre. Mert azt akkoriban vissza nem hozta nekem, hiába kívántam olyan igen nagyon. Későbbet meg hiába akarta ő maga is... Pedig talán akkor a Teremtő még megszánt volna bennünket. Még adott volna mást a gyermekesek helyett...

Lorántfy Zsuzsanna maga elé nézett. Első gyermeke születését követő napjaikat idézte emlékezetébe. Bizony, ha eltemetnék, még jobb volna ő hozzá az ura, mint azelőtt. Ölelése még talán a nagy gyászt is távoztatni tudná szívéből egy-egy pillanatra . . .

Megborzongott, mintha szerencsétlenséget vezetne be életükbe. De ezt az irtózatot előérzést nem mutathatta meg a szenvedőnek. Csak simogatta a fejkötő alatt kidudorodó magas homlokot, a beesett halántékokat. Sokszor, egyformán, mint aki nem adhat más vigasztalást.

Károlyi Zsuzsannának ez is jól esett. Nyöszörgött még, de már nem permetezett könnyet alákarikázott szeme. Hálásan odabujt a fiatalasszony vállára:

— Mondja tovább, felség. Meglátja, megkönnyebbül, ha mindent kibeszél.

— Aztán... egyszer... Magam voltam otthon... Déva várában lakoztam akkoriban s már azt hittem, jobbra fordul minden... Nem is tudom, hogy jött oda, nem tudom, ki engedte bé a hálóládba? Nem szoktam én délebéd után szundikálni, de akkoriban nagy hőség járt arra mifelénk is. A kisasszonyok házában valami bánatos nótát danolásztak a fonó leánykák. Pergett az orsó, s nagy volt az én szívem magányossága ... Lehet, tán nem is alud-

tam, csak elcsábultam egy kicsinyég. Mikor megriadtam, ott állt vélem szemben...

Megdidergett. Bojtos bársonnyal bélelt, aranyosgyöngyös kis suba után nyúlt. Zsuzsanna ráadta. Beleburkólózott. De még úgy is rázta a keserves emlék-

Rákóczyné szerette volna azt mondani: ne beszéljen tovább. De valami arra biztatta, hogy beszéljen velem, ha szabadon bocsátja ezt a gyötrődést, ami most őt magát is úgy kínozza már. Csak simogatta tovább a kékes halántékot és nagy, beszédes szemével tovább könnyöregte a vallomást:

— Nem is tudnám azt mondani, hogy ijesztő volt. Még inkább úgy húzott volna hozzám a szívem. Mert eleinte nyájas volt a szava. Azt mondta, erre jártában betért egy pohár vízre. Már kért is az egyik frájjtól. Míg hozzám, elbeszélgetne velem... Virágot is hozott. Azt mondta, útközben szedte. ,

— Nevét nem mondta?

— Tudtam a nevét. Kitaláltam. Mert igen húzott a testvére. Arra a... Arra a... Hát igen, — az én jó uram előtti fejedelemre.. .

Suttogva kérdezte Rákóczyné és csak bólintással igenelte a másik asszony:

— Báthory ra? ...

Csend volt a szobában. Kassa utcáin dübörögtek a szekerek. Szomorúan csobogott az őszi eső és elborította nemcsak a várost, hanem a lábán álló gabonát is. Besztercebányán a császár követői várták, szóba állanak-e velük a magyar urak? Kockán forgott az ország sorsa, — kérdéses volt, kié lesz hát a magyar korona? A két asszonyt körülfogta a politika. S most mégis elfelejtették. A királyné most már gyorsan, szapora szóval akart szabadulni titkától.

— Olyan volt a szeme, olyan a bőre színe. Éppen úgy csigázott a szája és úgy görbült befelé

az ujja, mint a Báthory Gábrisé, ha valaki után nyúlt... Mert én utánam is kinyúlt... Mint szegény Kendyné után... Tudod-é te, hogy Kendyné ennek az embernek lett korai halottja? Az ura soha el nem hitte néki, hogy nem húzott hozzá. Halálra üldözte... S ő is éppen ilyen vénasszony lett, váz lett, mint én... Mert ennek a kettőnek ilyen hatalom adatott...

Rákóczyné is borzongani kezdett újra. Távol-tartotta magától a szóbeszédet, de azt soha nem felejtette, hogy a szerencsi ház öregasszonya már házassága első heteiben elmesélte néki Csapy Zsuzsanna utolsó napjait. S ahogy akkor elébe állította a szegény fiatalasszony elváltozott alakját, éppen úgy ült most előtte Magyarország választott királynéja. Sietette az emlékek feltárását.

— Mit mondott? Azt szeretném már hallani!

Talpraugrott Károlyi Zsuzsanna. Magasra nyúlt és tomboló izgalomban kiáltotta:

— Mindent, ami egy asszonynak fájhat. Mindent, ami ránehézkedett az életemre. Kibeszélte, mit mondott néki szerelmes órákban az uram. Hogy dicsérte a haját, ami más volt, mint az enyém, hogy szerette a száját, ami nem ilyen vékonyan simult az uram szájára! Még azt is elmondta, hogy ha akarná, akár mikor örömmel vállalná gyermekét magáénak Bethlen Gábriel... Meg, hogy ha én már nem leszek... akkor... Akkor...

Lorántfy Zsuzsanna is kiegyenesedett:

— Nem igaz! Ezt én ő felségéről soha el nem hiszem! Ilyet becsületes férfi, ki nem mond felesége életében... Hiszen ez olyan, mintha halálát kívánná... Ebből látszik, hogy hazugság volt minden szava annak a kárhozott léleknek!

— De azt hiszed, hogy nálam járt?

— Azt hiszem. Ha nem úgy lett volna, felséged ugyan ilyet ki nem talált volna. Ott volt. Vitte a

bűnös testét, a fekete lelkét. Elplántálta a gonosz szavait. De azért ő nem boszorkány. Néki azért nincs hatalma igaz lélek felett. Mert lehet ő a sátán küldötte, de az Úr angyala segítségére lesz felségednek, hogy legyőzze a gonosz hatalmát. Hinni kell abban, aki hittel esküdött felségednek hűséget. Imádkozni kell, mindig csak imádkozni kell...

Belefonta élettől rózsaszínű ujjait a másik asszony viaszszínű kezébe. Szemébe nézett és mintha kis gyermeket tanítana imádkozni, úgy kezdte mondani:

— *Mi Atyánk Isten, ki vagy a mennyekben...*

Bátortalanul, egyre felszabadultabban imádkozott vele a bibliás asszony. Ügy érezte, soha ilyen mélyről még nem jött az imádság. Mintha soha ilyen közel még nem járt volna Isten trónusához, mint most, mikor egy másik asszony tiszta szíve akarja betapasztani azt a sebet, amelyen át mérget csepegtetett szívébe a gonosz. Soha, semmi ennyire nem enyhítette Károlyi Zsuzsanna fájdalmát. Nem használt így még az ura jó szava, körülötte járó aggságoskodása sem, mint most ez a közös imádság. Mikor odáig értek:

— *És ne vigy minket a kísértésbe...*

... Rimánkodva szárnyalt fel szívéből a könnyörgés:

— *... szabadíts meg a gonosztól!..*

S már úgy érezte, hogy egyre távolabb járnak tőle a sokszor hallott szavak. Egyre tisztább az agya és szűnik az a szörnyű zsongás, ami néha ráborította kárhuzatos muzsikáját nemcsak éjszakáira, hanem nappalaira is.

Az Ámen után nagy álmoság jött rá. Rákóczyné visszaültette bíchorszékebe. Előtte állva újra simogatni kezdte a beesett halántékot. Addig folytatta az enyhítő szeretet érintését, míg egyenletesen, csende-

sen elaludt Károlyi Zsuzsanna. S akkor még egyszer hozzáhajolt. Fülébe súgta, nagy, erős akaratral.

— Hinni kell minden szavát Bethlen Gábornak. Mert felségednek ő nem mesterkedik politikát. Felségednek mindig a tiszta igazságot mondja.

Nyilott az ajtó. Az udvarló asszonyok előtt Rákóczy György magas alakját engedte be. Zsuzsanna intett urának: ne kerüljön beljebb. Szorosra fogta drágagyöngyös szoknyáját, hogy ne suhogjon. Lábhegyen lépve átfutott a termen. Odakint erősen megszorította a hoppmesterné kezét. Mélyen nézett a szemébe.

— Ha majd megébred, senki tőle semmit ne kérdezen. Ne is búsítsák rossz hírral, betegséggel, csak mindig mondjanak előtte vidámságos szavakat...

Az idős asszonynak eszébe sem jutott, hogy tiltakozzon a fiatal parancsostó magatartása ellen. Csak meghajolt, mintha úrnője előtt tisztelkedne. Suttogva mondta:

— Ez még eddig soha meg nem történt. Három esztendő óta soha nem volt nyugovása éjjente sem, hacsak álomba nem sírta magát. De, hogy így... fényes nappal elpihenjen...

— Ezután pihenni fog...

A folyosó végén a hosszú, lila posztódolmányú Keserői Dajka János előtt tárult az ajtó. Bethlen Gábor udvari papja maga előtt bocsátotta Alvinczi Pétert, a kassai prédikátort. Mögöttük Geleji Katona István lépkedett, a lángszavú fiatal lelkész, akit beteges állapota miatt Alvinczi Péter rendelt maga mellé szolgálattételre. Jöttek, hogy vigasztalást hozzanak a beteg nagyasszonynak. Hosszú mentéjük ujját fehér prém szegte. Fekete csizmájukat óvatosan rakosgatták. Nagykarimájú kalapjukat kezükben tartották. Hónuk alatt szentírást, zsoltáros könyvet szorongattak.

Rákóczyné elébük sietett. Meghajolt az egyház

fejei előtt. Leányosan bíboros arccal, összetett kézzel könyörgött nekik:

— Menjenek bó prédikátor uramék nagy csendességgel. Aztán imádkozzanak szívbéli könyörgéssel a mi szegény királynőnkért... Hátha szent igéik meghozzák szegény lelke gyógyulását...

Rákóczy György úgy követte az asszonyt, mintha álomban vezetné valaki. Zsuzsanna pedig nem várta, míg ajtót nyitnak előtte az ajtónállók. Maga találta meg az utat az idegen szálláson. S elkerülte a hintó elébe kínálkozó puhaságát. Rátámaszkodott az ura karjára. Úgy vezettette magát házukig.

A szolgáló személyzet aligha látott még ilyen csodát. De megszokták már, hogy Patakon sincs mindig szigorú udvartartás. S nem bámultak és szemük sem rebbent, hogy lábon érkezett haza uruk és asszonyuk.

Bent pedig, a mennyezetes ágy előtt, a szendergő gyermekre borult Lorántfy Zsuzsanna. Óvatos csókokkal borította sötét hajától, bársonyos talpáig. Aztán megfordult. Rávetette magát ura széles keblére. Rémlátó szemét rászorította a meggyszín dolmány ki-dudorodó hímzésére:

— Hadd menjek én innen, szerelmetes uram... Hadd menjek én innen még ebben az órában... Nincs itt nékem maradásom...

A férfi távolabb tolta magától s megijedt színe változásától. Az asszony halvány arcán verejtékcseppek jelentkeztek. Lehunytt pillája alatt árnyékok ültek. S a vékony, kékeres szemhéjak mögött ott vonaglott az eddig soha nem látott, nem is sejtett asszonyi szenvedés átérzésének borzalma.

De Rákóczy György nem így magyarázta a könnyű szédülést. Megdobbant a szíve. Még erősebben szorította asszonyát. A férfi hálájával, az apa büszke örömeivel áldotta Istent, aki új örömet aján-dékoz nekik. Hiszen már kétszer engedte látnia,

milyen az asszony, mikor emberpalántát hord a szíve alatt...

Azonnal adta a parancsot, hogy másnap induljanak. S bármennyire vágytak is egymás után, bármennyire örült is a találkozásnak Lorántfy Zsuzsanna, valami nem engedte megpihenni. Nem merté mondani urának, hogy karjaiban is egyre borzalmakra rettent. Nagy szárnyak suhogtak feje felett s ha elszunnyadt, mindig úgy látta, valakit visznek tőle ezek a fekete szárnyak. Egyszer mintha kis Zigris sikoltását hallotta volna. Aztán Mária boldogságtól sugárzó arca kerengett eléje, eltorzultan. majd meg Zsigmond sógorának halálver ej tékes homlokát látta. Eszeveszett erővel ölelte urát, mintha attól félt volna, hogy majd ő is belekerül az álmok zürzavarába. De György csak rámosolygott s újra beleszédült a boldog álmodásba.

Nem is nyugodott Zsuzsanna, míg meg nem mozgott a hintó előtt a négy erős ló. Mintha csak erro várt volna, kiragyogott a napfény az ázott mezők felett. Száradtak a veszendőbe indult petrencék. A széna illata kísérte útján. S nagy területen még elázott kereszték is kísérletet tettek, hogy megment-sék elveszettnek hitt kincsüket a szegény lakosság számára.

A Bodrog felett hűségesen várt a régi vár. Tavaszias szellő fodrozta körülötte a vadvizeket és hullámokat vettetett a Bodroggal. De Zsuzsanna most nem tudott gyönyörködni viszontlátott otthonában. Rohant gyermekeihez. S csak akkor nyugodott meg, mikor ajka alatt érezte kis Zigris hús fejét és tiszta szeméből Ígéretet kapott, hogy nem köti fel a fekete szárnyakat.

Csak azután gondolt Károlyi Zsuzsannára. Csak a következő éjszakák során ismétlődött meg újra, meg újra minden szava és most nyert igaz értelmet az asszonyi gyötrelem. S hiába akarta távoztatni,

hiába akarta irtani, egyre erősebben befészkelte magát a hit, hogy mindez mégis csak igaz. Lehetetlen, hogy ilyet kitaláljon emberi agy. Valaki ott járt a királyi asszonynál és örökre elvitte a nyugalját. Sőt, mintha az ő nyugalmaiból is elrabolt volna már egy darabot. Ha Györgyre gondolt, féltve dobbant a szíve.

*

Károlyi Zsuzsanna is útra készülődött.

Alvinczi Péter Besztercebánya felé irányította volna Bethlen Gábor hitvesét. Maga is oda indult és erősíteni akarta magát a királyné szavával. Igyekezett megnyerni Károlyi Zsuzsannát is a maga lelküzdhetetlen sóvárgásának:

— Felséges asszonyom, ha nyugodalmat akarunk religiónknak, meg a szegény országnak, a mi felséges urunknak fejére kell tennie István király koronáját.

Károlyi Zsuzsanna most alig tudott róla, hogy már királyi méltóságot visel, ő csak a maga felszabadulásában tudott gyönyörködni. Nem hallgatott a prédikátor szavára. Vértelen ajka már nem szorult olyan keményen egymásra. Szemében új lánggal égett a hit. De teste nem erősödött hozzá megbékélt lelkéhez. Azzal köszönt el a köréje sereglő prédikátoroktól.

— Az Úr légyen kigyelmetekkel is, nagy jó uraim. Mert nálam az Úr angyala járt. Az ő imádásáért kegyelmez nékem az Isten. Hiszem, megsegít majd, hogy segélhessem én is király urunk ő felségét sok nagy gondjában.

Alvinczi Péter Rákóczyban keresett hát szövetségest. Tűzben égő, látnoki szeméből sugárzott a hit:

— Ha most fejére téteti a koronát a mi urunk, soha nem leszen többet ebben az országban religiók üldöztetése. Calviniai hiten lévők nem kívánják más

confessiót vallók pusztulását. A mi confessiónk palástja alá fogadja a más hiten lévőket is és biztosítja nyugodalmukat. De, ha ellentáll a mi királyunk az ő népe kívánságának, nemcsak örökre feltünk marad a Habsburgi, hanem új tűzvészt hoz az Úr, mert nem követjük az ő akaratát. Soha, míg magyar él, békesség ezen a földön nem leszen. Soha mű az idegen járom alól meg nem szabadulunk. Sőt egyre jobban rajtunk uralkodik minden náció. Felénk kerekednek az legaljasabb népek, mert nem hallgattunk az Úr szavára, mikor magyar ember kezébe adta az ország sorsát!

György maga is érezte, milyen nagy erőt és szilárdult állapotot hozna, ha a korona megszentelné a magyarság választását. Mikor a tanácsban rá került a sor, Alvinczi Péter szavait megtoldotta a maga könnyöngésével:

— Felsőleges uram! Most az egyszer ,még kénálja az Őr Isten, hogy az Árpádháziak, meg nagy Hunyadi Mátyás után újra mi vérünk, mi igazságunk ismerője üljön fel a trónusra. Miért habozik felséged mindörökre magunk fajtájának biztosítani a magyar királyságot?

Bethlen Gábor ott ült hívei között. Bármerre fordult, rajongó szemekből ragyogott feléje a halálalig tartó hűség. De a választott király még sem ezt nézte. A maga kifosztott életét idézte. Magvaszakadt, gyermektelen otthonát látta, amit nem vidít meg a jövővel telt reménység. Aztán egyszerre, nagy ravatalt látott emelkedni. Rajta önmagát. S a temetésére hívogató harangok szavába már belevegyült képzeletében a pártütés fegyvereinek csattogása. Már nem volt egységes akarat körülötte, hanem görbülő ujjak nyúltak a királyság jelvényei után.

Felrettent látomásából. A szeme megpihent György izzó akarattól fűtött arcán. S ebben a perc-

ben gyűlölni tudta ezt a fiataalt, ezt az erősét, aki-
nek termékeny ós utait egyengető feleséget rendelt
a sors. Ezt gyermekek várják. Ha történetesen ez
ülne most az ő helyében, nem lenne kérdéses a vá-
lasza ... De ő még arra sem szeret gondolni, ki le-
hetne utóda, ha hirtelen elszólítaná az Isten? Bátyja
jólelkű, de gyenge. Másik öccse durva és csak magá-
val törődő. Egyedül a fiatal Istvánban van lelkese-
dés és hűség. Mindent elkövetett, hogy képességeit
fejlessze. Külországokban taníttatta, de még nem
láthatja, adott-é neki az Isten vezetésre való erőt,
vagy csak szolgáltni tud majd másokat?

A gyülekezet várt. Nem tudta, milyen gondo-
latok foglalkoztatják királyát. Nem nézhetett be
a boltozatos homlok mögé s a hunyorgó szemek el-
rejtették az érzéseket is. Senki nem sejtette, hogy
soha nem volt annyira egyedül Bethlen Gábor, mint
abban az órában, mikor térden kínálták elébe az em-
ber által elérhető legmagasabb méltóságot.

Fáradt volt a nagy ember hangja, mikor meg-
szólalt. Szelíd és mégis határozott. Nem válaszolt a
főrendeknek. Csak egyedül a cálviniai prédikátor-
hoz intézte a szót. Azzal takarta el legjobban gon-
dolatainak gyászos menetét, amit akkor mondott.
Éppen csak azt nem érezte, amivel elhárította ma-
gától hívei kívánságát.

— Jól tudja kigyelmed, prédikátor uram, hogy
a magyar királyt az esztergomi érsek szokta meg-
koronázni ...

XXII.

Etel jött és tekintete újra réveteg volt. Kilopta
belőle valami az életöröm visszatérő sugarait:

— Nagyasszonyom, Ijesztgetni nem akarnék.
De kis Zigris uramnak újra forrósága van.

Zsuzsanna most felbontott levelébe írt utósza-

vakat. Nyargaló hozta ura nagy győzelmének hírét. A Dunántúl meghódolása után a császár legvakmerőbb tábornokán, Dampierren verte el a port. Maga a generális is áldozatul esett egy merész hajdú támadásának.

Az anya felrettent. Ott hagyta levelét. Rohanva indult a gyermekek házába, ahol játszogatni szokott velük Etel. A fehér lapon még ott árulkodott előbbi érzéseiről a nedves írás:

... immár megírtam vala ez levelet, hogy az Kigyelmed jó szerencsáját meghallám: akit Isten ő szent felsége pótoljon meg és kegyelmes áldásbul öregbítse, nevelje...

A levél Mária kezébe került. Ő zárta le és küldte sógora után. S ez az örömtől sugárzó írás nem tudott számot adni Györgynek arról a rettegésről, amit felesége ezekben a napokban érzett.

Kis Zigris láztól égő szemére olyan árnyékok suhantak, amilyeneket még nem ismert az anya. Hiába igyekezett kedvre deríteni. Hiába öntögette neki ezüst kanálkájába a jóféle liktáriumokat. A gyermek csak elfordította fejét és vánkosára csordult a máskor kért gyógyszer.

Zsuzsanna agyára szorított kézzel járta a várat. A kassai doktor csak fejét csóválta. A késmárki maga is betegen feküdt. Tehetetlen fájdalmában megkérdezett minden elébekerülőt, nem tudna-e valami orvosságot a makacs forróság ellen? Fehér kezei görcsösen kapaszkodtak egymásba. Ügy nézett arcról-arcra, mintha titkolnák előtte a gyógyulás forrását:

— Nem gyújtovány hideg, azt már jól esmérem. Fokhagymával, sósecettel bedörzsöltem kicsiny testét. Nem szűnik a forróság. Pedig bort is itattam szegénnyel, hogy szívja fel a hőséget.

Öregasszony totyogott elő az ispotályból. Hóna alatt egy gerlicét hozott.

— Én bizony úgy hallottaim a régi világban, hogy a gyermekesének legjobb gyógyítója a friss gilicevér. Addig tudakoltam, míg egy jó asszony megemberelt. Használja nagyasszonyom jó szerencsével. De meg ne köszönje, mert akkor még inkább ártalmára szolgál kis Zigris urunknak...

Harmadik napon vörös foltok ütöztek ki a gyermekén. Ekkor a felcser vért eresztett a kisfiúból. Zsuzsanna sápadtan fogta a remegő kis kart. Mikor a vér megindult, úgy érezte, ezt már nem is lehet megállítani. Folyik tovább, és semmi nem marad a kis testben.

Csakugyan szűnt kissé a vörösség. Helyette hólyagok ütöztek a gyermekén. A felcser kámforos kendővel kötötte át az orrát. És az anya akkor sejtette meg, hogy ez a baj nagyobb, mint ami ezelőtt látogatta őket.

Irtózatossággal jajgatott benne a vágy, hogy urát hívja. Úgy képzelte, a nagy, erős férfi, csak belépésével is elűzi a rossz nyavalyát. Ha az apa erős karjára veszi a kisfiút, azonnal tud mosolyogni a puffadt kis száj. És ha végigsimít arcán, eltűnnek róla azok a rettenetes hólyagok, amelyekről már nem is lehet felismerni az édes vonásokat.

Nyargalókat küldött a szomszédos várakba. Tudokozta az orvoságokat. Megint Kassára küldte a hintót, hogy hozzák el az ottani jeles doktort. De azt elvitette maga után Bethlen Gábor a táborba. Így újra a felcserhez fordult, aki hólyaghúzókat rakott az amúgy is hólyagos kis talpakra.

Harmadik éjszaka a gyermek már alig élt. Zsuzsanna lent járt, hogy már a kapunál elfoghassa a Széchyékhez küldött követet. Úgy hírlett, van valami gyógyító asszonyuk is. Hátha még az is rászánja magát a kegyetlen útra?

A kisfiú mellett Mária virrasztott. Minden melegségével felébehajolt s a maga sejtelmes gyer-

mekválásával igyekezett eltalálni, mint lehetne segíteni kis öccsén? A fiatalasszony alakja még gyermekesebb maradt Zsuzsannáénál is. Szőke haja nem nőtt hosszúra, hanem röviden röpködött keskeny arca körül. Kék szemében álmodó és mindig távolbanéző pillantások váltogatták a befelé néző anyatekintetet.

És támadt a falon, öregasszony lesett be rajta. A gyertyák lángja magasra lobbant. Etel Samulkát altatgatta Zsuzsanna szobájában. De hiába ringatta a kislányt, szíve mindig a másik házban járt. A falakon át is Zigris állapotát szerette volna tudakolni. Most, mintha baj fenyegetne, letette a nyöszörgő kisebb gyermeket és átrohant a virrasztó Máriához.

Az árnyék meglapult az ajtó mögött. Zigris szörtyögve és kínlódva lélezett, mint azelőtt. De Mária virrasztó arca éber fordult Etel után s az asszony megnyugodva tért vissza.

S akkor az árnyék újra elősuhant az ajtó mellől. Odalépett Máriához és nehéz, csontos kezét vállára súlyosította:

— Kigyelmed a gyermekese anyja?

Mária maga is várta a gyógyító asszonyt. Megörült, mikor az összeérő orrú-állú vénasszonyt meglátta. Elébe vitte minden bizalmát:

— Nem... Én csak nénye vagyok... Hívom azonnal Zsuzsanna nénémet.

— Nem kell. Éppen csakis úgy tudok gyógyítani, ha nincs itt az anya. Azért is jöttem a titkos úton... Meg sem álltam Szerencstől idáig. Mert hogy hallottam a kis úr nyavalyájáról...

Leeresztette vánnyadt nagykendőjét. Közelebb lépett az ágyhoz. Fürkészve nézte Máriát:

— Most látom mán, hogy asszonyom nem olyan setéthajú. Meg mintha alacsonyabb is lenne Zsuzsanna asszony nál.

Megdörzsölte görcsös ujjait. Lehelletével is melegengette. Aztán a gyermek halántékára tette. A kis-

fíú felnyögött. Aztán elnyújtózott. A hűvös kéz pil lanatra elnyugtatta.

Mária növekedő bizalommal nézte az öreg-asszonyt. Emlékeiben keresgélt. De soha nem talál kozott vele. Mégis tudni akarta, kire is bizza kis öccsét!?

— Honnan ismeri nénémet?

— Az én gondviselésem alatt tőtötték eskü tőjük után a szép napokat, Szerencsen. Amnakelőtte meg az úrfiak mostoháját szolgáltam, Thelegdy Bora asszonyt.

Most egészen elröppent Mária aggodalma. A gyermek csendesedő pihegőse is nyugtatta. Szolgálat-készen tessékelte a vénasszonyt.

— Segíthetek valamiben?

— Csak annyiban, hogy letérgyel ide az ágy mellé. Nézi a gyermekesét és mondja az Üdvözlégy Máriát.

Mária tanácstalanul nézett széjjel.

— Én azt nem tudom...

— Igaz biz a... Hiszen levetették az igaz hitet valamikor mind az Rákóczyak, mind az Lorántfyak. Azért is látogatja így őket az Ür... Na, mán meg nem taníthatom, mert éjfél előtt meg kell lenni a rá-olvasásnak. Hanem csak az ajtót csukja bé asszonyom. Aztán mondja azt az imádságot, amit tud...

Mária ellenérzésekkel küzdött. De az ajtót be-zárta. Letérdelt az ágy mellé. Mellére szorított kéz-zel, teljes áhítattal imádkozott.

Öreg Jutka csontváz ujját Zigris nyakára tette. Mormolni kezdte titkos igéjét:

— Torok gyíkja, béka levelegje, nyak foga, oszol-jon, romoljon, benne meg ne maradhasson. Istennek hatalmából, bódog anya parancsolatjából...

A gyermek egyre egyenletesebben lélekezett. Mária egyre buzgóbban imádkozott. Jutka meg foly-tatta a maga tudományát:

— Urunk Úristen felüle az ő szent szamarának nyergetlen hátára, elindula paradicsomba, be nem mehetne paradicsom kapujába, lába megbotlék, teste íelhólyagzék, forróság jöve rá, halál leskődne rá. Jöve aztán szűz Marija, szent szájából szent ígét rámondja vala, szent leheletté vei reá lehellé, hólyag mene nagy vízbe, forróság a nagy jégre, az halál meg pokolba...

Az ajtó megdörrent a bejönni kívánó ökle alatt. Zsuzsanna féktelen félelmében már a halált sejtette a zárt házban, őrjöngve kiáltotta, sürgette:

— Mária! Nyisd meg az ajtót! Küldte a liktáriumot Széchné asszonyom! Azt mondja a gyógyító asszony, még a holtat is megeleveníti!

Jutka asszony biggyesztette beesett száját. Ez a mozdulat csak egy vonaglásnak látszott az állhoz érő orr alatt. Az ajtó mellé húzódott:

— Be ne eresse őket, asszonyom. A gyermek most elnyugovék. Szűz Mária meggyógyítja. Ha megzavarják aluvását, oda a ráolvasás ereje.

Mária kezét tördelve állt az ágy mellett. Kis öccse csakugyan, mintha pihent volna. A hólyagok összeestek. De valami csodálatos csendesség uralkodott a szobában, ami előbb olyan zajos volt a gyermek zihálásától.

Félni kezdett. Nézte az öregasszonyt s már nem értette, miért bizott meg benne anyira? Olyannak látta most, mint a gyermekmesékből kilépő boszorkányt.

Hiába emelte tiltó kezét Jutka, mégis csak az ajtóhoz ugrott Rákóczy Zsigmondné. Felrántotta nénje előtt. És Zsuzsanna kétségbeesett arca előtt ott kushadt a vénasszony, mint egy látomás. Mint ifjú boldogságának, gyanútlan asszonyéletének első megzavarója.

Kiabálni szeretett volna, hogy elúzza. De toroka anyira összeszorult, hogy csak száját nyitogatta.

Kezével az ajtóra mutatott. De a vénasszony meg-görnyedve húzódott a fal mellé. Csak akkor egyenesedett ki, mikor a titkos ajtóhoz ért.

— Megyek asszonyom. De viszem magammal a kisúr álmát. Olyan jön helyette, amiből már sem én, sem más fel nem keltheti!

Pattant egy láthatatlan zár. Sötét rés nyelte el az öregasszonyt.

Zsuzsanna összeroskadt gyermeke ágya mellett. Csak távolról hallgatta a murányi gyógyító asszony szavait:

— Virágvizet már próbált nagyságod?

— Mind, amim volt. Parlagi rózsavizet és petre-zselyemvizet, levendulavizet és fodormentavizet. Még eseresznyevizet is beadtam nékie. Nyelte volna szegény, de nem tudta.

Homlokát dörzsölte az öregasszony. Sima arcán csak apró szarkalábak árulták még a kort:*

— Van ugyan egy kígyóbőröm, de annak most nem sok hasznát vesszük. Hanemha tán hideg vízben feresztenénk a kisurat. Az távoztatná belőle a vizet.

A gyermek felnézett. Hólyagok alatt hunyorgó szeméből könnyöngés szállt az anyához, mintha nem bírná már tovább a gyógyítást. Mintha azt kérné, engedjék elszállni. És Zsuzsanna most újra hallotta a nagy szárnyak suhogását. Virrasztástól elgyötört agyában egyetlen ép gondolat élt már: imádsággal kísérni Isten trónusa elé az ártatlan lelket.

Lerogyott az ágy mellé. Nyöszörgött inkább, mint kért:

— Sepsi Laczkó uram jöjjön...

Mintha megváltotta volna az imádság ereje, már nem ostromolta gyógyulásért a tudatlanokat. Úgy érezte, Isten kezébe helyezte gyermekét. Intett az öregasszonynak, hogy elmehet. Az félreértette a

mozdulatot. Kisurrant. Fontoskodva szalajtatott a Bodrogra jeges vizért.

Mire visszajött, már csak arra hasznáihatta a vizet, hogy langyosítsa s megmossa a kiszenvedett gyermek testét. Zsuzsannáról is levette a hit a gyötrelmet. Messzenéző szemmel állt gyermeke mellett s nem az eltorzult, kékülő kis arcot nézte, hanem azt a sok, drága képet látta, amit az elsőszülött bevésített szívébe. Simogatta a parányi kezét és visszafojtotta kiáltását, mintha szíve alatt hordozott kicsijét akarná védelmezni a rémülettől.

Mária gyöngéd érintéssel akarta visszahívni neki érthetetlen nyugalmából:

— Susánkám ... Lovast kéne küldeni György sógor után...

Zsuzsannának most jutott eszébe a levél. A győzelmi örömtől sugárzó levél, amit ura azonnal postázott számára. Ha György a gyászhirot megkapja, neíui lesz maradása a táborban. Iszonyodva gondolt arra, hogy még egyszer úgy lássa, megtörve, meggyalázva, mint esztendővel ezelőtt. Megfogta induló hűgát.

— Nem... Nem kívánom idő előtt megbúsítani az én jó uramat. Majd csak te... Te, meg a mi jó prédikátor urunk... Meg az én irgalmas Istenem segít nékem sírba készíteni az én kis ártatlanomat...

*

Mária még elkísérte kis Zigríst a ravatalos házba, de azután ő maga is ágynak esett. Forróság látogatta, meg a hideg rázta. Egyre Zsigmondot hívta. És Zsuzsanna nyargalót küldött a táborba sógora után. Boldog asszony helyett rémült gyermeket talált a hitvesi ágyban Rákóczy Zsigmond. Esengve tárta feléje kezét Mária:

— Ide ... Mellém gyere, szerelmes kis uram. ölelj meg! El ne engedj, míg már itt leszek. Mert megládd, én is megyek kis Zigris után nemsokára.

Zsigmond rémülése óráról-órára fokozódott. Aztán harmadnapra ő maga is forróságba esett. Tréfálkozva próbálta megnyugtatni feleségét:

— Fel sem is kelek mellőled, míg egészséggel fel nem kelhetsz. Úgyis eleget szűkölködtem látásod nélkül...

Zsuzsanna ismerte fel, hogy kis sógorán még nagyobb erővel tört ki a baj, mint Márián. Olyan volt ez is, mint Zigrisé és még sem olyan. Mert a hólyagok nem torzították el az ifjú arcokat, csak a mellen és karokon dudorodtak fel. Ott feküdt a két szép, fiatal teremtés. Lázukban is folyton egymásra mosolyogtak és nem látták a feléjük hajló testvéri aggodást. Pedig már ketten virrasztottak mellettük. Györgyöt is hazaszólitotta a rossz hír. Kis fia halálát csak otthon tudta meg, mert asszonya ezt a csapást utolsó percig rejtteni akarta előtte. De Zsigmond betegségét már nem titkolhatta el. Pált is értesíteni kellett. S a betegek mellett összevegyült a ref ormata és katholizált testvérek imádsága, összeölelkezve szálltak az Isten elé. Nem harcoltak. Nem viaskodtak egymással. Mintha példát akartak volna adni, hogy így is lehet...

A karácsonyi harangok még reménységet hirdettek a házaspárnak. Mintha az imádság, a gyógyítók tudománya és a testvérek szeretete legyőzte volna a kórságot. Aztán december végén utoljára mosolygott kis feleségére Rákóczy Zsigmond. Ezzel hunyt ki életereje. Utána, mint az árnyék, elsuhant Máriáé is. Kis Zigris mellé fektették őket is. Három halott várta a végső tisztességet a törökszőnyegen. A Lórántfy- és Rákóczy-címereket egyszerre festette pajzsra és zászlóra a vándor képíró.

MEGVÁLTOTTAK

XXIII.

György még lesújtottabb volt, mint Zsuzsanna. Elsőszülöttét könnyekkel siratta. De öccsét gyötrelmes önváddal gyászolta. Mindig arra az útra gondolt, mikor először hajolt hozzá teljes bizalmával Zsigmond ifjú szíve, mikor felajánlotta szolgálatait. Most beszélt először erről Zsuzsannának:

— Azt fogadta, szolgálom lesz, aki engedelmesen követi szavamat. S én vezettem. Ő követett. Még abban is követett, hogy elvette azt, akit akkor éjszaka szeretett meg, mint én téged, édesem... Én nem sokat törődtem véle. Csak parancsoltam és el fogadtam szolgálattját...

Zsuzsannának szívét tépte ura bánata. Mellette ült. Kezét simogatta.

— Apja helyett apja volt kigyelmed. Hányszor elmondta nékem szegény, hogy nem ismert elébbvalót kigyelmednél!

— Én meg mindig azt hittem, Pálhoz húz jobban a szíve. De nem küldtem magamtól. Confessióknak akartam támaszt tartani benne is. És most oda minden. Minden oda van. A jó testvér, szintazonképpen az elsőszülött gyermek... Hogy még csak meg sem láthattam az én kis Zigrisemet...

Most kitört az asszony erősen féken tartott fájdalma is. Összeborult a két szomorú ember. Úgy siratták halottaikat.

A tetemörzök mellé beosont valaki. Etel magas homlokán virított az értelem, mint egy fáklya lángja. És a megváltott asszony odalépett a tépettlelkű szülőkhöz. Átölelte Zsuzsanna vállát. Visszaadta neki azokat a szavakat, amiket egyszer ő kapott:

— Jer vélem, testvérem. Valami szépet mutatok neked. Olyan szépet, hogy vidulni fog rajta a te szegény, szomorodott szíved.

Félig vezette, félig vitte az asszonyt. Zsuzsanna akaratlanul követte. György is ment utánuk, mint az alvajáró. S a nagy erkély szobában, a kőrozsa titokzatos szirmai alatt ott állt a kis Samulka. Karját tárta szülői felé. Tömzsi lábacskaán vezető nélkül tette az első tudatos, erőteljes lépéseket felénk.

Zsuzsanna lerogyott elébe a puha szőnyegre. Feléje tárta két karját. S akkor fülébe súgott a másik asszony:

— Légy vigyázással, jó asszonyom! Megárthat az ilyen erős mozgás annak, akit várunk.

György is erre gondolt. Felölelte és karosszékehez támogatta asszonyát, ölbekapta kisfiát. Letérdelt vele. Fejét Zsuzsanna keblére hajtva tartotta csókra a gyermeket. S anya és apa együtt érezték, hogy él és győzedelmeskedett a szomorúságon az is, aki elvesztett kincsük helyett jó el hozzájuk.

Sötét árnyék vetődött elébük. Magas férfi állta el az ajtónyílást. Pál kérdezte bátyjától:

— Vájjon hagyott-ó testamentumot Zsigmond ecsénk! Mert ha nem, szót kellene értenünk. Nékem indulnom kell vissza, Pozsonyba. A temetés napjára illendő időben megtérek...

György értelmetlenül nézett öccsére. Eddig még pillanatra sem ötlött eszébe, hogy Zsigmond távozása őt újra gazdagabbá s Máriáé Zsuzsannát Patak egyetlen urává tette. Úgy egyenesedett fel, mint egy tilalomfa:

— Maradhat ez akkorára is, ha letettük szegényeket örök nyugovóra.

A másik összeszorított ajka alig mozdult. Szemét is összeszűkítette. Majdnem sziszegő hang vált le szájáról:

— Nékem,,, igen mindegy. Téged mondanak kapzsinak az emberek.

Ütés volt ez, de nem talált. Sokkal bánatosabb volt György, semhogy megérezte volna, hogy bánítani akarja a másik. Újra visszatért Zsuzsanna elébe. Tartotta előtte a kisfiút és mondatta vele újra, meg újra:

— A-nyám... A-pám...

Ez a bizonytalan dadogás, meg a várt gyermek egyre fürgébb életjeladása tartotta a szülőknél a lelket, míg végre, zimankós januári éjszakán cse-csemő sírása harsant újra a varfalak között. György a megváltottak önfeledt mosolyával nézte az erőteljesen rugdalózó kisfiút. Megcsókolta felesége elcseszett kezét:

— Itt a mi új kis Zigrisünk ...

Az asszony első öröme ráborult a közeli bánat. Megcsóválta fejét. Nem tudta kimondani, hogy nem tudná elsőszülötte nevét adni ennek a kis jövevénynek. Nemcsak azért, mert nagyon is hozzáért ahhoz a másik, hanem azért is, mert féltette szomorú sorsától.

Ura várta a választ. És Zsuzsanna megsimogatta erőadó kezét:

— György lesz ez a fiú. Rákóczy György. Az apja fia...

A férfi szíven átáramlott a boldogság. Mintha csakugyan ez lenne az ő igazi fia, alátette kezét a kapálózó kisfiú derekának. Birtokába vette és úgy adta át Etel asszony szakértő kezének. S míg feleségének első, pihentető álmát virrasztotta, arra gondolt, hogy talán legnagyobb gyermekük is élne még,

ha ő nem járt volna szüntelen a hadak útján, hanem megült volna otthon.

Zajló táblák úsztak lefelé a Boldrogon. Egymáshoz csapódó morajuk olyan volt, mint a távoli ágyúdörgés. György szemét beárnyékolták nehezedő pillái. Kezébe hajtotta fejét és arra gondolt, hogy ezernyi ezer jobbágya békésen szunnyad vackában szerettei mellett. Neki pedig már most sem volna szabad itt lennie. Bethlen összehívta a rendeket Nagyszombatba. Ha nem lesz ott, megint gyanút fog a soha meg nem pihenő agy. Azt hiszi, egy követ ifjú a nádorral és a katolikus urakkal, akik mindenáron békélni szeretnének a császárral. Ilyesmit vetett szemére már akkor is, mikor bejelentette, hogy testvére betegsége hazahívja.

Még most, a félalvás kábulatában is hallotta a gúnyos szót:

— A Rákóczy aknai mindig akad valami. Vagy passzita, vagy temetés. De valami mindig elébbvaló az ország dolgánál.

Akkor nem fájt úgy ez a mondás, mint most, mikor három halott és egy nehéz szülés mögül halotta újra. Tudta, hogy francia követek érkeznek Nagyszombatba s az igazi háború még csak most kezdődik. A gúny még a ravatalok mellől is ostorozta volna a táborba. Azt hitte, soha nem lesz nyugalma tőle. S most mégis megpihent a szendergő asszony és az újszülött közelségében. Egyik a poklot járta meg. A másik a mennyországból hozta álmait. De ő maga csak ember volt. Pihenésre vágyó, megtört férfi...

Sírba tette halottait. Fogadta a futárokat. Külön rakta Bethlen leveleit és külön a békét sürgető főurak melléjük állásra buzdító sorait. Úgy mérlegelte kezében őket, mintha becsületét és az ország sorsát egyformán ezek a levelek juttatnák teljes diadalra, vagy teljes pusztulásra. Érezte, hogy

már nem lát olyan tisztán, mint mikor Bethlen közelében élve, valahogy mégis megsejtette a másik férfi legtitkosabb gondolatát is. De megértette a főurak igazságát is, akik most ráeszméltek, mennyire elvágták maguk mögött a visszavonulás útját és az utolsó alkalmat felhasználva, szerettek volna visszatérni arra a kényelmes -helyre, ahonnan lehetett kétfelé hadakozni s főképpen kétfelé védelmezni birtokaikat, családi érdekeiket.

De mikor Bethlen Fülek alá rendelte, nem habozott tovább. A nógrádi várak kulcsát nem hagyhatta őrizetlenül. Izent hűségese hajdúinak. Aztán Chernelt hívatta.

— Ismerem kigyelmed hűségét. Arra kérném, tetézzé még nagyobb.

A férfi édes napokat töltött Zsofka mellett. Még a háromszoros gyász sem tudta egészen bevonni ifjú szerelmüket. Értelmes arcát nyíltan emelte Rákóczyra. S György valamit látott benne, amit a férfi szívesen titkolt volna.

— Tudom, most azt hiszi kigyelmed, hadakozásba indítom újra. Pedig éppen az lenne az én nyugalomom, ha itt maradna helyettem. Ha nékem nem kell, az én szegény gazdasszonyom nagyon árván marad. Kigyelmedet várnagyomul szeretném hagyni magam helyett.

Áruló öröm ragyogott a férfi szeméből. György közelebb lépett hozzá. Jóságosan simogatta hangja a férfi dobbanó szívét.

— Tudom, volna kigyelmednek asszonyommal is szava. Azt is tudom, az illendőség azt tanácsolja kigyelmednek, hagyja a szót jobb időkre. De én szeretem, ha házasember őrizetében marad az én árva családom. Bizonyosabb vagyok, hogy megül kigyelmed.

Kezét nyújtotta a másiknak. És Chernél szavak

nélkül, de érzéseiben lángolva fogadott hűséget Rákóczy Györgynek.

Újra kezdődött a vándorlás. Nagyszombatban csak átvette a parancsot s már indulóban volt, mikor Bethlen levelet nyújtott át neki.

— Nem tudták, mikor jön meg kigyelmed. Míg a hajdúknál járt, itt adta be a lovasember. Tán megint pártusra hívják Rákóczy Györgyöt?

Tehetetlenül rágta száját György. Kemény szó toltult volna ajkára. Most, mikor három koporsót hagyott maga mögött s egy újszülött hirdette a családi gondok igaz voltát, igazán nem számított erre a fogadtatásra. De a fejedelem hirtelen megváltozott hangon tartotta elébe kezét:

— Tudja kigyelmed, hogy nem hűségre ellen vagyunk kifogásunk. Csak bizony kevesen vannak körülöttünk, akikre számíthatunk. Keservesen megérezzük szegény Zsigmond úr halálát. Jó lenne nekünk még vagy két Rákóczy.

— Pedig most összesen is csak hárman maradtunk embernői emberek. Lajos rokonom híve kigyelmednek, de Pál öcsém katolizált.

— Mán pedig mink Zsigmond úr után néki száutuk a tanácsuraságot. Írjon néki kigyelmed, jöjjön velünk szótérteni. Most aztán nézze azt a levelet, mi jó hír van benne?

Felderült György arca. Míg a pecsétet tépte, míg Zsuzsanna levelét kibontotta, egyre arra gondolt, hogy szíve van Bethlennek, akármit is beszéljenek róla. És majdnem kurjantott, mikor a hírt olvasta. Ebből érezte, hogy nem leskelődik baj Patak körüi:

— Asszonyom királyné ő felségénél tisztelkedett újra...

— Bár megint segítené szegény asszonyunkat nagy bajában ...

Bethlen hosszú szakállát simogatta. Elgondolkozva nézett a gyászruhájában is boldog család-

apára. György hitetlenkedve olvasott egy másik levelet. Kétszer is megforgatta, mintha nem jól látna. Kérdően nézett Bethlenre:

— Engedtessek meg, hogy még mondjak valamit felségednek.

Bethlen kettévágta a szót:

— Hagyjuk ezt. Maguk sem kívánják már a magyar urak, hogy az maradjanak. De a híreit elmondhatja a fejedelemnek is.

— A ló ... A moldovai ló ... Akit Bethlen Gábor nagy jósa adott nékem.

— Úgy tudom, belepusztult a nagy vágatásba?

György megdöbbsent. Nem hihette volna, hogy még erről is tudjon a másik férfi. És újra belevilágított egy fény abba a sokra figyelő, mindent meglátó szembe, amely nem téveszti egyetlen hívének egyetlen cselekedetét sem.

— Éppen, hogy nem pusztult bele. Élet volt benne s evett-ivott mindenkoron. Nem volt erőm elpusztíttatni. S most azt írja a várnagyom, hogy kezd gyógyulni. Most osztán még erősebben orvosolják.

Átsuhant valami a választott király arcán. Mintha misztikus erők újra hozzá kötötték volna a távolodó férfit. Vagy nem is akart távolodni, csak irigyei fűjték ellene a követ?

— Na, ha nem is azon megy kigyelmed Fülel alá, talán megelégszik a párjával? Lásson hozzá, ne-hogy a török segítse meg Füleket. Mert akkor aztán soha többet magyar nem lesz benne az úr.

— Indulok, felségednek parancsolattyára. De a hadak zúgolódnak, mert fizetetlenek. A hajdúk nem, azokat én újra ruháztam, kifizettem. De a magyar urak nem tehetik ezt.

Lesújtott a székre Bethlen Gábor ökle. Bár a hálólázban csak ketten voltak, mégis ijedt dobbanások hallatszottak. Mintha az ajtók mellől ugrott

volna el itt is, ott is néhány láb. Gúnyos fintorral mutatott arra felé Bethlen. Látszott, hogy az emelt hang nem Györgynek, de a hallgatózóknak szól:

— Nem bizony, mert a sok cautelákkal élő urak elrejtegetik magukat a hadba való jöveteltől! De, bezzeg, ha majd a fő- és minden nemesek jószágát vallonokkal rakják meg és az városokat új néppel, minden erősségeket némettel, örömet költenének ők is. Mennének a hadba is, csak lenne, aki előbbeni állapotukba visszasegítené őket. De bizony nem jön többet Bethlen Gábor! Megégette a kása a száját. Nem köti fel másszor a harangot falu fejében. Nem költi el érettetek ötször-hatszor való százezer forintját, látván mostani szemivel, mily igen elvonszák az emberek magukat.

György nem tudott szólni a rázúduló szavaktól, érezte, hogy hosszú hónapok keserve ömlik ki a másik férfiből. És indulatos járás-keleése egyre több panasza készítette Bethlent. Csak most láthatott be György a feldúlt szívbe. Csak most értette meg, mennyire nem magának akart s milyen fájdalmasan csalódott hűnek vélt embereiben. Döngött járása alatt a szőnyegekkel takart padló. Ügy látszott, mintha indulata nekivinné a falnak: mindig csak az utolsó pillanatban állt meg s mindig egy-egy ajtó előtt. Öklével megfenyegette láthatatlan ellenfeleit.

— Én mehetek vissza, Erdélybe. Az nekem szerelmetes hazám. Transsylvaniában vagyok én oda-haza. De majd hívnátok még vissza. Hisztek a császárnak, hisztek fajtájának. Pedig meglássátok, kígyó farka vágását soha el nem felejtí. Széchy uram is császár mellé állott! Majd meglátja, mégis kinótáztatják minden vagyonából! Hiába foglalta vissza Füleket a Habsburginak. Most bezzeg ajánlkozik a török, hogy visszafoglalja. De, ha beül, vissza sem adja többet.

György tudta, hogy Bethlen keserves feladatot

bízott rá s most már értette azt is, hogy kétszeresen próbára akarja tenni hűségét. Hiszen Széchyvel együtt csatlakoztak hozzá. Bizonyosan úgy súgták be neki, hogy együtt ütöttek ellene pártot. Pedig gyásza miatt semmit sem hallott, semmit nem tudott a többiek elhatározásáról, csak amennyit a levelek elárultak.

Bethlen váratlanul megállt György előtt. Vállára tette a kezét:

— Nékünk most már csak az a dolgunk, hogy a bókét minél jobban kössük. Mert ha nem vigyázunk, két esztendő múlva ebben az országban sem lutheránus, sem helvétiai confessió nem lesz. Ezt pedig kigyelmetek sem akarnák. Látjuk, minden ájtatosságon buzgón énekel, imádkozik kigyelmed. Felesége buzgóságáról is van tudomásunk... Ha ír nekik, köszönje meg helyettünk is, hogy olyan jó vígasztalója a mi szegény királynénknak.

György úgy ment el, mintha megittasult volna. Nem először érezte ezt a nagy ember közelében. Borral nem élt. De, ha illendőség kedvéért maga otthonában poharat kellett köszöntemé vendégeire s nyelvéen végigfutott a tokaji zamata, agyába felgőzölt valami a nektár mámorából, mindig ugyanezt a könnyű szédülést kellett leküzdenie, ami most jelentkezett. Mintha bepillantatható volna egy hatalmas agy műhelyébe. Titkokat sejtett, de azt is tudnia kellett, hogy ezeket a titkokat szándékosan árulta el neki Erdély nagy ura. Csak azért árulta el, mert terve volt vele. Vagy talán tanítani akarta?

Fiatalos lelkesedés és az éró férfi elszántsága, komoly megfontolás és gondolkozás nélküli engedelmisség húzta sokfelé gondolatait. Lába pedig vitte előre, egyetlen irányba s hiába küzdött a gondolat ellen, mégis tudta: arra megy, amerre Bethlen akarja.

Éppen így próbált Zsuzsanna is okokat hal-

mozni, mikor megkapta Károlyi Zsuzsanna üzenetét, hogy látogassa meg Kassán. Vágyott volna urának ezzel is szolgálni, de gyáva remegés gyengítette el, ha a beteg asszony szörnyű szavai felelevenedtek benne. Jósága nagy erővel vonzotta a szenvedőhöz, de a férjében kételkedő asszonytól úgy taszította volna ösztöne, mintha kígyó kúszna kínjaiból a szívébe. Kezét tördelte és gyermekeihez szaladt, mintha gyengeségüket akarná segítségül hívni. De a kis György erősebb és nagyobb volt, mint a korabeli gyermekek. Nem kellett féltenie az úttól. Samulka is okosodott, nagyosodott. Bátran rábízhatta Etel hűségére. Mégis féltette. Sokszor, mintha Zigris szemével nézett volna rá. Máskor meg annyira emlékeztetett Rákóczy Zsigmondra, hogy Zsuzsannát < z az emlékezés jobban nyugtalanította, mintha valami bajt panaszolt volna kisfia.

De most nem látott ilyen emlékeztetőt. Kis Zigris szőke haja helyett sötét fürtökben göndörödött a gyermek haja. Zsigmond lányos szelídsége helyett toporzékoló kis koboldot talált az erkélyszobában. Samulka dühtől reszketve parancsolt:

— Látni akarom a sólymcskákat. Vigyetek a sólymcskákhoz!

Etel tanácstalanul nézett asszonyára. Ezt a hangot nem ismerte. A pataki várban csak kérést, simogató jóságot, köszönetet és vigasztalást kapott.

Zsuzsanna nem tudta megdorgálni az akaró gyermeket. Elbódította az a gondolat, hogy Samulka hát nem Zigris és nem Zsigmond, ő maga. Senkihez nem hasonlító. Rákóczy Sámuel.

Magához vonta a fiút.

— Nézd, hogy rázza a szél a topolyákat. Ha ilyen kisember kimén, egyszeribe szárnyára kapja. Viszi, messzire... A sólymcskák sem repdesnek mostanság. Fáznak, szegények. Hanem az agarakat behívhatjuk. Szól Etel néne az úrfiaknak és jön a

Cicke, jön a Szellő, jön a Betyár... Ha kívánod, János úrfi vadászatra megy véled a gallérián. Csak ne sírj, Samulka. Egy Rákóczy szégyelheti, ha sír!

Kicsi volt még a legény s a szavak közül csak azt értette meg, hogy játszani jön kedvence, a vidám János úrfi. De mikor Rákóczy voltára hivatkozott az anyja, kihúzta magát. Feje tartása, kis melle domborítása olyan volt, mintha érezné, mennyi kötelességet ró rá ez a név. Aztán, gyermekek szokása szerint, mindent elfelejtett. Lekuporodott a sötétkék belsejű szőnyegre. S a benne levő állatmintákat kezdte összekeresni vékonyodó hegyű kis ujjával.

Zsuzsannát ez a gyermek sem tarthatta vissza.

Míg Kassa felé robogott a hintó, igyekezett otthon hagyott kedveseire, táborban levő férjére gondolni. De mindig csak a főkötő alatt rejtőzködő, megkopaszodott fejre, a fogatlanságot titkoló szájra gondolt. Vonakodva vezettette magát a palota lépcsőjén. Meglepődve látta, hogy az egyszerűség helyett most nagy udvartartás nyüzsg. Szertartásos merevséggel álltak a folyosókon az apródok és ajtónállók. Szolgálattevő kamarások adogatták kézről kézre s mielőtt a királynéhoz bebocsátották, kétszer is körüljárta egy harapós arcú vénasszony. Nem az udvarmesternő volt, csak a segédje. Az udvarmesterné volt az első nyájas, emberi teremtés, aki előre nyújtott kézzel közeledett feléje.

— Nagyon vártuk már kigyelmedet, Rákóczyné asszonyom. Ámbátor nagyon el vagyunk foglalva, ország dolgával, mégis kedvelt vendégünk nekünk Lorántfy Zsuzsanna.

A fiatalasszony nem arra gondolt, hogy leereszkedjen beszélt hozzá a kövér dáma. Csak az futott át agyában, milyen jót nevetnek majd Györggyel, ha elmondja, hogy királyi módon, többszámban beszélt már az udvarmesterné is...

A mulattató gondolat belerögződött idegeibe.

Gödörök jelentek meg finom arcán. Nekipirult a fojtott nevetéstől. Mikor belépett, elfelejtette szorongását. Bár gyásza fénytelen feketesége omlott körülötte, mégis, mintha a március küldte volna tavasz-hirnökül.

A trónszék felé nézett, de ott nem ült senki. Prémmelel bélelt palást terült szét rajta, üresen. Kiroppent belőle a fázós asszony. A szék két oldalán udvari asszonyok, hat-hat szép nemeskisasszony állt, de Károlyi Zsuzsannának csak helyét őrizték. A szomszédos szoba ajtaja tárva volt. Szegletre helyezett írószekrény fölött függött egy nagy velencei tükör. S ebben az előrebukó, képpel rajzolt tükörben látta újra a királyné arcát Lorántfy Zsuzsanna.

Nem ismert volna rá, ha az udvar aggódó pillantásai rá nem vezetnek, hogy csakugyan Károlyi Zsuzsanna ül ott. Az elesett, összeroskadt asszony helyett minden mozdulatában friss nő rótt szaporán a betűket. Zsuzsanna megállt. Nem közeledett senkihez. Csak nézte a kipirult arcot a tükörben. S azon gondolkozott, vájjon mi változtatta meg ennyire Bethlen Gábor szomorú asszonyát?

Károlyi Zsuzsanna sietve hajtotta a levelet. Aztán a gyertya felé tartotta a viaszt. Át lebbent a trónusos szobába is a jellegzetes illat. Az asztalon álló nagy gyűrűvel pecsétet nyomott rá. Hozta kezében a hosszúra hajtott, pergamentlapot.

Barackvirágszínű, arannyal hímzett szoknya volt rajta. Gyöngyös, aranyos kis suba lógott gyémántos pánton a nyakában. Most nem látszott öregnek. Alig mutatta harmincöt évét is. Mosolyra nyíló ajka feledtette a fogatlan inyet. Úgy beletanult már hiányossága titkolásába, hogy csak az vehette észre, aki tudott róla.

— Rákóczyné asszonyom? Igen kívántunk kigyelmccdel társalogni.

Új hang volt ez, friss és uralkodáshoz szokott.

Nyájasságában ii leereszkedő. Zsuzsanna bánta, hogy olyan sietve jött, ;még jobban bánta, hogy ennyire félt az úttól.

Kegyesen nyújtotta kezét csókra Károlyi Zsuzsanna. Aztán átadta a levelet az udvarmesternének:

— Lásd, hogy azonnal vigye a futár. Ország látja hasznát, ha minél előbb mehet.

Fellépett a trónus lépcsőin. S ott, mintha hirtelen eszébe jutott volna valami, végigvont tenyerével homlokán. Tágranyitott szemmel nézett Zsuzsannára. Felszakadoztak az emlékek. S egyszerre intett kifelé fordított baljával, mint aki el akar seperni minden útjában állót:

— Menjetek. Egyedül kívánunk lenni mi asszonyunkkal.

Derékban hajlottak az asszonyok és kisasszonyok. A bécsi udvar szertartásos merevsége átplántálódott már a kassai palotába. Majdnem orruk érte a veresbársony szőnyegeket. Ügy suhogtak kifelé, hogy utánuk felfelhőzött a levendula, rózsavíz és törökszekfű illata.

Károlyi Zsuzsanna pedig felugrott. Ügy, a trónról borult Lorántfy Zsuzsanna nyakába. Csókolta, mint régenvárt testvért. Ölelte és rátámaszkodva lelépkedett a három lépcsőn újra. Vezette magával az írószoba felé. Meg sem állt az írószekrényig.

— Itt kívánok beszélni kigyelmeddel. Innen belátjuk a másik házat. Ajtó pedig több itt nincs, — legalább is tudtommal.

Éppen úgy kémlt jobbra-balra, mint Bethlen Gábor. Éppen úgy rárögződött arcára valami gyanakvásféle, mint uráéra.

Zsuzsanna leült intésére az írószekrény mellé. A pecsétgyűrűt nem állította talpára a királyné. Feléje fordulva maradt. S míg Károlyi Zsuzsanna újra meggyőződött, hogy üres a másik szoba, egyre ezt a gyűrűt kellett néznie.

Szent István koronája alatt egyfelől a magyar címer, másik felől Erdély hét halma. Középen újra két címer: Szívet tartó karulmadár és farkát harapó koronás kígyó. A koronás kígyót sokszor láthatta Zsuzsanna Bethlen levelein. Pedig ősi címerállatai a nyíllal átlőtt nyakú hattyúk voltak. A kígyót csak akkor vette használatba, mikor Báthory Gábor merénylete megghiúsult. A szívettartó karul pedig bizonyosan a Károlyiak címere: ezzel volt pecsételve az őt iderendelő írás is. De ennek a nagy pecsétnek bizonyára nem az volt a rendeltetése, hogy udvarlásra hívogasson nemes asszonyokat. Mert körülötte írás vésődött. Csakhogy ezt nem tudta kibetűzni Zsuzsanna, mert fordítva kúszálódtak előtte a betűk.

Mintha kitalálta volna tévelygő gondolatait, megállt mellette a királyné. Vállára tette kezét és a másikkal szemé elé tartotta a pecsétet:

— Látod, kis asszonyom, milyen ajándékot küldött nékem az én jó uram?

Elmaradt a többszám. Lorántfy Zsuzsanna jól esőén érezte, hogy mégis csak érdemes volt eljönnie.

Ráhajolt a pecsétet tartó kézre és megcsókolta. Újra azt érezte, mintha anyja állna mögötte.

— Tudod, mi van ide írva Zsuzsanna, Isten kegyelméből Magyarország és Erdély királyasszonya .. Ez lettem, mióta utoljára láttalak. Igazán ez vagyok. Akkor még csak címezgettek királynénak, de azóta az én jó uram megtisztelt azzal, hogy hatalmat adott kezembe. Nagyobbat, mint otthon. Magam rendelkeztem Széchy uram ügyében, mikor elpártolását megtudtam. Mert itt többet megtudhatunk ám, mint a táborban, vagy a diétán. Már csak arról is sejtem, mi mozog, mikor miről írnak jó uraimék: Ha jól állunk, könyörögnek, vegyük fel kisasszonyukat magunk udvarába... De így tudtam meg Széchy kisasszony nagyhamari szaladásából, hogy valami baj készül Széchy uram körül...

Zsuzsanna elmosolyodott. Simogatta a keskeny kezét, amelyre vékony húsréteg rakódott, mióta utoljára látta.

— Tőlem éppen így szaladott Marika apjaura szavára, mikor felséged idejött lakozni.

— Na látod... Mindig odahúznak, ahonnan többet várhatnak. Így tudom én most, hogy nincs rendben a mi szénánk. Írtam is uramnak, jó lesz vigyázással lennie. Maga a Thurzó atyafiság, meg Illésházy minden pereputtya is elkéváncozott tőlünk. Azóta olvassák az uramnak szóló levelet. De nem tudják, hogy árulásuk kivilágosodik előtte, ha csak annyit írok is, hogy ők menőben vannak.

— Felsőges asszony, jobb keze a király úrnak.

Kihúzta magát Károlyi Zsuzsanna. Leült a szekrény elé. De nem Rákóczynéra, hanem szakadatlanul a tükörbe nézett:

— Az voltam. Most sokat segíthettem. Ezért is szerettem itt lenni. Mert ide már nem tudott eljönni utánam a gonosz. Gyógyulásom találtam én itt, idegen helyen, az én jó uramért való munkában ... Ha lehetne, nem is mennék vissza többet soha. Itt nem tan ál meg engem a rontás ... Csakhogy...

Elváltozott arccal ült. Három ujjára húzta az óriási gyűrűt, mintha niindenáron meg akarná tartani hatalmát:

— Csakhogy nekünk itt már nem sokáig leszen maradásunk. Nincs nekünk jobb hívünk Rákóczy Györgynél...

— Felsőges asszonyom.

— Tudom, mit beszélek. Ha kigyelmed úgy hagyta gyermekeseit, ilyen csapások után, akkor még bízhatunk György úrban is...

Ellenérzés és szánakozás húzta kétfelé Zsuzsannát. Aztán egyszerre megértette, hogy nehéz azoknak is, akiket magasra emelt a sors. Kevés igaz ember tudja irigység nélkül követni őket.

Károlyi Zsuzsanna simogatta a fiatalasszony vonagló jobbját:

— Higyje el, kigyelmed, nem szívesen mozdítottuk várából. Ha nem lett volna ez a rajtunk levő nyavalya, mai állapottyában inkább magunk kerestük volna fel. Most sem tartóztatjuk. Csak azt szeretnénk megmondani, nem felejtkeztünk jószágáról. Tudja az én uram is, milyen könnyebbséget hagyott nékem. Azt is tudjuk, legfőbb javadalmaik idekint vágnak. Ha úgy fordul, hosry mind a magyar urak elpártolnak tőlünk és kegyelmet kérnek a császártól, kigyelmetek se veszélyeztessék jószágaikat. Gyermekeik vannak. Kell a hívséges, magyar szív még ennek a szegény országnak. Kell, hogy maradjon jószág olyanoknak is, akik tudnak belőle hadat állítani, hajdút felruházni, mint Rákóczy György.

Tágranyílt szemmel hallgatta Zsuzsanna a másikat. Csodálatos jószág és előre megbocsájtó megértés tette földöntúli szépségüvé az újra beeső arcot. Most olyan volt, mint egy szép haldokló, aki jószágot haragyozik és békét áraszt maga után minden szívben.

S mintha megérezte volna ezt a gondolatot, keblére vonta a fiatalasszony fejét Károlyi Zsuzsanna.

— Mindenki azt hiszi, jobban vagyok. Az én jó uram nem is sejti, mekkora fájdalmaim vágnak mostanság. De a lelkem meggyógyult. Így könnyű viselni a testi szenvedést. És a lelkem gyógyulását néked köszönhetem, kis húgom. Te mutattad meg nékem, hogy nemcsak Istenben, emberben is hinnünk kell, ha megélni akarunk. Én most már hiszek az én jó uramban. Tudom, ha volt is ellenem vétsége, szívében ő arról nem tudott. Halálomat nem kívánta, még inkább iszonyodik attól. Nézd, mit írott nékem, tegnapi levelében.

Beesett keble felől kihúzta Bethlen Gábor levelét. Könnyes szemével nem bírta olvasni. Zsuzsanna elé tette s megjelölte ujjával, amit mutatni akart:

— *Mennyit búsulok miattad, azt én meg nem írhatom, tudja és látja azt csak a Krisztus. Ha lehetne, bizonyítom Istennel, véremmel is jót tennék veled. A nagyhatalmas de nagykegyelmű Úristen könnyörüljön édes szívem rajtad és adja meg előbbeni jó egészséged, hogy az én sok fáradtságim után nyughathatnám, élhetnék veled együtt akárcsak mi kevéség immár bú nélkül...*

A fiatal asszony szemét is elborították a könnyek. Ez a levél olyan, akár csak az ő ura írta volna. Nem diák keze vonása, — a hadakozó, béketárgyalásokat folytató, ezer ellenséggel küzdő, senkiben nem bízható király maga írta szegény asszonyának. Nem csoda, ha gyógyul ez a szegény, meggyötört lélek.

Fáradtan dőlt hátra székében a királyné.

— Most ne szakíts félbe, mert mindig félek, jön valaki. Azt akarom elmondani, hogy nékem minden nap ajándék. Sokszor gondolom, jó volna már hozzá kezdeni a hagyakozáshoz. Fejemben mindent el is terveztem, mit kinek adok? Mindig arra gondoltam; a legszebbet, a legtöbbet érőt Lorántfy Zsuzsanna kapja. De soha nem tudtam megállapodni, mi a legtöbbet érő vagyonom ... Hiszen, ha lány volnál... akkor... Akkor tudnám, mit mondjak most...

Elhallgatott. Messze nézett s urát látta. Erősen, hatalmason, társtalanul és társ után vágyva... S a másik asszony megértette a ki nem mondott szót. ő is Bethlen Gábort látta, de más arccal, mint felesége. Ő a hosszúorrú, mély ráncu, puffadt arcú, gunyoros nézésű férfit látta, ki fürkészve les minden szó után. Alig bírta megállni, hogy össze ne rázkódjon. De Károlyi Zsuzsanna ezt nem vette észre. Befejezte mondatát.

— Így csak azt hagyom néked utolsó akaratul, hogy bizzál mindenkor úgy az uradban, mint amilyen bizakodásra engem buzdítottál. Akkor soha

nem tud tőled megtántorodni. Mert az asszony hitiben van a férfiú erőssége... Ezt nem tudtam én. Erre engem te tanítottál meg, te, a fiatalabb...

Nézett a tükörbe. Látta ;megnyilni az ajtót. Csak szemével intett Zsuzsannának, hogy hallgasson. Felállt és hangosan mondta:

— Akkor hát most elbocsájtjuk kigyelmedet, mert tudjuk, szíve visszahúzza a kis urakhoz.

— Felséges asszonyom... Nagyszombatból jött a posta. Meg egy ember jött vele, azt mondja, felséges urunk küldte.

Eltűnt a minden szavára vigyázó királyné. El a fiatalabbat előre védelmezni kívánó, szenvedő asszony. Remegő ujjak bontották a levelet. A szem kapkodva futott sorról-sorra. Megpirult újra a halvány arc. S míg a levelet Zsuzsannának nyújtotta, tapsolt, mint egy gyermek:

— Hol az az ember? Lássam hát azt az embert!

Lórántfy Zsuzsanna pedig olvasta, mivel szerzett örömet szegény betegének a király:

— *Édes Zsuskám, olyan fővarrót fogadtam, egy főmestert, férfit, ki bársonyon, atlacon szokott drága varrásokat varrni kinél jobbat Németországban sem tartanak, tarbársonyokat oly szépen tud metélni virágra, hogy jobb nem lehet.*

Jött az ember. Hóna alatt nagy gonddal burkolt csomagot is hozott. Lassan szállingóztak utána az udvari asszonyok. A kisasszonyok sikongva vetették magukat a csomagra. Bomlott a zsineg, kibuggyant egy vég türkizkék s egy vég halványsárga tarbársony. Maga Károlyi Zsuzsanna is megszédült fejfel simogatta a drága matériát.

Rákóczyné várt. Hogy senki nem törődött vele, lassan hátrálni kezdett. Csak az ajtóban fogott fel egy pillantást, ami elárulta, hogy így akarta őt távoztatni Károlyi Zsuzsanna. Így, hogy a többiek ne is sejtsek, miről beszélgettek?

CECÍLIA RENÁTA

XXIV.

A kövezett udvaron két apród lépegetett legelői. Selyem plundrájuk kétszínűen váltakozva pufosodott térdük körül. Ugyancsak kétszínű csíkokból karcsúsodott derekuk körül a hosszú, közepen gombolt dolmány is. Harisnyás lábuk kék saruban taposta a hegyes köveket. Strucctollas baretjüket szívükhöz szorított kezükben tartották.

Utánuk a frájjok jöttek. Egyik legyezőt tartott, másik illatszeres üvegcsét lóbált. Volt egy, aki hátrafelé lépdelt, mert minden pillanatban vigyázta, nem kellene-e odavinni a nagy, csipkével szegett kendőt a királykisasszonyoknak?

De még a nemes kisasszonyokat sem követhették a királyleányok. Előttük még a francia szoknyájában nehézkesen mozgó, kemencének látszó ^főudvarmesternő magasra tornyozott haján lengette az őszi szél a festett strucctollakat. Csak azután következhetett a két hórihorgas főhercegnő. Mindegyik mellett ott begyeskedett egy-egy spanyolosan öltözött dáma. Egyik a szertartásokra vigyázott, a másik a francia beszélgetésre igyekezett oktatni a kis fenségeket.

De a francia szó nehezen csurrant a duzzadt Habsburg-ajkakról, összeszorított fogakkal, nehogy vigyázóik hallják, jó, bécsies kiejtéssel szólta oda a fiatalabbik a hosszabbiknak:

— Jött ma valaki?

— Csak a Lajtán túlról jöttek követek.

— Láttad őket?

— Nem is akartam látni. Attól a fertelmes Bétlen Gábrieltől jöttek.

— Ügy?

Hallgattak. Félrefordított fejjel haladtak tovább s mögöttük újra udvarhölgyek és végül apródok rótták nyomukban a svájci udvar hegyes kövezetét. A rácsos vaskerítésen át pedig Bécs hűséges népe nézte ezt a mindennapi sétát. Ujjal mutogattak a rabként mozgó leányokra. Irigy szemek tüzeiben ragyogott a selyem és bársony. Szikráztak a drágakövek. Senki nem kutatta, vájjon mi van a leányok szívében?

Egy fordulónál a kisebbik újra megszólalt:

— Ha szárnyam volna, kiröppennék innét!

Bókolt mellette a francia dáma:

— Parancsolják fenségtek az udvari fogatot?

Toppantott széles, csónak lábával a főhercegnő:

— Nem fogatot akarok! Hova mehetek fogattal? Végig Vienna poros utcáin? Láttam őket eleget!

Összecsuklott a kövezeten a francia nő. Esengő kézzel könyörgött a spanyol is:

— A felséges úr mindent megtud. Ha újra toppantáson éri fenségedet, végünk van. Annyiszor elmondta, hogy érzést elárulni császári fenségnek nem szabad.

— Nem akarok én császári fenség lenni!

Most megfordult a főudvarmesternő. Kétfelé háritotta kezével az udvari népséget. Nagy terebélyével majdnem a földön maradt, mikor meghajolt, de bámulatos ügyességgel egyenesedett ki újra.

— Isten kegyelméből fenséged Ausztria császáranak, Magyar...

— Tudom a többit! Nem akarom ma tizedszer hallani. Ma csak azt szeretném megtudni, milyen

követek jöttek? Voltak-e közöttük olyan nyalka, magyar urak, mint mikor Thurzó Imre itt járt? Úgy-e úgy hívták azt a délceg urat?

Ég felé tartotta kezét az udvarmesternő. Tollbóbitáját remegtette az izgalom.

— Fenséges úrnőm! Ha ő felségének tudomására jut, hogy Cécilia Renáta ő fensége látta ezeket az urakat!... Meg arra méltatta őket, hogy délcegnek tartson egyet is közülük...

— Tudom, Szobafogság. Kétszáz francia szó. Nem vehetek részt a legközelebbi udvaribálon és chirurgust küldenek hozzám. S mégis azt mondom: szebbek és daliásabbak a magyar urak, mint akár a németek, akár a spanyolok. Mondjátok meg ő felségének, ha akarjátok.

A nagyobbik, lágyabbvonású főhercegnő *meg* is sajnálta a rizspor alatt felvörösödő idős dámákat. Karonfogta hűgát.

— Cécilia Renáta ő fensége ezt maga sem gondolja úgy. Tudja nagyon jól, mit mondott császári atyánk ő felsége. Hogy *©*zek a magyarok nem is igazi urak. Ázsiából jött, gyülevész horda az egész nép. Az a lázadó...

A dámák rájöttek, hogy malmukra hajtja a vizet a kis királylány. Kórusban adták szájába a nevet:

— Bétlen...

— Jawohl... Bétlen... Bétlen *meg* szemérmetlenül magyar királynak írja magát, pedig még csak nem is magyar nemes.

A főudvarmesternő belevágott:

— Hanem cigány!

— Nem is Bétlenről beszéltem. Láttam kép-mását. Metszetben hozták a magyarok. Olyan, mint egy vén ördög.

Ez a kitörés úgy kielégítette a dámákat, hogy újra indították a menetet. Csak útközben jutott

eszébe a főudvarmesternőnek, hogyan juthatott a magyarországi főláadó képe a főhercegnő szemo elé? Gyanakodva nézett előre. Kereste a fiatalabbik apródot. De a kis Esterházy úgy lépegetett, mintha soha nem találta volna a főhercegnő folyosóján a mindig árulást szimatoló hoppmesternő.

A szeptemberi nap áttűzött a poros fenyők és thuják gyér levelein. Álmoságot ásitott az erősödő meleg. A hoppmesterné szívesebben üldögélt volna a leeresztett zsalugáterek mögött. De ez az óra a sétának volt szentelve. Télben és nyárban, ziman-kóban és izzó hőségben egyaránt így sétáltatták ök a Burg irigyelt főhercegnőit.

S a két leány pittyedt Habsburg-ajkát koronként nyelvével nedvesítve, újra megnyírt szárnyakkal fojtotta lázadozását. Kifejezéstelen, halszerű szemükben elaludt a szenvedély feltörő csillogása.

A trónteremben fényesre vikszolt padló felett nesztelenül siklottak tova az udvari méltóságok. Mellüket nagy csillogással dicsekedő rendjelek alatt düllesztették. S mégis azok után néztek irigykedve, akiknek kevésbé díszes volt a rendjele, de a derékban meghajolt aranybáránka elárulta, hogy tulajdonosukat a legfőbb elismeréssel tüntette ki a császár kegye. Csak Pázmány primás fekete talárja nem hivalkodott.

Mindenki elfoglalta helyét. Hármás koppanással jelezte a szertartásmester a császár érkezését. Mikor Ferdinánd fáradt tartásával, elpuhult arcával, kifejezéstelen szemével a terembe lépett, kétrét hajolt előtte a szolgaságig alázatos udvari nép. S nemcsak német urak alázkodtak meg így, hanem az óriástermetű Esterházy Miklós is, akin csak úgy feszült a drágakövektől ékes, rózsaszínű dolmány. Hatalmas jobblábát előre tette. Kimagaslott a sorfalat álló urak közül. Nemcsak fejével, hanem csaknem övig érő szakállának hosszúságával volt

nagyobb kortársainál. S az irtózatos tömegű testben robbanó és bosszúálló erőket sejtettek a minden mozdulásra megfeszülő izmok.

A császár csak alsó ajka alig látható mozdulásával adott jelt a követség bevonulására.

De a feltáruuló ajtón belépő magyar urak megjelenése még a hűvös szemben is felébresztett valami kis izgalmat.

Csak négyen voltak. Elöl az ifjú Thurzó Imre. A tudós és diplomata egyaránt képviselve volt egyszerűségében és sima meghajlásában. Sugárzó szemében hit és bizalom. S mégis valami tartózkodó megfontolás, amit már ott tanult meg, Bethlen Gábor mellett. Arcán lázrózsa égett. Alig birt kiegyenesedni. Negyednap óta nem tudott szabadulni a gyötrelmes fejfájástól. Mégis fegyelmezte magát. Még társainak sem beszélt szenvedéséről.

Sándor János, Kassai István és Beleznay inkább kísérői, mint irányítói voltak az ifjúnak. Mégis szerényen átengedte a szólás jogát Kassainak. S a hunyorgószemű, ravaszkodóarcú főember áltárszó szemforgatásával azonnal megnyugvást kellett a másik táborban. Alázatos szavaitól szédülni kezdett Thurzó Imre sajtó agya. Hirtelen előlépett s egy émelyítő mondatnál átvette a szót:

— Mi választott királyunk, Bethlen Gábel...

Összerezcent a küldöttség. Még a fal mellett álló magyar urak is megrettentek, mintha őket is baj érhetné a merész szavak miatt. Csak Dietrichstein bicornok forgatta összekulcsolt ujjai felett két hüvelykét. Csak Pázmány Péter mindent látó, semmit el nem áruló szeméből villant az érdeklődés sugara a fiatalember felé. Ferdinánd arca mozdulatlan maradt. Mindössze alsóajka csúszott lejjebb, mintha el akarna válni arcától. De nem mutatta, hogy bánaná a szó. Így az udvari emberek is újra

összeszedték vonásaikat s visszatartották felháborodásukat. És Thurzó folytatta:

— Minekutána sok jelét adta, hogy győzelmeit nem akarja kihasználni arra, miszerént megtartsa a néki felajánlott magyar királyságot, hanem sokkal inkább békességet óhajt mind maga, mind Íz ország számára, megbizott bennünket, ülnénk össze a császár ő felsége, mi kegyelmes urunk követeivel és vetnénk össze a mindeneknek jóvoltát szolgáló békesség pontjait. Azt kívánja a mi jó urunk, hogy miképpen ő négyönket tisztelt meg magyar urak közül a követséggel, szintazonképpen négy német urat válogasson felséged hívei közül...

Körülnézett. A bíboros alig láthatóan biccentett feléje. De Ferdinánd váratlanul hangot talált. Szinte valószínűtlen volt, hogy a leesett ajak még szót is tudott formálni:

— Magyarországunk iránti jóakaratumknak úgy kívánjuk bizonyosságát adni, hogy nemcsak német urakat, hanem Esterházy Miklós kedvelt hívünket, valamint Pázmány bíboros úr ő eminenciáját is jelöljük

Felállt. Mintha elejét akarná venni minden el-
lentmondásnak, szaporán lesietett a trónról. Mire a körülállók magukhoz tértek, már ki is osont egy mellékajtón. Az urak lába hiába súrolta a fénylő padlót. Hiába bókoltak. A császár már nem látta alázatoskodó derekukat. Csak egymás előtt rogytak kétrét. De mindegyik felfelé fordította fejét, nehogy magára vegye a tisztelkedést a szemközt álló.

Nesze sem maradt a teremben a császár lépéseinek. Thurzó még vörösebb lett. Agyához kapott. Tenyerében égett Rákóczy baráti kézszorítása. Hal-
lotta György aggódó hangját, amellyel vissza akarta tartani ettől az úttól. S most úgy érezte, csak azért kellett jönnie, hogy a barátot megmenthesse.

Maga sem tudta volna okát adni, de, mikor

Esterházy óriási mellkasát meglátta, arra gondolt, hogy ez az ember nemcsak gyűlölködő, de legyőzhetetlen ellenfél lehet. Fájó agyának végső öntudatával Pázmányhoz ment át. Elébe tartotta kezét. Távolból hallotta a saját hangját is:

— Rákóczy uraimék rámbízták, ha látom emenciádat, ne mulasszam mély tiszteletüket átadni.

Az érsek szúrós szemében megvillant valami.

— Pál kedvelt hívem. De György uram nem emelt szót, mikor száműzött a diéta...

— Nem volt ott azon a napon. Nagy baj hírére Patakról. Nyargalvást indult hazafelé. Különböben mindeneknek hirdeti, hogy tisztelője eminenciádnak.

— Ha nem volna is az... Hivatásunk nem azt tanácsolja, hogy bosszút álljunk, hanemha azt, hogy imádkozzunk az ellenünk vétőkért. Ügy sejtem, kigyelmed Rákóczy György szószólója kíván lenni előttünk. Mit izent még a pataki úr?

Thurzó Imre már nem bírta tovább a szédülést. Forgott körülötte a világ. Belenyúlt a levegőbe. De csak akkor vették észre rosszullétét, mikor Pázmány erős karja felfogta. Pehelyként emelte és kivitte a teremből.

Nem is tért többet magához. Ügy távozott el, hogy nem tudta: meghozta-e erős akarata nemzetének a tisztességes békét! Még utolsó órájában is Pázmány után kíváncozott. Világos percében átadta neki a Bethlentől hozott békepontokat. S nem tudta, hogy Nikolsburgban már más alapon folyik a tárgyalás. Nem tudta, hogy betegsége Thurzó Szaniszló akarattalan kezébe játszotta át a vezetést s hogy a német biztosok ügyessége elrontotta az ő alapjait. Nem látta Behlen Gábor ökölbe szoruló kezét, mikor kezébe vette a békeokmányt.

György hűségesen kitarzott a választott király mellett az alkudozások idegörlő ideje alatt. Sokszor

jobban megnyílt előtte a háborgó férfiagy, mint akarta. Morvaországban hadakoztak. A tárgyalások alatt betetőzte győzelmét Bethlen. S míg a követek gyáván alkudoztak és mindig maguk érdekeit tartották szem előtt, Bethlen a fegyverek erejével támogatta követeléseit.

Az új esztendő zimankósan köszöntött be. Hófergetegek hozták, hordták a fehér takarót. A szakállas fenyők ágait földig húzta a ráakodott csillogó teher. Vadászatra sem gondolhattak a várakozásba belemerevült főemberek. A vadak nyomát befűtta a szél. Övig süppedve veszett a hóban, akit levegőre kergetett a türelmetlenség.

György kíséretében Bethlen mégis a járhatatlan utakon erőszakolta a mozgást. Nyugtalanosága nem tűrte a pihenést. Hadvezérei és tanácsadói a fűtött kandallók melegében mérlegelték az eshetőségeket. A király pedig érezte: erős kezéből kiragadták az akarást a gyengék és megalkuvók. Gonddal épített, józanság-téglából rakott és álommal vakolt várából most csákányozzák az alsó köveket.

Most már nem pillanthatott a ráncolt homlok rejtelmeibe György. Elfedte azt a nagy, nyestes kucsma. Dérütött szakálla aggastyánná változtatta Bethlent. Mintha a havasok elátkozott királya bolyongott volna társtalan magányában, amelyet csak látni lehetett, de megosztani nem.

A követek pedig büszke örömmel hozatták magukat feléje. Csillogott a lovakon a díszes szerszám. Hetykén ültek nyergükben a fellajtárok és a csatlósok paripái a győzelem ritmusát verték. Öntelt arcával, kókadtan ült a hintóban Thurzó Sebestyén. Aztán ki-kiegyenesedett és büszkén pillantott át Péchy Simonra. Megdőngette széles mellkasát:

— Ezt jól elvégeztük!

Az erdélyi főúr eszes arcán nem látszott annyi magabizás. De szabályos vonásai elárulták, hogy

nem is sejti, milyen vihart gyűjt magába Bethlen Gábor a hófödte erdőségek hallgatag társaságában.

Csak akkor rémültek meg elégedetlenségétől, mikor az okmányt lábuk elé dobta. Zörrent a pergament, repedezett a pecsét. S az urak felszisszentek. Papír megállapodásokat tisztelő szűk agyuk <el sem tudta képzelni, hogy így lehessen bánni egy okirattal, amelyet a császár aláírása és a császár pecsétje szentesített!

De fel sem ocsúdhattak, már dörgött az erőteljes férfihang. Ostorcsapásként zuhogott fejükre a szemrehányás:

— Ezt megcsinálták kigyelmetek! S még csak nem is tudják, mit cselekedtek. Nem is sejtik, hogy minden dicsőségét, jó hírét elvették a magyar nemzetnek!

Egyásra néztek az urak. Egyik sem merte nekiereszteni remegő hangját.

— Egyetlen emberünk volt, aki képünkben mert szólni és cselekedni, azt is elvette tőlünk az Isten. Gondolják kigyelmetek, hogy Thurzó Imre aláírta volna ezt az örök gyalázatot!

— Nem tehattünk egyebet, felséges uram!

— Ki ne mondják kigyelmetek ezt előttünk! Bár soha ne vettük volna fel ezt a címet, hogy ne kellessék letennünk soha nem szűnő csúfságunkra! Dehát magunk vagyunk a hibások. Nem gondoltuk meg, hogy csak olyantól lehet elfogadni, aki meg is tudja védelmezni az ajándékát. Azt tudjuk, hogy szívüinktől távoláll ez a béke. Soha el nem fogadtuk volna, ha kigyelmetek nem könyörögtek volna elfogadásáért. Ha körülöttünk nem álltak volna olyanok, akik rettegtek, hogy elnótázza jószágukat a Habsburgi.

A biztosok megrendülve hallgatták az áradatot. György fájdalmasan érezte Bethlen igazát. Szeretett volna melléje állni, hogy bizonyítsa, mennyire érti

kitörését. De a rendtartás megvonta helyét s így csak világos szeméből küldött hűséges pillantást feléje.

Irtózatossá vált az eltorzult arc. Ahogy súlyos jobbját fejéhez emelte, nem lehetett tudni: nem akarja-e összezúzni koponyáját tehetetlen dühében? De míg a kéz azt a rövid mozdulatot megtette, valami kósza napsugár besurrant az ablakon. Megvilágított egy pillanatra minden arcot és ez a pillanat elég volt Bethlen Gábornak ahhoz, hogy ne a hűtlenségnek ítélt főembereket lássa, hanem a családapákat és gyenge férfiakat, akik nem tudtak nagyot akarni, mert ezer szállal húzta vissza őket az öröklött föld és az öröklött életmód. Ha vele tartottak volna, egy világot zúditottak volna maguk ellen. Harcolhattak volna rövid győzelmekért, de nem tudták volna küzdeni a végső diadalt. Mert nem hittek benne. Mert meghökkentette őket saját merészségük és nem tudták végigképzelni, hogy kivívhatják maguknak és maradékaiknak az igazi szabadságot.

A fény tova suhant. Éppen olyannak érezte Bethlen Gábor, mint a magyar urak felbuzdulását. Böpke sugár volt ez, — pillangó életű, erőtlén. Messzire világított és megmutatta a gyűjtők igazi arcát. Elárulta minden szándékukat, törpe elcsúszásukat. Neki pedig a honfoglalók máglyájára lett volna szüksége. Soha ki nem alvó, öröktűzre, amit folyton táplál a hit és a munka. Amit hangyaszorgalommal lobogtat nagy és kicsi, gyenge és erőtlén a maga tehetségének áldozatos hozzáadásával.

A felemelt ököl az aláfutó ráncokhoz ért. Ott két ujjával szétsimította homlokán az árkokat Bethlen Gábor, hogy még jobban lásson. Hangja sem dörgött már, inkább brummogott, mint egy elégedet len medve. Nem is fenyegetett. Csak korholta az előtte állókat.

— Csak az szerencsénk, hogy soha nem hittünk gígyelmetek lángolásában. Tudtuk, csecsemők még

kig^relnietek s magatzsinórnjuk nem vált le császáriuktól. Hát csak tápláltassák magukat ezután is véle. Nékünk még így is sok marad. Olyan, ami többetérő a, magyari urak erejénél. Otthon vár bennünket a mi szerelmetes hazánk. Hűségben vár reánk Erdély!

Templomi áhítattal ejtette ki a szót, mint egy vallomást. Még a dunántúli urak szívében is megmozdult valami. Szinte irigységhez hasonló volt ez az érzés. Megsejtették, hogy azok a keleti hegyek, azok az íratlan törvények és szövetségek erősebbek, mint az ő fogadkozásuk volt. Érezték, valami nagyot küldtek nekik az erdélyi havasok, de nem tudták beépíteni a maguk életébe. S most látniuk kell, hogy távolodik tőlük. Visszatér oda, ahol felismerték erőtadó méltóságát.

Megemberelte magát Thurzó Szaniszló. Előlépett és nagyot nyelt előbb, csak azután kezdte:

— Hercegségednek tisztelettel jelentem...

Bethlen felfülett. Kérdően vonta fel szemöldökét. S Péchy most már két kézzel nyújtotta feléje az okmányt:

— Pillantson bele hercegséged. Megláthatja maga szemivel, mennyi megbecsülést hoztunk magunkkal császár úrtól. Német fejedelemmé, Oppeln és Ratibor hercegévé tette kárpótlásul lemondásáért a császár úr kegye. Nagy jószágokat adományozott személyének s maradékinak, hét vármegyét az erdélyi fejedelemségnek, míg hercegségedet élteti a hatalmas Ūr Isten.

...Hét vármegyét az erdélyi fejedelemségnek! Rákóczy szíve nagyot dobbant. Ez azt jelentette, hogy törvényesen is híve maradhat Bethlennek és nem kell tovább folytatnia önmagával azt a harcot, aminek minden vergődését jobban ismerte Bethlen Gábor léleklátó szeme, mint ő maga ... Nem gondolt

előre. Nem számítgatta most, hogy halandó élethez van kötve az ő nyugodalma ...

Bethlen nem az okmányba nézett, hanem a beszélőre. Gunyoros ajkára lehúzta nagy bajuszát. De Péchy nem jött zavarba. Nem is sejtette, -mennyire tudja ura, hogy most személyes hiúságát akarja legyezgetni s a kapzsiságot akarja szívében felkelteni.

— Mind az egész császári ház tudakolta hercegséged állapotját. Még a főhercegnők is közrefogtak bennünket...

Most már Thurzó Sebestyén is nekibátorodott. Közelebb hajolt Bethlen Gáborhoz. Az urak már úgylis összedugták fejüket és a másik két követtel tárgyalták a békepontokat. Az öregember pedig dicsekvő közlékenységgel súgta:

— Az egyik főhercegnő kegyeskedett kérdezni is hercegséged felől...

Bethlen gondolatai messze jártak. Csak egy rebbenésre fordult az öreg fecsegő felé:

— Mit beszél kigyelmed? Micsoda főhercegnő?

— Cécilia Renáta őfensége... Azt kérdezte...

Már elfordult tőle a fejedelem. Rákóczyt intette magához. György sugárzó arccal közeledett. Bethlen meghökkenve nézett rá:

— Kigyelmed meg tán kincset tanált, hogy olyan nagyon vidor? Persze, — örül az amnestiának, meg, hogy mehet vissza Patakba?

— Nagyságos uram!

György arca olyan volt, mintha ütés érte volna. Hirtelen elfordult. S most megérezte igazságtalanságát Bethlen.

Megérintette a férfi vállát:

— Igen háborgunk. De nem kigyelmedre. Kigyelmed csak szenvedője mások cudarságának.

A hullámzó érzések erős lendülettel vitték vissza György lelkét Bethlenhez. Maga sem akarta, sze-

mérmességében talán meg sem mondta volna, ha bántás nem éri. De most fiúsan, dacosan s mégis egész lelkét odakínálva azt mondta:

— Már pedig én éppen annak örültem, hogy felséged szolgálatában maradhatok!

A fejedelem szétnézett. Csak ketten voltak már az asztal mellett. A többi urak csoportokba verődtek. Uradalmak nevei hangzottak, megyék határai-ról vitatkoztak. A sokszor felosztott országot most újra megrajzolták. Új térkép alakult a szavak nyomán. Csak ez az egy ember maradt mellette. Csak ez az egy felelt támadására hűségnyilatkozattal.

Mégsem tudott fenntartás nélkül hinni. Végig-suhant arcán egy csöppnyi gúny, mikor azt mondta:

— Ha annyira hívünk kigyelmed, tán még meg-tesz], hogy ezeket a morva ágyukat leszállítja Váradra? Igen elkel ott a hangjuk is, magvuk is... Aztán,, nem bánom, térjen be Patakra. Asszonyom már nagyon várhatja kigyelmedet. Tán azóta .már új kis Rákóczyt is tartogat?

Az apa szíve elfelejtette a szándékos bántást. Megvidult arccal mondta György:

— Nyárára, ha Isten segít, megint ígért az én atyámfia.

— Na látja... Még jó, hogy így elfogjuk a hazájától. Ha mindig otthon volna, kevés lenne a sok uradalom annak a teméntelen gyerjmeknek...

— Még csak kettő van, nagyságos uram. S az idősebbik gyakorta beteges.

Szomorúság suhant át világos szemén. Bethlen érezte, milyen messzire kalandoztak ők ketten az ország dolgától. S mégis tudta, hogy ez igazabban az ország dolga, mint az a térképrajzoló, jószágosztó zűrzavar, ami a főemberek csoportjait olyan hangossá teszi. Hiszen, ha minden gyermek megmaradna! Ha az isteni hatalom nem venné vissza olyan gyakorta, amit adott... Akkor nem beszélhetne.

most itt senki István király koronája visszaadásáról. Mert akkor kis Bethlenek nőének Károlyi Zsuzsanna oltalmában. És azt a koronát mindenáron megőrizte volna számukra az apa ...

Minden áron...

Thurzó Szaniszló közelgett. Szellemtelen arcán látszott, hogy már alig emlékszik a kapott dorgálásra. S Bethlen Gábor már nem is akarta tovább ostorozni. Feléje bólintott.

— Na, jó uram, követ uram, mit is mondott hát az a szép főhercegnő?

— Szépnek ugyan nem szép ... Megkövetem hercegségedet, még ugyan csúnyácska az Isten adta...

— Jó, jó, de kérdezett valamit rólam?...

— Igen ...

Most zavarba jött a férfi. Megvakarta állát. Már nem tudta, örül-e Bethlen Gábor, ha megtudja, mi is volt az a nagy kérdés¹? De j már nem visszakozerhatott. A szúrós szem kikényszerítette belőle a szót:

— Bizony, ő azt kérdezte: Meg van-e még a nagy szakálla Bétlen úrnak¹?

A duzzadt szemhéj lecsukódott egy pillanatra. Az ajak felvetődött. De a nagy bajusz eltitkolta ezt a mozdulatot. Csak a hatalmas kéz lehetett volna áruló. Mert megindult az asztalon, mintha pennát tartana. Rajzolgatni kezdte a zöld posztóra, kacskaringóson, játszi kedvvel:

Cecília Renáta...

Thurzó várt. Hogy nem kérdeztek tőle többet, visszahátrált a többiek sorába. Tovább harsogott a kérdés és ritkán érkezett rá felelet. Mindenki összevissza kiabált. Hangzavar forrt a palotában és értelmüket veszítették benne a nagyfontosságú szavait.

Bethlen Gábor egyszerre halálos fáradtságot érzett. Legszívesebben végigfektette volna két karját az asztalon és ott maradt volna életerve romjain,

az előtte incselkedő nikolsburgi béke pontjain. Aztán felkapta fejét Valamit szeretett volna mondani valakinek. Csak egy szót. Talán csak azt, hogy: vége. Vagy azt, hogy: Erdély...

De senki nem fordult már figyelő szemmel feléje. A megbízhatók, az igazak otthon várakoztak rá, a nagy hegyek alatt,

— Rákóczy uram!

Szinte kisírt belőle a vágy, hogy hűséges szembe nézhessen. De kiáltására csak lódobogás felelt. Az ablakhoz sietett. György vágatott lefelé. Barna haját fehér porral hintette a hó. Mentéjének nyestes prémjét hermeliimé változtatta. Csak hátát láthatta már a fiatal férfinak Bethlen Gábor. Nem volt ereje, hogy visszakiáltsa. Hiszen ment, hogy parancsát teljesítse ...

Ment, hogy parancsteljesítés után végre felmelegdhessék az otthon tüze mellett!

XXV..

— Most igazán vélünk marad kigyelmed?

— Véletek én, ha meg nem untok.

Samulkát kézen fogva, Zsuzsannát átölelve járta a pataki kertet György. Megnézett minden virágot, sorba gyönyörködött a kibújó tulipánhagymákban. Az évelő bokrok rügyeit és bimbóit, a topolyák zsenge leveleit úgy szemlélte, mint aki maga mögött hagyott vért és borzalmakat, nagy terveket és nagy kudarcokat. Látszott, hogy el sem bírja hinni: ez a tavasz az övé. Kettőjüké. Négyőjüké.

Önfeledten röppent el kiáltása.

— Vájjon mit csinálnak az én záldokfáim Zborón?

Zsuzsanna kibontakozott férje öleléséből. Átadta neki a kis György kezét is. Fehér szoknyájának

aranyprómes széle sorba simogatta a kavicsos út mentén előrehajló harmatos fűszálakat.

— Hová méssz, édesem?

Visszamosolygott az asszony.

— Ha vár egy kicsinyég, azt is megtudhassa.

Zsuzsanna érkezése nagy élénkséget támasztott az udvarban. Istállókban és a konyhában, a kisasszonyok házában és a kutyaólakban, egyaránt megindult a tevékenység. Chernél várnagy ugráló lépésekkel szökkent embertől-emberig. Az apródok izgalma céltalan futkosásban robbant ki. Zsofka szelíd igyekezettel tett-vett és sürgetett.

— Csak menjen vissza, édes asszonyom ő nagyságához. Meglátja, megértettük parancsolattját. Holnap reggel indulhatnak kigyelmetek.

Zsuzsanna pillanatra magához szorította a fiatalasszonyt.

— Még megérem, vénasszony lesz belőled. Mindenben kezemre jársz!

— Ha asszonyom megtisztel, én bizony örömmel leszek vénasszonya.

Zsuzsanna sietett vissza urához. Az öröm lebbenőbbé tette járását a szokottnál is. György úgy nézte, mintha új formában láthatná, összeszorult a szíve, pedig a karcsú alak még alig árulkodott a negyedik anyaságról. Mégis valami földöntúli, valami tovaszálló volt az asszony egész lényében.

Utánakapott. Alig bírta leküzdeni rossz érzését.

— Miért mentél el? Alig jöttem s máris elhagyogatsz? Mi lehetett az a nagyon sietős, amit nem végezhet el más helyetted?

— Az, hogy vénasszonyt szegődtettem.

— Régen mondom, kell is melléd valaki. Nem ilyen vén csoroszlyák, mint akiket örököltél. Fiatalabb, mozgóbb, aki leveszi rólad ezt a sok futkosást.

— Éppen ilyet szegődtettem. Chernelnét. Zsófi-

kát. Úgy megértette most is a szívem szándékát, hogy bizton tudom, kedvemre téssen.

— Aztán mi volt a szíved szándéka!

— Majd meg tudja reggelen!

— Aztán mért mért csak reggelen! Mért nem mondhatod meg most!

— Mert időelőtt volna. Ha tudná kigy elmed, éppen úgy nem aludna, mintahogy én bizomosan szemem sem hunyom az éjjel.

— Csak nem titkolsz valami rossz hírt!

Jobban megszorította a gyermekek kezét, mintha meg akarna győződni, hogy itt vannak, mellette vannak és egyiket sem fenyegeti veszedelem. Az asszony most előttük ment. Féloldalt vetett fejrel röpítte hátra a félig elkuncogott szavakat.

— Csak fúrja hát a férfi emberek oldalát is a kíváncsiság!!

György érezte, hogy nem veheti ki az asszony titkát. Voltaképen nem is nagyon izgatta ez. A harmatos reggel, a körülötte szunnyadó békesség, meg a méhesből kiröpdöső méhek egyhangú zümmögése elzsongította. Feledtette vele még a búcsút is, ami pedig megviselte. Tokajig kísérte Bethlen Gábort és feleségét. S mikor a távozó fejedelemmel kezet szorított, szerette volna, ha kísérőül adhatta volna melléje azt az érzést, hogy hűséges őrizőt hagyott maga mögött.

Zsuzsanna igyekezett ki a kertből. Már a felvonóhídon táncolt könnyű lába:

— Hová szaladsz!

— Kigyelmed is jöhessen vélem. Szét akarok nézni az; oskolában.

György két nappal azelőtt érkezett haza. De úgy megbűjt a vár falai között, hogy csak a templomig hívogatta át az isteni tisztelet.

— Bizony, mondasz valamit, édesem. Hogy viselkednek a diákjaid!

— Mint sihederek szoktak. Ki nagyon is jól, ki meg rosszul. Egyik tanul, másikba tölcsérrrel kelene tölteni a tudományt. De ezeket sem engedem kitenni. Szegények nagyobbrészt azért húznak ide, mert itt étel-ital, meg fekhely vár rájuk. Árva ennek nagyobbbré&ze.

— Azért mégsem engedném, hogy elfogják a többitől a helyet.

— Aki ide szándékozik, csak ide tanál. Ha szűkösen is, de meg vágnak valahogy. Ha Isten segít s nem kívánja hadra a jövedelmet, jövendőre újra bővítetni szeretném az oskolát.

— Mért nem mondd, édesem, hogy okosabbra is költhetném a pénzt, mintsem a hadakozásra?

György átadta a gyermekeket Etel asszonynak. Maga megindult Zsuzsanna mellett.

— Attól őrizzen meg engem mindenkoron az éu jó Istenem, hogy kigyelmednek illetéknéppen hánytorgassak valamit. Ha kívánja az ország, bizony adunk jövendőkben is. Az oskolát is segéllem, ahogy tudom. Annak igazában való emelését úgyis kigyelmed szolgálja. Esztendő óta mesterkedik rector uram, hogy mindenekben kedvére formálja kigyelmednek az oskola törvényeit.

— Bizony, szeretném, ha fiaink több tudományt szerezhetnének, mint amennyit én a szerencsi oskolában, meg a sok pereskedéssel töltött efiúságom alatt szerezhettem...

A sárgára meszelt, emeletes iskolát kőpillérek támogatták. György megállt az első előtt és úgy nézte mintha vállát akarná alátámasztani a tudomány épületének.

A nyitott ablakokból érces férfihang vezetése nyomán fiúhangok zendültek. Zsoltárénekléssel kezdték a napot Sárospatak diákjai.

Adjatok hálát az Istennek!

György megemelte föveget. Zsuzsanna meghaj-

tott fejfel állt meg ura mellett. Végigvárták a zsol-tárt. Csak azután indult újra Rákóczy a boltos kapu felé:

— A tanítást most nem kívánám zavarni. Majd ha kicsinyég pihentebb leszek, örömet kérdezek egyetmást a legénykéktől. De most könnyűszerrel megszügyenyíthetnének a tudományukkal. Olyan kábult a fejem... Ezt nem érzem én soha, ha nagy hegyek közt időzhetek...

Homlokát tapogatta, aztán tarkóján simított végig. Zsuzsanna lopva nézett rá. Nem vigasztalta. Mosolygás rögződött meg ajka szegletében.

— Úgy is tudom, a bibliotéka felé irányul kigyelmed gondolat ja. Magam meg a konyhán nézek szét. Küldtem két nevendék disznót meg zsenge zöldség-félét.

Eltűnt egy alacsony ajtó mögött. György fejcsóválva haladt át az udvaron. Tavaly tataroztak, — mégis málladozott sok helyen a fal. A tető sem volt úgy karban tartva, mint kívánatos lett volna. S a férfi újra érezte az önvádat, hogy felesége nem áldozhatott annyit az iskolára, amennyit a pataki-vár urai szoktak.

Sietett a könyvtárba. Ott hűvös homály fogadta. Alig vette észre azt a hosszú szakállú férfit, aki jövetelére sem emelte fel fejét a könyvhalmok mögül. Osak akkor ragyogott fel György szeme, mikor megszokta a homályt.

— Mi újság, Szenczi Molnár uram? Mi szél vetette erre kigyelmedet Heidelbergából?

— Én bizony könyvszagra jöttem. Úgy hallottam, gazdagodott újra az oskola. Jöttem, hogy színüket láthassam. Mi nagyasszonyunk engedelmet adott, hogy kedvemre búvárkodhassam köztük.

György leült az asztalhoz. Fél kézzel már közelebb húzott magához egy disznóbőrben rejtőző könyvet. Másik kezét átnyújtotta Szezei Molnárnak.

— Ha már ezt a teméntelen utat megtette, prédikátor uram, maradjon is itthon. Rossz szelek fújnak Heidelbergra körül. Itt valahogyan mégis csak jobban megérti egymást a kétféle relióión levő is. Tudom, a fejedelem ő felsége is örömet látja udvarában. S ha megelégszik vélünk, Patak vára is mindenkoron ol-talmat nyújt kigyelmednek. Ha nem is olyan gazdag a könyvesházunk, mint a wittenbergai vagy a heidelbergai, de tehetségünk szerént emelni kívánnánk. Akad itt is becses írás. Külországban jártomban-kelttemben is megszereztem, amit tudtam...

— Jönnék én örömet, de nékem sehun sincs maradásom. Igyekezmem kell haza. Az én szegény Kunigunda asszonyom igen nagy szorongásban van a pápista rezgelődések miatt. Megyek is, még ezen a héten. De nem bántam meg, hogy idáig törtem magam. Nékem ez a könyv igen tetszik.

György Szenczi Molnár vállán keresztül nézte a kötetet, amelyet simogatott a tudós vékony keze. A magyar címer alatt egyik mezőben három oroszlán-fej, másik oldalon a kardot tartó oroszlán díszítette:

— Ez volt az első ilyenemű könyv abban az időben. Ne átalja megtekinteni, nagyságos uram: Szent Pál apostolunk levelei, magyar nyelven. Ez az első magaryelvű nyomtatás. 1533-ban nyomták, Krakóban. S ez a másik ... Ezt már Magyarhonban készítették. Benne van az egész új testamentuma.

— Nincs is becsesebb könyv a világon, mint a szentírás. Magam minden reggelen elolvasok belőle két éneket. Hiszi, nem hiszi, prédikátor uram, de mindenkoron megtanálom belőle az igazítást mindennemű cselekedetemre.

— Aztán a mái napra mit sugalmazott nagy jó uramnak a szentírás?

György végigsimított homlokán. S egyszerre megvilágosodott előtte egy mondat, amiről nem is tudta, hogy bevésődött elméjébe:

— Ma bizony sok más egyéb között ilyesmit olvastam: E világ gazdagjainak parancsold meg, hogy legyenek szíves adakozók...

Szenczi Molnár gyermektiszta szeme elhomályosult:

— Kigyelmetek parancs nélkül is azok... Én jó asszonyom most is megsejélt, hogy csendességben tolmácsolhassam a „Vértanuk életét" magyar nyelvre.

György újra érezte, mennyifeló elér asszonya adakozó keze. Még erősebb vágyat érzett, hogy méltó lehessen hozzá.

— Jobb szeretném, ha itt tolmácsolná, nyugodalmass helyen.

Szenczi Molnár Albert elnézett a könyvek felett. A csúcsfedelű, ősi házakat látta Heidelbergában. A Neckar vize szélesen hömpölygött a hatalmas várfalak alatt. Megnézte habjaiban magát a régi város...

Pillanatig összehasonlította Patakkal. Itt is van vár, ha nem is olyan ékes. A Bodrog szélesebb, mint a Neckar. Árterei néha tengernek mutatják. Az ég itt is kék e ráadásul az édes magyar nyelvet beszélők kicsik és nagyok... S mégis mennie kell. Ott várja Kunigunda, aki nem akar többet Magyarhonba jönni. Akit örökre elijesztettek hazajöveteliük után a török—tatár—német dúlások, a vallásháború üldözései. Terinari Kunigunda nem akar itt lakni. Vére, rokonsága odaköti a németek földjére. S. ő hiába kérleli, hogy legyen követője. Hiába mondja, hogy Isten végzése elől nem lehet elbújni. Ha szenvedést tartogat számukra, attól el nem menekülhetnek ...

György várakozott. Mintha olvasott volna a tudós férfi gondolataiban, komolyan nézett a szemébe.

— Kigyelmedet hitvestársra követeli haza, ugye, prédikátor uram?

— Úgy vagyon.

— Akkor hiábavaló az én marasztásom... De ha úgy fordulna, hogy bátorságosabbnak érezné a szegény magyar haza földjét, mindenkoron otthont tanál az én szerelmes atyámfia oltalmában. Soha nem hálálhatjuk eléggé kigyelmednek Dávid király szoltárainak oly igen ékes tolmácsolását.

^ Kifelé lépett már az ajtón. Senczi Molnár utána kapott, mintha arra akarná kérni, ne húzza be maga után. De György már ment tovább. Kereste a rectort, hogy teljesítse a reggel kapott isteni parancsot. Mire Zsuzsanna keresésére indult, nagy vitatkozásban, terjedelmes írások felé görnyedve találta. S megdobbant a szíve, mikor búcsúzkodó szavait hallotta:

— Mindfen törvényt azonképpen szerkesszünk, hogy az oskola hasonlatos lehessen Witteníbergához, vagy Heidelbergához. Ha emeljük, hamarabb kapunk ide jeles tudósokat is külföldről & magunk fiait nem kell tudományért idegenbe küldenünk, írják össze kegyelmetek, ha miben fogyatkozásuk vagyon. Ha az épületek nem elégségesek, emeljük újakat. Hadd találjon minél több tudományra szomjazó diák oltalmat asszonyom szárnyai alatt. Többől több válik majd olyan, aki hasznára lesz a szegény hazának.

Zsuzsanna hálálkodó örömében hazáig (szorongatta ura adakozó jobbját. Egyre ajkára kíváncskozott a maga titka, az ő adakozása. Majd szétpattantotta az öröm, hogy ő is tud adni urának olyan valamit, mire régen vágyik s azt hiszi, hiába vágyik. De mégis megőrizte titkát. Nyugtalan felrettenések után csak hajnallal keltette fel a mélyen alvó férfit,

— Ébredjen kigyelmed, szerelmes uram. Meg-

érkezett Szerencsről Prágay prédikátor uram, nagy-
örömömmre. Vár bennünket, hálaadásra.

— Olyan későig aludám?

— Inkább még nagyon is korán van. De, ha idejében indulni akarunk, nem lehet tovább az ágyat nyomni.

— Hová indulnánk?

— Ahová kigyelmed legjobban vágyakozik. Zboróra. Igen szeretném már látni azokat a híres zaldokfákat.

György még köszönni sem tudta az eltalált gondolatot. Mindig attól félt, hogy apró gyermekkel, viselős asszonnyal nagy bontakozás az ilyen út s ezért elfojtotta vágyát maga otthona után. De niost harsonzva énekelt szívében az öröm, hogy ilyen tavaszt juttatott neki asszonya. S ilyen asszonyt adakozott a gondviselés.

Nemcsak a reggeli imádkozás, hanem az egész út hálaadás volt. Zengett az erdőség a madarak dalától s György táguló szívvel gondolt arra az útra, mikor télvíz idején árvasága tudatában tartott apja temetéséről Zboró felé. Akkor támasztát vesztette, — most új világot vitt magával haza.

A társzekereket még este elindította Zsuzsanna parancsára Chernél György. Felpakkolva iparkodtak, hogy megelőzzék élelemmel, kényelmi szerekkel az uraságot. Udvari személyzet és csatlósok szaporázták a kocsik előtt. A konyhakocsit fehérpípó friss illata, fazékokba rakott töltött káposzta, miundenféle pecsenyék Ínycsiklandozó szaga kísérte. Chernél György a pincetokokat is megtöltötte. Tokaj nemes csöppjeivel is szolgálhatott az uraságnak, ha betegség kívánta, vagy vendégség adódott volna.

A kocsikban a párnazsákok kínáltak ülést a frájjoknak, nemes inasoknak. Portai szőnyegek borították az ágyneműt. Rajta viháncolt a nagy útnak örvendező fiatalság. Hátral, a bakon a csillogó sze-

gekkel kivert ládában ékes ruhákat vittek. Ezt ugyan Zsuzsanna nem rendelte, de mégis felrakták... Ki tudja, mikor kínálkozik alkalom egy kis pompázásra?

— Nagyon is felpakkolóztatok, édesem! Ágynemű és asztali készség feles számmal van Zbóroor. Még Makovica várában is bőséggel tanáltatik.

— Kigyelmedtől nem kérdezősködhettem. Ami *nejn.* kell, majd visszahozzuk. De jobb, ha mindeu- nek bőviben leszünk. Mert úgy számítom, aratásig meg nem mozdulunk most már. Hadd szűnjék vég- képpen kigyelmed fejfájása a jó hegyi levegőn.

— Aratásig el tudnád kedvemért hagyni Pa- takot?

Mélyen nézett ura szemébe az asszony. De egyik kezével még úgy is tartotta az izgatottan fészkelődő Györgyöt a szemközti ülésen.

— Kigyelmed kedvéért már örökre is ott tudnék én hagyni mindent, amit szeretek. Ugy vagyok én kigyelmed oldalán, mintha ez volna az én egyetlen otthonom Istenem után.

Nagy volt a szó és a tavaszi hajnalon úgy hang zott, mint egy fogadalom. Talán megsejtette a két udvari prédikátor is, hogy megint Isten hajlik ura- ságuk fölé. A mögöttük hüppögő kocsiból felzengett a dicséret.

Mennybéli felséges Isten!

— Jól van, Susánkám. Aratásig maradunk. De a gyermekesét csak Patakban akarom várni. Véled.

Tervek szöttesét vetélte az ide-odajáró gondolat. A zökkenőkkel bővelkedő úton semmi kellemetlen- séget nem érzett az emberpár. Nemcsaík a madarak, az ő szívük is zengett. Gondtalanok és játszaiak vol- tak, mint két gyermek. És áhítatosak, mintha egyet- len, óriási templommá változott volna az előttük megnyíló, új és új képeket mutogató természet.

Bükk- és tölgylombok illata kísérté őket. Össze-

csapódott nyomukban és megtágította tüdejük minden rekeszét. A gyermekek arca nekipirult. Mire a „ap felcsókolgatta a reggeli harmatot, ;már aludt mindkettő. Az oldalüléseken vetett nekik puhaágyat a szülei gondviselés. S most már csak suttogva szállt a szó. Vigyázták a legtisztább álmat a boldog szülők.

Mikor másnap Eperjes felé kanyarodtak, fáradtabbak voltak, mint előző reggelen. Pedig Kassán is maguk házában találtak szállást. De Zsuzsannát kínozták az emlékek. Csak forgolódott ágyában. Nem tudott szabadulni attól a gondolattól, hogy nem messze innen milyen szörnyű asszonyi bánat virrasztott másfél esztendőn át a palotán. Bár megkönnyebbült, hogy Károlyi Zsuzsannát újra visszahívta Erdély, mégis vágyott most utána. Hátha nem alszik? Hátha halántékát újra megkékíti a szenvedés? Örömmel tette volna most hűvös kezét a beesett gödrökbe. De a f e-jedelemné messze volt. Elvitte magával csontváztestét és gyógyult lelkét.

Nagynehezen mégis elaludt. S álmaiban egyre fekete, ijesztő mosolyú asszony kerengett eléje. Vörvörös volt az ajka, kegyetlen a zöldbe játszó szeme. Ujjai karmok módjára görbültek be s fojtogató mozdulattal közeledtek egy vékony, eres nyak felé.

Zsuzsanna felsikoltott. György rettenve ébredt Karjába ölelte asszonyát s lecsókolta szeméből a keserves könnyeket.

Az asszony elfészkelődött. De szíve tovább dobolta a rémület dalát.

— Aludj, kis madárom.

— Nem tudok. Nem is akarok. Visszajön, ha rámszáll az álom...

— Ki jön vissza?

Az az asszony, akit álomban láttam . . .

Aki szegény fejedelmnét megrontotta.

— Mit tudsz te Báthory Annáról?

Zsuzsanna egészen felébredt. Pihegve ült fel és összébb rántotta magán hálóruháját, mintha fedetlen szívét akarná takargatni egy kegyetlen kéz elől:

— Annának hívják? És csakugyan bántotta mi asszonyunkat?

— Hogy bántotta-e, azt nem tudhassuk. Elmém-mel nem bírom felfogni a boszorkányságot, bátor vannak, akik hisznek benne még máig is. Én már csak Könyves Kálmán királyunkkal tartok, aki megmondotta, hogy boszorkányok pedig nincsenek. De a fejedelem nem így gondolkozik.

— Bethlenem Gábiel hisz benne?

György elnevette magát.

— Nem vagyunk gyermekesek, hogy éjnek idején boszorkányokról beszéljünk.

— De... Mondja kigyelmed, mit tud erről a Báthory Annáról? Élt-e csakugyan? Nem dajkamese, hogy ilyen ereje volt?

— Élni talán még ma is él. Elhúzta nyakát a hóhér bárdja alól. Bátor azt mondják némelyek, maga a fejedelem szabadította meg.

— Honnan?

— A börtönből. Többed magával. Mert több asszonyí perbefogatott, mikor látta szegény felesége nagy sok szenvedésit.

Zsuzsanna remegett. Nem bírta befogadni agya a sokszoros ellentmondást: György hisz abban, hogy Károlyi Zsuzsannát megrontották. Azonnal nevén is nevezte ugyanazt, akire a szegény asszony gyanakodott. Azt is tudta, hogy perbefogta a fejedelem, tehát Bethlen is hitt benne. De akkor meg miért szabadította meg? Ha hitt bűnösségében, ha nem élt szívében elég erősen a tiltakozás, miért nem engedte, hogy elvegye büntetését? Vagy csakugyan...

Feljajdult szívéből a sikoltás. Mintha Kassa kőfalai nem engedték volna tovább Károlyi Zsuzsanna

borzalmát. Itt tartották, hogy másik asszonyt is meggyötörjenek vele.

— Csillapodjál, kis madárom! Meséljek néked? Ha Isten segít, holnapután reggel már Zborón ébredünk. Ágyunkból látjuk Makovica várát. Fenyőbólintgat be a hegyekről, az ablakok alatt meg a záldokfáim gallyai közül danol néked a filemile.

Dünnögő volt a hangja. Így mesélt néha, ritka pihenő napokon gyermekeinek is. És Zsuzsanna lassanként befészkelte sajtó agyát ura karjaiba. Úgy hallgatta a szépséges mesét.

— Mindjárt reggelen hozzákezdünk és filegóriára neveljük a gyenge záldokfákat...

Zsuzsanna elbékélt. De még álmában is felszipogott, mint az elkábított, de meg nem nyugodott gyermek. Kétszer is látta, mintha nagy porfelhőben Károlyi Zsuzsanna hintaja vágatott volna. Menekült valami elől. De hiába. Nyomában ott nyargalt, láthatatlan paripán lebegett a boszorkány. Nem vasorrú, fogatlan banya. Nem a gyermekmesék seprűn lovagló elkárhozott lelke. Deli, ifjú testű, viruló nőszemély. De két zöldes szeme irtózatot keltő, és a két kezén görbülő, karomszerű ujjak mutatták, hogy nem hasonlítható földi asszonyhoz. S ez a két karmos kéz minduntalan kinyúlt a fejedelemasszony vékony nyaka felé.

Csak akkor pihent meg, mikor útrakeltek. Csak akkor feledte álmait, mikor nagy gyermekzsivajban csakugyan hozzáfogtak, hogy György akarátának testet öltött tanúit nevelni kezdjék későbbi idők boldog óráinak árnyatadó örévé. A fák közül egyetlen egyet sem mert megtámadni sem zimankó, sem aszály. Nőttek és sátoroztak. Zsenge leveleik szóalakja úgy kínálkozott magát mutogatva, mintha azt akarta volna mondani, hogy a szívvel végzett munkából szívek sarjadnak. Zsuzsanna legszívesebben sorba simogatta volna minden egyes galy min-

den egyes levélkéjét. De, ha már ezt nem tehetette, fától-fáig járt és cirógatta, szeretgette az izmosodó törzseket, amelyeket kicsi korukban sorba az életet-adó földbe gyökeresített az ura fiúkeze.

S mintha György meséje változna valóra, egyszerre csak epedőn, a mélységes érzéstől szív-szagató hangon gyöngyözni kezdett mögöttük a dal egy szürke madárka torkából. Csattogott a fülemüle és felfelé fordított kis csőréből, pehellyel borított begyének szakadatlan rezgéséből hálaimádság szállt. A házaspár sokáig hallgatta. Fenyők nap-tól melegedő törzséből bomlott gyantás illat. Zsuzsanna levegő után kapkodott. Alig győzte kielégíteni tüdeje sóvárgó szomját. A gyermekek fától-fáig szaladva, a törzsek közt bujkálva játszották ragyogó fiatalságuk boldog meséit. S mikor a kis madár kimerült az énekbe, halkán, mintha most találta volna a szavakat, György mondani kezdte:

Mert az hajnalcsillag
Mikoron el-följün,
Fülemile akkor szól,
Az ő szép szavával
És szép énekével
Hasogatja ő szívét.

Zsuzsanna felfigyelt. Soha nem hallott ő virág-éneket ura ajkáról. Csak zoltárokból talált gyönyörűséget. De most, a kék ég alatt, a nagy hegyek tövében, felettük Makovica várának büszke tornyai-val, kertjükben a nagy próbálkozás sikerét hirdető ifjú fákkal s az agarakkal kergetőző gyermekek mellett éppen olyan természetes és Istent imádó volt ez a kis dal is, mint egy imádság.

S az asszony ura keblére borult. Testét rázta a boldogság. Beleujjongta a virágzó tavaszba:

— Ó, de jó élni, én szerelmetes uram!

XXVI.

Kolozsvárott pedig talán abban az órában mondta a szenvedésektől újra vérig gyötört Károlyi Zsuzsanna:

— Ha előttem volnának egyfelől a jó egészség és hosszú élet, másfelől a testi halál s azt mondanák: no melyiket akarod, beszéld el? Jó lelkiismerettel mondom, a halált választanám.

Nem nézett a körülötte állókra. Messzeségbe nézett, mintha ott várna rá a könyörületes halál. Mintha csak az imádkozás hullámaait kellene még leküzdenie, hogy közelébe juthasson s kiragadhassa a borzalmak völgyéből.

Bethlen Gábor mellében őrjögve követelőzött volna egy ősi, vad ordítás. Keserűi Dajka, összekulcsolt kezekkel most már úgy fordította a könyörgést, hogy utat nyisson vele a várakozó szabadtónak. Károlyi Zsuzsanna pedig még egyszer nyakához kapott, mintha a görbülő ujjak szorítása elleo hadakoznék. Aztán elmosolyodott. Levette kezét és összekulcsolta keblén. Nem akarta, hogy teste továbbra is folytathassa harcát az elmúlás ellen.

... A májusi éjszakán riadtan borzongtak össze a szobában állók. Vijjogó hangon fordult északról a szél. Meny asszony táncot járt egy porfelhő az ablakok alatt. Üvöltve, tehetetlenül jajgatott a vihar és derékban roppantott ketté egy hatalmas tölgyet. Mintha végső küzdelemre indult volna a sokszor látott és mégis láthatatlan rém a szenvedő asszony lelke ellen. De még ebben a végső pillanatban sem győzedelmeskedhetett. Károlyi Zsuzsanna égre emelte remegő kezét:

— Istenem!

Hirtelen csend lett. Léleket sem hallatszott. Elnémult az imádság szava a prédikátor ajkán. Elhallgatott a befelé kiáltott vad ordítás a férj szívó-

ben. Zokogás nem hívogatta vissza, jajszó nem támasztgatta Károlyi Zsuzsannát. Mindenki érezte, hogy ez az elpihenés megváltást jelentett.

Sokára kezdett remegni a csendben a püspök szava:

— Elvégeztetett.

Múltak a percek. Remegő lelkek kísérték Isten trónusa elé a felszabadultat. Aztán egymásra néztek. S végre kibomlott a könny és a jaj, a szándék és a tett. Tele lett étellel a kolozsvári palota. Minden ember a halottat szolgálta. Még egyszer, utoljára királyné lett Károlyi Zsuzsanna. Bethlen Gábor a temetés rendjének nagyszerűségét követelte. A püspök az írószekrény elé ült. Tollából épp oly folyékonyan ömlött az érzés, mint szeméből a könny. Kusza volt az írás, de a hűséges püspök szívóben érezte. S mikor Bethlennek újra letisztázva átadta, a komor ember szemében is megindította ai első könnyet a gyász mélyenérzett panasza:

Kegyes természetű,
Tiszta szent életű
Kívánatos Eszterünk
Nemzetünk csillaga
Urunk vidámsága
Ó szerelmes asszonyunk.
Szegények reménye,
Árvák nevelője,
Mely nehéz tőled válnunk!

Most igaznak érezte a fejedelem a búcsúztató minden sorát. Nem ütközött meg még azon a mondaton sem, amely az ő vidámságának nevezte Károlyi Zsuzsannát. Most hitte, hogy csakugyan íz volt. Hiszen nem a gyötrelmes kínok között szenvedőt látta, hanem a szépet, a vágyottat, a nemes nagy kisasszonyt, aki boldogan kötötte össze életét az ő jövőtlennek látszó, árvafiú életével. Az ifjú asszonyt látta, aki háromszor egymás után ajándé-

kozta meg élete folytatásaival. És csak azon igyekezett, hogy mindenképpen méltó legyen a gyász ehhez a tündéri, ehhez az angyali asszonyhoz...

... Lorántfy Zsuzsanna a felvonó hídig kísérté napbarnított arcú, gyermekien vidám urát. Az itt töltött hetek annyi szépséget haljnoztak életükbe, hogy úgy érezte, kincseket gyűjtögethet, szűkösebb napokra. De György kinevette, ha arról beszélt hogy magányos óráiban majd ezekre a napokra gondol Patak-várában.

Most is nevette, mikor bánatot látott átfelhőzni fehér homlokán:

— Talán bizony úgy véled, mackó uram nem fogad szívesen, ha meglátogatom? Avagy vadkan agyarától félted a te uradat?

— Nem... Arra nem is gondolok. Tudom, ura kigyelmed a fegyvernek. Meg aztán nem először járja a hegyeket. Ismerik ezek kigyelmedet, szeretik is bizonyosan. Én itt kigyelmedet sose félténém,

— Akkor meg ne nehezisd a szívem.

Zsuzsanna végignézett a vadászatra várakozókon. Elől a pecérek fogták az indulni akaró, szűkülő kutyákat. Csatlósok fogták György lovának zablását és lefékezték a menniakaró ló ugrálását. Vidám, ifjú arcok néztek vágyva a távolba. Hívta őket a hegységek titokzatos lelke. És az asszony nem is arról várta a veszedelmet. Lefelé nézett, a kastélyból a falun át vezető útra. Mintha porfelleg keletkezne? Mintha lovas vágatna?

Szédülten kapaszkodott ura vállába. Érezte a hírnök jövetelét, még mielőtt láthatta volna. S mikor csakugyan lóról ugrott a kimerült, ziháló férfi, Zsuzsanna ismerte meg először, hogy Patakról hozott hírt.

Hirtelen hátranézett. Gyermekai mögötte játszottak. György éppen a kengyelbe tette lábát. Másik mozdulattal már nyeregbe is pattant. Pillanatra

elhallgatott az asszony szívében is a szorongás. Hiszen itt vannak, körülötte vannak szerettei.

A várbeli ember lekapta sastollas főveget. Belsejéből feketepecsétes írást vett elő. Nyújtotta urának. Zihálva magyarázta:

— Magam jöttem, mert a fejedelem küldöttje csak leszédült lováról. Azt mondta, ő felsége különösen lelkére kötötte, hogy meg ne álljon, míg urunkhoz nem ér.

Mire a pecsét pattant, már ott volt Zsuzsanna György mellett. S a férfi meghajolt nyergében Asszonya elé tartotta a levelet, úgy olvasták együtt, nagy szívbéli bánattal:

—Mivel a mindenható bölcs Úr Isten az Örökre elvégzett és megálló ítéletiből és tanácsából az mi szerelmes házasságunkat az Felséges Károlyi Zsuzsanna fejedelem asszonyt nagy kegyesen magának választván ez jelen való májusnak 13. napján...

Zsuzsanna szeme előtte járt György lassúbb, megfontolt olvasásának. Már megtalálta a másik számot, ami újra összeszorította a szívét:

—...ez jövődő júliusnak 1-ső napjára az Fehérvári fejedelmi székes helyünkben való öregebbik templomban rendeltük megnevezett boldogult hitves társunk hideg tetemeinek tisztességes eltemetését . Hűségedet ezért intjük, ez előttünk álló júniusnak utolsó napján Fehérvárra jelen legyen...

György kivette lábát a kengyelből. Intett a vadászatra várakozó boldog embereknek:

— Holnap indulunk Patakra. Onnét tovább, Fehérvárra. Ha idejében akarok érkezni, nem multhatunk itt tovább.

Zsuzsanna arca elvértelenedett. De egyetlen szóval sem próbálta nyújtani a boldogság napjait. Egyetlen mozdulattal nem gátolta, sőt minden erejével előbbre segítette a készülődést. Rendet hozott a váratlan, kapkodásnak induló sürgés-forgásba. Meg-

szabta mindenkinek a munkát, hogy többen ne lát-ránkodjanak egy helyén. S mikor estére pihenőre tértek, megállt a nyitott ablakban. Felnézett Mako-vica várába. Komoran, lakatlan magányában gőgösen emelkedett a kastély fölött a sziklavár. Felette csodálatos tiszta égen sziporkáztak a nyár eleji csil-lagok. Fenyőerdő küldte balzsamos illatát a hal-vány asszonynak, akit meghódított egy hónap alatt, ígéretet árasztott a mindenség. A zsenge lombok között, a lugasra terjesztett karú hársakon megszólalt a fülemile. Nem is egy: itt is, ott is csattogni kezdett a homály. S a csillagok sziporkázó fénye alatt enyhült az asszony szorongása. Mintha az jött volna el vigasztalására, aki bánatát okozta. Károlyi Zsuzsanna hálás szemét látta most. Mintha könnyörögne ez a sötét szempár, hogy ne haragudjon, amiért akaratlanul így megrövidítette boldogsága napjait.

Zsuzsanna megfordult. Megérezte György közeledését. Mikor a férfi mögéje állt, hátrahajtotta fejét domború mellkasára. S a szerető erős kezek be-céző, vigasztaló simogatással indultak megbontott haján.

Csak most zokogott fel Zsuzsanna:

— Ha nem lennék ilyen állapotban, dehogyis maradnék el kigyelmedtől. De így útnak indulni nem merek. Jó, ha Patakig elsegít a jó Isten. De higgye el, én jó uram, ott járok én is kigyelmed útján. Ott leszek, mikor pihenőre teszik a felséges asszonyt. Hiszen olyan igen jó volt hozzám Károlyi Zsuzsanna...

György csak simogatta a sötét fonatokat. ő sokkal inkább lázadott a kényszerű megmozdulás miatt. De úgy érezte, hogy reá nem a halott, hanem az élő vár. Sokkal inkább Bethlen Gáborhoz húzta a szíve, mint a temetésre ...

...S mintha tudta volna a fejedelem, mennyire

mellette áll érzésben a másik, a temetés után magához intette helyéről Rákóczyt:

— Tudjuk, igen igyekezne kigyelmed asszonya mellé. De tartóztatnunk kell kicsinyég. Mert lám, a» élet nem áll meg, hiába állítgatná az halál. Nézze kigyelmed, micsoda hírt vöttünk a temetés alatt. Háborog az ember lelke, ha tudja, hogy még akkor sem hagyják békiben a vállán felkapaszkodottak, mikor szerelmetes hitvestársát virrasztja.

György csak szállásán bontotta ki a titokban odacsúsztatott levelet. Nagy háborgással olvasta, hogy Thurzó Szaniszló lakomát adott Bethlen köve-
teinek tiszteletére s azon:

*... nem átalította nekünk, az ő hívott vendégei-
nek szemébevágni az itt következőket, akiért hogy
ismételni merészkedjük, bocsásson meg nekünk Fel-
séges fejedelem urunk. Ezt mondta az renegát, szó-
rói-szóra: a ti uratok, Bethlen, király akart lenni,
pedig tudhatná ez a bestia, hogy sem én, vagy más,
nemes anyaméhből származott magyar, nem lehe-
tünk azzá...*

Mire elolvasta, érte is jött az ifjú Kemény. Fu-
tástól nekipirulva hívta Bethlen Gábor elé.

Fekete gyászában, meghajolt háttal és erősen megduzzadt szemhéjjal ült a fejedelem írószobájá-
ban. De gunyoros mosolygását már újra megtalálta. Intett szemével György felé:

— Mit szól hozzá kigyelmed? Úgy-e, nevezetes ember Thurzó Szaniszló¹? S még mi toltuk a szeke-
rit, hogy hadd legyen legalább calvinai nádora szegény Magyarországnak. Különben senki meg nem állította volna Esterházy Miklóst a nádori székig.

— Felséges uram, nem kell törődni véle. Felsé-
gednek híve nemcsak Erdély, de a magyar me-
gyék is.

— Ezt csak úgy mondja kigyelmed. De azért

kigyelmed is külön amnestiát esdekelt magának Ferdinándustól.

György arcát becsapta a szégyenpírja. Úgy lépett a fejedelem elé, mintha sértést akarna megtorolni. Szisszent a szava:

— Hazudott, aki ezt mondta Felsőgednek!

— Már pedig az nem hazudott. Mert azt kigyelmed urecse, Pál mondta az én emberemnek. Útban is van már a hír, azóta talán meg is érkezett Patakra.

Lezuhant György emelt jobbja. Megtört a feie. Szégyenében tántorogni kezdett. Bethlen Gábor nézte. Nem segített rajta, míg meg nem győződött, hogy igaz volt a felháborodás. Rákóczy csakugyan nem maga kérte az amnestiát.

Lágyan, mintha más ember ülne a veres szatytyánbőr székben, megszólalt a fejedelem:

— Jöjj ide, fiam...

György hitetlenkedve kapta fel a fejét. Ezt a hangot még soha nem hallotta. Talán a halál közelsége dolgozott a nagy ember szívében!

— Mit háborogsz annyira! Hiszen megizentük néked asszonyunk útján asszonyod által, hogy fel szabadítunk ezt tenni. És mégsem tetted. Ebből látjuk, mennyire hívünk vagy. Pál ecsédet meg értjük. Pázmány uram az ő térítője, ő tartja rajta gondviselését. Hidd el, magunk is jobb szeretjük, ha Rákóczy kézben marad a jószágod, mintha ezek a renegátok ülnek bele!

összegyűrte a levelet, aztán újra kisimította. Gondosan tette az asztalra. Még egy könyvet is helyezett rá, hogy meglapuljon.

— Mehetsz fiam, vissza. Ha elérkezik az időm, majd szólok... Igaz, mikor lesz pártus?

Györgyöt már nem bántotta a gyász után furcsán hangzó ingerkedés. Megemelte a fejét. Vidáman mondta:

— Most már majd csak elérkezik negyedik gyermekünk.

Most nem érződött irigység Bethlen hangjában.

Csak dévajkodás és magához emelő pajtáskodás:

— Mondom, nemsokára szűk lesz Patak!

— Úgyis bővítettetni akarjuk!

— Segítsen az Isten, fiam. Mert ládd-e, ez az élet! Hű feleség, sok gyermek, reménységgel teli jövőendő!

György megütközve nézett a férjira. Nem hitte, hogy ilyen órákban máris vigasztalást találhatott volna. S mégis. Bethlen Gábor arca ragyogott. Mintha ez a beszélgetés eszméltette volna valamire. Felállt. Előrenyújtott kezét összekulcsolta, aztán lassan szétválasztotta ujjait, mintha próbálná, engednek-e? Aztán könyökben szorította össze karját s csuklóját választotta szét. Annyira kifejező volt a mozdulat, hogy György szinte hallotta a láthatatlan bilincsek pattanását, amelyek eddig gúzsbakötötték ezt a hatalmas kezét. Nem tudta legyőzni ellenérzését. Áruló idegenkedés világított őszinte szeméből. De a fejedelem most nem fürkészte hívének gondolatát. Kinyújtózott. S most az egész test megismételte a felszabadulás és visszaterő tettvágy bilincstörő mozdulatát.

Csak akkor eszmélt rá, hogy György még várokozik. Csak most érezte, hogy néhány pillanatra leplezetlenül hagyta, ha nem is lelkét, de árulkodó testét.

— Elmehetsz, Rákóczy György, jó akaratunk kísér. Aztán, ha kiméssz, szólítsd János úrfit. Mondd néki, igazítsa hozzánk püspök urunkat. Imádkozni akarunk véle. Isten ő szentségéhez akarunk fordulni, aki a búbanatot is javunkra adhatja ...

György ment, mint a főbeütött. Olyan erők nyilatkoztak meg előtte, amit szerelmes szíve meg

sem mert érteni Csak annyit tudott, hogy ha ő állt volna nyitott sírbolt előtt, ha ő nézett volna felesége eltűnt koporsója után, soha meg nem békélt volna sorsával!

Bethlen Gábor pedig visszaült asztalához. Homlokára kulcsolta kezét és imádság szavait kereste. Múltba akart nézni, hogy idézze a jót, hűségest, erejéhez mérten mindenkor segítőt. De nem bírta visszahozni Károlyi Zsuzsanna halódó alakját. Csak homályt látott s a homályból egyre csak ifjú aszszonytest bontakozott ki. Karok nyúltak felé. S a göpnbölyű női karok gyermeket nyújtottak neki. Erős, kapálózó gyermeket, aki felföle nézett. Mert fellelte ott ragyogott, ott sziporkázott a magyar korona...

Sietős lépések tartottak ajtaja felé. Az álmodozó férfi nem eszmélt rá. Türelmetlen ujja írt a zöld rásaposztóra. Láthatatlan betűket, mint a nikolsburgi béke olvasása napján. De ő most nemcsak látta, hanem értette is már, amit írt:

Cecília Renáta...

Felugrott. Most szétvetette karját, mint aki újra megtalálta erejét, akarását. Diadalmasan ragyogott fel gondbaborult homloka. Megfíatalodott és ^megerősödött a férfi. A kegyetlen siratás hét hete lepattant róla. A nagyotmerés elszántságával fordult a belépő püspök elé:

— Imádkozzunk Dajka uram. Rimánkodjék vélünk együtt, hogy segítsen bennünket felséges Urunk testi-lelki feltámaszra. Adjon nekünk erőt. egészséget, hogy véghezvihessük ország javáért minden szándékunkat.

A püspök értő szemmel nézett a férfira. De hiába gondolta, hogy eltalálta érzéseit. Lélekismerete nem bírt olyan mélyre hatolni s olyan nagyot elképzelni, mint amit abban a pillanatban határozott a negyvennégy éves férfi.

XXVII.

Zsuzsanna ágyában feküdt. Messze mögötte maradtak már a makovieai fenyvesek. Lent a Bodrog zúgott és az ősz settenkedett a vár körül. Mellette a faragott bölcsőben édesen aludt újszülött fia. S az asszony mégsem gyönyörködött egészséges alvásában. A mennyezetet nézte. Azt a szakaszt nézte, ahol a rózsza egyik szirma a címerekre borult. Ahol a Lórántfy címerben két hárslevél nőtt ki a törzsből.

Két aranyhárslevél. Mindig csak kettő. Lehetne négy, vagy legalább három, de ezt a sors nem engedte meg. Újra kettő maradt, — a bölcsőtől új korporsó után tántorgott a fiatal anya. Hiába nem hasonlított utóbbi időben egyik Zsigmondhoz som Samulka, mégis utánuk ment. Nem engedte, hogy kis öccse érkezésének öröme mézzé édesedjen szülői szívében.

Most már nem ellenkezett Zsuzsanna György régi vágyával. Új Rákóczy Zsigmond álmát virasztotta a címeres bölcső. S egyszerre a mérhetetlen szeretet elárasztotta az ifjú anyát. A bölcső felé hajolt. Elvégezte számadását Istennel. Megfordította Jób alázatos szavait. Károlyi Zsuzsanna kifosztott anyaságára gondolva, hálálkodássá változtatta a megadás szavait:

— Az Úr elvette, de az Úr adott helyette! Áldassék az ő szent neve!

Aztán újra visszatért ágyában. Aludni nem tudott. Egyedül volt újra. Györgyöt szüretről szólította el Bethlen Gábor parancsa. És az asszony nem maraszthatta. Megint fellángolt a protestáns-üldözés. A császár semmit nem tartott be a békéből. Bár az emberélet tisztelete lázadásra ingerelte volna az asszonyt, Zsuzsanna igyekezett alázattal viselni új magányosságát. Ha bánata fájt, a bibliában keresett vigasztalást. Munkához menekült, ha

az elhagyatottság érzésének vádaskodó hangjait hallotta.

Most, mikor halott gyermekétől újra a könyörtelenül rohanó élet felé fordult gondolata, járni kezdte nagy gondja utait. György már bevezette sokféle jószágának gondozásába. Zsuzsanna vette át a tisztartók számadásait, a porkolábok jelentéseit. ő vette észre, hogy a makovicai uradalomban nem szeret gondolkozás nélkül engedelmeskedni Rozgonyi Mihály, ő ismerte fel egészében Chernél György parancsot nem váró életrealitásának értékét is. És otthon volt már a hadakozás titkaiban is. Most az a gondolat tört rá, hogy bizonyosan kevés lesz az a nyolcezer ember, akit Monte-Negro császári tábornok ellen indítottak.

Kiugrott ágyából. A mindig nyitva álló bibliához menekült. Nemcsak olvasta, de lehelethalkan énekelte is a zsoltárt:

— *Perelj uram perlőimmal.*

Zsófiika kétszer is megállt az ajtóban. Nem tudta rászánni magát, hogy megzavarja az Istennel társalkodót. Zsuzsanna nyugtalanná vált. Érezte, hogy valaki nézi. Hirtelen megfordult. Szívére tévedt keze elárulta, hogy szüntelenül rossz hír érkezését várja:

— Urunktól jött posta?

— Nem, nagyasszonyom. Reéz András küldött bizodalmas követet. Hiába sürgettem, nem akarja átadni az írást. Azt mondja, maga személyében akar tisztelkedni nagyasszonyomnál.

— Küldd hát hamar!

— De olyan csodának teremtette az Úr Isten a szegényt... Mintha nem volna tökéletes.

— Melyikőnk mondhatja magáról, hogy tökéletes?

Zsofka térde meghajolt. Mélységes érzés mondata vele:

— Ha valaki, asszonyom bizonyára az.

— Én? Ha te tudnád, jó Zsófikám...

Zsuzsanna most egyszerre nagyon bűnösnek érezte magát. Fájt, hogy elfogadta a háború szükségességét, még jobban fájt, hogy lázadozott az ellen, amit urának szívvel-lélekkel folytatnia kellett. Szomorúan ingatta fejét. Zsofka látta, hogy szavai megbúsították. Míg a nyestpalástot hálóköntösére borította, megcsókolta fáradt kezét. Kisietett és bebocsájtotta a követet.

Törpe ember rogyott térdre Zsuzsanna előtt. Az öszevont palást redőibe rejtette torz arcát:

— Nagyasszonyom! Áldassék az Úr Isten, hogy megértem ezt a napot!

Zsuzsanna emlékeiben keresett. S egyszerre rá ismert a török tolmácsra, a kis, ütött-vert tyatóra, akit Reéz András oltalmában helyezett el ura:

— Pál, te vagy az?

— Még emlékezni is kegyeskedik rá,m, nagyságos asszonyom?

Hitetlenkedve emelte fel rajongó szemét a korávn emberke. És Zsuzsanna megláthatta, hogy nem hiába érezte a roskatag testben az isteni szikrát. Ez a szem megtisztulásról, az igaz út meglátásról beszélt már neki.

Nem törődött a törpe korával. Úgy simított végig fején, mint mikor először látta. Csitítgatva, mintha kisfiait becézne.

— Mi jót hoztál nekünk Reéz András uramtól?

— Jót aligha, inkább keserves hírt hoztam...

Észrevette Zsuzsanna iszonyodó rezzenését és sietve nyugtatgatta.

— De nem a mi jó urunk felől. Ő kigyelmét rövid napokkal ezelőtt jó egészségben láttam. Heidelbergából jött a szomorúság. Urunk mondta, hozzam meg nagy sietve.

Izgatott ujjakkal bontotta Zsuzsanna a levelet.

S mikor elolvasta, egyszerre megszilárdult hittel hitte, hogy minden kétkedésében támasza az Isten. A szavakból kibontakozott egy szelíd lélek tragédiája: Szenczi Molnár Alberté, akit a „Vértanúk életének“ fordítgatása közben ért a spanyol zsoldos had rajtaütése. Gyenge testét gúzsba kötötték, megcsúfolták, megütlegették. Aztán csigára húzva, égő zsarátnok felett perzselték s ujjongva táncolta körül a martalóc csapat. Családja földönfutóvá vált. S felgyújtott otthonából csak széltől kavart, égett papírhulladékok maradtak...

Zsuzsanna felsírt. Keze megindult, mintha össze akarná szedni azokat a foszlányokat, amelyekre egy tiszta lélek lelkesedő hittel rovogatta a példaadó életek történeteit. Annyira ott volt az ismeretlen városban, a dühöngő önkívület áldozata mellett, hogy nemcsak kedves embere véres testét látta, hanem az ég felé röppenő pernyét is. amelyekből ki-kivilágított egy-egy szó:

... Isten... Jézus Krisztus... Könyörületesség ... Szeretet...

Ügy érezte, Szenczi Molnár Albert vére nemcsak testéből folyt el, hanem ezeken a betűkön keresztül is, amelyeknek ő adott új életet. Leeresztett kezében remegett a levél. Könnyei omlottak. Megfelejtkezett az előtte térdelő Pálról is.

— Nagyasszonyom...

Szelíden, kérlelően zengett a szó az erkélyszobában. A rózsza mintha lejjebb hajolt volna, hogy megtudja: mit mondhat a nyomorult az ország leggazdagabb asszonyának I

— Mikor induljak Hanauba?

Zsuzsanna végigsimított homlokán. Értelmetlenül nézett a törpére.

— Mit akarsz te Hanauban?

— Urunk mondta, hogy bizonyosan oda küld

engem rövid napon asszonyunk nagy jósága. Indulnék azonnal, hogy kedvére tehessek.

— Ki van Hanauban?

— Az, akiért könnye hullott nagyságodnak.

Zsuzsanna hitetlenkedve emelte fel az írást.

S az utolsó mondat csakugyan elárulta, hogy csoda módon életben maradt és Hanauba menekült az elkínzott Szenczi Molnár. Családjával együtt nagy nyomorba jutott.

Felragyogott Zsuzsanna sötét szeme. Nemcsak az adott örömet a résztvevő bánatban, hogy segíthet, hanem az is, hogy György hozzá irányította a segítséget vivőt. Mintha a távolban is érezte volna sok vívódását. Mintha meg akarta volna mutatni, hogy állnia kell a harcot, amibe az elvakult kor kény szeri tette.

Szeretettel hajolt a törpéhez:

— Pihened kell előbb, Pál.

— Pihenni ráérek, ha elvittem a segítséget. Nékem az lesz a pihenésem, ha eszköz lehetek asszonyom áldott kezében.

Újra megpihent a tüskés hajon az asszony szelíd keze. Hangja muzsikált:

— Mond meg énnékem igaz lelkedre, Pál hívem: könnyebb a te szived jmost, hogy az igazság útját járod, mint ennekelőtte?

— Könnyű az én szívem és vidámsággal telve. Csak egy vágyam van, hogy asszonyomat szolgáljam.

Nem mondta ki, hogy közelében szeretne lenni, de Zsuzsanna így is megértette. Legszívesebben maga mellett marasztotta volna. De György nélkül ezt a marasztalást nem mondhatta ki. Ura küldte el a fiút, — csak ő hívhatja vissza.

Felemelkedett.

— Rendelek néked enni-innivalót. Pihenésed is lószén. Reggel majd viszed a pénzt. Izenettel is leszel:

ha csillapodik a veszedelem, jó szívvel várjuk prédikátor urat.

Indult. S akkor a fiú olyan mozdulatot tett, mintha vissza akarná tartani. Zsuzsanna megértette. Kezét nyújtotta.

— Segítsen meg az Isten, fiam, hogy ezután is jelét adhasd hűségednek.

Arannyal töltött meg egy kis bőriszákot. Szere tett volna annyit adni, hogy egész életére biztosíthassa a tudós életét. De a hadakkal telt úton nem mert többet bízni az erőtlen törpére. Ha megsejtik nála, egy áldozattal több marad a seregek útján. És Zsuzsanna leiké fájt minden életért. Mindig arra gondolt, hogy valamennyit anyai kínlődás hozta a világra. De most megújult akarás készítette, hogy a fellángoló harcokban egészen Bethlen pártjára álljon már. Hogy ne csak pénzével támogassa, hanem meggyőződésével is kívánja a vallás védelmében indított harcok győzedelmet.

S a katonákkal megrakott várban tovább énekelte a fegyverek megsegítését könyörgő éneket az asszony, akinek szíve fájult, ha fészekből kiesett madarat látott. Míg az őrtüzek mellett a bástyaca lépkedett, elnézett az őszi lombokkal megfűzött fák között. S a bástyáról úgy tekintett az alatta elterülő hervadó tájra, mintha a cirpelő tücsök muzsikáján, az őszi fereg bánatos danáján túl fegyvercsattogás zajára várakozna. Mintha már itt, a közelben dúlna a harc a vallásüldözők ellen, akik meg akarják háborítani a lelkek beszélgetését Istennel.

Nem tudta, hogy azóta már másforma harcba sodorta urát Bethlen Gábor feltámadt életereje és elkeseredése. A gúnyolódó urakat kezdte ellenségei nek tekinteni. Elsodorta útjából váraik ellenállását. Kíméletlenül pusztította Thurzó nádor területeit. Lendülete annyira előrevitte, hogy bekerítette a császár armádiáját.. S míg Zsuzsanna aggódott a

hadak kicsisége miatt, Bethlen már fegyverszünetet is kötött Monto-Negróval. Aztán kivonta hadait Morvaországból. A győzelem elpárologtatta felfűtött haragját.

*

A magányosságra felkészült asszony kifigyelt az éjszakába. Mintha lovak dobognának az újhelyi út felől! Mintha kísérettel közeledne valaki! Szíve ösz-szeszorult. Reménykedni nem mert. Az aggodást elfojtotta. Csak állt az ablakban és belekémlelt a sötétségbe. Gyertyát tartott jobbkezeiben és levilágított, mintha ellenségnek, jóbarátnak egyaránt hírt akarna adni, hogy ébren várnak Patak várában.

Ez a gyertyafény vezette hozzája Györgyöt Medvebőr bundáját ledobta a folyosó fülkéjének padjára. Nem hozta magával a zimankót, csak fel? ségőért égő sóvárgását. A hideg éjszakában is úgy átfűtötte a vágy, hogy melegebb volt a teste, mint a hálóköntösében hitetlenkedve várakozó asszonyé.

És a pataki várban újra meglebbentette szárnyát az öröm. Távoztak a sötét árnyékok s a reggel Istent dicsérő, vidám embereket talált.

— Most itthon marad, jó uram?

— Itthon. Tudom, neheztel is rám a fejedelem. De nem teljesíthetem kívánságát. Véretem mindenkor szívesen ontom érette, hanem háztűznézőbe nem kívánkozom.

Zsuzsanna bólíntott. Mióta a fejedelem házassági tervei kiviláglottak, sokszor beszéltek ők erről. Zsuzsanna inkább megértette, mint György. S most is csak azt mondta, amit valamikor a szenvedő asszonytól hallott.

— Higyje el kigyelmed, Károlyi Zsuzsanna sejtette ezt. Mikor volt az, mikor nékem azt mondta: ha ő meghal, olyan nagyra vállalkozhatik Bethlen Gábel, mint egy sem is a magyar urak közül. Ő ta-

lán már akkor tudta, hogy császárlányt akar hitveséül!

— Dehogyan tudta! Hogy tudhatta volna? Hiszen annak idestova négy esztendeje. Már pedig a császár leánya most is olyan zsenge korú, hogy el sem tudom képzelni ilyen vénember mellett...

— Talán csak a színe olyan. Talán megifjodnék ifjú asszony mellett!

— Csudálatos, hogy te védelmezted ezt a szándékot. Pedig mind az asszonyságok ellene vannak háborodva. Hallanád, hogy beszél az öreg Fovgáchnó asszonyom! A táborban is mind az urak szavából kitűnik, hogy az asszonyok hergelik ő felsége ellen az urukat. Csak te tanálsz mentséget. Mért éppen te?

— Mert engem megnyert előre szegény Károlyi Zsuzsanna. Hiszem, kigyelmedet akarta megvenni rajtam keresztül. Nem is tudom, miért olyan nagy ellenzője? Magának házasodik, ha házasodik szegény fejedelem.

— Csak ezt ne mond! Mert ezért aztán éppen nagyon haragudnék. Volt nékie jó hitvese, hűséges hitvese! Az idő is eltelt ő kegyelmétől, — nem lehet mondani, hogy a fiatal vér buzdíthatja. Inkább azt hiszem én ...

Reggelinél ültek. Zsuzsanna maga szolgálta ezen az első reggelen urát. Kínálgatta vaddal, levelén - sülttel. De a férfi most nem látta az elébe igyekező fehér kezét. Lekönyökölt az asztalra. Bethlen Gábor agyával próbált gondolkozni. S egyszer csak lecsapott a tányérok közé.

— Persze, hogy ország javáért akarná ezt ő felsége. Mert akkor megnyerhetné Magyarország királyságát. Maga vérinek, lányja maradékinak, tán csak odaszánná az országot Ferdinándus?

— Jó uram, érzem, milyen gyarló az asszonyi ember. Hiába gyötröm a fejem, csak nem tanálom

nyitját, mint lehet hát, hogy fiául kínálkozik a császárnak Betlehem, mégis dúlja az országát?

György a táborban nem talált olyan kulcsot férfitársaságban, mint most, mikor felesége józan agya, hívó lelke, ösztönösen az igazságra törekvő valója kereste az utat. Felragyogott a férfi szeme.

— Hiszen ez az! Nem szívesen dúlja! Azért szeretne fia lenni, hogy megbiztosítsa örökre religiónkat, meg, hogy békességet fakasszon mindez egész országban! Ezt én most már értem. Csak azt tartom szégyenletesnek, hogy úgy megalázza magát. Előre is füt-fát ígértet mind a menyasszonynak, mind a nemzetségének.

— Férfiember jobban tudja ezt. De én a fejedelem állapotját is igen nehéznek érzem. Nem felejtetheti ő felsége soha, hogy az ország szívében a török. Mindig érzik mindenek ezt a veszedelmet, bátor megszokhatták volna. Ferdinándus nincs igaz akarattal. A főemberek meg hol ide húznak, hol amoda. Higyje el kigyelmed, szerelmetes uram, békesség okáért teszi a fejedelem, amit tesz.

György elnézte az asszonyt. Ügy szolgálta őt, mint egy fürge apród. Kívánságát leste, mozdulátára ugrott. Emellett asszony volt, csipkefátyolt szorító főkötője rezgőjétől le, apró, piros szattyán-sarus lábáig. S ebből a gyermekien tiszta asszonyból úgy áradt az okos szó, mint virágból az illat. Nem forgatta az eszét, — nem tévedt paragrafusok útvesztőjébe. Józanul, természetadta értelmének egyszerű módján kereste és megtalálta az igazságot.

És Rákóczy mégsem gyönyörködött teljes szívvel testi-lelki életének hűséges társában. Ott lapangott benne valami izzó mag. Mintha Bethlent dicsérve, tőle venne el valamit az asszonya. Érezte ő már egyszer ezt, de nem ennyire tisztán. Akkor úgy képzelte, Báthory átkos emléke kísért. Azóta belátta s most már hittel hitte, hogy felesége rajta

kívül más férfit meg nem lát. De most mégis úgy érezte, mindenki felébe emeli a fejedelmet. Tetteinek jobb megértője még a tanácsuraknál is. Mert bizony azok lépten-nyomon összedugták fejüket és kutatták, de soha el nem találták szándékait.

Nem látta a feléje közeledő könnyű kézben a télre eltett szőlőt. Elnézett messze, mintha a hármashalmon túl Erdély hegyeit keresné. Mormogta inkább, mint mondotta.

— Nem tudom, mit szólna hozzá szegény Károlyi Zsuzsanna, ha tudhatná, hogy kínálozik a király előtt Bethlen Gábriel? Kamuthy uram azt mondta, ő bizony szégyellte, hogy ilyen öreget úgy kommandáljon, mint valami fiút. De a fejedelem megkévánta, hogy mind testi, mind lelki állapotjáról jó híradással legyenek a követek.

Végre leült Zsuzsanna. Mint aki elfáradt, ölébe ejtette szorgoskodó kezét. Nem is az urának, hanem inkább magának mondta:

— Aztán vájjon csak ezért küldte ökelméeket Ferdinándushoz? Mást nem izent volna vélek?

Megint világosodott valami György agyában. Elég szó esett a tábortüzek mellett a török veszedelemtől is. Erdélyt adóért sanyargatták a gyermekszultán tanácsadói. Északról pedig a protestánsokat fenyegette egyre nagyobb veszedelem. Bizony nem volt bolondság az a másik ügy sem, amivel Kamuthy Bethlen megbízta. Hiszen azt kívánta, lépjen vele Ferdinánd szövetségre, ne üldözze a cseh és német protestánsokat s egyesítse erejét Spanyolországgal és Lengyelországgal — a török ellen... Persze, ezért kínálkozott vőül, hogy a császár nyugodtan bízassa rá a fővezérséget! Mert Kamuthy azt is elárulta, hogy a meggyengült törököt szívesen üzné vissza Bethlen Gábor Ázsiába...

Még sem akart engedni. A férfi makacssága

most már mindenáron igazát követelte volna az asszony szájából.

— Meghiszem, hogy messzebb lát, mint ahova néz. Mindenki mondja, a fejedelem csavaros agyú. Lám, engem is sokszor félrevezetett. Mikor azt hittem, haraggal van erányomban, akkor volt a legjobb akarattal. De olyan csúfolódó formán mutatja ki jóságát is, hogy forr az vérem, ha elébem áll. Te tudod, mennyiszer áldoztam mindennemű javadalmamat szolgálatában. Azt is tudod, milyen napokon hagytam ott érte a nékem legbecsesebbet. Ha előtte állok, mindig ki is veszi kezemből a fegyvert, kihúzza szívemből a tuskét egy-egy mondása, vagy pillantása- De, ha magunk közt maradunk, ki ezt, ki azt mondja. Bizony mondom néked, hamar kiviláglik, hogy nem sok igaz híve van ökelmének. Nem tudja megtartani hűségeseit.

— Pedig ő megtartja a hűséget irántuk. Lám, kigyelmed is háborítatlanul ülhet minden jószágában. Én bizony mindig hálálkodva gondolok rá, mert nem ad hitelt a sok besúgónak, hanem inkább maga keresi meg az igazságot.

György egyre jobban értette a feleségét. Ügy világított feléje az asszony gondolataiból kiáradó józanság, mint egy út. Ha erre lép, nem lesz többé nehéz haladnia, mert egyenesen és bizakodással Indulhat megbízásai után.

Melegség költözött szívébe. Megfogta az asszony öl betett kezét. Kiemelte onnan és maga kezében rejtette el. Melengette, simogatta. Most újra egészen az a boldog férfi, volt, aki az asztalhoz leült:

— Csak egyet mondj meg nékem, édesem. Miért lettél ilyen nagy patrónusa a fejedelemnek?

Zsuzsanna egy pillanatig magába nézett. Ke resté a megfelelő szót. S mikor megtalálta, úgy megörült neki, mintha virágra bukkant volna a hó alatt.

— Miért? Mert császár lányáért nyúl. Mert

tudakozódik másfelé is. Házasodni akar, de nem maga jobbvoltaért. A szegény hazának akar könnyebbedést. Ezért.

— Ezt nem értem én. Inkább haragudnod kel lene, hogy felesége temetése után csakhamar próbálkozni kezdett. Mit szólna ehhez az a szegény halott?

— Ezért semmit.

— Honnan tudhasd te azt? Nem vagy te még olyan öregasszony, hogy mindeneket esmérnél. Meg más ember gondolattját nem is esmérheti senki. .. Mindenki úgy tudja, szerelemföltéstől kapott bánatában halt meg szegény Károlyi Zsuzsanna. Beszélték erről a temetésen is, eleget.

— Tudhassa kigyelmed, minden igaz nagyot irigyelnek a törpék. De most még a szóbeszéd is elmaradozott ... Pedig most már nekem igen mindegy volna, akármit hallanék az eggyen kívül.

— És mi az az egy?

Zsuzsanna felállt. Kimagasodott. Vékony szemöldöke egyenes vonalba húzódott magas homlokán. Gyermekesen ártatlan arca megkeményedett.

— Ha azt hallanám, hogy Báthory Annát kívánja hitvesül, nem nyugodnék, míg kigyelmedet el nem tántorítanám tőle, jó uram!

Örvény kavargott a férfi, előtt. Olyan érzésekbe pillantott be, amelyekről még sejtelme sem volt. Mintha felesége nemesen egyszerű, átlátszóan tiszta lelkének egy rejtett zugában gigászi erejű indulatok élneek. Indulatok, amelyeket felszabadítani kárhozatos lehetett volna.

Nem kérdezősködött tovább. Csak annyit mondott még, nagy csendesen.

— Melletted szól akkor hát az is, hogy sógorát, Károlyi uramat küldi követül leánykérőbe.

Hallgattak. De Zsuzsanna kisimult arcáról érezte Rákóczy, hogy ez a hír még jobban megelé-

gította. S arra kellett gondolnia, hogy a halálraszánt asszony jól okoskodott, mikor nem őt nyerte meg szövetségesül, hanem a feleségét. Igaz úton haladt, mikor az asszony útján akarta megvenni a férfi hűségét ura számára. De mégis örült, hogy nem vállalta el a követséget. Jobb volt itt megülni a békesség várában. Jó volt Zsuzsannát reggeli utain kísérgetni, lovat nyergeltetve vadászatra indulni. Jó volt sólymot röppenteni a futó nyúl után és várni, míg a tavaszodás felszabadítja a földek hátát. Lesni, hogy az olvadó hó alatt hogy telet a vetés és várni, míg az ekéket neki akaszthatják a jobbágyok a barna rögöknek.

De a követek büszke kísérete nem cserélt volna Rákóczy Györggyel. Bízta ékesszólásukban. Bízta küldetésük sikerében. S még útközben is a felajánlott szövetség gondolatát s a házassági terv részleteit ismételtették, hogy meggyőzőbben tudják megnyerni a császári házat.

Mikor a Burg pompás nagysága kibontakozott előttük, megoszlott a nagy bizakodás. Károlyi legszívesebben visszafordult volna. Csak a tapasztalt Kamuthytól restellte émelygően rossz érzését. Mert az öregurat megszedítette az udvar levegője. Sürgette inasait, hajszolta az apródokat. Háromszor is dolmányt cserélt, mert nem tudta elhatározni magát: a zöldet vegye-e a tisztelkedés alkalmából, vagy megtartsa-e a lánykérés ünnepélyes pillanatára?

Kárblyi rosszkedvűen hagyta, hogy ráhúzzák ruháját. Csizmája szorította. Csak azért is végigdöngött vele a márványkockákon, mintha meg akarná győzni magát, hogy nem dől össze a császári ház, ha magyar láb tipor végig rajta, — de neki sem lesz bántódása.

Kovacsóczy türelmetlenül várt és mégis mindig talált igazgatni valót öltözetén. Az előrebukó tükör előtt meghúzta mentekötőjét. Úgy alkalmazta,

hogy a nagy smaragdok ráüljenek a nyusztprém gallérra. Kardját is előbbrevonta, meg hátrább tolta. De, mikor az udvari inasok nagy csoszogással hajlongva ajtót tártak előttük, egyszerre megtalálta önmagát. Megmarkolta ősi kardja markolatát. S már nem a szavakat keresgélő követ, hanem a magyar úr szegte fel fejét a császár előtt.

Kisebb teremben ült Ferdinánd. Még rozszantabban, még elnyúltabban nyomta a trónszék bíborát. Biggyedt ajka egyre előrecsúszott s minduntalan visszahúzta, hogy tükörből betanult arckifejezése el ne változzon. Fáradt volt és rosszkedvű. Második felesége elgyötörte szeszélyeivel. És a lányok...

Éppen akkor mondta ki leánya nevét a magyar főember, mikor az apa kedvetlenül hessegette el a reggeli nagy családi háborúság emlékét:

— Ígéri az erdélyi fejedelem, hogy mindent a főhercegnő akaratára bíz. Jegyajándokul azonnal leköti Tokaj, Ecsed, Szatmár és Munkács várait.

Segítséget kérve nézett Ferdinánd Esterházy Miklósrá. S az országbíró, aki már részleteiben jól ismerte az ajánlatot, nagy udvariasságba burkolta az elutasítást. Félig a császárhoz, félig a követséghez fordult.

— Követ uraimék bizonyosan tudják, hogy ilyen nagy fontosságú dologban a felséges császári család nem határozhat a rokon spanyol udvar megegyezte nélkül...

Károlyi követben felágaskodott valami ősi, kitörő düh. Elmúlt minden gondja, minden szorongása. Sarkon fordult s hiába integetett feléje Esterházy, bókolás nélkül tartott az ajtó felé.

Ferdinánd tanácstalanul terjesztette szét a kezét. Esterházy leste ura kívánságát. Érezte, hogy így nem lehet elbocsátani a háborúra mindenkor kész Bethlen Gábor követét és sógorát. Utánasiétt és

karonfogta. Szelíd erőszakkal vonta vissza a trónszék felé:

— Felsőges császárom engedelmével mondom, hogy egyébként hajlandóságának mindenképpen jelét kívánja adni ő felsége. Mielőtt a spanyol udvartól a válasz megérkezne, így kívánja megmutatni kegyes jóságát.

Ferdinánd most megtalálta méltóságát. Kiegyenesedett. Alig látható intésére egy apród kutyabőrt hozott elé. Esterházy valósággal erőszakkal tette az ajkát harapó Károlyi kezébe.

— Bontsa ki nagyságod. Lássák maguk szemével és siessenek mielőbb megvinni felséges urunk kegyelmének bizonyosságát. Egyébként a diploma mását már elvitte a fejedelemnek Hosszútóthy uram. Azóta már jussal használhatja Bethlen Gábiel a serenissimus címet. Ez pedig csakis királyoknak kijáró méltóság...

Kovacsóczy féloldalról odapillantott. Mikó is közelebb húzódott. S inkább Esterházy irányításával, mint Károlyi segítségével csakugyan ;megbomlott a tekercs. Kisimulása után is csak azt mutatta, hogy előre tudták a lánykérést és előre megadták i a feleletet az udvarnál.

Ferdinánd, mintha újabb kéréstől félne, hirtelen felállt. Surrant az ajtó felé. Nyakát válla közé húzta, nehogy meghalljon valamit az urak szavaiból. De a másik teremben tanácstalanul állt a bókoló apródok, udvari méltóságok sorfala között. Az egyik veszedelemből kiszabadult, de a nagyobb, az igazi még várt reá.

Szívesen meghúzódott volna valami kis zugban, hogy megpihenhessen kissé. De számára csak két megoldás volt. Vagy a trónterem, ahol akarata ellen rángatták érthetetlen kérésekkel, — vagy a család, ahol fiatal feleség és felnőtt leányok örök harca tette elviselhetetlenné az időzést.

Most is hallatszott az a zaj, amit maga mögött hagyott, mikor a trónterembe lépett. Dörömbölés és székek csapkodása, csittító és könyörgő hangok. De mindenen győzedelmeskedett egy éles, sipító kiáltás. Szakadatlanul csak azt ismételte, átkozódásig emelkedő, gyötrődő hangon:

— Vigye el az ördög Bétlent!

A közbeeső terem ajtaján bekémlelt valaki. Mélyen kivágott ruhában az új császárné hallgatózott a trónterem felé. Mikor tanácstalan urát meglátta, odasuhogott a gyámoltalan emberhez. Kezét nyújtotta neki és méltósággal vezette át a hajlongok sorfala között. De a császár savanyú arca elárulta, hogy nem szívesen követi a fiatal asszonyt. S mikor végre a császárné lakosztályának zárt magányába ért, csakugyan rázúdult a vihar;

— Ha tudtam volna, hogy ilyen ildomtalanok ezek a leányok, soha nem tettem volna be a lábam a Burgba! Ki gondolná, hogy már tréfálkozni sem leheti Maga fülével hallhatta felséged, csak anynit mondtam reggelinél Cécilia Renátának, hogy üdvözlöm az erdélyi fejedelemnőt. S azóta nem szűnt meg indulatja. Ha nem látnám, milyen csúnya, még azt hinném, valami titkos szerelmeskedés indíttatja ilyen megfélejtkezésre.

— Én nem tudom ... Én nem értem...

Suhogva seperte a császárné ruhája a fényes padlót. Most megállt és ráripakodott a rogyant térdű emberre. És most nem a császár és császárné álltak egymással szemben, hanem az asszony meg a férfi. Az egyik, aki elérte, amit akart, — s a másik, aki még azt a kis nyugalmat is elveszítette, amibe addig visszahúzódott, mikor egyszer kedve szerint tehetett. Éppen így állt volna Ferdinánd nagy birodalmában bármelyik jobbágy, aki fiatalasszonyt kívánt feleségül.

— Azt tudom! Mikor is értettek valamit a fér-

fiak? De én sem értem, miért nem örül felséged, hogy megszabadulhat ettől a lánytól? Adja oda Bétlennek, vagy akárki másnak! Hiszen, míg ez itt lesz, nem lesz nyugalomunk!

— Nem lehet... Nem szabad... Azt mondja Esterházy...

— Esterházy... Meg Sinnyey... Meg mind a magyar urak! Marják egymást, — de felséged fogával. Agyarkodnak a maguk fajtájára és felséged kardjával püfölik egymást. Én bizony nem hallgatnék rájuk. Ez a Bétlen derék embernek látszik. Olyan szép erdélyi teheneket küldött nékem, hogy azóta más íze van a tejnek. Még a bőrömet is jobban finomítja, mint a bécsi tej. Felséged királlyá tenné Magyarországon. S ha ez a tevé... ez a Cécilia Renáta fiút szülne néki, újra csak a birodalomhoz tartozna az egész ország...

Ferdinánd meghökkenve nézett feleségére. Még előreszaladt száját is elfelejtette visszahívni. Elbámult ennyi okosságon, ennyi tudáson. Hiszen Eleonóra kiismeri magát! Ő soha nem tudja, ki hova tartozik, kinek van igaza, ki az ő híve? Mindig azoknak ad igazat akik közelében vannak.

Pillanatig arra gondolt, jó volna levenni a koronát és rárakni ennek az asszonynak a fejére. Nemcsak a birodalom zárt koronáját. Különösen azt a másikat, azt a nehezet... Szent István koronáját. Mert az jobban nyomja fejét, mint a Habsburgiak aranyékessége. Eásúlyosodott a koronázás napján s még ma is érzi rettenetes terhét, pedig azóta sem látta.

De az ajtón kopogó főudvarmester megzavarta Ferdinánd gondolatát. Nagy alázkodással jelentette:

— Felséged legkegyelmesebb engedelmeivel Esterházy uram kér pár szavas kihallgatást.

Megadással indult a császár az ajtó felé. Igye-

kezett összeszedni betanult arckifejezését. Megrogygánt vállait ki-kiegyenesítette, ahogy annyiszor megmutatták neki hoppmesterei. De csak akkor találta meg méltóságát, mikor trónusára ült. Kegyesen biccentett Esterházy felé.

A gigászi férfiú úgy állt előtte, mintha törpe kuporogna a bíbormennyezet alatt. Lenézett a lépcsőzeten álló karszékre. Dörgő hangon jelentette:

— Felség, az erdélyi követség nem akar meg pihenni.

Ferdinánd legszívesebben azt mondta volna, amit leánya visítózott még jómost is szobabörtönében, hogy vigye őket az ördög. De trónuson ült és figyelő szemek követték ajka mozdulását. Így csak érdeklődést tettett.

— Hová mennek?

— Az egyik apród szavából úgy vettem ki, Berlinbe indultak.

Nem váltott a császár agya. Nem érezte, miért olyan aggodalmas a magyar országbíró hangja? De Esterházy Miklós rádörgött, mintha fel akarná ébreszteni:

— És pedig azért, hogy megkérjék uruk számára a választófejedelem hűgát.

Nyöszörögve fordult az osztrák urak felé Ferdinánd. Gyámoltalanul terítette szét előttük két, kékeres kezét:

— Pedig most tettük serenissimussá...

ÁRNYÉKHÁZASSÁG

XXVIII.

Bethlen Gábor tizedszer szalajtotta már Kemény Jánost, hogy nézzen utána, érkeznek-e már a vendégek? De az apród lihegő torkából csak nem kapta meg azt a választ, amit annyira várt.

Mióta Károlyi Zsuzsannát befogadta a fehérvári sírbolt, a fejedelem nem tudott megnyugodni. Társ talansága a legrosszabb tanácsot adta neki: válogatás nélkül ült asztalhoz ivótársakkal. Fordult a pohár s már nemcsak a jégbehűtött könnyű bort szerette, hanem a legnehezebb italokban keresett feledést. De a halott asszony árnya nem távozoit mellőle. Most tudta csak, milyen drága volt néki még szenvedésében is. Most érezte, milyen sok szép örömet tudott beilleszteni életébe. Sokszor indult szobái felé, hogy valamiben kedvére tegyen. S csak akkor döbbsent rá távozására, mikor az üres ágy függönyei mögé bekukkantott.

Nyoma sem volt most szívében a temetést követő felszabadulásnak. A társkeresés első kábulata megmámorosította. De ez az elhúzódó, évekig tartó követség járás, ez a folytonos kerülgetése és szépítgetése a kosárnak, már meggyőzte arról, hogy nem tudja magasan szárnyaló terveinek megnyerni a császári házat.

A legutolsó izenetet káromkodva dobta el: a Berlinbe induló követség után lovasember vágatott. Vitte a császár izenetet, hogy amennyi-

ben a spanyol udvar nem adná beleegyezését Bethlen és Cecília Renáta házasságába, keresnek a fejedelem számára más, királyi vérből való hercegnőt. Ez a kitérés megdacosította. Most már döntött. Ha a Brandenburgi-leány jön, hát jöjjön. Olyan mind-egy már, hogy ki és milyen? Ha a világcsúfja Habsburgival megelégedett volna, talán ez a másik is hoz olyan szövetséget, hogy el lehet majd viselni rút-ságát.

Hiába hessegette magától a gondolatot, nem tudta másképpen elképzelni Katalint, mint ahogyan a Habsburgi főhercegnőt leírták előtte. Bizonyosan hórihorgos az is, ostoba az is, és arcára ráütötte bélyegét a sok összeházasodás. Ha egyet ölel közülük valaki, soha nem tudhatja, kinek a szeme néz rá, kinek az ajka viszonzozza hűvös csókjait? Egyek mind, — egyformák és meghűtik a férfi ereiben a lázadó vért.

És mégis. Nem tehetette azt, amit felesége hosszú betegsége után minden más férfi érhetőnek talált volna. Nem nézhetett szét az ország asszonyai között, hogy kiválassza azt, aki nemcsak méltóságot hoz, hanem végre testének is társa lehet. Mindég magányos óra megerősítette abban a gondolatban, hogy küldetése van. Nejm ok nélkül volt gyermekeinek elvesztése után felesége magtalansága. Nem ok nélküli az sem, hogy a legmagasabbra jutott, ahova magyar ember eljuthat — s ott, rá kellett eszmélnie, mi hiányzik még ahhoz, hogy teljessé tegye hazájának kívánt diadalát? Királyi vér kell, hogy összevegyüljön az ő magyar vérével és ebből a vérszövetségből kell sarjadnia annak, aki elvívhatatlanul megtarthatja magának és maradékainak Magyarország koronáját... S ha ő már nem tudná befejezni művét, talán befejezi az a sóvárgott, aki még csak az ő továbbélni akaró testében él... Talán jön egy ifjú Bethlen, aki felszabadítja az orszá-

got nemcsak a Habsburgi, hanem a török uralom alól is...

Mikor idáig ért gondolataiban, mindig elcsitult a magánosság érzése. Ez volt az a delta, amibe a sokfelől futó érzések és vívódások beszakadtak. Itt mindig elcsendesedett és elbékélt a gyötrődő férfi. S mikor ideért, mindig megjelent előtte Károlyi Zsuzsanna. Vértelen arcán a török mosolyával, de fekete szemében az előrelendítők buzdító sürgetésével küldte mindig ebbe az irányba. És tudta, ha így, ha ezért házasodik, nem háborítja meg nyugalmában a szenvedőt, akinek életerejét talán mégis ő maga vette el?

Álmatlan éjszakákon egyre többször látta azt a szerencsétlen órát, mikor gyermekei elvesztése után nem szakadhatott fel vad ölelésben fájdalma. Gyermekeiket véle gyászoló hitvese felé áramlott volna testéből az új életadás vágya. De Zsuzsanna beteg volt. Könyörtelenség lett volna vad sóvárgással gyötörni az elkínzott testet. S talán a lélek is vízszaborzadt volna?

Újra belekerült már a gondolatok labirintusába a gyötrődő férfi. Alkony borult a palotára. Örtüzek lobogtak az udvaron. Fényük bevilágította a csúcsíves ablakokat, de csak egy-egy részt tudott felderíteni a komor szobából.

Bethlen Gábor gyötrődő homlokát karjára ejtette. Ki tudja, milyen titkokat rejteget a sötétség? Mit rejteget a női lélek? Talán akkor lett volna irgalmas és főképpen eszes, ha magával rántotta volna az asszonyt az ő életébe, a feledésbe, az újrakezdés örömeibe? Mikor nagy sajnálkozással és bűnbánattal megpróbálta, már késő volt. Test és lélek belezuhant a beteges irtózásba. Akkor már nem segíthetett sem a vágy, sem a kétségbeesett akarás.

A férfi az asztalra ütött. Kiordított apródjának:

— Világot ide!

Most azt hitte, ha írni kezd, eltűnik belőle minden más érzés. Úgy gondolta, az összeszedett gondolatok majd elvezetik a megnyugvásig. Nem küldött titkos diákok után. Maga kezdte a levelet a portára. Nagy körültekintéssel, a keleti szóvirágok cikornyáival és a török észjárás tekervényes fondorlataival rótt a sorokat a pergamentlapra.

És az írás csakugyan elbékülést hozott. Futott a toll a sárgás lapon és minden szóval könnyebbedt a háborgó fejedelem szíve. Szaladtak az órák. Az apródok felváltották egymást a folyosón. Kemény János eszes ifjú arca helyett a kis Mikó kémlelte olykor, nem parancsol-e valamit a fejedelem? De Bethlen Gábort most nem kellett szolgálni. Szolgáltatta ő maga hazáját és nemzetét agyának minden erejével.

Árnyék lebbent a hálózásban. Károlyi Zsuzsanna elhagyott ágya mögött megmozdult valaki. Régen lapulhatott ott, — talán még a déli órákban surrant be, amikor nagyobb volt a járás-kelés. Halvány arc világított. Az őrtüzek lobogó fényétől néha egy-egy rózsaszín folt kúszott rá, de különben sápadt volt és elszánt, mint a halál.

Egész nagyságában kiegyenesedett egy asszony. Alakja fiatal volt, de arcát a villózó fények kifürkészhetetlen korúvá tették. Két, vékony keze végigsimította arányos testét. Ahogy haladt alá a két kéz, úgy nőtt az asszony. Most nagyobbnak látszott, mint az ablak, nagyobbnak, mint az ágy. öntfudat és hetykeség maradt vissza az újra természetes nagyságúvá váló alakon is, mikor a fények játéka megszűnt a szobában.

Ringó lépéssel átkúszott a szobák során az asszony. Az íróház ajtajában még megállt egy pillanatra. De ez sem volt habozás, csak a perc kiélvezése. Felvetette fejét. Hajkoronáját megrázta. Lebomlott a

sűrű, szerteálló tömeg és leomlott az asszony sarkáig, mint egy palást.

Dermesztő éjszaka volt odakint. A kandallókban fahasábokat nyeltek az emésztő lángok. A kívülfűtős zöld cserépkályhákban duruzsolt a tűz. De meleg nem volt a boltívek alatt. Bethlen körme megkékült a tollon.

S az asszony mégis úgy volt öltözve, mintha nem lett volna rajta semmi. Átlátszó leple alatt felvirított keble rózsája. Testének minden vonalát elárulta a hozzátapadó köntös. Érthetelen jelenség volt itt, ahová asszony nem tehetett be a lábát, s ahol nem maradt nyoma hót riasztó bundájának, vagy csak melegebb asszonyi öltözetnek sem.

A fejedelem nyugtalankodni kezdett. Valaki állt mögötte, pedig nem halottá ajtó nyílását. Megdörzsölte szemét. Azt hitte, álmodik. Akkor vette észre, hogy keze is megmeredt a tollon. Ráfújt körmére, hogy meleget árásson zsibbadó ujjába.

És akkor egy keskeny, fűrge kéz utána kapott az övének. Lágy hang csendült a komor férfiodúban, mintha harangvirágok csilingeltek volna tündérek éjszakáján:

— Adja ide kigyelmed. Majd megmelegítem én...

A fejedelem nézte a jobbja után kúszó kezét. Halotta a hangot és mégsem fordult meg. Soha nem hitt látomásokban, de most erősen hitte: túlfűtött képzeletének csalárd játéka mindez. Még akkor sem eszmélt, mikor vállára tapadt két karcsú kar, mikor arcát érte az asszony sima arca:

Iszonyodva kiálott fel a férfi:

— Ki vagy? Hol jársz itt?

— Nem vagyok lidérc, elhiheti kend. S hogy hol járok itt? Merre jár az, akit a szíve hajt? Mindig arra, ahol a szerelmese él...

Megfordult Bethlen. Arcán még irtózatossabb lett a rémlátás vonása. Szája megnyílt, mint a harmad-

napos halottaké. Álla leesett és szemöldöke felhúzó-
dott helyéből. Már látta, ki van mögötte. S az asszony
ráborult erős vállára:

— Egyszer faképnél hagyott kigyelmed. Másod-
szor perbe fogott. Hóhér fente bárdját erre a szép
nyakamra. Aztán mégis úgy fordult, hogy megnyílt
a börtönöm ajtaja. Tudom, ki nyitotta meg. Eljöttem,
hogy megköszönjem. Meg, hogy felpeszsdítsem kigyel-
medben öröme a gyászt.

Megragadta széke karját Bethlen Gábor. Ügy
emelte nehéz testét belőle, mintha a gye-henna tüzé-
ből akarná kimenekíteni. Nagy alakjához nem illő
fürgeséggel fordult szembe az asszonnyal. Rámeredt.
S most megijedt a nő az elébetorzuló arctól. Kárhozat
várt reá a duzzadt szemhéjak fészkeben, nem szere-
lem és oltalom.

Halálordításhoz volt hasonló a férfi hangja.
Hallatára megdermedt az ajtónállókban a vér. Első
pillanatban egyik sem is mozdult:

— Ki innen! El tőlem, kárhozat leánya! Aki
tönkre tetted férfiéletemet! Aki megrontottad sze-
gény feleségem nyugodalmát. Aki bűnös szóval olyat
hazudtál néki, amit én soha nem mondtam. Aki
gyötrelmekbe fojtottad, halálba kergetted azt a
drága életet! Azt a legdrágábbat, aki még a te bűnö-
det is megbocsájtotta. Tudd meg, hogy nem én, ha-
nem ő adta vissza átkozott életedet!

Az ajtóhoz ugrott. Felrántotta. Ordítása túlnőtt
a palotán:

— Kiáltsatok a pecéreknek! Eresszétek el a kutyá-
kat! Rajta, utána! Fogják és marcangolják, míg el-
száll belőle az bűnös lélek!

Lódobogás hallatszott a távolból. Egyre közele-
dett. Tárt kaput talált a vágató csatlós, S mikor
utána kíséretével belovagolt Rákóczy György, fel-
zúdulva találta a palotát. Fáklyák fénye mellett
szűkölő kutyák tépték szíjjukat. Hatalmas legények

vigyorgó arccal váraoztak a mulatságnak ígérkező hajszára. Az ámbitusokon nyüzsgött a sok apród és udvari nép. S Bethlen Gábor ott állt a főbejáratnál. Rémet űző hangja túloldította a zűrzavart. Szájával csettegetve, ujjjaival pattogtatva uszította a kutyákat:

— Fogjátok meg! Tépjétek széjjel!

György megzavarodott. Mikor a lépcsőkön felfelé lépkedett, elsuhant mellette valapai fehérség. Mintha asszonyalak lett volna, de nem láthatta tisztán.

A lovak nyihogtak, kapálóztak. Féküket tépték volna türelmetlenségükben. De a kopók a palota felé fordultak. Orrukat a földre szorították. Szűkölve szaglásztek. Aztán ég felé fordították fejüket. Üvöltve, hosszan elnyújtott farkasvonítással ugatták a felhő mögül kibukkanó holdat.

A fejedelem agyához kapott. Hátrafordult, mintha még mögötte állna az, aki így felbőszítette. De a folyosón csak a szájtató apródok lótotlak-futottak. S az udvaron parancsot és útmutatást vártak a lovasok. Csakhogy most már nem tudta, útnak indíthatja-e őket? Mert az őrtüzek fényében meglátta a belovagló várt vendéget. S Rákóczy György nyugodt arca úgy lecsillapította felzaklalt idegeit, hogy hajlandó volt rémlátásnak hinni üldözője megjelenését.

Bosszúsan intett a csatlósoknak:

— Menjetek az ördögbe. De máskor legyen a«
őrség jobb vigyázással.

György felfelé tartott a lépcsőn. Levette süvegét. Nyílt szeméből résztvevő pillantással simogatta a fejedelem dúlt vonásait, megpöffedt szeme alját.

— Csak nem történt valami szerencsétlenség, akitől Isten őrizze felségedet!

Bethlen előre indult. Titkolni akarta zavarát és szégyenkezését. Vezette Györgyöt maga után. De

pillanatig habozott: visszamen jén-e az írószobába, ahol úgy felzaklatta Báthory Anna megjelenései? Aztán ökölbesorította kezét. Csak azért is daccal vágta be az apródok által feltárt ajtót György után.

— Szerencsétlenség nem történt. Csak éppen, hogy megháborodtunk.

György süvegét, mentéjét átvették az ajtónállók. Előkerült az ifjú Kemény is. Olyan beszédesen nézett Györgyre, mintha mondani szeretne valamit. De Rákóczy csak a fejedelmet látta. Mintha évekkkel öregedett volna. Megroggyant a válla és most tiszta fehérnek látszott különben deresedő feje is.

Bethlen az írásokhoz lépett, összemarkolta őket. Aztán gondolt egyet. Átnyújtotta a szultánhoz intézett levelet Györgynek:

— Ebből hamarabb megtudja kigyelmed, miért kéreztük?

György mondatról mondatra növekvő álmélkodással olvasta, hogy Bethlen házassági szándékát közli a szultánnal. Még pedig nem a Habsburgi-főhercegnővel, hanem a Brandenburgi-választó fejedelem húgával jegyezte el magát a levél tanúsága szerint.

Mikor a levél végére ért, meghajtotta magát. Hangján átütött szíve jó érzése.

— Adja a felséges Isten, hogy megtanálja kigyelmed a boldogságot.

Felkacagott Bethlen. Komor férfikacagás volt ez. Magát és az egész világot gúnyoló:

— Boldogságot? Ki keres boldogságot? Én, a vén ember, aki eltemettem a magamhoz illendő jót és igazat? Tudja kigyelmed, mit keresek én? Azt, ami minden jobbágy házában nyüzsög, feles számmal. Ott visítzik a sátorbéli cigány tűzhelye mellett is. Csak nékem nem adatott. Ej, — mit tudja azt kigyelmed, akinek kedve szerénti feleség szüli a

fiúkat egyre-másra? Mit tudja kigyelmed, micsoda nekibúsulás kell ahhoz, hogy idegenből hozasson a férfiú magának hitvest, akit sem teste, sem lelke nem kíván!

György annyira „megértette” a másik vívódását, hogy arcizmai belerándultak. Most megbocsátotta neki a temetés után látott diadalmas felszabadulást. Ez a Bethlen már nem a nagyravágyó férfi volt. E a Bethlen egy mindenre elszánt, konokul akaró fejedelem, akinek szándékát most értette meg legjobban.

Hallgatott. Nem tudta volna megbontani a csendet. Nem volt mondani valója a maga boldog szerelmének tudatában.

Bethlen paiegyértette a kíméletességet. Megragadta a gyertyát. Felgyújtotta vele mind a teremben felmagasodó fehér fényosztókat. Lépései nyomán percről-percre világosabb lett a szoba. Az őrtüzek foltjait kiszorította a belső világosság. A kályhák is új táplálékot kaptak kívülről. Meleg kezdett terjengeni a hűvös szobában. S a kandallóban még egyszer fellobbant egy elszenesedett fahasáb.

Letette a gyertyát a fejedelem. S a gyujtólágnál a viaszt kezdte melengetni. Gyakorlott kézzel hajtogatta a levelet. Aztán fogta a nagy pecsétet és ráütötte. S György akaratlanul is látta, hogy még mindig Magyarország királyi pecsétjét használja a fejedelem.

— Ez az írás hát mehet. És kigyelmeteknek is indulniuk kell. Mert feltett szándékunk, hogy kigyelmed veszi feleségül képünkben Brandenburgi Katalint.

— Én?!

György hátrább húzódott székestől együtt. Ellenérzés és a megtiszteltetés feletti meghatottság váltakozott szívében.

— Kigyelmed.

—. Vannak felségednek nálam jelesebb emberei is. Teszem, Károlyi úr, aki sógora is felségednek, vagy a főkamrás, Mikó uram, vagy az ítélőmestev, vagy...

— Nékünk igaz hívünk kigyelmednél jobb egy sincsen. Azt hiszi, nem tudjuk, hogy csak kigyelmed nem tisztelkedett még a viennai udvarnál! A többi mind szerét ejtette, hogy beajánlja magát.

— Ott jártak. Felséged küldte őket.

— De nem azért küldtem egyet sem is, hog^ összepaktáljanak Esterházyval, meg Pázmánnyal! Bár kigyelmedet küldtem volna. Tán még elhozta volna a császár lányát is. Mert rajtunk csak az segített volna igazán. Dehát...

Legyintett.

— Most már egy kutya... Benne vagyunk. S ha kigyelmed nem átallja elfogadni a küldöttség vezetését, meg...

Szúrós szemével vastag szemöldöke alól kém lelte Rákóczyt:

— Meg a szín szerinti házasodási. Mert az is véle jár a méltósággal. Na, meg ha asszonyom elengedi kigyelmedet...

György csak most kezdte felfogni, mit jelent ez az új küldetés? Hónapokra szóló távollétet most, mikor már úgy befészkelte magát otthonába. Most, amikor hosszú évek után végre nekiláthat s rendezheti sokféle peres ügyét és kiépítheti jövedelmi forrásait. Most, — amikor betűvetésre oktatja két idősebb fiát és napról-napra jobban hozzátapad lelke felesége harmatos lelkéhez...

A fejedelem olvasott gondolataiban. Többször egymásután megadóan bólintott, mint koldus a, gazdag ember kincseinek látásán.

— Ha nem lennének olyan ifjak, nem háborítanánk nyugodalmukban kigyelmeidet. Be még előttük áll egy hosszú élet. Ki tudja, milyen magas-

ságos méltóság? Nékünk meg nincs sok időnk. Nézze!

Kinyújtotta kezét. Ujjai hegyével felfelé simította kézfejét a duzzadt bőrt. Úgy tolt, mintha hólyagot simogatna jobbra-balra.

— Én mán csak ilyen vagyok. Egyik nap meggyül, másik nap eloszlik. Hová lesz, az Isten tudja csak. A doktorok nem tudják. Próbálkoznak mindenfélével, literszámra iszom most már a bort, hogy hajtsa. De az sem használ... Pedig meglehet...

Felcsillant a szeme, mintha megoldást talált volna romlására. Nekividultan mondta:

— Meglehet, ettől nem tiszta olykor a fejem. Mondja kigyelmed...

Hangja suttogóra vált. Mereven nézett György szemébe:

— Volt már úgy kigyelmed, hogy látott valamit? Valamit, vagy valakit inkább... Aki nem lehetett ott, mert pórja sincs már. De az is meglehet, hogy él még, csak mi nem tudjuk...

György nem tudott felelni. Hallgatott. S akkor hozzálépett Bethlen. Hátulról átölelte s most újra lágy volt a hangja, mint egy apáé.

— Azért szeretlek, mert ilyen életű vagy. Azért küldelek, mert tudom, te legalább nem hozod szégyenbe az öreg fejedelmet. Mert biz már megesett, hogy azé lett először a menyasszony, aki más képile esküdött meg véle.

— Felséges Uram!

— Hallgass. Tudom, téged fog az asszonyod szeme. Fogjon is, mindenkoron. Mert a latorság nem mindenkinek való. A latorságot csak az kezdje el, aki nem esmér szégyent, sem magától, sem mástól. Aki nem törődik hitestársa bánatával. Mert van olyan asszony, akit még az is megöl, ha urára szemet vet valaki. Az enyém ilyen volt. Kívánom, a tied ne legyen ennyire gyenge. Mert ez is fáj. Még

tán a halál órájában is visszajár nagy sok szenvedése, pedig, Isten a tanúm, ártatlannak érezhetném magam...

György egyre növekvő borzongással érezte, hogy beteg a fejedelem. Most nyitját kezdte érezni a megérkezésekor látottaknak is. Rémet üldözött volna Bethlen Gábor? De nem... Hiszen sokszor hírlett, hogy itt is, ott is felbukkant egy asszony, aki a szerencsétlen Báthory Gábor hűgára hasonlított. Senki nem tudta, él-e, hal-e? Miért ne élhetett volna?

A fejedelem még mindig mögötte állt. De már lazult karjának szorítása. Nyugodtabb lett a hangja is.

— Ne törődj most azzal, amit beszélek. Jól esik egyszer mondani valamit, bárha bizonyos, hogy meg nem értheted. De azt véd emlékezetedbe, az asszony szívével játszani nem lehet. Ha egyszer megrepeszti valaki, soha többet nem lesz egészséges. Jó asszonynak pedig nem az ura az ellen sége, hanem a rossz asszony. Vigyázz Lorántfy Zsuzsanna szívre. Mert az gyémántnál többet érő, jóságoknál becsebb... Én tudom, mert én bele* láttam.

Eszkendők óta titkolt ellenérzést fojtott meg ez a pár szó. György úgy érezte, csakugyan apa áll mögötte. Boldogságát féltő, maga példájával intő apa. Hátrahajtotta fejét. Jó volt pillanatra megpihennie egy idősebb, jót akaró vállon. Hiszen olyan sokat hurcolt ifjú korától fogva az ő nekiszélesegett válla.

Bethlen átnyúlt az asztalra. Terjedelmes írást vett elé. Megváltozott a hangja és elnyugodott arccal került szembe Györggyel.

— Ebbe az írásba mindent felfektettünk, mi s hogy légyen. Megtalál benne mindent kigyelmetek. Január huszadikára Berlinben kell lenniük. Kisé-

retül adom nagyságod mellé mind a főembereket, akiket az előbb számbavett, de még többet is, úrfiakat is, feles számmal. Költséget ne kíméljenek. Mind a maguk, mind kíséretük pompázzanak. Kassán találkozzanak, a jablonkai úton menjenek Sziléziába, Briegben keressék fel a herceget, Boroszlóban a császár helytartóját, Liegnitzben a herceget, mert mindezek segítettek nekünk a menyasszony nyerésben. Berlinbe érkezve, legelsőbbet is Schwarzenberg grófot keressék, mert eddig is *t* közvetítette szándékunkat. Hogy osztán mikor s milyen díszben menjenek a választóhoz, valamint az öreg fejedelem asszonyhoz tisztelkedni, azt rendre előírtuk.

György álmélkodott. A rémekkel küzdő, ellágyult öregember helyett most újra a körültekintő, mindenre gondoló államférfit látta maga előtt. Vónás sem árulta el Bethlen előbbeni vívódását. Megfiatalodott a tervezgetésben és nagy lendülettel magyarázott tovább:

—Számításunk szerint mindezeket ugy vég 2-hetik, hogy februárius huszonkettedikén magunk is megtarthassuk Kassán a nászt...

S most egy pillanatra mégis elborult a kisimult arc öngúnnyal telt fintorral tette hozzá.

—Ha unja kigyelmed egy hónapig a hercegné csúfságát nézni, gondoljon rám. Kigyelmed a matrimoniumnak csak külső árnyékát viszi véghez, aztán nekem kell elvégezni a többit. Nekem kell nézni a hercegnét mind halálomig.

Olyan ellenézés látszott a férfin, hogy Rákóczy megsajnálta. Vigasztalóan próbálta enyhíteni az undort:

—Hátha nem is oly rút a hercegné? Hiszen ifiu. Azt mondják, kicsi korában még a malac is szép...

—Hagyja csak kigyelmed. Követim is azt mondják, hogy nem rút, sőt igen tetszetős. De a Habsbur-

gira is azt mondták. Csakhogy én túljártam az eszükön. Egy kékíró titokban levette nékem Oecilia Renátát, mikor sétálgatott. Tudom én már, milyenek ezek a vérbeli hercegnék ...

György már nem is ellenkezett. Különben is fáradt volt. Szokása szerint erőltetett menetben tette meg a hosszú utat. Hiába vigyázott, pillája le-lecsukódott az álmoságtól.

Bethlen észrevette. Rámutatott a medvebőrrel takart heverőre.

— A vendégszobák ugyan készen állanak, de tán jó lenne, ha kinyújtózna kigyelmed, míg az apródok bejönnek szolgálni.

György nem kérte magát. Végigdőlt és karját feje alá fektette. A fejedelem megrázta ezüstös csengőjét. De mire Kemény benyitott, mire az inasok elősiettek, már aludt György. Agyában táncot járt az utolsó órák sok változású tapasztalása.

Bethlen Gábor intett, hogy fel ne költsek. Csak csizmáját húzatta le. Csak dolmányát gomboltatta végig. Aztán betakartatta selyem takaróval. Maga meg a szomszédos szobában dőlt le. Nem ment hálókádjába, hanem megrakatta a kandallókat. A fellángoló tűz mellett úgy szunnyadt, hogy koronként, ha megrezzent, átnézett a másik szobában alvó férfire. Mintha az távoltartotta volna tőle a rossz gondolatokat.

XXIX.

György alig várta, hogy Patak tornyai felbukkanjanak a hármashegy alatt. Lidérces éjszaka után későn ébredt s a fejedelem nem ellenezte, hogy azonnal induljon. December eleje volt már, — ha az előírást be akarta tartani, ha illendően fel akart készülni a nagy megbízatáshoz, nem volt veszteni való ideje.

A férfit mégsem a sürgető időmúlás nyugtalanította. Még mindig nem tudott szabadulni attól az emléktől, amit Fehérvár közelében hagyott maga után- Mikor a reggeli napfény beragyogta a szikrázó hótakarót, az erdőszélen apró dombot pillantottak meg csatlósai. A dombból kilátszott egy keskeny, kékes kéZu Mire György odaért, már leszórták róla a havat. Lengeruhás asszony volt. Karcsú és magas. De arca öregasszony vonásait viselte. Rémlátó szeme nyitva maradt, mintha üldözne volna még halálában is valaki. Szíve felett szakadt volt a ruha, de nem nyílt rajta sebvirág. Csak a kegyetlen fájdalom tépette széjjel az asszonnyal a könnyű patyolatot.

A csatlósok vissza akartak fordulni, hogy jelentsék a palotán. György nem engedte. A kandalló tűzénél üldögélő, puffadttestű férfire gondolt. Lehet, nincs köze a halotthoz. De, ha van, miért keserítsék a nászra készülő fejedelem szívét?

Megfékezte emberei lendületét.

— Hagyjátok. Szegény, kóborasszony lehetett. Földeljétek itt el, s mondjunk érte imát a mi hitünk szerint.

Maga kezdte érces hangján az éneket:

— *Te benned bíztunk, eleitől fogva...*

S míg imádkozott, nemcsak az elhagyatott asszonyért esengett, hanem könyörgött, adjon az Isten vigasztalást és felejtést a fejedelemnek, hogy maga mögött hagyhassa végre üldöző árnyait.

De ezek az árnyak mögéje szegődtek. Hiába akarta hessegetni magától, iszonyodva gondolt a berlini útra. Valahogy kiszivárgott a reggeli táblán. milyen küldetéssel indul- Maga Bethlen is célzott rá, talán, hogy előkészítse az erdélyi urakat. És már ízelítőt kapott arcjátékból, röppenő szóból. Tudta, hogy ez a látszatházasság sokáig éppen úgy beszéd-targya lesz, mint a fejedelem nőülési kísérletei.

Félve mondta el Zsuzsannának is a hírt. De a pataki vár asszonyát nem zavarta még az emberek szóbeszéde. Ült a rózsza alatt és kis Zsigmondja gödrös kezét vezetve, az első szavakat irattá fiával. Mellette György vont a nagy, verébbetűkkel maga találta levelét. S a szőnyegen az új hajtás, a harmadik aranyhárslevél tépte egy kölyökkutya fülét. Fiú ez is. Rákóczy Ferenc.

— Várjon kigyelmed kicsinyég, azonnal szolgálom. Csak elsőbbit ezt a betűt befejezzük Zigriskával. Kigyelmednek akartuk küldeni a levelet, mindahárman. De most már csak így adjuk át, hogy örömünkre ilyen hamar visszatért kigyelmed.

György várt. S mikor a kisfiúk fejét szép írásukért megsimogatta, tapsolt tenyerébe. Etel nyájas mosolygása jött elébe az ajtó nyílásával:

— Vidd a kisurakat, jó Etel. Mehetnek hógolyóbist gyúrni a nemes úrfiakkal.

Etel felvette a szőnyegről a kis Ferencet is. Csókra tartotta szüleinek. Rákóczy átölelte Zsuzsannát. Ügy nézte, milyen ugrálva megy György s milyen sóváran néz vissza Zsigmond. Mintha a kisfiú nagyobb örömmel maradt volna bent, mintsem ki-menjen a szikrázó hóba.

Az anya mosolyogva bólintott feléje. Megbízattá szemével is. Csak azután mondta az apának.

— Olyan ez az én kisfiam, mint egy lány. Olyan igen anyás. Na, de annál fiúsabb György úr. Benne sok öröme lesz kigyelmednek.

— Sok lenne, ha láthatnám, vezethetném fejlődését. De most újra mennem kell. Tán még fel sem fogod, szerelmetes hívem, mit jelent, hogy én megyek a hercegné elébe?

— Nékem bánatot, kigyelmednek tisztesség... Igyekezni fogok hát, hogy nékem is örömökre forduljon ez a bánat.

— Olyan vagy te, Susánkám, mint a balzsam.

Ha nehéz a szívem, csak rám mosolyogsz. Csak szólsz egyet-kettőt. S azonnal távozik belőlem minden rossz gondolat. Csak te ilyen maradj. Csak nékem ilyen maradj!

— Minden igyekezetemmel azon vagyok, hogy segíthessem kigyelmedet. Ami csapást Isten ránk mér, elviseljük tűréssel és alázattal. Amit emberek akarnak adni, azt kigyelmed távoztatja nagy erejével. Jó nékem kigyelmed oltalmában, olyan igen jó... S ha már ilyen a mi életünk, hogy mindenkoron megszakítja ország dolga az együtt mulatásunkat, azt kell mondanunk: jobb, hogy vágyakozva sóvárgunk egymás után, mintsem, ha mindig együtt lehetnénk s utálkozással fordulnánk el egymástól... Meg ez a három szép fiú itt marad vélem.

— Ó, te kis bölcsem. Te mézesszavú madárom ... Mily igen segítesz te nékem mindenkben.

— Ha jól értettem, két hónapra indul kigyelmed? Akkor pedig jó lesz, ha most kitanít, hogy igazán segíthessek.

Bánatát titkolva vonta magával urát a nagy házba, ahol a gazdaság ügyeit szokták intézni. Hatalmas könyvekbe írva állt az uradalmak minden eseménye. Íródeákok másolgatták ezt az érkező írásokból, néha Chernél, de legtöbbször Zsuzsanna diktálása után. A nagy polcokon nyitva heverték a fóliánsok, további feljegyzésre várakozva.

Zsuzsanna megállt az elsőnél. Visszanézett urára:

— Vennék tán sorba. Ez Rovna. Ott kigyelmed meghízhatsz Reéz Andorásban. Nemcsak az uradalmat tartja rendben, hanem Bécsben is vigyázással van. Hűségese lett az a szegény Pál diák is. Rátámaszkodhatik Reéz uram.

— Minden héten jön a postája, azt tudod. Bontsd fel édesem, mintha hadakozásba volnék. Aztán tégy yele, amint gondolod. Ha úgy véled, a fejedelemre is tartozik egynémely hír, azonnal irányítsd Fejér-

várta. Egyebekben pedig januáriusban ő is megindul. Ha valami sürgős dolog adná elő magát, Kassán megtalálhasd ő felségét februárius közepe után.

Érezte, hogy felesége várná Pál diák visszahívását. De még nem tudta rászáni magát.

Zsuzsanna hozzásimult Györgyhöz.

— Kigyelmed meg most is felséges úrnak mondja Bethlenem urat?

— Hitet tettem néki. Én ezt meg nem másítom! Egyebekben, ő maga is királynak tartja magát. Látam, a szultánnal is úgy levelezik. Igaz... Édesem, irass Reéz Andorásnak, hogy az erődítéseket szorgalmazza Rovnán. Közel esik a morva határhoz, nehogy valami alkalmatlan támadás érje őket.

Zsuzsanna feljegyezte az utasítást.

— Makovicára mit izén kigy elmed?

— Ha lehetne, útbaejteném. Dehát erre nem számíthatunk. Csak azt irasd Szalaynak, hogy figyel éss^l kísérje a lengyel király dógát. Ha meg az idő nekiáll, küldessen deszkát, zindelyt, gerendát. Szeretném tataroztatni mind Patakot, mind Szerencset.

— Ónod?

— Ott vigyázassál van a fejedelem kapitánya. De nékem nem tetszik Kátay uram, mióta tilalmam ellenére vendégelte az egi basát. Csak ilyen kicsiségből is nagy baj adódhatik. Na, de Oszorován Mihály főhadnagyom talán szemmel tartja. Meg az én hú hajdúim is körmire néznek.

— A borokat adjam?

— Még várhassunk véle. Hanem a baromvásárláshoz jó lenne újabb embereket választani. A hús-vágás hasznosnak bizonyosodik. Ha Makovicáról küldenek barmot, vágass belőlük, édesem... Aztán... nézz le ugyan gyakorta az istállóba.

— Ha kigyelmed nincs itthon, mindennap megteszem.

— De most azt szeretném, ha valami igen becses

állatokat nevelhetnénk, mert szeretnék lóval kedveskedni a külországi uraknak, majd, ha hazajöttem. Bizonyosan vendégül látnak. Viszonyzatlanul nem hagyhatom...

— Talán agarat is küldhetné kigyelmed? A lengyelországiak szépen szaporodnak...

— Az bizony igaz. Meg a madarászok is lássák, hogy tanítgassák a sólymokat. Jól szóló hívómadaraknak is nagy keletje lehet.

Most már maga is halmozta a megbízatást, — akarta, hogy asszonyának sok és komoly elfoglaltsága legyen. Tréfásan magához ölelte:

— A kilső dolgokkal tán rendben is vagyunk. De most már magam személyével is foglalatoskodnunk kell. Izeng be Kassára, hogy a fővarró küldje a tarbársony dolmányomat. Tán illendő volna, ha abban tisztelkednék az öreg fejedelelemnénél?

Zsuzsanna az ajtóhoz suhant. Az egyik apród azonnal átvette parancsát s kis vártatva megjelent Görgey Jób.

Az öregedő legény gyermekkora óta szolgálta Györgyöt, de Erdélybe nem kísérte el. Most mégis jobbnak látta Zsuzsanna, ha vele megy. Jobban tudta az öltöztetés rendjét, mint a fiatal nemesúrfiak.

— Nincs-é valami hiányosság urunk ruházatában?

Kétfelé sodorta bajszát az öreg huszár. Ügy állt asszonya előtt, mint a cövek:

— Akár ma lakodalmat tarthatna újra...

Összenézett a házaspár. Riadalom és mosoly változott arcukon, összébbhúzódtak. Aztán Zsuzsanna úrrá lett a zavarón.

— Látni szeretném, mi s hogy van. Milyen az az égszín dolmány s a hozzávaló mente?

— Mintha ma hozták volna.

— S milyen a fehér?

György rettenve nézett Zsuzsannára. A fehér dol-

mányt egyszer sem vette fel esküvője óta. S míg Görgey Jób rohant a ruha után, hogy szemlére bocsássa, Rákóczy megkapta Zsuzsanna kezét:

— Legyen bármilyen, azt fel nem veszem. Abban már csak a koporsóba tégy édesem, ha Isten ő szent felsége magához szólít!

— Ilyet ne mondjon kigyelmed!

Sápadtan állt az asszony. Szíve vad félelemtől döbrent. De örömet is érzett, hogy György ilyen szemérmesen ragaszkodik esküvőjük emlékeihez.

— Én vagyok az idősb. Természet rendje, hogy hamarébb menjek... De nem akarlak én búsítani, édesem. Csak nem szeretném, ha kardalészába vetnék, ami olyan drága nekem, mint néked a te kis gyűrűd...

Zsuzsanna arcán átvilágított az öröm. Felcsillant a szeme. Aztán vezette urát a kisasszonyok házába.

György ritkán járt itt. De most vidáman nézett széjjel a leánykacagással megtelt nagy szobában. Himzöráma mellett ültek a nemes kisasszonyok. Most is hatan voltak és most is úgy járt közöttük Zsofka, mint azelőtt. Vidám arcán látszott a boldog asszonyság. De szigort erőltetve dorgált a belépés pillanatában is egy szétálló feketehajú, karcsú, magas leányt:

— Marika! Persze, mindig Széchy Marika! Pecsétet ejt a kamukabársonyra. Pedig tudhassad, nem levél ez...

Nyelvesen fordult szembe a fiatal asszonnyal a leány. Csípőre lendült a keze. Gyászruhát viselt, de valahogy a fekete szín sem tudta bánatszoborrá változtatni.

— Ha ejtem, magamnak ejtem. Nem kigyelmed vösz meg újra, Chernelné asszonyom!

— Hej hűgom, de felvágták a nyelvedet!

György harsanó nevetésére elejtette ollóját Marika. Megállt a hegyes acél a fényes padlóban.

Kórusban harsant a leányok ujjongása:

— Váratlan vendég! Váratlan vendég!

György gunyorosan jegyezte meg:

— Talán megint Marikát viszik haza tőlünk!
Ki tudja, milyen szellő fújdogál Bécs felől?

A leány elpirult. Barna, egészséges bőre olyan lett, mint a pompás, érő alma. Lesütött szemmel állt György előtt.

— Tudom, mire mondja ezt, urambátyám. De, ha Isten engednem éri, megmutatom, hogy Széchy Mária hűséges kigyelmetekhez. Hogy soha, senkiért el nem tántorodik.

Zsuzsanna magához ölelte a szenvedélyes leányt. Végigsimította arcát. Fájt neki, hogy ura célzott Széchy György sok pálfordulására. Mert Széchy már nem élt. Vadászai verték agyon a nyáron. S Marika első dolga volt, hogy visszakövetelte magát Patakra.

— Jól van, Marika. Tudjuk, milyen nehezen mentél .mindenkoron, ha úgy fordult a sorja. Hanem hát avval a kamukával csakugyan baj van. Urunknak szerettem volna mentét belőle. Ebből a virágos vont ezüstből meg dolmányt.

Újra megjött Marika szava:

— Nem vőlegény ökelme, hogy fehérbe öltözzön.

— Már pedig most az lesz. Megy a fejedelem arájáért, Berlinbe... ő esküszik meg véle.

Zsuzsanna jobban szerette maga hírül adni, azt, amit úgyis mindenki tudni fog. De még így sem gátolhatta meg, hogy Marika fel ne pattanjon.

— Hát én ezt nem engedném, ha Susánka néni-nek volnék. Én a szemét kaparnám ki annak a Brandenburgi-asszonynak. Ha én egyszer valakihez hozzámegyek, még azt sem engedem, hogy más leányra nézzen!

Pattant az ajtó. Chernél áll a küszöbön. Fiatal, szelídarcú férfit tessékelt maga előtt.

— Engedelmmükkel, nagyságtoknak. A fejedelem ő felsége küldött sürgős követet.

György megtárta karját. Keblére ölelte az érkezőt:

— István! Kedves István fiam! Nagyon fájlaltam, hogy nem láthattalak, mikoron Fejérvárott voltam.

Bethlen magafeledten simult Györgyhöz. Gátat tört benne ifjúi rajongása. A fogadtatástól egészen elsápadt. S míg Zsuzsanna előtt térdet hajtott, egyre arra gondolt, hogy szívesebben lakna Patakon, mint a fejedelem udvarában.

— Na, most legalább megismered a kisasszonyokat is. Ez itt mindjárt Széchy Marika. Éppen az elébb mondta, hogy ha egyszer férjhez megy, soha nem engedi másra nézni az urát.

Bethlen István arcát vörösre festette az ámulás. Az előtte álló gyönyörű leány hamiskásan mosolygott a szemébe. S a férfi úgy érezte, könnyű lesz megtartania ezt a fogadalmat Széchy Marikának. Aki egyszer őt látta, nem igen iparkodik más szemébe nézni.

Ment tovább a bókoló virágoskerten, mint egy alvajáró. S míg Zsuzsanna visszamaradt, hogy az esküvői öltözetet összeállítsa és sürgesse, míg varró után szalajtatott Kassára, ő ugyan átadta a fejedelem írott utasításait Rákóczynak, de szívét off hagyta Lorántfy Zsuzsanna legszebb bimbójánál.

Elindulásig már nem is tért vissza bátyja udvarába. Ott maradt Patakon. Besimult a családi körbe, mintha oda tartozott volna. Testvérül fogadta a két kis fiút. Hódolattal kísérgette reggeli utain Zsuzsannát. S ha szerét ejthette, napközben is fellesett az ablakba, ahol megjelent és eltűnt Marika barnapiros arca.

A nemes kisasszonyok össze-összenéztek. A varróházból kiröppent az örök nyugtalanság. Marika már nem cserélte össze a többiek selyem szám-láit. Egyszer sem talált Orsika arany skófiom helyett ezüstöt befűzve a tűjébe és Krisztinka párnavége sem volt fordítva feszítve a rá-mára. Csendes lett Széchy Marika és elmélázó. Eddig csak pajkos, katonáktól ellesett nótákat füttyörészett, ha távol sejtette Zsuzsannát. Most halk virágénekek szálltak ajkáról s nem ismerte őket senki. Mintha szívéből virágoztak volna ki a hangok, — úgy hozzáillettek .megváltozott arcához is.

Mindig borzas fekete haja megsímult a fekete koronka alatt. Csak most eszméltek rá a kisasszonyok, hogy atyát gyászol Széchy Marika. Csak most kapta meg a keserveseknek kijáró gyöngédséget. És a leány hálával fogadta ezt. Ha lágyabb szót kapott, ha simogatást érzett fátyolán, könnybe burkolózott ragyogó szemének fekete gyémántja.

Zsuzsannának tele volt a keze dologgal. Mégis észrevette a változást. Jóságosan segítette találkozáshoz a fiatalokat s mindig vigyázott, hogy a többiek ne látránkodjanak körülöttük. Az utolsó napokon el sem engedte Marikát a többiek közé. Ott hímezte az ezüst, csipkeszerű paszományt György dolmányára, vele együtt. Most nem kellett félnie, hogy pecsétet talál a sürgős munkán. Marika tíz^szer is felugrott, hogy lemossa, meghűtse átforródott ujjait.

A nagy ablakokon át sápadtan fénylett be a tél. Hő borította a hármás bércet és hó rakódott a nádasok öles szálai közé is. Néma volt a Bodrog is már. A jégtáblák összeálltak. A rózsákból lassanként sík padló feszült parttól partig.

György vidáman robbant be a csendes szobába.

— Na, Marika, jössz velünk? Meghúzatjuk kö-

téllal a nádash. Kiugratjuk róka komáékat. Puska-
végre kerülnek a tikvadászok!

Marika már ugrott volna. De Zsuzsanna mé-
lyebben hajolt a dolmányra és még jobban kezdte
szaporázni az öltést. S akkor az ő feje is lekókad.
Eddig ismeretlen mosolygás játszott megszelídült
ajka körül.

— Tudja, édes bátyám, mennyire sietünk. Nem
hagyhatom Susánka nénémet.

— Kár pedig. Ugye, Estván etcsém?

Csak most lépett elő György mögül a fiatal
Bethlen. Térdet hajtott Zsuzsanna előtt, de kerülté
Marika nézését. Pedig a leány fel nem pillantott
volna hímezéséről. Hiába serkedt vérgyöngy re-
megni kezdő ujjahegyén. Elfőjtotta szisszenését és
titokban törülte patyolatkendőjébe. De másik kezé-
vel addig is leoltott, nehogy elmaradjon.

Zsuzsanna mosolyogva viszonozta a köszönést.
Mintha szeme nyílna, meglátta a csalódottság vo-
nását István arcán. Jóságosan mondta:

— Már pedig én abban reménykedtem, nálunk
hagyja István urat kigyelmed. Mióta fennszóval
olvassa előttünk Heltai uram krónikáját a magya-
roknak dolgaikról, kétszer olyan gyorsan csúszik a
tűnk. Ugye, Marika?

István belepirult az elébekínált megoldásba. De
nem mert szólni. Csak nézett Zsuzsannáról
Györgyre, s Györgyről Zsuzsannára, mintha ítéle-
tet várna. De a döntés nem kettőjüktől jött. A há-
zastársak egymásra felejtkeztek. Édes emlékek éb-
redtek bennük. S mikor Marika megszólalt, már
sebesen bólított György is. Mert a leány lágy han-
gon, szinte könyörögve kérlelte Istvánt.

— Kigyelmed helyibe és egyet se mennék.
Tennap is vettük hírit nagy köhögésinek. Hátha
felfázik a jégen a nagy út előtt?

— Persze, hogy nem viszem. Hadd maradjon

hát véletlek. Ámbátor egy kis köhögésbe még senki nem pusztult bele.

Dévajon nézett György a lányra s az megesílt logtatta nagy szemében a tréfaértés ördögeit:

— Nem is pusztulástól féltém én ő kigyelmét. Hanem még azt hinnék a Brandenburgi-udvarban, hogy csupa hektikás legény él Magyarhonban.

Rákóczy megfenyegette a leányt. És István megkönnyebbülten húzódott a kandalló rácsa mellé. Ki s, márvánnyal bélelt asztalon várakozott már a krónika. Rá volt fektetve Zsuzsanna mindig nyitott bibliájára.

— Magam maradtam hát. Mert asszonyomra még úgysem számíthatok. De majd keresek én magamnak vadászcimborát. Hol van György?

A gyermek ugrándozva jött, mintha érezte volna, hogy apja hívja. Rákóczy ölbekapta. Magasra emelte. Maga Öltöztette meleg ködmönkébe. Nyergébe emelte. S hajrá, neki a befagyott nádasnak! A felvonóhídon megsokszorozódott a lópaták dübbenésének hangja, mintha az átfagyott deszka kiabált volna. Zsuzsanna anyaszíve riadót vert. Ha Zsigmondot vitte volna ura, nem is egyezett volna bele szó nélkül. De György az apja fia volt. Rendelkezett vele. És az asszony tudta, hogy erőssé, bátorrá, semmitől vissza nem rettenővé akarja nevelni az ura.

István megköszöri torkát. Szép, szelíd hangján olvasni kezdett. S míg az asszonyt visszavitte Heltai mesélése a honfoglaló ősök korába, Marika csak a hangot élvezte. Megnyitotta szívét előtte, hogy akkor is hallja, ha már távolban, másoknak muzsikál.

XXX.

Aztán mindennap együtt ültek ők ketten az erkélyszobában. Felettük titoktartást kínálgatva bozultak a rózsaszirmok a mennyezetre írott képekre. És a nagy csendben úgy tárult a leány lelke is az asszony elébe, mint a rózsakelyhe.

Nagy árkusok heverték a kandalló szélén. Ismerték már minden betűjüket. S mégis fel-felugrott hol Marika, hol Zsuzsanna, hogy megnézzék: hol is tart, kiknél jár a követség? Mióta meg hírért vették a megérkezésnek, a szertartások sorrendjét bön-gészték.

— Milyen jó, hogy éjjel nappá téve, leírtam ezt a rendet, ugye Susánka néném?

Az asszony mosollyal köszönte meg újra a szerelmes leányszív találékonyságát.

— Bizony, én sok dolgom felől ugyan rá nem értem volna. De meg eszembe sem jutott volna, hogy deáknak kiadjam.

— Asszonynéném! Ha kérdek valamit, igaz szóval felel kigyelmed?

— Nem szoktam hazugságot venni a számra.

— Tudom ... De mégis ... Olyan nehéz ilyenről beszélni. Mással nem is tudnék. A leányokat kerü-löm. Orsi is, Krisztinka is váltig faggatnak, miért nem megyek közéjük. De még estenden is tettettem az álmat, nehogy virrasztásomat sejtsek.

Zsuzsanna értő szemmel nézett a leányra. Meg-sáppadt Marika és karikás lett szeme amúgy is sötétszínezetű medre. Sóhaj emelgette az asszony szívét. Így, éppen így titkolta ő is ébrenlevését kicsi húgától, mikortól fogva a hársleveleket rejtegette bibliájában.

Hogy az asszony hallgatott, nekibátorodott Ma-rika.

— Asszony néném, kigyelmed sose gondol arra, mit tesz, kivel van szemben György bátyámuram?

— Gondolni gondolok. De hiába képzelődöm. Sosem úgy van semmi, mint azt gondolhatnánk. Valami mindig másképpen történik. Lám, — az utat is változtatni kellett. Ha az én uram postát nem küld, azt hinnénk, még most is útban vannak.

— De megérkezésüktől fogva tudjuk, mikor, kihez hivatalosak. Tudjuk, ma léssen az a táncmulatság...

Zsuzsanna más esemény említését várta. Pedig gondolni sem akart rá, nehogy megzavarja a házban úgylis körbefutó suttogásokból kihallatszó pajzán gyanúsítás. De a leány minden idegével a táncmulatságba kapaszkodott. Azt színezte, azzal ijesztgette magát:

— Susánka néném, hiszi kend, hogy csak úgy, első látásra meg lehet ejteni szerelemmel valakit?

Zsuzsanna elmosolyodott. Szeme előtt virult ki a fiatalok érzése, ő látta Bethlen István elrabosodását. Bólintott és várta a leány örömkítőrését. De Marika szeméből könny perdült. Szerencse, hogy most patyolat felümeget volt rááján, mert különben újra kár esett volna a matériában. Ajkába harapott és felvágta a fejét, mintha szégyellné könnyét.

— Ha valaki megejtené Istvánt, én azonnal észreveszem rajta, mihenst látom.

— Már eddig is észrevehetted volna. Ügy ment ő kigyelme, mintha vágóemberek vinnék, nem ő felése nászküldöttsége. Minden szem láthatta, hogy visszahúzta a szíve hozzád.

Ráborult a leány az asszony elébenyúló kezére. Csókolta és beharmatozta a gyöngéd ujjakat. Gügyögve simogatta ajkával a fehér kézhátat is.

— Susánkám, drágám, én ugyan nem arra gondoltam, mire kigyelmed...

— Nem Bethlen István szerelmiről beszéltél!

— De arról. Csakhogy én attól féltem, ott hagyja szívét valami német kisasszonynál. Vissza sem jön többet. Milyen szépek lesznek azok azon a vigaságon. Engem meg mindig csak gyászban látott ökelme. Azt se tudja, milyen színű vagyok? Csak ezt a nagy feketeséget látta mindig körülöttem.

Átmelegedett Zsuzsanna szíve. Múltba nézett, mikor vigasztalást adott.

— Az én szerelmes uram is gyászban látott engem először. Még tíz esztendőt sem töltöttem akkor. S mikor újra gyászba öltözködtem, akkor küldte el énnékem szerelmének jelét. Azért olyan igazi a hűsége hozzám.

Most a leánynak is eszébe jutott a hálójáz sok sűgás-bűgása. Hiába menekűlt előle maga gondolataiba, mégis hallania kellett a leányok rettenő és mégis élvező feltevéseit. Minden este éjfélíg nyűlt a beszéd: mi lesz, ha Rákóczý Györgý szívét megfogja a fejedelem menyasszonya? Mi lesz, ha a fejedelem nevében tett eskűből bűnös szerelem fakad az árny ékvölégóny szívében¹?

Mélységes részvétet érzett nőni a leány, összeszorította ajkát, hogy rá ne toluljon a szorongó gondolat. De aztán a maga szívének aggodalma mégis kisodorta.

— Soha nem kételkedett Rákóczý úr hűségében?

Zsuzsanna elvonta kezét a lányéből, összekulcsolta és felébe hajtotta gyöngéd vonalú állát:

— Soha.

— És most... Most, mikor másnak eskűszik? Mikor fejedelem képibe egy hónapnál is többet időzik más asszonyával?

Zsuzsanna úgy érezte, megáll a szíve. Így, szavakba foglalva még senki nem merte elébe állítani a gyanúsítást. Felfohászokodott. Györgý igazmondó

szemét idézte. György erősítő simogatását érezte. És újra hittel mondta:

— Most sem ...

S akkor a leány rávetette magát az összekulcsolt kézre. Rászorította homlokát és áttüzesítette a hűvös ujjakat a maga izzó szerelemfáltásával:

— Tanítson meg engem így hinni, Susánna néném, így akarok hinni, mint kigyelmed! Mert különben elkárhozók...

Zsuzsanna megrendült. Felemelte a lány könnytől ázott arcát. Mélyen nézett a szemébe. S mint egykor neki Károlyi Zsuzsanna, úgy most Ő mondta Széchy Máriának.

— Az asszony hitiben van a férfi erőssége.

Nem tudta, hogy ez nem Károlyi Zsuzsanna szava s hogy nem a szegény beteg érezte ezt meg először, hanem ő maga. Körbe járt a mondás, de most nemcsak Marikát vigasztalta meg, hanem azt is, aki életet adott neki.

Alkony szállt le a nádasra. Farkasüvöltés igyekezett át a nagy befagyott ártérről. De a halászok tüzei ott lobogtak a partokon és távoltartották a vártól a fenevadakat. Agyúk örködtek a bástyákon és hit vigyázott az asszony szívében. Estéli ajtosságra csendült a harang. És a hálátadó várlakosság egy szívvel énekelte almotvető imádságát:

Akik bíznak az Úristenben
Nagy hiedelemmel
Azok nem vesznek el,
Semminemű veszedelemben.

Berlinben pedig éppen akkor kísérté díszes menetben a hálózatra a nászkíséret Brandenburgi Katalint és Rákóczy Györgyöt. A daliás magyar urak kigyulladó szemmel néztek az új fejedelemszony után. Katalin csipkével bevont fehératlaszluhájában, csipkefátyolának felhőiben, fehérszaty-

tyán sarujától gyémántkoronás fejéig szépség és hódítás volt.

Éppen így sóhajt fakasztott az udvari dámák szívéből Rákóczy György tűnő alakjának látása is. A vontezüst dolmány úgy tapadt délceg alakjára, mintha Árgyus királyfi lépett volna ki az ősi méséből. Vállára omló gesztenyehaja magától csavarodott gyűrűkbe. Korának szokását nem követte: nem növesztett szakállt, mikor megházasodott. Bajusza ifjú, piros száj felett barnult. Világos szemében gyermeki tisztasággal vezette ujjainál fogva a felséges asszonyt. Nem tudatosította, hogy utánuk férfiak és asszonyok vágya nyomul.

Hosszú volt az út a fejedelmi palota tekervényeinek keresztül a nász-szobáig. De Katalin rövidnek érezte. Álmodozva hajtotta fejét baloldalra, ahol György széles válla pihenőül kínálkozott, Csak egy parányi mozdulat s már odaborulhatna erre a vállra, ahova napok óta minden erejével kívánczolt. Pedig mennyire iszonyodott ettől az órától! Milyen rettegéssel várta a magyar követek érkezését, a kiszemelt vőlegényhelyettést. Hiszen követjárásakor már látott magyar urakat, öregeknek, elvadultaknak tartotta őket s eszébe jutott öreg dajkája sok meséje. Elalvás előtt mindig az ázsiai magyarokkal ijesztgette. Ezek az erdélyi urak csakugyan olyanok is voltak, mint meséi. Aranytól és ékszerektől pompáztak, de hangjuk szabadon dörögött a palota termeiben és elfojtotta a brandenburgiak halk suttogását. Szakálluk övüket verte, bajuszuk alatt eltűnt duzzadt ajkuk s csak akkor látszott ki, mikor a kupával kettéválasztották, hogy hosszantartó ivás után végre ismét szájukra eresztőzök.

S a vőlegény... A férfi, akihez most kötötte hozzá ennek a másiknak az esküje! Milyen lehetett? Katalin csak annyit tudott róla, hogy közele-

dik ötvenedik évéhez. Neki azt mondták, Habsburgi főhercegnőt is kaphatott volna s mégis őt kívánta. Nagybátyja, Gusztáv Adolf is sürgette ezt a házasságot. S Bethlen Gábor fejedelmi adománylevelet küldött neki. Három uradalom a nászajándék és drágakövek, ékszerek, kincset érő ruhák érkeztek a nászládákban elébe ...

Kicsit megenyhült, ha arra gondolt, hogy az uradalmak jövedelmével szabadon rendelkezik. Végre nem kell bátyjától kérnie, végre ő is uralkodótárs lehet. Igen, uralkodni jó lesz. Csak az a kérdés, kinek az oldalán!

Most újra ránézett Györgyre. A férfi, vezette tovább. Ujjai hegyét tartotta, de nem érezte meg az asszony lüktető piros vérét. Nyugalmat erőszakolt magára és veleszületett méltósággal végezte nehéz feladatát, de nagyon kívánta volna, hogy véget érjen ez a vesszőfutás s végre megpihenhessen valahol a kíváncsi szemek tüzeitől. Az asszonyok sorfala mellett ő haladt, a férfiak mellett Katalin. S mégis a másik oldalról jött olyan sugár, ajni pillanatra belevillant az előrenéző férfi szemébe.

György felkapta a fejét. Magas, borotvált férfi fehérszemes arca emelkedett feljebb, mikor Rákóczy mozdulatát meglátta. Kihívás és bosszúvágy csillant a nedveskék szempárból. De György elnézett felette. Helyette Katalin rezzent össze, mintha tüzes vassal érintette volna valaki. Pedig csak két suttogott szó volt:

— Vigyázz magadra!

Esengő kérés szállt az asszony szeméből s bel 3-fojtotta a szót a falhoz lapuló morva Zierotinbe. A menekültbe, aki itt kapott oltalmat, a választófejedelem udvarában. Ügy hálálta a jószágot, hogy szemet vetett Brandenburg leányára. S most már joga volt fenyegetéssel kísérsni élete után ezt a csipkefelhős, gyönyörű menyasszonyt...

Katalin kihúzta magát. Úgy lépkedett tovább György mellett, mintha nem hajtotta volna feléje napok óta kínzó vágy. Mintha elfelejtette volna azt a pillanatot, amelyben szembenállt vőlegénye helyettesítőjével s amikor harsogva, követelőzve tolt szívébe a felismerés:

— Ő az!

A szárnyasajtót szélesre tárták a fehérselyembe öltözött apródok. Messzire látszott a folyosón a nászágy. Fehératlan szőnyeg dagadozott. Csipkés lepedőszél terült méterekre a pompás szőnyegek. Az arannyal hímzett fehér superlátot arany angyal fogta össze. Kezében magasra tartotta a Brandenburgi-címert és Bethlen Gábor farkátharapó koronás kígyóját.

Katalin megborzadt, mintha az a kígyó most kúszni kezdene a függönyökről le, egyenesen a vánkókra, hogy belemarjon sajtó szívébe. Felsziszszent és közelebb húzódott Györgyhez. S a férfi megsajnálta a rettenő asszonyt. Gyöngéden súgta neki, mintha Zigriskét vigasztalná.

— Két-három perc az egész. Aztán átadom feliségedet szerelmetes édesanyja ő felségének.

Az asszony szívéből felszakadt a csalódott sóhajtás. Két-három perc az egész, ő pedig azt kívánná, legyen az a belépés esztendő hosszú sorának megnyitója. Hogy a holtomiglan és holtodiglan ne másnak szólt volna, hanem a férfinak. Az erősnek, bátornak, aki megmenthetné üldözőjétől. Talán még önmagától is megszadíthatná...

Meghajtotta fejét. Távolbanező szemmel hallgatta az áldást és a jókívánásokat. Anyja odavezette a nászágyhoz. Leültette s elrendezte körülötte fátylát. Bátyja Györgyöt vezette a másik oldalra. Leccsatolta aranyhüvelyű, rubintos kardját és keresztbefektette az ágyon. Aztán bezárult a szárnyasajtó az árnyékházaspárra.

György elpihent a csendességben. Kimerítette a sok fárasztó ceremónia, ölbeeresztette kezét. Úgy érezte, otthon üldögél, az erkély-szobában. Hallgatja Zsuzsanna édes hangját: bibliát olvas fiaiknak. Talán éppen most ért Pál apostolnak ahhoz a mondásához, amely az ő eddigi útját megszabta:

— Nem a törtetőké, sem az akaróké, hanem a könyörülő Istené a dicsőség.

Elhallgatott Zsuzsanna hangja. Kiszorította György hallásából Katalin szava. Az asszony előre-hajolt. Kigyulladt arccal, lobogó szemmel nyúlt át a kardon. Kezét rátette Rákóczy ölhetett kezére. Sürgetett, parancsolt.

— Mire gondol kigyelmed?

György nem nézett az asszonyra. Most is Zsuzsannát látta. Az asszony a kandalló mellett ül. Bizonyosan esti áhítatot tart a vár népével. Átöleli két kis fiát és reá gondol. Szerelmetes vággyal, hű seggel és hittel. Aztán elnézegeti ringatózó bölcsőjében a kis, alvó Ferencet...

Annyira látta, hogy habozás nélkül meg is mondta, amit lát.

— Az én szerelmetes asszonyomra, felséges asszonyom. Meg a mi három szép figyermekcsénkre...

Az asszony szeméből gyűlölet lobbant. Mondani akart valamit. Valami bántót, megbélyegzőt. ami rásüsse a szégyent erre a sima férfiarcra.

De már pattant az ajtó. Az örömszülők feje felett az előretolakodó Zierotin nézett be. Kutatva fürkészte György arcát. De megnyugtatta, amit látott. Györgyről az asszonyra emelte tekintetét Diadalmasan nézte megsápadt arcát. S mikor a táncmultság kezdetét vette, addig furakodott, hogy rátehetette kezét Katalin karjára:

— Én is megyek Transsylvániába, felséges asszonyom! Még pedig a fejedelemasszony kívánsá-

gára. Hogy ne légyen olyan nagyon egyedül a vad nép között!

Katalin eszelősen nézett széjjel. A palota mennyezete egyre lejjebb hajolt. Forogni kezdett a viaszgyertyák aranyos tartója. A zene távolról jött már, aztán egészen elhalt. A táncoló párok komplimentirozását úgy látta, mintha a földre akarnánais feküdni, ahová ő is olyan nagyon kívánczolt. Pílanatra a fiatal Bethlen Istvánt látta, aki hitetlen kedve nézte Zierotin közeledését. Aztán lerogyott. Erős kar fogta fel. Most aztán teljesen hatalmában volt a morva menekültnek. Az vitte be hálózásába s míg az udvari dámák utána tolultak, a nagy sürgés-forgásban megbújt a mennyezet redői mögött.

S reggel hiába indult Katalinnal a küldöttség a behavazott utakon új élet felé. ő tudta, hogy nem kezdődik új élet. Folytatódik a régi, a bujkáló, a titkolt. Nincs szabadulás. És ő most már nem is akart szabadulni. Felgyúlt Térének lobogásával tapadt ehhez a férfihez, aki mögötte kúszott s aki pillanatokra felejtetni tudta vele a másikat, a hintó mellett haladót. Ezt az udvarias, szolgálatra kész Rákóczy Györgyöt, aki újra csak Patak-váráról beszél neki. De még ez is jobb, mint arra gondolni, aki rá vár. Az ismeretlenre, a férjre, akinek nem ő adott jogokat, mint a morvának, hanem aki megvette a jogokat három uradalomért, meg temen telén drágaságért.

Rákóczy György nem is sejtette, milyen kétségbeesés ül az örömapa, Schwarzenberg herceg oldalán. Tiszta lelkének lelkesedésével mesélt tovább szeretteiről. És nem csodálkozott, nem is gyanakodott, mikor az asszony azt mondta:

— Látni akarnám kigyelmed feleségit. De nem otthon. Nem Patakon...

György elgondolkozott. A hosszú úton úgyis gyakorta meg kellett szállniuk. Szerencsi kastélya

alkalmatos szállást kínál. Legalább szegény Zsuzsanna is kap valamit ebből a nagy pompából.

— Felséges urunk ugyan megszabta az utat. De az ő engedelmeivel szerét ejthetjük, hogy szerencsi szegény házában vendégül láthassam felséges asszonyunkat. Mindjárt híradással is leszek gazdaszszonyómnak... István!

Előszáguldott Bethlen István. Megderült arcra tartott hazafelé. Még lova is érezte gazdája jókedvét. Hangosan lépkedett és rázta csótárját:

— Menj előre, vágatvást fiam, aztán jelentsd meg az én jó asszonyomnak, hogy legyen készület. Felséges asszonyunk szerencsi házunkat meg tiszteli látogatásával s ő kigyelmét is látni kívánja ...

István beeresztette sarkantyúját lova vékonyába. Nyihogva ágaskodott két lábra a portai nemes állat. Katalin felsikkantott, de nem féltve, hanem szinte vérre szomjazva. Végigbizsergett benne a vágy új izgalom után. De az ifjú Bethlen meg sem ingott. Vágatva kezdte hagyogatni maga mögött az elől lovagló csatlósokat, lovasokat és társzekereket.

Katalin utánanézett.

— Legalább hasonlít erre a fiatalra a fejedelem?

György meglepetve nézett rá.

— Én bizony meg nem mondom. Soha nem hasonlítgattam őket.

Előrehajolt az asszony. Besüvített az ablakon az északi szél. Vágta a havat a szemébe, de a kis kéz még most is maga tartotta fel a díszhintó függönyét.

— Mondja kigyelmed? Mégis milyen Bethlen Gábor?

György levette süvegét. Megtörülte homlokát. Ragyogó szemmel mondta:

— A legnagyobb, legbölcsebb, leghazátszeretőbb mindölik között.

Katalin ajkába harapott. Leeresztette a hintó függönyét. Hátradőlt és nein nézett a kedvét kereső Schwarzenberg grófra.

De Teschenben reggel kiizent szállásáról, hogy nem bír tovább menni.

Nénje, az örömanya helyettese ijedten jött hozzá.

— Vár a vőlegény. Bé van osztva minden nap.

Katalin eldőlt ágyában. Jajgatva verte arcát selyem vánkosába:

— Jaj a fejem! Jaj a derekam! Szétszakad a testem a forróságtól.

Anna Zsófia tanácstalanul simított végig hjuja fején. Forró volt, de nem olyan, mint a hidegrázósaké. Arca megduzzadt a sírástól. Nyakán és mellén is kiütköztek a vörös foltok a sok hánykolódástól.

Az udvarmesternő rémulten rohant doktorért. Vésztjósító ábrázattal jött. Fontoskodva vizsgálta meg az aléldozó Katalint. Halálfejes botjára támasztotta orrát. Hümmögött és komoran nézett maga elé:

— Nem lehetetlen, hogy himlő háborgatja a felséges asszonyt...

Rákóczy másik nyargalót is szalajtott, de ezt már a fejedelemhez. S a nászmenet kétségbeesve, a napokat számolva várakozott Teschenben. Unalomba fullt az utazás. A doktor pedig egyre komorabb arccal jött ki Katalin szobájából.

BRANDENBURGI KATALIN

XXXI.

Az ajtónállót félretolta. Ifjú arcán elszántság és végsőkig teljesíteni akart kötelesség lángolt.

— Uram küldött! Az ő képiben jövök. Engem senki fel nem tartóztathat!

Az előszobában rebbenve sikoltottak a frájjok. De Kemény Jánost nem tudták megállítani. Sarkantyúja pengett, díszkardja meg-megcsörrent. kerecsentollas süvegét magához szorította. Rendületlenül haladt a szőnyegekkel beterített padlón a fejedelemasszony szobájáig.

Csak ott állt meg egy pillanatra. De aztán, mielőtt az udvarmestemé elkaphatta volna mentéjét, benyitott.

A nagy szobában csakugyan vetve volt az ágy. De nem feküdt benne senki. Katalin egy kis asztal előtt ült. Az asztalkán valami csodálatos szekrény állt. Kemény János még soha nem látott hasonlót. Ébenfából volt és gyöngyházzal kirakott. Fehér fogak váltakoztak rajta fekete fogakkal. S a fejedelemasszony úgy mulatott, hogy hol egyiket nyomta le fehér ujjaival, hol a másikat, hol meg többet is egyszerre.

Egy férfi is volt a szobában. Szálas, pirosarcú ember. Tejszőke haja olyan volt, mintha időelőtt őszült volna. Ajka felett nyoma sem volt bajusznak. Kis Kemény kedvtelve pödörte meg azt az árnyékot, ami az ő szája felett kezdett ütközni.

Valami távoli zene szólt. Az apród még azt hitte, a férfi játszik. Csak akkor tudta meg, hogy az asszony ujjai csalogatják a muzsikát a fekete szekrényből, mikor derekát mélyen hajlította előtte.

Katalin felhúzott szemöldökkel nézte a fiút. Még nem látta a kíséretben. De karkötőjén a farkátfogó koronás kígyó elárulta, hogy a fejedelem szolgálatában áll.

— Ő felsége küldött, hogy magam szemével győződjem meg felséges asszonyom betegségéről. Altalam izeni, hogy mihelyt csak egészsége engedi azonnal keljen útra felséged, mert igen nagy az ő szívének szomorúsága és aggodalma.

A férfi előrelépett. Mielőtt Katalin felelhetett volna, felemelte széles tenyerét. Hangja előbb büntetett, mint a szándékolt ütés.

— Szemtelen kölyök! Hogy mered megzavarni a beteg fejedelemasszonyt?

Kemény János elkapta a felé indult kart. Könyökben megszorította. Ifjú arca alig pirult meg, ahogy visszahajlította Zierotin tenyerét. S mikor az a férfi arcán csattant, összecsendült Katalin elragadtatott tapsolásával.

— Jól van fiú! Igazad van! Mi köze kigyelmednek a mi betegségünkhöz? Ha kedvünk tartja, akár már is indulhatunk. Nézd fiam!

Visszahajtotta hószín karján a hosszan lelógó csipke ujját. Hirtelenkedve leeresztette a vállára vetett csipkefátylat. Meztelen felső kebelével, szépségének teljességében állt a férfiak előtt.

— Elmúlt már rólunk a kórság. Aihimlő volt, úgy mondja a doktor. Indulhatunk, mert én is szeretném már látni az én uramat, akinek udvarában ilyen merész legények is teremnek!

Kemény János már akkor is elfordult, mikor az asszony karját leplezte le. De mikor a nyakat, vállat s a keblek felsőrészét szabadon hagyó arany-

hímes vállat meglátta, amelyből hiányzott a felüreg, döngő lépésekkel rohant az ajtóig. S maga mögött hallotta az asszony fel-felgyöngyöző, vidám kiáltozását.

— Na, ha csupa ilyen szemérmes ifiú él a fejedelem körül, érdemes indulni. Éppen így bámult rám az a vén követ is ... Hogy is hívják ... Mi-kó...

— Katalin!

Fenyegetve emelődött a férfi ökle. De arcán ott égett a maga kezével kapott ütés. S ez valahogy teljesen megváltoztatta Katalin szemében. Mintha megtört volna ereje és hatalma. Most könnyű volt szemébe kacagni. Most jól esett kigúnyolni. És hirtelen jött izgalommal éppen úgy sürgette az utazást az asszony, amennyire eddig késleltette. Ügy érezte, nincs miért várakoznia. Hiába hívta, Hiába kísértette: Rákóczy György soha nem vette észre pompázatos ruháit, ifjú teste megmutatott csodáit ...

Kemény János pedig hírvivőt küldött, hogy várhatja feleségét a fejedelem. Meggyógyult már a felséges asszony.

Ő maga is várakozott. Nem mozdult szállásáról, nehogy elkerülje a megsértett férfit, vagy küldötteit. De Zierotin nem igyekezett megtorolni a rajta esett sértést. Fújva lihegte szét a behavazott városban elfojtott dühét. Egyre azt hajtogatta:

— Ráérek. El nem fut előlem.

A braunschweigi hercegnő apródja talált rá a» erdő szélén.

— Fenséges asszonyunk beszélni kíván kigyelmeddel.

Zierotin mogorva arccal követte a fiút az útrákészülődés izgalmas nyugalankodó palotába. S ott szigorú arccal fogadta Anna Zsófia.

— Úgy hallom, illetlen időben ő felsége szobájában talált az erdélyi fejedelem, követe!

— Az a fickó?

Zierotin megfelejtkezett simulékonyágáról. Újra gyulladt arcán az ütés foltja.

— Az udvarmesternő azt mondja, tiltott a bemeneteltől.

Megdacosodva emelte fejét Zierotin. Gúnyos volt ajka mozdulása:

— Brandenburgi Katalin ő felsége hivatott.

— Brandenburgi Katalin ő felsége a fejedelem bitestársa. Nincs helyed az ő belső termeiben. S hogy ne is hivathasson, még ma visszafordulsz. Mehetsz Berlinbe. De vigyázz! Ha titkos levelezésen érlek benneteket, egyenesen Morvaországba zsuppolatlak!

Zierotin felelni akart. De a hercegnő mögött megjelent Sehwarzenberg gróf szikár alakja. Egy-másra szorított ajakkal, szótlanul és megközelíthetetlenül. Az ajtóra mutatott. S a morva hang nélkül hátrált kifelé.

A zűrzavarban Katalint kereste. De csak akkor látta, mikor hintóba szállt. Ádám gróf sií-tve ült melléje. Két oldalt Rcíkovács és Kemény vonták hüvelyéből szikrázó kardjukat. A menet élén meglíbbent a csatlósok tolla. S egyszerre, mintha vezényszó hangzott volna, kétszáz magyar tulkából harsant valami kemény, idegen diadalkiáltás:

— Huj! Huj! Hajrá!

Katalin arca megszínesedett. Mámorosan hajolt hátra a hintóban. A lovak meghúzták a nagy alkotmány rúdját. Feszült rajtuk a hám és csillogott a díszes szerszám. Bíbor takarójuk szélein a Brandenburgi-címer ragyogott. A hintó után végeláthatatlan kocsisor s a magyar urak közé keveredje megannyi német kísérő, öröm színesített minden arcot, hogy vége az unalmas várakozásnak.

Zierotin elszánta magát. Hatalmas hochot kiáltott.

S akkor előrehajolt a hintóban Katalin. Gúnyos ajka felvetődött. Félreérthetetlen mozdulattal mutatta, hogy ő maga is ütést szánt cinkostársának.

A férfi udvari öltözete zsebébe dugta beszorított öklét. Ajkát rágva maradt vissza a tescheni palota lakájai között. Csak átkokat küldött a vágató menet után.

De Katalin most nem érezte ezt az átkot. Mintha új életfolyamba került volna, egyszerre más szemmel látta új környezetét. Már kezdte megszokni a magyar urak díszes öltözetét. Kezdte érteni, hogy ha szembekerül valamelyikkel, tisztelet és megbecsülést kap, bár mézes szavak nem is fakadnak a dús bajuszok alól. Nem nyugtalanította Rákóczy hallgatag lovagiassága sem. Egyre többször pillantott ifjú Kemény délceg fiúalakjára.

Rákóczy magyarázta az utat. S mikor az ország határához értek, ellágyult arccal emelte meg pillanatra főveget, mintha imádkoznék. Katalin éppen úgy megfogta ezt a pillanatot, mint figyelte azokat a hallgatag negyedórákat is, amikor bibliát olvasva lovagolt mellette a daliás férfi. S még jobban gyötörte a kíváncsiság: ismerni azt az asszonyt, aki ennyire fogni tudja a maga hitvesét! Aki megóvjá nemcsak a férfi kormányozhatatlan vágyától, de még egy szép asszony követelő kíváncságától isi

A menet megtorpant. Valami zavar támadt. A bajor követ csatlósa előrelovagolt.

Rákóczy szívdobogva látta a távolban a kassai dóm tornyát. Előttük a Hernád vize csillant.

Alig vette észre, hogy nagy vitatkozás támadt a bajor követ és Ádám gróf között. Csak akkor lett figyelmes, mikor Ádám gróf hangja felharsant:

— Én az örömapát helyettesítem!

— De az én fejedelmem előbb ül a birodalmi tanácsban, mint a brandenburgi választó. Nékem kell előbb találkoznom Bethlen Gábriellel.

György meghökkenve állt. Szó szót követett. Hiába akarta közbevetni magát, nem tudta túlkiabálni a két elkeseredett német urat.

Katalin elgyötört arccal ült. György látta rajta, hogy mindjárt megmakacsolja magát. Elvágatott. Sorba járta a kíséretben a többi hatalmasság követeit. Magával hozta őket. S hosszú vitatkozás után, órákig tartó vesztegelésük véget ért. A többi követség a brandenburgi úrnak ítélte az elsőséget.

Bethlen Gábor dízsátrában várakozott. Kemény már régen jelentette, hogy egy órán belül érkezik a násznép. S már alkonyodott és még most sem látták a nézők az első csatlósokat.

Nyolcadik napja vesztegelt már a fejedelem Kassán. Várakozása ingerültséggé, ingerültsége unatkozássá változott. Most ott tartott már, hogy legszívesebben végigdőlt volna fekhelyén. Minden tagjában ólmos fáradtságot érzett. Soha ilyen Öregnek, ilyen szenvedőnek nem tudta magát.

Elbóbiskolt. Vonásai megnyúltak. Nagyon törődöttnek, nagyon megviseltnek látta a sátor függönyén bekandikáló Kemény János. Az apród szívét száanalom fűtötte át. Kétszer, háromszor köhécsejt, mielőtt széttárta a függönyt. Időt adott imádott urának, hogy összeszedje magát. Csak azután jelentette harsány, fiús hangján.

— Felséges asszonyunk a Hernád partjára érkezett!

Bethlen úgy nézett széjjel, mintha hirtelen nem tudná, hol ébredt? Aztán megvillant arcán valami. Esztendőök álmának közeli teljesülése kisímította petyhüdt vonásait. Míg lóra szállt, míg a kísé-

ret elrendeződésére várt, faggatni kezdte hű apródját.

— Mind itt vannak a követek? Nem maradt le egy sem is közülük?

— Le nem maradtak, csak egy kicsinyég maradtak. Mind elsőbbit akart szemben lenni fenséggeddel.

Indult Betlen Gábor. Megcsillant szemében az öröm.

— Majd aztán módját ejted, hogy titkos szót válts a protestáns országok követeivel. Fejérvárott beszédem lesz velük.

Kemény János várta, mikor kérdezi menyasszonyát? De a fejedelem nem is gondolt a reá várakozóra. Gondolatban egyre a neki ajánlott szövetségek lehetőségeit mérlegelte: ha Gusztáv Adolfot bevonhatná a Ferdinánd elleni konföderációba, megszabadíthatná országát a Habsburg uralomtól... És bosszút állhatna Ferdinándon, amiért ennyi ideig húzta házassága ügyét. Hogy még csak most mehet nászkövetséggel mennyasszonya elé, aki hatalmas szövetségeseket hoz számára.

Ez a gondolat vezette. S mikor a várakozó hintót meglátta, lepattant lováról. Elhatározta, hogy nem törődik a külsővel, hanem a nyert nagy szövetségesek kedvéért minden módon kedvére lesz Brandenburgi Katalinnak.

A hintó fedelét kétfelé nyitották. Dob perdült, trombita harsant. Töröksípok örömrivallgását fegyverropogás festette alá. S a hágcson lefelé igyekezett két apró, kékszattyánba bújt láb. Szilvakék bársonyon pompázott a magas, ezüsthímzés. S a bő szoknya úgy karcsúsodott, derékban annyira összeráncolódtott, hogy a fejedelem ámulva kapta fel a fejét.

Hófehér palást omlott Katalin vállára. Hermelin emelte gödrös állát. A sötétbársony barett alatt ara-

nyos hajtömeg keretezte a habfehér arcot. Tágranyitott zöldeskék szemében csodálkozás és öröm. Ahogy a rá várakozó magyar urakat meglátta, önkénytelenül keresni kezdte közöttük a legnagyobbat, legkiválóbbat, akit Rákóczy ígért neki.

S akkor föléje indult valaki. Vontezüst, fehérvirágos köntösében, nyusztal bélelt galléros mentében kezét nyújtotta elébe Bethlen Gábor. Baljával megemelte kócsagtollas süvegét. S a szíve úgy düb-bent, mintha romok között, kietlen kősziklák birodalmában illatos virágot talált volna.

Az asszony összehúzta szemét. A közelgő alak ruhája, tartása hasonlított Rákóczyhoz. Nem látott messzire s így pár pillanatig csalódásba ringathatta a vágy. Mire feleszmélt, már karjában tartotta a testes, szakállas férfi. Égig harsanó üdvívalgás között arcán csókolta, majd megmámorosodva száját kereste az erős férfiak. Aztán meghajolt Bethlen Gábor. Megcsókolta menyasszonya kezét s ezzel jelét adta a szövetség iránt érzett örömeinek is.

Mintha tűz járta volna át ereit, nem is engedte el többet aráját. Karjára fűzte a remegő kezét. Vezette a pirosbársony sátor felé. Peregtek a dobok, rivalgottak a kürtök, vidám indulókat zengett a töröksíp. A fegyverek szakadatlanul durrantak. Bömbölő hangjukkal most már az ágyúk is részt kértek az örömből.

A sátorfüggöny leomlott mögöttük. Csak a tetőről lefüggő gyertyatartókból esett már fény a menyasszony karcsú alakjára s az előtte álló férfi emelkedő mellkasára. Katalin egyre szebb görnyedt, mint akit hirtelen fájdalmak rohannak meg. Bethlen Gábor egyre nőtt, mintha a váratlan öröm szétszakgatta volna fáradsága, reménytelensége bilincseit. Egyszerre újra érezte a már eltemetett vágyat. Most hitte és akarta, hogy ne csak az érdekek, hanem igaz vonzódás bimbója fakadhasson az alig várt ölelés-

bői. És szeméből egyre álmélkodóbban, egyre hitetlenebbül sugárzott a kérdés:

— Te vagy? Csakugyan te vagy?

Katalin is kérdéseket hallott szívében. Most, a halvány fénynél jobban látta urát, mint az előbb, a fáklyák villózó lángjánál. Látta, hogy megcsalta rövidlátó szeme és vágyakozó szíve. Ez a férfi bizony semmiképpen nem hasonlít Rákóczy Györgyhez, öreg és vonásait érthetetlenül felduzzasztottá válni. Tászkás szemgödrében szinte eltűnik nedvesen csillogó szeme. Homlokán a ráncok ugyan egyre simulnak, de melléig érő szakálla, hosszú orra, buja szemöldöke olyan, mint ezerszer hallott mesében Onkel Rubezahl...

S az asszony szemében is megjelent a kérdés. Remegve és gyötrődve, elvesztett álmat siratva és megadással emelkedett és zuhant pihegő keble a hátraeresztett palásttól már nem leplezve. Szinte dobálta a gyémántos násfát, amelyen farkát harapva ott vonaglott, szinte életetnyert Bethlen Gábor koronás kígyója ...

A férfi az asszonyhoz lépett. Meghajolt előtte a fejedelem térde. Kezére borult újra a hálálkodó ajak. S Katalin most már tudta, hogy kérdésére csali egy feleletet kaphat: csakugyan ura hódol előtte.

Nézték egymást. Torkukat összeszorította az ellentétes érzés. Szó nem esett. Bethlen érezte a percek múlását. Erőszakkal tépte el magát a ráfonódó varázsból. Fegyelemhez szoktatott agya nem akart mulasztani. Kassa ünneplő díszben várja. Olyan régen várja, hogy nem várakoztathatja tovább. Kézen fogta Katalint. Félrevonta a nehéz* bíbor redőket.

Katalin megkönnyebbült. Mintha csodamódra megszabadult volna az elkerülhetlentől. A sátor függönyén át még egyszer feléje intett a szabadság.

Kint gyermeki lényé új játékot kapott. Ragyogó hintót kormányoztak elébe a fellajtárok. Hat

fehérek, festett török ló rázta oroszlánmódra vágott sörényét a pompázatos szerszámok alatt. Skófiumarannyal kivarrott veresbársony borította ezt az új hintót s minden szege aranyról árulkodóit. A hámok is hímzett bársonyokban bújtak el. S ez a szín folytatódott a kocsis és fellajtárok ruháján. A kengyelfutók is vörösbársonyban sorakoztak a hintó oldalán.

Mikor az apródok feltárták az ajtót, a ragyogó keretből halk zene hallatszott. Két lantos gyermek pengette húrjait és ezek a váratlan hangok könnyeket csaltak Katalin szemébe. Egyszerre vágni kezdett elhagyott otthona után. Vágni kezdett az álarcos mulatságok után, amelyekben lassú táncban öleléseket válthatott egymással a forróvérű nő és a vágyó ifjú. iHány meg hány ilyen ölelést hagyott maga mögött! S azt mondják, a magyar táncokban nem érinti egymást férfi és nő. Osak 1 ujjuk hegyénél vezetgetik egymást. Hát akkor mi lesz itt ő vele? Mi lesz felgyújtott vérével az öregember oldalán? Mellette ült már Bethlen Gábor. A hintó méltóságteljes menetben róttá az utat Kassa felé. A lant halkan zengett a fiúk karjában. A fáklyák fényénél nem is látszott az ujjak mozgása, mintha maguktól sírtak volna édes dallamokat a megfeszült húrok.

Ilyen megfeszült húrnak érezte lelkét Katalin is. S míg a fejedelem közelebb* húzódott hozzá és ^arjával a derekát kereste, nagy, fájó cseppek/ hulltak hatalmas kezére.

Felriadt a férfi. A hintó már a boldogság álmába ringatta, de most úgy érezte, veszedelem fenyegeti. Közelebb húzta az asszonyt és suttogva kérdezte tőle:

— Megijedtél ugye, hogy ilyen vén, rút urad lesz?

Annyira kifejezte Katalin gondolatait, hogy az asszony megrémült. Az udvarnál arra tanították,

soha ne engedjen olvasni gondolataiban. Mestere lett a titkolózásnak, csak Anna Zsófia mindentlátó szemétől félt már. Mi lesz, ha ura is így meglátja, mit érez?

Felszökkent benne az ösztönös és tanult színész-kedés. Hátrahúzta derekát, de csak azért, hogy szemébe nézhessen az izzó arcú férfinak. Kacéran és mindent ígérvé tolta magától kezével is:

— Hogy mondhat ilyet felséged? Inkább nagyon is örülök. Könnyem csordult e sok nagy tisztesség láttán.

A lant pengett. Bethlen Gábort eszméltette, hogy nem egyedül vannak a kocsiban. Erőt vett magán. Csak asszonya kezét vette birtokába.

— Most nem szólhatunk kedvünk szerént. De, amit férfi megadhat az ő hitvesének, azt mink megadjuk. Légy hozzánk mindenkoron bizodalommal.

Az asszony szólni szeretett volna valamit. Talán azt, hogy engedje vissza, — talán azt, hogy hívja közelebb Rákóczy Györgyöt. De most már vigyázott, el ne árulja, amit érez. S most ő maga bujt közelebb a férfihez. Vállára ejtette sajtó fejét. Menekült, mi-kor oltalmat kért:

— Igen megfáradtam. Aludni szeretnék. Hallgattassa el felséged a gyermekeket.

A fejedelem intett. A gyermekek kettévágva hagyták abba a dallamot. Csak a húrok zengettek még, míg kezükkel beléjük nem fojtották a hangot. És Bethlen Gábor mozdulatlan merevséggel, minden idegének parancsolva vigyázta Katalin tettetett álmát, míg Kassa házaiból elébük nem jöttek az üdvözlő fények.

XXXII.

Kedvetlenül ült szobájában a fejedelem. Nem szerette ezt a szerencsi időzést. Úgyis sokat mu-

lasztottak Katalin betegségével, a kassai mulatságokkal. Mintha csak akkor érezné igazi birtokának a napról-napra jobban megszeretett asszonyt, ha megmutathatja az erdélyi bérceknek. Ha Gyulafejérvár megújult pompája keretezheti Katalin szépségét. S ha fejét rászoríthatja arra a hideg márványra, mely mögött Károlyi Zsuzsanna alussza örök álmát. Ha megvallja az eltávozottnak, hogy már nemcsak érdekházasság fűzi az asszonyhoz, hanem olthatatlan, józanságát elsöprő szerelem is.

Nyugtalankodni kezdett. Katalint még nem láthatta. Azt izente, nagyon álmos és délig ne háborítsák. De Lorántfy Zsuzsannát meg magához hívatta. Az előbb haladt át folyosóján az asszony. Látta a félig nyitott ajtón át.

Most olyan messze volt mögötte Lorántfy Zsuzsanna, hogy alig ismerte meg. Arra is alig gondolt, milyen hűséggel világított feléje házigazdájának, Rákóczy Györgynek világos szeme. Minden gondolata Katalin körül forgott. Majd úgy tervezte, hogy nyargalókat küld és újra bútoroztatja az asszony lakosztályát, majd úgy képzelte jobbnak, ha Katalin maga kedvére válogatja ékességeit.

Az asszony pedig egyetlen gondolattal sem kereste fejedelmi urát. Feküdt ágyában és az ajtóra nézett- Miért nem jön? Már itt kellene lennie Lorántfy Zsuzsannának.

De mikor a frájj bókolva jelentette a háziasszonyt, visszahanyatlott az ágyba. Álmoságot tettett. Lehunytt szemhéját lassan nyitotta fel, meg lecsukta, mint a napfényen sűtkérező macska. Zöldes fény foszforeszkált a sötét pillák mögött. Haja vöröslő aranya szétterült párnáin.

A belépő Zsuzsanna meghökkenve állt meg. Nyakához kapott, mintha ő volna szabad kebelével. De patyolat felümegett szorosán tartotta nyakán szalag. Halványzöld válla is összefűzve őrizte

tiszta testét. Ez megnyugtatta s várakozva maradt az ajtónál.

Váratlanul jött elébe az alvónak látszó asszony hangja. Simogatva és mégis fenyegetően.

— Miért nem jössz? Hiszen hívattalak!

Lassú lépésekkel közeledett Zsuzsanna- Le kellett küzdenie valamit, ami közé és az ágyban fekvő, félig meztelen asszony közé tornyozódott.

— Ülj ide. Mellém... Ne a székre, — az ágyamra. Te, —

Felkacagott. És Zsuzsanna összeborzadt ettől a kacagástól:

— Félsz tőlem?

Zsuzsanna megtalálta önmagát:

— Csak a könyörülő Istentől félek.

Keskeny arca nekipirult. Most már nem volt kiszolgáltatva az asszonynak. Összekulcsolta ujjait. Imádsága erejével azonnal érezte Isten oltalmazását.

Még hangosabban gyöngyözött a gúny:

— Ügy! Hát te is olyan szent vagy, mint az urad? Mert azt tudod tán, hogy a híres uradat bibliás embernek nevezték a szép berlini asszonyok!

— Ez az elnevezés nem válik az én szerelmetes uramnak szégyenére.

— Ügy beszélsz, mint egy prédikátor. Miért nem próbálsz emberi módon beszélni? Miért nem mosolyogsz, ha tréfálok?

— Nem éreztem tréfának, amit felséged mondott. Az én édes uram csakugyan bibliás ember. Minden reggel a szentírás olvasásával kezdi a napot. Csak úgy, mint jó magam.

Elhallgatott a másik asszony. Újra lehunyta a szemét. Elrejtette vereségét. Új támadási pontot keresett.

Zsuzsanna félszegen ült az ágy szélén. Most kiegyenesedett. Indulni akart.

Mint a játszó macska, úgy kapott utána a másik.

— Felséged álmos. Nem zavarhatom.

— Hát aztán? Mi még együtt is aludhatnánk. Hiszen mi...

Kacarászott magában előre. Már megtalálta a fegyvernek szánt szót:

— Mi most olyanok lettünk, mint a török asz szonyok. A te urad az én uram is lett Berlin városában.

— Fejedelmünk ő felsége rendelésére. Színle- gesen.

— De jól tudod! Aztán bizonyos is vagy benne? Nem gondolod, hogy a férfiút elragadja az ő vére? Nem gondolod, hogy több is történhetett, mini- amiről az udvari méltóságok tudnak?

— Nem gondolom. Semmit sem gondolok. Mert. én hiszem, hogy az én uram mindenkoron meg- tartja a köteles hűséget az ő fejedelme iránt!

— A fejdelem iránti Hát irántad nem?

Zsuzsanna lesütötte a szemét. Olyan váratlan volt ez a beszélgetés és annyira támadó, hogy nem is tudott szót találni. Legmélyebb érzéseit nem is tudta volna megmutatni. S akkor újra érezte, hogy Isten kezében van a sorsa. Ez az asszony csak eszköze hite megvallásának.

— Ha hozzám hűséges, Istenhez hűséges. Eskü- vel fogadta a hitet énnékem.

— És nálatok ezt is meg szokták tartani? !

Bántó volt a hang és Zsuzsanna már nem csak magát érezte alázottnak a beszélgetés által. Kemé- nyebb lett a lágy hangja, mint Katalin várhatta volna.

— Az Úr Isten ő szentfelsége attól őrizze meg fel- séges fejedelmünket, hogy a brandenburgi választó udvarában ne legyen szokás megtartani az Isten ne- vében kötött szövetséget!

— Na látod? Hát akkor én mégis a te uradnak tartozom hűséggel! Mert a brandenburgi udvarban néki esküdtem meg.

— Felséged játékos kedvében van. Én, meg csak világot nem járt, egyszerű asszony vagyok. Nem értek én az ilyen furfangos beszédhez.

— Jól van, Lórántfy Zsuzsanna. De arra csak gondoltál, mit érzett az urad, mikor vélem ült a n ászágyon?

— Bizonyosan ránk gondolt. Mert, hogy igen nehezen vált meg tőlem, meg a fiainktól!

Katalin fogai nyomán vér serkedt. Ajkán seb árulta újabb vereségét.

— Jó néked, ha hiszed!

— Boldogok, akik hisznek, felséges asszonyom.

— Bizonyosan ezt a bölcsességet is a biblia mondatta véled. Hát én nem háborgatom a bölcsességedet. Bántani sem akarnálak. Csak azért kívántalak látni, mert kíváncsi voltam, milyen lehet az asszonya egy álszentnek, egy semmi embernek, egy gyáva, pipogya fráternek?

Öklével verte párnáit. Indulatba lovalta magát. Most már ömlött ajkáról a Györgyöt gyalázó kifejezés és Zsuzsanna arca elé kapta kezét, mintha őt bántalmazná. Aztán egyszerre elnyugodott. Végigsimított valami a szívéen és, egy másik asszonyra gondolt. Azt is bántotta valaki. De annak nem azt vágta fejéhez, hogy az ura gyáva, meg álszent, hanem bűnnel vádolta meg a férfit...

S mintha eltalálta volna ezt a nyugalmat adó enyhülést, fordított a szón Katalin.

— Tudd meg hát, hogy rosszul ismered. Mert volna ökelmének vágyódása, de fél a fejedelemtől. Szavának parancsolt, de a szemének nem parancsolhatott. \$ én láttam, minden asszony látta, mint kívánta ökelme a sok szép német asszonyt is. Minden gondolata az volt, hogy szabadulhatna tőled,

hogy ragadhatna meg olyan országban, ahol nem bibliával felelnek, ha kérdez valamit az ember.

— Mehetek, felséges asszonyom?

Zsuzsanna újra állt már. Hátrálni kezdett. S akkor utánakapott Katalin. Megfogta kezét és közelebb húzta. És Zsuzsanna hitetlenkedve látta, hogy könny csillog szemében. Jajgatva hajtotta fejét Rákóczyné hűvös kezébe Katalin:

— Ne menj! Maradj vélem. Hisz én olyan igen szerencsétlen vagyok!

Lorántfy Zsuzsanna szánkózva nézte. Ismeretlen mélységek tárultak előtte és valami nagy fájdalom megértése kopogtatott a szívéen. De nem tudott utat találni ehhez a gyötrelemhez. Csak állt a fejedelem-asszony előtt. Vékony ujjait összefonta, hogy a tenyerébe hajló fő súlya szét ne válassza két kezét Tanácstalan volt, mert érezte, hogy egyre jobban ránehezedik a jajgató asszony feje.

Nem vették észre az ajtó nyílását. Bethlen Gábort idáig hajtotta türelmetlensége. A berlini udvarmesternő és a frájjok tehetetlenül nézték, mikor óvatos lépéseivel áthaladt közöttük. Az udvarmesternő ugyan elébe akart állni. De a férj félreértette ezt a mozdulatot. Kegyesen vállára tette súlyos kezét:

— Jó reggelt, asszonyom.

S már bent állt a szobában. Látta az érthetetlen képet. Katalin fedetlen felsőtestének csak kisebb részét láthatta az előtte tétovázó Zsuzsannától. De a vörös hajtömeg leomlott a szőnyegre. S Bethlen Gábor úgy megdöbbsent, mintha kincseket látna porban heverni.

Nagy természetől nem várható fürgeséggel lépett Zsuzsanna mellé. Maga ölelte fel az aléldozó asszonyt. Visszafektette párnái közé. Melléült és esetlen, szapora simogatásokkal remegett keze a mezte-

len háton, amelyen lúdbőr ütött ki érintése nyomán.

— Tubám, bülbülmadárom... Bántott valaki?

Busa szemöldökét összevonta. Úgy nézett Zsuzsannára, mintha benne keresné a bűnöst. De Katalin esdekelve nyúlt Zsuzsanna keze után.

— Nem... Ne menj el. Jöjj velünk. Maradj mellettünk!

Bethlen kényszeredetten vett végre tudomást Lorántfy Zsuzsannáról. Mióta Katalint meglátta, nem tudott szabadulni attól a gondolattól, hogy Rákóczy György régebben ismeri, sok kedvességét előbb élvezhette nála. Kétkedésnek még gyanúja sem támadt benne, de az öregedő ember szerette volna visszafelé forgatni az időt és kétségbeesetten sajnálta az esztendőket, amelyeket Ferdinánd leányaért elvesztegetett.

Legszívesebben ölbekapta volna Katalint s ha kint nem a márciusi szél borzongatta volna a nedvvel telő fák ágait, úgy vitte volna magával, mint ősember az asszonyát. Mégis a gyermeket féltő apa szeretete vezette kezét, mikor betakargatta és babusgatva simogatta aranyló haját.

— Míg itt mulatunk, bizonytal itt marad a mi gazdasszonyunk. De néki azután mennie kell vissza Patak várába. Gyermekesek, nagy sok gondok várnak rá. Ugye, Rákóczyné édes asszonyom?

— Felség!

Zsuzsanna szeretett volna kívül lenni az ajtón, kívül szerencsi kastélyán, ahol először borzongott át rajta asszonyi bánat megsejtése. Bár napok óta itt volt, rendezkedett és gazdálkodott, nem tudott szabadulni a kínos emlékektől Jutka asszonyt kérdezni sem merte, mintha előkerülhetne valahonnan, s mint már kétszer az életben, úgy most is gond és csapás hírnöke lenne. Csak állt, meghajtott fővel és azon gondolkozott, hogyan is tudja majd elrendezni

magában azt a sok zűrzavart, amit a gyönyörű idegen kavart fel lelkében?

Bethlen Gábor újra Katalinhoz fordult. Az asszony kimerülten feküdt. Már nem ontott könnyet szorongó szíve, csak egy nagy harmatos csepp ült gyöngéd arcán. S a fejedelem szerette volna lecsókolni, de zavarta a másik asszony jelenléve.

— Csak azt tudnám, mi bajod van, drága szentem?

— A fejem ... Mintha szorítaná valami. Úgy érzem, tövisek mélyülnek egyre beljebb, itt . . . körül . . .

És ujjával megmutatott egy kört, a fejedelmi korona elképzelt helyét.

— Küldjem a doktort?

Bágyadtan tiltakozott Katalin.

— Ne bántsod... Majd elmúlik. Egyszer úgyis minden elmúlik...

Annyi lemondás volt hangjában, hogy Zsuzsanna szíve újra megtelt szánalommal. Menni nem tudott, maradni nem akart. Várta, hogy valami felmentse kényszerű vesztegléséből.

Panaszosan gügyögte Katalin és Bethlen Gábor vörösbársony dolmányának felhasított v<jja alá rejtette arcát.

— Mondja neki felséged, jöjjön vélünk. Legelőbb addig, míg megszokom ezt az új világot.

Zsuzsanna most megtalálta önmagát. Közelebb lépett. Lenézett az asszony elomló testére. Biztatva, anyáskodva mondta.

— Az asszonyt senki más nem tudja házhoz kaptatni, csak az ő szerelmetes ura. Mostantul kezdve már ő felségében kell keresni minden segítségit felséges asszonynak.

Bethlen felvidult. Mintha most látná meg, hálásan fordult Zsuzsannához.

— Régóta tudjuk, milyen méltóságos lélek lako-

zik Rákóczyné asszonyban ... Most is úgy megtalálta az igaz szót, mint egy prédikátor. Persze, hogy én kaptalak kezemhez, aranyvirágom. Ezer hímesszállal fűzlek magamhoz. Vigyázom ételedet, italodat, virrasztom az álmodat, mint hűséges hitvestársad. Ne félj velem jönni. Kedvedet keresem. Megosztok véled mindent, amim van. Csak szólj, ha valamiben örömdre szolgálhatok.

Katalin szepegése megszűnt. Tágranyitott szemmel feküdt. Most kezdte megsejteni a végzetes hatalmat, amit férjével együtt kezébe kapott. S megnyitogatta ujjait, mint karmait a játékos macska.

Aztán felült. Már lábát is dugta a selyemtakaró alól- Sürgetve tapsolt és megvidulva mondta:

— Akkor menjünk! Itt minden olyan komor! Indulni akarok. Napfényt akarok. Nyissátok ki az ablakokat!

Bethlen maga sietett ablakot táрни. Bekacagott a márciusi napfény. Olvadó hó zengett tavaszi dalt, ahogy a kettős fedélről cseppekben lepottyant. Sugarak kúsztak az ágyra, befészkeltek magukat az asszony hajába, mintha gyöngysort akarnának helyettesíteni. S a beözönlő udvari asszonyok között észrevétlenül surrant ki Lorántfy Zsuzsanna.

Zöldes villanás kíséerte Katalin szeméből. Közelebb húzta Bethlen Gábor fejét. Aranyhaja összevegyült az őszes szakállal. Bársony arca rásímult a homlok közepén mélyülő redőkre. Suttogása féltő volt, mint az ijedt gyermeké:

— Vigyázz! Vigyázz rájuk! Hamis mindakettő, mint a macska. Kihaszználják! Kijátszanak.

Könnyű volt felébreszteni Bethlen gyanakodását. összevonta szemöldökét és távolabb tolta magától Katalint. Belenézett zöldes szemébe. De ott csak a maga torzonborz arcát látta:

— Mit tudsz róluk?

— Semmit és mindent. Látom, hogy egy húron

pendülnek. Az asszony mindenben visszhangozza az ura szavát. Ha ezek ketten akarnak valamit, el is érik.

— Dehát mit akarhatnának? Sok, nagy jószáguk van, három derék fiúgyermekük. Soha nem vettük észre álnokságukat. Hívsséggel védelmezték trónusunkat, személyünket.

— Hátha maguknak védelmezték?

Kihívóan nézett az asszony a férfire. Körülötte már térdencsúszva hozták a frájok az arannyal hímzett harisnyát, patyolat inget, gyöngyös felümeget. Az udvarmesterné szemmel kormányozta nyáját. De Bethlen Gábor nem mozdult az ágy mellől. Új távlatokat nyitott előtte az asszony. Semmi alapja nem volt a gyanakvásra, de, ha megindult, könnyű volt ezer okot találni. S a ráne egyre mélyült a homlok közepén, míg végre egy gondolat megállította:

— De hiszen hívtad őket. Magaddal akartai¹ vinni őket.

Katalin lehunyta szemét. Ellenkezőjét mondta, mint amit gondolt. S az udvari iskola büszke lehetett volna tanítványára. Még a politika útvesztőjéhez edzett Bethlen Gábor sem tudta megérezni, mennyire elcsavarta az igazságot.

— őket nem . . . Csak az asszonyt. Hogy elválasszam őket egymástól. Hogy figyelhessük, miben mesterkednek?

Tágranyílt már a változószerű szem. Most a nefelejts ártatlan kékje mosolygott a fejedelemre. S az ráhajolt az arcát simogató kéz folytatására, a márványszínű karra.

— Így vigyázod te az én dolgaimat? Így köny nyíted nékem az uralkodás gondját?

— Bár egészen megoszthatnám felségeddel.

Gyermeki volt a hang és nem is sejthette volna senki a szavak mögött az asszony szívében növe-

kedő nagyravágyást. Bethlen Gábor mindig éber gyanúja elaludt. Hűvös kimértséggel búcsúzott házigazdájától. De mikor György hűséges szeme emlékeztette a sok, bátor szolgálatra, s a sok, meghitt beszélgetésre, megolvadt szívében a most rárakódott kéreg. Kihajolt hintájából, összefogta György és Zsuzsanna kezét. Melegen mondta.

— Hallanak rólunk nagyságtok sok hű szolgálatukért . . .

Katalin illatszeres üvegecskéjével babrált. Aztán intett a szemközt ülő udavarmesternőnek, aki átintette kívánságát az oldalt ülő frájjnak. Legyező mozdult a tornyos hajú német nő kezében. Ügy hajtott a levegőt Katalinra, mintha nem a tavasz illatos hullámai hömpölyögnének odakint, hanem a legforróbb kánikula. Elfelejtett, vagy nem is akart köszönni a fejedelemasszony.

S a hintó megindult. Bethlen Gábor megmámo rosodva vitte tovább feleségét az erdélyi bérci felé.

Egyetlen mozdulat sem árulta el, hogy érezték volna a szándékos sértést a hátramaradottak. Mikor a kíséret után nyikorogva húzódtak a felvonóhid vastag láncai s a híd rácsapódott helyére, mindketten úgy érezték, hogy kívül maradt a sáncárkon minden más, csak ők ketten vannak együtt.

Egymásra néztek. György megfogta Zsuzsanna kezét. A várudvaron sürgött-forgott a személyzet. Délutánra tervezték az indulást Patak várába. De a házastársak most mindent másokra bízta. Ők pedig indultak a topolyák mentén, a hócseppek zenéje mellett, mintha a tavasz számukra csak most kezdődött volna.

A fák tövében még hóbuckák őrizték a törzsek számára a nedvességet. De helyenként már kivirított a bürü smaragdzöld levele. S a kert legmélyén,

napsugárral átfűtött szigeten két sötétebb zöldlevél kíváncsiskodott ki a hóból. Felette megrendült a könnyű széltől egy fehérvirágocska csengettyűje.

György vette észre. Mohó örömmel hajtotta meg térdét. Diadallal tartotta Zsuzsanna elé az első hóvirágot.

Az asszony megcsókolta, mielőtt átvette. Áhítatos szemmel nézett urára. S halkán, mint egy fohász szállt ajkáról az ének:

Örvendezzünk a nagy Istennek!

Kies tavaszt értünk!

... A nagy hintó gördült tova. Belsejében ékszerrek alatt pompázott a szép, ifjú asszony. Még most is azon gondolkozott, mit kérjen valami nagyot urától? Nem tudott határozni. Ám Bethlen Gábor megtalálta azt a legnagyobbat, amit Katalinnak adhat. Még nem beszélt róla. Még játszott a gondolattal, mint drága ékszerrel, amit ajándékozás előtt ezerszer is megnéz az, aki adja. De már tudta, hogy Erdély fejedelmi székébe ülteti Katalint, nemcsak, mint feleségét, hanem mint uralkodótársat és utódot is ...

Zsuzsanna vállf üzőjéhez tűzte a hóvirágot. György vállára hajtott fejjel, álmódzva ment a muzsikáló szökőkút felé. Útjukat harsogva kísérte a tócsákba cseppenő olvadás muzsikája:

— Plin-plan-plin-plan-plutty...

S az asszony rettenve hallotta ura szavából, hogy nincs egészen mellette a lelke.

— Isten bocsássa meg, de szívemből szánom a szegény fejedelmet...

Csak egy pillanatig tartott a rettenet. Aztán megvidult Zsuzsanna. Hiszen, ha tudtán kívül mérget cseppentett volna szívébe a kiszámíthatatlan asszony, ura már megtalálta az ellenmérget is.

Haladtak tovább a szerencsi fák sudarai között. Még a zborói hársakra sem gondoltak. Még a Patakon várakozó három aranyhárslevél sem jutott most

eszükbé. Hosszú várakozás után újra együtt voltak. S megint megnyíltak előttük az együvé tartozás boldogságos napjai.

XXXIII.

Gyulafejérvár fejedelmi palotájában levették a baldachint az emelvény felől. Felszedték az emelvényt is. Szélesítették és új, kétszeresre szőtt török-szőnyeggel borították. A mesteremberek munkaszaga lengett most a trónteremben, hol máskor fejedelmi személyiségek hódoltak a legnagyobb, a leg-hatalmasabb erdélyi fejedelem előtt.

Bethlen Gábor maga akarta látni az előkészületeket. A falakon pompázó freskókat már átvizsgál-tatta a képírókkal: nem ártott-e meg nekik nedvesség, idő? De az aranyozott párkányzatok még épen őrizték a világító színeket s a márványkandallóban ki nem alvó tűz égett, nehogy átvizesedhes-senek a falak.

Verejtékező ácsok kopácsolták az emelvényt. A fejedelem rálépett s végig járt rajta, mintha meg akarna győződni, hogy elég széles-e, elég erős-e két fejedelem hordozására is? Aztán átment a másik terembe. A rövid időre száműzött címeres trónszék mellett már ott várakozott a másik, hogy együtt hirdesse a régivel az új fejedelem dicsőségét is.

Bethlen Gábor ösztönösen végigsimította az új trónszék faragványait. Nagy kezével megtapogatta kárpitozását. Aztán elnézte a Brandenburgi-címert. Milyen szépen emelkedik mellette Erdély hét halma. Milyen jól illik majd a bíborüléshez Katalin gyönyörű alakja.

Csak ő maga érezné azt az ifjúságot testben is, amit lélekben annyira érzett. De lába egyre nehezebben hajolt. Néha olyan vastag volt, hogy csak a különcsináltatott bőrcapák tudták befogadni.

Ilyenkor nem is húzott csizmát, csak törökös sarujában lépegetett, ha már feltétlenül járnia kellett. Máskor azonban könnyen ment a járás. S ilyenkor hitte, hogy éppen így fiatalodik vissza egész szervezete. És jönni fog majd az, akit várva vár ...

Hatalmas agyát nem foglalta le teljesen a trón emelvény készülése. Közben arra is gondolt, hogy a szultán udvarából már érkeznie kellene a botot és zászlót hozó Mikónak. Ha nem hozza meg idejében az athnámét, nem tarthatják meg a választást sem. A törökkel nem lehet ujjat húzni. De hogy magyarázza ezt meg Katalinnak? Hiszen gyermekesen örül a választásnak. Minden percben jöhet, hogy megnézze az előkészületeket.

Bethlen végigsimított hatalmas homlokán. Újra érezte, mennyivel könnyebb ország sorsát intézni, mint asszonyokkal megértetni valamit. Hiszen igaz, Károlyi Zsuzsanna ugyan ilyen dolgokban soha nem okozott nehézséget. De éppen elég gondot jelentett betegsége, szenvedésének csiliapíthatatlansága... És Katalin is sokszor beteg. Fejfájással tartja távol magától, ha szíve utána vágyik. S Katalinnak még azt is alig lehetett megmagyarázni, hogy adósai Rákóczy Györgynek, a berlini útért. Széjjeltépte az első okmányt, mikor megmutatta neki, hogy tokaji birtokait felmenti az adó, dézsma és kilencedfizetés alól.

Bethlen Gábor elmosolyodott. Széles, vidám mosolygással, Még nem fejedelem Katalin. Még elmehet az a másik adománylevél, amire már rá is ütötte pecsétjét. Zsebében hordta, hogy vihesse az ifjú Bethlen István, akit egyre Patak felé vonz a szíve. S most elővette az írást, hogy meglássa: eléggé ki-fejezi-e mindazt, amit érez?

Igen. Meleg szavak ezek és senki nem gondolhatná, hogy közben néha megingatta jóindulatát Katalin, hol így, hol úgy forduló beszéde:

A várak és városok romba dőlhetnek, de a hű szolgálatok emlékét az adománylevelek az utódoknál is fenntartják...

Sokat nem kap értékben Rákóczy György, de elismerőszóban annál többet. Ezt már nem veheti vissza Katalin, ha egyszer egyedül marad ...

Fejéhez kapott. Miért maradna egyedüli Hiszen a doktor biztatja őt, hogy kigyógyul. Még az ötven évet el sem érte. Hány nyolcvan esztendő ember van a világon? S ha Isten megtartja eszének épségét, áttekintő képességét, s ráadásul csak húsz esztendőt juttat neki, boldog ország lesz sokat szenvedett Erdélyből. Már eddig is boldogabb, mint valaha is volt. Messze toltá tőle a háború területeit.

Csak a dán király ne ellenkezett volna! Be volna kerítve Ferdinánd és eljönne a végső győzelem ideje. De így is nagy dolog a konföderáció. Kedvezően alakult minden. Csak a felső-magyarországi urak ne tétovázzanak!

Most újra Györgyre gondolt és megpihent ebben a gondolatban. Még eddig soha nem hagyta cserben. Ott hagyott érte mindent és mindenkit. Még a feleségét, még újszülötteit is ...

Ellágyult Bethlen Gábor szíve. Most sajnálta a sok, ingerkedő zokszót, amivel Györgyöt annyiszor megvágta. Ha arra gondolt, hogy Katalin mellett gyermeket kellene elhagynia, úgy elnehezedett a szíve, hogy nem tudta: képes volna-e ilyen hőstetre?

Sóhajtott. Lezökkent a saját trónszékébe. A furó-faragók zajában tenyerébe támasztotta fejét. Csüggedten tért vissza újra ahhoz a bánathoz, hogy eddig csak asszonyutódnak biztosíthatja a fejedelemséget. A gyermek, az ő igaz folytatása még most sem ígérkezik.

Ráütött székére. Dacosan, keményen. Mintha ki akarná kényszeríteni a sorstól, amire annyira vágyott. Aztán szégyenkezve hajolt meg a feje. Embe-

rektől mindent ki lehet kényszeríteni. De Istentől semmit. Istentől csak kérni lehet, alázatos szívvel, töredelmesen. De még akkor is csak úgy, hogy az ember meghajtott fejjel utána teszi a Megváltó szavait:

Mindazonáltal ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem, ahogy Te...

Elbékélt ebben a gondolatban. Sajnálta, hogy nincs kéznél bibliája, de annyiszor elolvasta már az evangéliumokat, hogy bármelyiket tudta folytatni, mikor a kínszenvedés megdöbbenő leírását idézni akarta.

S a nagy fejedelem most felolvadt az áhítatban. Vallásos lelke követte a krisztusi szenvedést. Mélyen érezte, hogy csak az lehet Jézus igaz híve, aki éppen így, habozás nélkül, hajtja meg fejét Isten akarata előtt. El kell készülnie a kínhalálra, a folytatódástalan földi életre — s egyedül a mennyei dicsőségben kell várnia élete újjászületését...

Harangok zúgtak. Reggeli áhítatot tartott a tudós püspök. De Bethlen Gábor nem érezte, hogy mulaszt, ha nem emelkedik sajtó lábaira. Nem is tudta, hogy mások most közös éneklésben fordulnak Isten felé. Telve volt a szíve áhítattal, szeretettel, jósággal. És egyre mélyebb hálával érezte: egyedül az ő akarata, egyedül az ő ki nem alvó ébersége biztosítja a szegény országban azt a lehetőséget, hogy mindenki a maga hite szerint imádkozhasson Istenhez.

Csak akkor eszmélt áhítatából, mikor vidám hangok rebtentették fel. Katalin sürgető parancsa serkentette fokozott munkára a harangszóra abba-hagyott munkát. Aztán őt kérdezte az asszony. S már hallotta is a ruhasusogást, ami úgy megvidámította szívét. Érezte az előttejáró könnyű illatot és homlokára simult a hófehér kéz.

— Hol volt felséged? Nem láttuk a templomban.

— Imádkoztam itt érted, gyöngyvirágom. S te bizonyosan értem imádkoztál, ugye szerelmes hívem?

Leírhatatlan fintor lebbent el a fejedelem osz üstöke felett. Fel is fogta kísérője. Bethlen Gábor kérdően nézett az asszony mögött belepő, magas alakra. Tejfehér arcon rózsás foltok ültek, mintha festve lettek volna. A haj is csaknem ősznek látszott a szőkeségtől. Mézes mosolygás és tökéletes térdhajlás árulta el, hogy járatos az udvari életben.

— Felség, most jött bátyámtól Zierotin . . . Morvaországból menekült. Ott élt a mi udvarunkban. Hitéért üldözték ki szegényt. Üzenetet hozott nékem, hogy tolmácsolnám felségednek bátyám, Gusztáv Adolf ő felsége hajlandóságát.

Nyájasan bölintott a bókoló felé Bethlen Gábor. De újra visszatért ahhoz a gondolathoz, hogy felesége imádkozott érte:

— Hadd lássuk, mit énekelt a nyájjal együtt a fejedelemasszony!

Megfogta Katalin kezében a zsoltároskönyvet. De az asszony ijedten kezdte védelmezni. Húzta, hogy megkarcolódott karkötője rubintköveitől a fehér pergamentkötés.

— Nem szabad... Ha belenéz felséged, nem ér semmit a könyörgésem.

Bethlen Gábor jólelkűen hagyta rá:

— Ez ugyan babonaság, dehát asszony szívből a babonát soha ki nem lehet irtani...

Kimondta, de már akkor érezte is, hogy ismer egy asszonyt, aki bizonyosan távoztatja magától a balhitet. Lorántfy Zsuzsanna bizonyosan soha nem dugdosná az imádság könyvét urától, hanem inkább együtt imádkozna vele. Dehát olyan asszony csak egy van. Rákóczy Györgyé. S ő, ha igaz szívvel végiggondolja, soha nem is vágyott utána, csak a gyermekadásra felszentelt termőfát irigyelte benne Rákóczy Györgytől. Szerelmes örömet adni, édes

szavával mámort ébresztteni, sokféle praktikával kielégíteni bizonyosan nem képes az az asszony. Csak Katalin... Csak Katalin ...

Az asszony tovalebent. S most ráeszmélt a fejedelem az előtte álló Zierotinre. Kegyesen intett feléje.

— Ha menekült vagy, itt is megmaradhatsz. Tolmácsunk lehetsz a morva urakkal való levelezésben.

Mintha eszébe jutott volna valami, intett még egyszer az alázatosan hajlongónak.

— Hát még mit tudsz?

— Zenét tanítottam. Clavicemballóra én oktattam Katalin ő felségét.

Megvidult a fejedelem. Nehézkesen felállt. Ráveregetett a férfi vállára:

— Kedvünk szerint lesz, ha ennekutána is oktatód ő felségét. Szeretjük, mikor muzsikát csal ki szerszámából. Oktathatnád zsolttáros énekekre is. Azokat kedveljük felettébb.

Otthagytá Zierotint a terem közepén. Maga újra a tróntermbe ment. S akkor lebbent a törökszőnyeg az oldalajtó felett. Katalin sápadt arca kémlelt be az elhagyott szobába. Szívére szorított kézzel osont be. Teste is remegett az ijedelemtől.

— Jaj!! Te tán észre sem vetted? Nézd!

Megtáruult kezében a zsolttár. A kálvinista énekek mellett apró szentképek bújtak meg. S most a morva porcellánszínű arca is belesápadt az ijedelembe:

— S már a kezében volt. Majdnem megnyitotta ...

Katalin sorba szedegette hegyes ujjaival az apró metszeteket. Adogatta Zierotin széttárt tenyerébe.

— Tartsd magadnál. Haragját nem akarom. Mert, ha haragszik, akkor rettenetes!

— Most ugyan nyájasnak látszik. Meghívott,

hogy maradjak itt. Hogy oktassam felségedet kálvinista zsolttárok muzsikálására a clavicemballon...

— Te? Engem!

Felharsant a kacagás. S a trónteremben dolgozó barkácsolók zajába belevegyült ez a csúfondáros, lekicsinylő nevetés. A törökszőnyegek pedig felfogták a hangot és nem eresztették ki a másik terembe, ahol még egyszer aggódva vizsgálta az öregedő férfi: megbírja-e hitvese nádszál természetét a trón emelvénye!

XXXIV.

Zsuzsanna maga készített elemózsiát fiainak. Bár hivatalosan még csak György járt a pataki iskolába, Zsigmond is minduntalan vele kérezkodott. S a tudós professzorok megengedték, hogy az ötödik évében járó fiúcska ott üljön a nagyobb gyermekek között. Örömmel nézték, mikor tágranyitott szemében felcsillant az értelem.

A két fiú türelmetlenül topogott. Zsuzsanna aranybarna szeme fürkésze nézte őket. Valami nagy Öröm lendítette volna futásra az ifjú lábszárakat. Valami titkolt terv lappangott a zárt ajkak mögött. Az anya érezte gyermekei gondolatát, bár még nem találta el, mi lehet az oka a nagy vidámságnak?

— Nagy karéj kenyeret kérek, édes asszonyanyám!

^ Zsuzsanna meglepődve nézett kisebbik fiára. Zsigmond étvágya soha nem elégitette ki aggódó anyai szívét. Györggyel nem kellett törődnie, de a kis fiú alig evett többet a kétesztendő Ferenccel, aki már a várudvaron tipegett Etel oltalmában.

— Aztán meg is eszed te azt a nagy kenyeret, Zigriském?

A gyermek félrenézett. Hazudni nem tudott. S

az anya megfogta aranyzőke fejét. Erőszzakkal maga felé fordította:

— Zigris, miért kell ma neked nagyobb kenyér, mint máskor? Kinek akarod adni?

Most már átnedvesedett a gyermek szeme. Báborult anyjára, mintha szégyenkezne. De György majdnem dacosan felelt:

— Nekem is nagy kell. Én is odaadom annak a szegény asszonynak!

— Micsoda szegény asszonynak?

— Az iskola kapujában áll. Aztán nem kér. Csak úgy néz ránk. És a szája mozog, mintha mondani akarna valamit. Pedig nem beszél. Talán nem is tud. Így tesz ni.

És György utánozta a fogatlan, reszketés öregek szájmozgását.

Zsuzsanna átadta a gyermekeknek a kis iszákot. Kézen fogta őket. György elhúzta jobbját:

— Magamban is tudok menni!!

De Zsigmond úgy megkapaszkodott anyja kezében, mintha boldog lenne, hogy érzi a meleg, oltalmazó szorítást.

— Meghiszem, hogy tudsz. De azért most mégis veletek megyek.

Patak utcáin már színesedtek a fák. A templomot aranyló topolyák állták körül. Zsuzsanna egy pillanatra megállt a nagy, széles pillérek előtt, amelyek mögött annyi drága halottja várt már a feltámadásra. A gyermekek is álltak. Tudták, mit jelent ilyenkor anyjuk szemében a könny. Zigris rásimította puha száját Zsuzsanna kezére.

Aztán mentek tovább. A sárga iskola büszkén mutogatta Rákóczy György adakozó jóságát. Újra festve, megnagyobbodva várta a tanulókat. Két új épület is húzódott a régi mögött. Kupacokba hordott mész és nagy, terméskövek garmadája mutatta, hogy soha nem szünetelt itt a bővítés és javítás.

S a sarkon csakugyan ott állt egy öregasszony. Vén volt, csaknem időtlennek látszó. Álla és orra összeért. Szakadatlanul az evés mozdulatát végezte. S mégis látszott, hogy nem igen van mit ennie. Csont és bőr volt, mint a nyomorúság.

György már messziről nyújtotta feléje vajjal kent kenyerét. Zigris szemérmesen szeretne volna odadugni s közben megfoltosította Zsuzsanna szoknyáját. De az asszony nem pirongatta érte a kislát. Emlékek után keresett. S egyszerre megtalálta élete egyik legszomorúbb napjának abban az órájában, mikor hittel nyújtotta feléje kezét és kislát megmenetést várta tőle. Szívében felsajdult a régi bánat. Szinte feljajdult.

A Murányi-vár gyógyító asszonya volt! Az az erőteljes öreg, aki mellett holtából felkelt kísértetnek látszott az elesett Jutka.

Az asszony is megismerte Zsuzsannát. Rimánkodva nyújtotta feléje karját;

Rákóczyné kézen fogta a ráncos anyókat. Fiait egy mozdulattal beküldte az iskolába, ő maga megment vissza az öreggel, mint aki kedves vendéget visz haza.

— Mi történt véled?

— Elűztek! A gyermekeim... Míg keresni tudtam, becsben tartottak. De, hogy a kórság meglepett, hogy így összeasztam, nem volt erőm füvet gyűjteni kígyót-békát fogni. Hát csak elzavartak.

— Miért nem mentél Murányba?

— Nem mertem. Ilyen öreg senkinek sem kell.

— Miért nem jöttél hozzám?

— Nagyságos asszonyomhoz? Hogy merészkedtem volna? Nem tudtam meggyógyítani a szegény kisurat. Ámbátor, ha hamarébb jöhettem volna, osztán a jeges vízbe vagy háromszor talpánál fogva bemárhattam volna...

Zsuzsanna még most is összeborzongott, mintha

haldokló fia sebes testét csakugyan érte volna a jég-szilánkos víz. De szavával mégis vigasztalt.

— Istené a gyógyítás. Nem rendelte, hogy meg tudd gyógyítani. Véle perbe nem szállhatunk. Mégis csak nálam a helyed. Ispotályba teszek. Ott megmutathatod tudományodat. S én igen szeretném, ha a füvekkel jobban megismertetnél. Tudom, fűbe-fába adta a jó Isten az orvosságot. Csak a mi gyarló elménk nem tudja benne megtalálni. Én bizony mindenkor szeretek tanulni, ha van kitől,...

Olyan nagy lett az anyó buzgalma, hogy nem is akart bemenni a konyhába. Mikor előtte párologott a meleg leves és puha kenyér feküdt a tányérja oldalán, utánakapott Lorántfy Zsuzsanna lebbenő szoknyájának:

— Akár mindjárt kezdhethük az oktatást, kegyelmes asszonyom.

Zsuzsanna rámosolygott. Aztán ment tovább. Útközben vizsgálódva, kedves otthonának minden követ vigyázva haladt. Itt üveg ablakkarikák hiányát állapította meg, ott a bástya szélén lazult meg a rücskös vakolat. Kényszerítette magát, hogy minden aprósággal törődjék, mert ssíve tele volt szorongással. Bethlen Gábor őszi hadjárata keserves választás elé állította őket. György nem érezte kötelességének, hogy az új felvonulásban résztvegyen. S az egyetlen, aki mindent tudott, mindent megértett, felesége volt. De most Bethlen Gáborral is tudatni akarta, hogy nem viszi ütközetbe hadait. Vájjon, hogy fogadja a fejedelem ezt a becsületesen bevallott szándékot?

A napok nem akartak véget érni. Hajnaltól késő estig dolgozott Zsuzsanna. Már egész kis könyvet állított össze a gyógyító asszony tudományából. De még a gyertyák lobogó fénye is a füveskamrában taláta. Ide hordatta az udvari gyermekekkel gyűj-

tetett füveket. Azokkal ismerkedett Sára asszony útmutatására.

Az öreg egészen kitelt, felélénkült. Most jobban hasonlított a régi, gyógyító asszonyra. Már nem is lakott az ispotályban. Kis kamrát adott neki Zsuzsanna a vár belső területén. S keze sem remegett, mikor lassan válogatta és rakosgatta az összehordott füveket.

— Ezeket majd mind megaszaljuk. Az asszú fű is jó. Emezekből meg liktárium lesz. Gyermekeseknek ez a jobb. Szívesebben beveszik.

Zsuzsanna arca megvidult.

— Majd én meg csináltatok Makovicán szép, metszetes üvegeket a liktáriumoknak. A mi kis Ferencünk igen szeret minden állatot. Hát majd az egyikre rókát iratok, a másokra lovat, harmadikra evetet, negyedekre kutyát... Szívesebben beveszi majd belüle a lelkem.

Az öreg bólintott. Két ezál gyertya közé emelte az egyik füvet.

— Ez itt farkasalma. Ne adja Isten, hogy valaha is szükség legyen az vizire, de azért jó kéznél tartani. Gyógyítja a bélpoklosságot. Az izsópból meg filzúgás ellen csinálunk hasznos vizet. Na, ez a zsálya. Biz, ez közönséges fű, mindenütt találjuk. De az aszúkórságnak nincs nagyobb ellensége nála. Ez meg... Hisz ez ökörnyelvfű! Na, ebből sokat párgolunk. mert ez tisztítja az ember vérit. De meg még azt is meggyógyítja, akinek az elméje megháborodik. Veszetség ellen is igen hasznos... Hát ezt ismeri-é nagyasszonyom?

Magasra tartott egy tejet csorgató, sárgásvirágú füvet.

— Úgy vélem, kutyatej.

— Az bizony. Jóféle sáfránnyal összekeverve, még a döghalált is lebírija.

Zsuzsanna megélénkült. Egyre jobban érezte

hogy nagy hatalom került a kezébe. Tervező agya már épített. S mikor az öreg elbóbiskolt füvei mellett, mosolyogva ébresztette, hogy hajtsa kényelmesen álmra a fejét. De ő maga még forgott ágában. Képzeteiben nőtt a füveskamra. Nagy teremmé szélesült a liktáriumot tartó szekrény. A gyógyulás házává emelte Lorántfy Zsuzsanna teremő álma.

Rákóczy György pedig újra országút vándora volt. Tartott hazafelé. Gondterhelt szívének nem adott enyhülést, hogy Patak felé vitte vágató lova. Ügy érezte, veszedelembé dönti egész családját, minden vára népét.

Sajgó fejről odadobta süvegét csatlósának. Haját szabadon borzolta az őszi szól. Be akárhogy töprengett, nem talált elnyugvást. Mikor a torony sgrafittói kibontakoztak előtte s a vigyázó szeme felismerte urát, úgy megriadt a felrivalgó kürt szavától, mintha végítéletét hirdette volna.

Zsuzsanna az első hangra felült. A másodikra már öltözködött. S mire a felvonóhid ledübörgött az. úr előtt, ott állt ő is a várnép élén. Két fia heve nyészve felkapott bekecsekben, álmos szemmel pislogott. De ő úgy mosolygott ura elé, szépen öltözve és vidáman, mintha éppen erre a pillanatra várta volna érkezését.

Ahogy meglátta, György még jobban elkomorodott. Lehet, ezt a jó asszonyt is megháborította örökre. Ezt a szentet, akinek birodalma a békesség és segítés otthona. Aki hajnaltól estig másokért él és másokat szolgál...

Tíz esztendő s házasságuk alatt harmadszor maradt el szeméből a diadalmas, ujjongó fény. Harmadszor felejtette el a boldogság mosolyát a hazatérő. Majdnem úgy érezte magát, mint mikor a kegyetlen, lengyelföldi csatából menekült.

De Zsuzsanna nem vette át ura szomorúságát.

Úgy lépkedett, karjába kapaszkodva, úgy rendelkezett menésközben is, hogy György mégis érezni kezdte: haza érkezett. Oltalmába vette valaki. Erősebb és akaróbb, mint ő maga. S mikor a kisebbik palotába értek, már terített asztal várta. Langyos fürdőben lehűsített teste érezte az elcsitulást. Csak agya sajtósága nem akart szűnni.

Zsuzsanna ezt is észrevette;

— Úgy-e, itt fáj?

Kezébe vette ura fejét. Hűvös tenyerét rátapasztotta a lüktető halántékra. Apró, lázat kutató csókokkal haladt végig a domború homlokon.

— Hozzak valami liktáriumot? Kigyelmed még nem is tudja, mennyit tanultam egy gyógyító aszszonytul. Rögtön elveszi fejfájását, ha megissza a gyöngyvizet.

— Nem fejfájás ellen kéne nekem valami. Olyant szeretnék én, ami megszüntetné az én elmém tétovázását. Ami megmondja, mit kellessen cselekednem?

— Még olyant is tudok. Azt mondja az én öreg Sárám, hogyha a fii alatti veremcskét kaporolajjal békenegeti az ember, azonnal tudja, mit cselekedjen.

— Nahát akkor csak ide azt a kaporolajat. Mert énnékem igen nagy szükségem vagyom rá.

Zsuzsanna nem indult a gyógyszerért. Keblére szorította az ura fejét.

— Mit szolt a fejedelem?

— Nem sokat. Bátor én mindent elébe adtam. Megmondtam: tudom, milyen káromra esik nékem ez a mostani állapot. Mivel pápista nem vagyok, ha császár nyeri a csatát, onnét nékem sem hitelem, sem becsületem soha nem lészen, sőt jószágomba sem fogok soha megmaradhatni. Ha, — akit Isten engedjen; — a fejedelem ő felsége győz, — bizonyosan tőle is injuriát kell szenvednem. De bár innét is szenvedek, amonnan is, lelkiesméretem csak azt mondja,

maradjak csendességben. Mert most minket császár nem háborított. Idegen országok kinszerítenek bennünket császár úr ellen.

— És nem értette meg?

— Azt bizony nem tudom. Csak Esterházy uram gyalázatos írásit emlegette. Tudja, hogy nékem sem emberem palatínus uram. Úgy tesz, mintha Mágóchy halálával megörökölte volna az ellenem fordított gyűlölségit is. Pedig gazszálat sem tettem soha az útjába.

— Mégis, mibe maradtak¹?

— Ha én azt tudnám! Hittel fogadtam, hogy ellene nem fordulok, minden váróban vigyázassál leszek, csak éppen ki nem vonulok. Vártam, mikor emlegeti, hogy tán fejed fáj? De nem illetett csúfondáros szóval. Csak elnézett, mintha ott sem volnék s úgy mondta, hogy ő ezt már úgyis előre tudta. Még egyszer mondta, hogy néki ezt már régen megmondták. Ebből sejteni, valaki ellenem hergeli ő felségét.

Zsuzsanna szívéből felszakadt a sóhajtás, ő tudta: nagy ellenség, bosszúra éhes asszony üti ellenük a vasat a fejedelem oldalán. De ezt nem mondhatta meg urának. Panaszt sem zúdíthatott rá, amiért férji hűsége ilyen ellenséget szerzett nekik. Csak még jobban szerette nagy bajában.

— Bethlen István mit mond?

Legyintett György. Felugrott asszonya hűsítő kezeinek védelméből. Nagy lépésekkel indult s hűlni hagyta az elébe tett vacsorát.

— Arra még gondolni sem jó. Tán attól is fajult fejem, nem magam bajától. Ha csak századrésze igaz lenne, máglyát érdemelne a gonosz! így csúffá tenni ilyen nagy embert! Akire úgy nézhet minden magyar, mintha minden jót ő foglalna magában, amit csak fajtánkbélinek Isten adhatott!

Lobogott szemében a lelkesültség lángja. És

Zsuzsanna tudta, hogy ura most szereti legjobban BethJen Gábort. Most, amikor először életében nem állt teljes erővel az oldalára.

— Ezt is az asszony csinálja, ő, meg a pereputtya! Most kicsinyég békességbe élhettünk volna, de nem hagyják. S ha még hinnének abban, amiért hadra készítetik ő felségét! De nem hisznek. Azt mondja István, catholizált már Brandenburgi Katalin. Vagy legalább is megtagadta szívében a reformata vallást. A hoppmesterné meg a tolmács vergálják, hogy vesse le a hitit. Meg az az átkozott... Akiről a berlini udvarban is annyit súgtak-búgtak. Magam szemivel is láttam, mikor a vígasságon karjába kapta. De nem hittem. Hogy is hihettem volna, hogy egy menyasszony tisztátalan lélekkel tegyen hitet az ő urának!?

Zsuzsanna keze utána nyúlt, mintha elvesztett hitét csak ez a hűvös, anyáskodó kéz adhatná vissza. S az asszony szelíd szóval és példaadással mégis rávette, hogy izlelje az elébe tett ételt.

S evés közben megjött György étvágya. Lassanként megtalálta sok keserősége levezetését is. Ügy beszélt, mintha magának beszélne. És Zsuzsanna hallgatta. Csak akkor segített kérdőszóval, ha érezte, hogy megakadt a gondolat.

— A fejedelem beteg. Olyan nehezen vette a lélekzetet, hogy nékem fáj minden kimondott szava. Valami belső baj háborítja, iréha alig tud mozdulni. Csak az a nagy esze egészséges. S azért háborog szegény, mert látja, hogy holta után kardalészába kerül az ország, ha valami nem történik...

— Mi történhetnék?

— Éppen ez az! Hogy mi történhetik?

György levágta a kést a tányérba. Repedt a kék-zománcos habáni edény s az asszony hirtelen kicserélte, nehogy mázt egyen a sülttel az ura. Friss ételt

rakott rá. György észre sem vette. Újra körben hajtott a szobában indulata.

— Utód nincs... A bét vármegye csak Bethlen Gábor személyének szól. Ha fia lett volna, talán még lehetett volna úgy módosítani, hogy rászálljon. De Katalin ezt semmiképpen nem örökölheti. Hát az a féltő, hogy becsempésznek valami gyermeket a Bethlen Gábor bölcsőjébe.

— Azt igen észrevehetnék ...

György ámuló szemmel nézett asszonyára. Aztán végigsimított szívéen az első öröm. Ennek az asszonynak még a gondolat is idegen. Még képzelete sem tudja kiformálni: lehet gyermeket csempészni úgy is egy bölcsőbe, hogy senki nem érzi csempészésinek ... Legkevésebbé maga az apa.

Megállt az asszony mellett. Simogatta hullámos haját. Nem tudta elmondani azt a gyanút, amit Bethlen István oltott a szívébe. Minha beszennyezne vele ezt a tisztaságos lelket.

— Hiszen csak öreg Bethlen: István volna erősebb. De tőle semmit sem várhatunk. Ha a fejedelem behunyja a szemét, préda lesz ez a szegény ország! Ez a gazdag ország, amit egyre erősített, vérével táplált, háborútól óvott Bethlen Gábel.

Zsuzsanna lehúzta a férfit a székre. Elébe kínálta a villára szúrt falatot.

— Úgyis beszélhetünk, ha eszik kigyelmed. Mert ha nem akar enni, inkább itthagynom.

— Ne menj. Úgyis, kitudja, meddig lehetünk együtt? Én most már senkitől semmi jót nem várhatok. Nincs nekem más hűségese emberem, csak te...

— István is az. Higyje el kigyelmed, a fiatal Bethlen István igaz híve kigyelmednek...

— István gyermek. Évei szerént idősebb Kemény-nél, mégis az a férfibb, az erősebb. Ez gyenge ember. Hiszen ha ő arravaló volna, vagy Péter öccse nem

olyan rossz nézésű, tudnám én, mit tanácsoljak Bethlen Gábornak!

— Úgysem hallgatná meg.

— Bizonyosan nem. De legalább nyitni próbálnám a szemét. Ha meggondolom, milyen baj, hogy ez a fiú hiába járt külországban, hiába van olyan műveltsége, mint tán csak az egy Thurzó Imrének volt, mégsem való kormányzásra, ő csak arra való, hogy asszony szoknyáján üljön. Túbe fűzőn, meg guzsalyt fogjon. Vagy krónikát olvasson, míg az asszony dolgozik.

— Marika majd megbátorítja.

— Marika majd még gyengébbé teszi. Mert aztán már nem akar ő mást, mint az asszonya. Már pedig ki tudja, mit akar egy olyan asszony, mint a Széchy leánya?

— Én szeretem. Hozzánk mindig igaz szívvel húzott.

— De néki erősebb ember kellene. Olyan, aki vezetni tudja. Ha ő vezet, majd megforrósodik a feje. Majd nagyon is nagyot akar.

— Bár akarná, hogy fejedelem legyen az ura!

— Nagy baj volna az, Susánkám! Ahhoz ő nem elég okos. Csak akar, követel, de maga sem tudja mit. Ahhoz, hogy valaki fejedelem oldalán üljön, csak egyetlen asszony volna méltó...

Lehajolt és megcsókolta az asszony kezét.

— Ha meggondolom, hogy téged is adhatott volna az Isten Bethlen Gábor mellé!

Zsuzsanna összeborzongott. Hozzásimult urához. Még a gondolat is beteggé tette, hogy valaha más férfihez tartozhatott volna. Duzzogva mondta.

— Mit beszél kigyelmed ilyen szófia szót! Mikor ökelme először házasodott, én még gyermeklyánka voltam. Mikor meg másodszor vett asszonyt, engem már kigyelmed mellé rendelt az én Istenem. Az én jószágos Istenem.

Könny árulta el, mennyire érzi a hálát ezért a kegyelemért. És egyikőjük sem gondolt tovább. Megmaradtak ennél az Örömnél, ami végre feloldotta a férfi keserűségét is.

— Egyet se búsuljon, én szerelmes uram. Lesz, ahogy Isten ő szent felsége rendeli. Mondhatnám: ha olyan nagyon háborog kigyelmed, álljon a fejedelem elé és vonuljon a császár ellen. De látom, lelki esméretével nem tudja egyeztetni. Hűség az is, ha valaki maga veszedelmére marad, mikor érdemet szerezhetne a mozdulással. Hátha így jobban segít Bethlen Gábornak, mintha mellé állna? Most is látom, nincs igazabb, hűségesebb embere néki, mint kigyelmed.

— Ezt én is tudom. István is érti már. Be a szegény fejedelem nem tudja. Talán soha nem is hiszi el nékem. Bár, ha Isten sokáig élteti, majd kiviláglik.

A gyertyák lángja megnyúlt az ajtónyitástól. Jób inas bort és gyümölcsöt hozott. György a bort félretolta. Mohón kapott a szőlő után. Fény felé fordította az aransárga szemeket. Megvilágította a bakator rubinszínű fürtéit. Gyönyörködve nézte a körték aranyos testén a piros foltokat. És Zsuzsanna megnyugodott. Most érkezett haza az ura. Most, amikor már apróságok felé fordult figyelme.

Evelt György a gyümölcsből, többet, mint az ételekből. S mikor az asztalt leszedték, az ablakhoz vonta Zsuzsannát.

Ezerszer látták, mégis mindig újra élvezték a képet. A Bodrog vizébe belenéztek Patak tornyai. A nádasokban még hírt adtak magukról a legtovább maradó madarak. Vadkacsák húztak a sötét ég alatt. Fények remegtek a víztükörben. Halászok és pákászok ladikjainak sötét foltja siklott tova. Csendesség volt a vizén. Csak a tornyok vigyázó állásain dobbant a katonák egyenletes lépése.

— Meglehet, én ma odahagytam minden jószágomat. De inkább akarok kárt szenvedni, mintsem rossz lelkiismerettel nyugovóra térni. Tán ezt az egyet, ezt a tiédet el nem veszik, mert ezt nem én kerestem... De azért nem árt, ha megerősítjük. Holnap írok az ágyúöntőnek. Szegődtetek néked egy-két morgóskutyát.

XXXV.

A reggeli hálaadás véget ért. Az orgona még búgta a dicséret utolsó hangját. A hívek kifelé lépkedtek a mindennapi élet hívására. György is elvonnult vára népe élén. De Zsuzsanna még nem tudott elszakadni az áhítattól. Ott állt, meghajtott fővel, faragott padjában. S a tanult imádságot megtoldotta új, meg új hálaadásokkal.

— Köszönöm Istenem, hogy nem háborítottunk, hogy az én jó Uramnak mind a fejedelem, mind kisebb emberek részéről megbecsültetést adtál. Köszönöm, hogy betegségtől kímélted az én két nagy fiamat, és meggyógyítottad kegyelmeddel szerelmes kis Ferencemet. Köszönöm, hogy befejezhattük minden munkálatunkat és áldalak, hogy végre magam mellett tudhatom az én szegény, árva testvéremet.

Zsigmond Zsuzsannához simulva várta az áhítat végét. Szinte eltalálta anyja gondolatait és ő maga is összefonva tartotta még ujjait. György titokban kardját igazgatta. Féloldalról nézett a gödrösarcú leányra, akit pár nappal azelőtt költöztettek hozzájuk minden vagyonával. Eddig csak anyja meséiből hallott Lorántfy Katáról, aki Krasznahorkán lakott anyjával. Tudta, hogy árva már esztendőök óta, de most, hogy hozzájuk parancsolta apjuk gondoskodása, féltékenység mozdult meg a szívében.

A leányka megszokott imáját már elmormolta. Most nézegetett a hűvös templomban és borzongva

gondolt új otthonára, a nagy épületre, ahol tegnap kétszer is eltévedt. Testvéréről keveset beszéltek előtte s főképpen csak Zsuzsanna vallásosságáról esett szó Kraszaiahorka várában. Anyja életvidámsága még most is borzongva gondolt a Lorántfyak között végigélt ájtatoskodásokra. Zsuzsannára meg úgy gondolt, mint egy józan, jégcsap teremtésre, aki soha nem volt ifjú és soha nem lesz öreg. Egyszer azt mondta Katának.

— Nénéd már a pólyáiban is okulárét viselt.

Első dolga az volt Katának, hogy az okulárét kereste Zsuzsanna orrán. De a bársonyosan sima, gyermekien gömbölyded arcon nyoma sem volt ilyen torzítónak. Ruházata is meglepte Katát, ő apáca-szerű, sima szoknyát várt s tulajdonképpen az illetet volna nénjéről formált képéhez, ha kámzsa borult volna ókulárés arca felé. De puha, barna fűrtök göndörödtek a csipkefátyolos, hímzett főkötő alól. Ruha is olyan volt Zsuzsannán, hogy Kata szívesen alakította volna egyik vállfűzőjét az asszony halványlila, ezüsttel hímzett válla után.

De most, ez a sokáig tartó imádkozás újra felébresztette a leányban a róla hallott szavakat. S mint egykor Györgyről Brandenburgi Katalinnak, úgy most Zsuzsannáról is az a jelző jutott eszébe Lorántfy Katalinnak: bibliás.

Nem sejtette, hogy most köréje fonódott testvére szeretete. Nem tudta, hány álmatlan éjszakán gondolta végig Zsuzsanna az örömet, mikor végre keblére szoríthatja árva húgocskáját. Azt sem álmodta, hogy Zsuzsanna képzeletében a karonülő, gödröskezű gyermek élt, aki sírva tárta feléje karját, mikor apjuk temetése után elvitte a várból Andrassy Kata nyugtalan szíve. S nem érezte meg, mennyire fájt az asszonynak, mikor hiába vitte épen őrzött szeretetét az érkező elé. A nyurga, lobogószemű leány hűvösen léptetett pejlovával Rákóczy György

oldalán s nem sietett, hogy hamarább érezze nénje oltalmát.

Most indult Zsuzsanna. Zsigmond kezébe fogózott. György már előre szökkent. De amikor az aszszony karonfogta hűgát, visszavágtatott a vadfiú. Eltolta anyjától Lorántfy Katát. Szenvedélyesen csimpaszkodott Zsuzsanna karjába, mintha mindenkit távol akarna tőle tartani.

Zsuzsanna lassan lejtette le fia kapaszkodó kezét. Szép csendesesen elengedte Zsigmond ujjait is. összevezette az erőteljes fiúkezet a gyengéd gyermekujjakkal.

— Menjetek! Nézzétek meg, mennyire van Salt-aenberger mester?

György örömujjongásban felejtette el feltörő féltékenységét. Zsigmond félénken húzódott meg bátyja oltalmában. Húzta a nagy a kisebbiket s úgy rohantak az ágyúöntő felé, ahol a mester mindig vidám arca mosolygott feléjük.

Zsuzsanna pedig átölelte Katát:

— Ne félj ettől a rakoncátlan fiútól. Jó a szíve, csak igen anyás.

— Én nem félek. Csak nem szeretem a fiukat, összepiszkolják a ruhámat.

Zsuzsanna szíve összeszorult. De nem hagyta uralkodóvá válni a rossz érzést.

— Magam sem merném mondani, hogy György úrfi keze mindig tiszta. De majd te is segítesz nekem tisztán tartani, ugye? Zigriskével nem lesz bajod. Olyan szelíd, mint egy kislány.

Kata szívesen mondta volna, hogy bambának tartja a bámuló szemű, félénk kisfiút. De aztán elhallgatott. Lépegetett nénje mellett s azt figyelte, milyen szépen simul kicsi lábára barna saruja.

Egy alacsony ház előtt megálltak, öregasszony bóbiskolt az ajtó előtt, Zsuzsanna láttára hálálkodásba fogott.

— Áldassák Isten ő szent felsége neve, hogy meglátogatja mi nagyasszonyunk a mi nyomorúságunkat.

Kata visszalépett. De Zsuzsanna nem akarta észrevenni vonakodását. Kézen fogta és szelíd szóval biztatta:

— Nézd csak meg, mennyi jót enged tenni nékünk az irgalmas Isten.

Ágytól ágyhoz járt.

— Látod, húgom, templomozás előtt már itt jártak a várbeli nemes kisasszonyok. Tisztába húzták az ágyakat. Gondoskodtak a forróságos betegekről. Majd, ha megszoktál, te is velük jössz. Ha beletanulsz, te lehetsz vezetője az ispotálynak.

Kata elfintorított szájjal hallgatott. Legszívesebben menekült volna innen, ahol semmit nem talált meg anyja házának kedélyes életéből. Akkor már Andrassy Mátyásnál is jobb dolga volt, bár az izúken mérte a jó szót és bőven az ütleget. De, ha megbújt előtte, ha nem került szem elé, azt tehette, amit akart. Itt meg azonnal munkát bízna rá!

Zsuzsanna nem mutatta, hogy észrevette a leány lelkének viharzását. De felsóhajtva érezte, hogy nehezebb lesz feladata, mint képzelte. Hányszor vágyott árva húga után s hányszor fájt neki, hogy apjuk kis kedvence idegenben él. De most belátta, hogy egyelőre még nem való a pataki várba. Szabadabb mozgás és lazább kéz után vágyik, mint amit itt sejt.

Gyöngédsége nem halványult. Édes hangjával igyekezett behatolni a leány visszahúzódó szívébe.

— Lesz ám részed vigasságban isi

Megcsillant a leány szeme. De aztán hitetlenkedve nézett a várfalakra. Elképzelhetetlennek tartotta, hogy itt, ahol ágyúk torka ásít a tornyokról s fegyveres vigyázók lépései dobbannak egész éjjel,

törökmuzsika zendüljön és táncospárok forogjanak.

— Táncolni bizonyosan tudsz?

— Megtanított engem mindenre édes asszonyanyám!

Zsuzsanna megsimogatta a leányka arcát. Nem árulta el hitetlenkedését.

— Az néked lesz jó, ha mindeneket tudsz. Majd itt is pótolgatjuk, amit elfelejtettél. De gondolom, Széchy Marika menyegzőjére bátorán vihetlek. Nem vallok szégyent a táncudásoddal.

A nemes kisasszonyok már tegnap említették, hogy Murány-várában lakodalom készül. De Kata nem is álmodta, hogy azon ő is résztvehessen. Most először látszott öröm dacos szemében. És Zsuzsanna úgy érezte, mintha pillanatra megszorítaná ujját húga keze.

— Majd megnézzük, van-é arravaló ruhád?

Szenvedélyesen tört ki a leánykából.

— Volt! Édesanyámasszonytól maradt nékem sok szép ékességem is. Vontezüst szoknyáját is nékem testálta. De Mátyás bátyám mindent húgomnak adott. Menyegzőre valóm biz én nékem egy sincsen.

— Na, majd szétnézünk, mit lehetne hozzád szabni. Van énnékem egy lánykori, égszínatlasz. Ezüsttel varrtam, én magam. Ha rád megy, azt néked adom. Ha nem lenne ilyen szűk az idő, hímeztetnék újat is. Na, de majd, ha a te menyegződet üljük... Akkorára kidíszítelek én téged, kis húgom.

Olvadt a jégkéreg a leány szíve körül. Most már nem érezte tehernek nénje karját. Megfészkelődött ölelésében. És Zsuzsanna befelé nézett, A leányka életét találgatta. Nem, — Katát nem lehet máról-holnapra pataki-várkisasszonnyá tenni. Csak átvezetni lehet szelíd szóval, kedvezéssel régi éle-téből ebbe az újba.

Vidáman csendült elébe György hangja. Kis

Ferencet karján hozta. Mellettük tisztos lilaruhájában Etel asszony lépegetett.

— Megyünk Saltzenberger mesterhez! Jösztek ti is velünk, ugye, édes asszonyom?

Zsuzsannát más gondok hívták volna, de azonnal fordult ura hívó szava után. S az ágyú öntésre, lőporcsinálásra szánt területen már ott találták a vállig gyúrt ingujjú, kormos legények között a kis Györgyöt. Zsigmond félve nézte, milyen merészen jár bátyja az ásító ágyútorkok között. Nem mert egészen közeledni egyik nagy szörnyeteghez sem.

De a kis Ferenc vállával, lábával tépte magát apja karjából. Lekíváncozott. S mikor a mestert észrevette, szaladni kezdett az érc- és bronzreszelékek, faalkatrészek között.

— Búvócskázunk, bátyó!

A mester deres bajusza alól nevetés harsant. Olyan érces és messzehangzó volt ez a kacagás, mintha példát akart volna mutatni ágyúinak hangjából.

Felkapta a kisfiút és elbújtatta a legöregebb ágyú alá. Aztán keresni kezdte. Lehetetlen helyeken bujkált utána. És Ferenc kacagott, édesen, csendőn. Ki-kikukkantott az ágyútalp mellől és integetett szüleinek. Boldogsága nekibátorította Zsigmondot is. Körbe járt és ő is úgy tett, mintha nem látná kis öccsét. A halál kutyáinak lomha teste mellett üdítő s egyben megdöbbenő volt ez a játék.

— Nevet kéne már adni ezeknek az új ágyúknak. Töröm a fejem, melyiket, hogy nevezzük?

— Melyik szól legjobban?

György közelebb lépett. Vizsgálta a simára kiöntött csöveket.

— Ez, amelyik mellett a kis úr elbujt. Olyan szépen szól ez, hogy Bécsig hallatszik.

Ferenc két kis karja magasba lendült. Ha Zig-

ris elébe nem ugrik, előre zuhant volna. Ujjongva, tapsolva állt talpra és kiabálni kezdett:

— Ha szépen szól, legyen fülemile. Az szól legszebben anyánkasszony kertjében!

Kacagás indult a szülők szívéből. Kacagott Saltzenberger mester és bőrkötényébe törülgette kicsorduló könnyeit. Kacagott a két nagyobb fiú és egyszerre, mint távoli visszhang, durva, nyerítészerű orkán tört ki az inasok torkából. Még a reszelékek is táncolni kezdtek örömben s a fatalpakon is átsugárzott az öröm: Rákóczy Ferenc úrfi fülemiiének nevezte a legöregebb ágyút!

Saltzenberger mester tért először magához. Felkapott egy vésőt. Nekiállt az ágyúnak.

— A kis úr megmondta. Filemile lesz a neve.

S kezdte bekarmolni az ágyúcsövébe latinul a dicsekedő mondást:

— *Én vagyok a fülemile, ki uramnak, tek. és nagys. I. Rákóczy Györgynek parancsára születtem, kinek lakását védem, ellenségét Isten segítségével elijesztem. 1627.*

Zsigmond a mester mögött állt. Most, hogy betű formálódott a feketehajjal benőtt kezek mozgása nyomán, teljes érdeklődésével csatlakozott hozzá. Fennhangon olvasta a szöveget és fordította is le magyarra a tudott szavakat. Kérdően nézett apjára, ha ismeretlen szó került a véső alól. És György boldogan, csodálkozva, de egyszersmind nyugtalanul kísérté a szokatlanul fejlett agyú gyermek tudását.

— Most pedig, ha ezt illendően elmélyítem, nagyságod testámentumi igéjével, meg címerével ékesítem. Aztán kereshetjük neki a helyet a Vöröstorony aljában...

György sürgette az ágyúk készülését, de most, mikor elgondolta, hogy Zsuzsanna legbensőbb otthona alatt szólalhatnak meg valamikor, szinte el-

iszonyodott a nagy rémülettől. Feleségén nem látzott ijedelem. Járt embertől emberig. Karján tartott kosárcájából ezüstpénzeket osztott közöt tük. Úgy tett, mintha nem látná, milyen sóváran tapadt húga szeme a fénylő pénzdarabokra.

Mikor minden legény megkapta a nap emlékét, Zsuzsanna megfordult. Átadta a kosarat Katának.

— Vidd húgom. S ha valaminek szükségét érzed, ne átalld szólni érte a te nénédnek.

Kata álmélkodva nézett rá. Új világba került, ahol nem durva szóval, hanem mosolygással és ajándékkal biztatták munkára az embereket. S itt nem dugdossák, hanem elébe adják az arany-ezüst pénzt, amit Mátyás bátyja hét lakat alatt tartott...

Megszűnt a sóvárgás. Már nem látta olyan elérhetetlennek a fényes érmeiket. Hiszen, ha akarna, csak szólnia kellene. Adna neki ez a finomcsontú, mosolygó asszony, akiről úgy hírlett, hogy fogához ver előbb minden tallért, mielőtt kiadja. S mintha maga részéről is cáfolni akarna, Rákóczy György vidám hangja vidította az új kedvvel mukához kapó embereket:

— Egy kis hordó tarcaliért sem haragusztok meg, úgy-e, fiúk? Mester uramnak meg újra megtöltjük a gönci hordóját, ha béguríttatja a pince mesterhez.

Sugározták a derűt mindketten. A nyári nap átforrósította az ágyúk hideg csövét. Kata szívéen is dolgozott valami láthatatlan sugár. Mintha itt új élet tárult volna előtte. Ismeretlen ösvények vezettek hozzá s félt, nem könnyen találja el, melyiket válassza? De már érezni kezdte: ha nénjére bizza magát, könnyű lesz mennie ezeken a soha nem látott utakon is.

György nem tudott betelni Zsigmond tudományával. Míg hazafelé lépkedtek, egyre azon gondolkozott: szabad-e ilyen korban tudománnyal ter-

helni a gyermek agyát! De aztán eszébe jutott, hogy senki nem készítette Zsigmondot tanulásra. Györgytől leste el, anyjától kérdezte, az iskolában hallgatta ki azt, amit tud. S egyszerre más szemmel kezdte nézni kisfiát, mint eddig. Most már látni kezdte, hogy ez is adhat igaz örömet, nemcsak a merész nézésű, edzett és hetyke György. Ha nem is lesz hadvezér, lehet belőle olyan okos, mívelt ember, mint Thurzó Imréből. Csak vezető kell hozzá, meg erőt, egészséget adjon neki az Isten. És tartsa meg javaikat, hogy idegen országokban tovább taníttathassák fiaikat.

Arra gondolt, hogy utal közben a szentírás mellett most olvasott végig egy könyvet. Ha ezt a könyvet olvastathatná fiaival! Ha ilyen példát mutathatna oda azoknak is, akik a deák nyelvet nem ismerik elég tökéletességgel!

Meggyorsította lépéseit. Utolérte Zsuzsánnáékat. Elváltasztotta hűgától feleségét. Vitte ki a várból, a Eadványi-völgy felé.

— Megnézzük a gyümölcsfáidat, édesem... Meg volna is véled egy-két szavam.

— Nincs tán valami baj?

— Ne rettegj, szerelmetes asszonyom! Most éppen békesség vagyon az országban is, a szívemben is. Csak valamit szeretnék mondani. Mit gondolsz, nem kellene-ó hozzáértő mesterrel irányíttatni az fiúk nevelését?

— Az iskolában igen jól irányítják.

— Györgynek talán elég is ez. De attól félek, ezt a mi kis Zigrisünket bajba hozzuk, ha nagyobbak közé engedjük. Annyit tud, mint egy tízeszten-dős. Nem jó így terhelni kicsiny elméjét.

— Kigyelmed bizony jobban tudja. S mit vélne okosságnak?

— Valami oktatót szeretnék melléjük. Olyant, aki egész nap vigyázza őket, iskolai dolgukat is

felülnézze. S aki ezt a mi kisebbik fiunkat oltalmazza, vezetgesse. Györgyöt nem féltsem, hogy nagyon törné magát. Ambátor éles annak is az elméje. De még sem tud többet korához való pajtásainál.

— Tudnék is valakit. Laczkó uram dicsérte. Prónay Mátyás uramat. Ha nálunk lakoznék, meglátná, miben kell visszafogni az én kisfiamat.

— Ha te úgy esméred Prónay Mátyást, akár holnap is magunkhoz vehetjük.

Haladtak a nyári napfoltokkal telt úton. A Sinkahegy oldalán gyümölcsrel terheltén várták őket a fák. Itt-ott még késői cseresznye ropogós húsa kínálta magát. Terebélyes fák gallyai hajoltak földig a dús almatermés alatt. S a szívük is ilyen termett volt. Így hajolt Isten jósága előtt, mint ezek az ifjú fák.

Könnyű lépéseivel úgy ment férje oldalán az asszony, mint akármelyik jobbágyuk felesége. Csak ruhája volt módosabb, csak munkaköre volt szélesebb. De különben éppen úgy talpon találta őt is a kelő nap és éppen olyan alázattal szolgálta háza népét.

György pedig lassanként kialakította magában a vágyat, amit magával hozott. Most már megmutathatta Zsuzsannának is.

— Holnap Szerencsre megyek. Jössz-e te is velem?

— Bizony, szeretnék. De hűgomat még nem hagyom magára.

— Hozd őt is, ha kedve lesz. Nem időzünk sokáig. Csak Prágay urammal szeretnék szót váltani. Mert hogy...

Egy nagy fa borult rájuk. S a férfi megfogta az asszony két kezét. Szemébe nézett. Várta az öröm felvillanását!

— Igen ékes könyvet olvastam útközben, míg a

jóságokat jártam. Marcus Aurelius római császár kegyes élete nagyon benne megírva. Szép és gyönyörűséges históriák és ezek felette jeles tanulságai, ékes intései foglaltatnak benne. Ha ezt olvashatják majd a mi fiaink a szentírás, meg a népek krónikái mellett, nagy hasznát látják egész életükben. De meg hasznát látná annak más mindenki is. Mert hogy arról szól, miképpen kellessék a fejedelmeknek és főembereknek a szent házasságban és magzatjuk nevelésében magukat viselniük...

— Jaj, hogy én nem tudok annyira deákul. Milyen szívesen olvasgatnám!

— Éppen azt akarom, hogy olvashasd. Tolmácsoltatni szeretném a mi nyelvünkön. Ha Prágav uram vállalná a tolmácsolást, szerét ejteném, hogy ki is nyomtathassam... Csak bizony, a pénzt nem lehet kímélni, ha hozzáfogunk.

— Szerelmetes uram, ilyenért adta Isten nekünk a javadalmakat. Hogy olyant tehessünk véle, amit más nem tehet. Hogy adhassunk másoknak is, ha nem is aranyezüst marhát, de másnemű javakat. Bizony induljunk mielőbb, hogy megindulhasson a tolmácsolással Prágay uram is.

A fák ágai lejjebb hajoltak. Soha nem hallottak még ilyen beszélgetést. A zöldes, haragos színű almákra pirt csókolta a nap. Alattuk pedig szép egyfel értésben állt a férfi és az asszony.

És békesség indult az egész, meggyötört országra is. Ferdinánd Bethlennel kötött traktátját követte a török császárral kötött szőnyi béke. Bethlen István, Várad ifjú kapitánya úgy vihette haza Széchy Máriát Erdélybe, hogy az esküvői harangok zúgásába a pihenésre vágyó, meggyötört népek felszabadult sóhajtása vegyült.

Abban az évben dús termést hoztak, áldott békességben értek édessé a gyümölcsök.

XXXVI.

— Még most sem jön a felséges asszony!

Bethlen Gábor becsavart lábbal ült. Úgy tornyosodott előtte dagadt combja, mint egy halom. Kemény János szorgoskodó figyelemmel igazgatta a takarót. Aztán újra legyezni kezdte a fejedelmet. De a legyezővel nemcsak enyhülést akart adni, hanem magát is rejtegette ura elől. Éveket öregedett a fiatalember a most látottaktól. Mintha urához akart volna hasonlítani, már nyoma sem volt arcán a hetyke, mindenén áttörő ifjú vidám fölényének.

— Csak ne volnék ilyen tehetetlen, roncs!

Keserű kiáltás tört fel a fejedelmből. És Kemény úgy hajolt hozzá, mintha a megtagadott fiút akarná pótolni.

— Elmúlik, felséges uram. Ahogy jön, már megy is. Tán még az éjjel nehezebb lesz a szokottnál, de azután újra friss egészségben ülhet lóra felséged.

— Lóra? Ilyenkor hinni sem tudjuk, hogy valaha hintóba is ülhessünk. Dehát te jobban tudod, fiam. Te mindeneket jobban tudsz, amik körülöttünk történnek, akárcsak mi magunk.

Megvidámult. Jósággal nézett a gyöngödke/ű fiatalemberre, aki korához illő mulatások helyett teljes erejével szolgálta az ő beteg testét.

— Mondd csak? Tán még azt is sejtet, amire a lengyel király, meg Ferdinándus nem tud megfelelni? Te tán azt is tudod, miért készül lóra ültetni Bethlen Gábris a hadat?

Szeretett így kísérletezni az ifjú Keménnyel. Boldog volt, ha az eltalált valamit abból a sok, érthetetlennek látszó szövevényből, amelybe cselekedeteit burkolta. Most is örült, hogy a fiatalember nem felelt gondolkozás nélkül. Megfontoltan, lépésről-lépésre haladva mondta el gondolatát.

— Én bizony nem hiszem, hogy császárt támadná

felséged, mint a magyarországi urak gondolnák ... Még akkor inkább a lengyel királyságra vetne szemet.

Keserűen húzódott le a fejedelem ajka:

— Így? Ilyen betegen! Hiszen semmit nem érnék velünk lengyel uramék, ha volna is hajlandóságuk.

— Bethlen Gábor betegen is többet ér, mint száz egészséges másforma emberből.

— Ezt mondd te, fiam. Hiszem, úgylátod. De mi tudjuk, hogy ilyen nagyot mi már el nem kezdhünk. Mit akarunk hát akkor?

— Még leginkább a moldvai vajdának, meg a tatár khánnak volna jó megmutatni, hogy nem alszik felséged. Azok a rablók mindenkoron kacsintgatnak a mi drága Erdély hazánk felé.

— Ember vagy, János!

Erőtlen volt az ütés a férfi vállán. S Kemény örült, hogy fejedelme ilyen váratlan bizonyosságát adta visszatérő egészségének. Meghajtotta térdét és rajongva nézett rá. S a fejedelem végigsimított dacos, gödörödő haján:

— Te tán még azt is elhiszed rólunk, hogy mindenkoron igaz volt szándékunk, mikor a porta ellen kínáltunk szövetséget a császárnak? Hittel vallanád, hogy Bethlen Gábor a keresztyén hitért utolsó csepp vérént ontotta volna? Dehát nem hitt nekünk egyik császár sem. Körülállták őket a magyar urak és elferdítették minden igaz szavunkat. Csak maguk javát nézték, soha nem az országét. Ám lássák, mint védelmezik majd magukat, ha már nem lesz, aki helyettük kardot kössön.

Kemény János újra a legyező mögé menekült. Kemény, férfikönny csillant fekete szemében. De a fejedelem most már érezni kezdte visszatérő erejét. Szokott élénkségével tolt a félre lábáról a takarót.

— Lám, hiszen mozog is. Ha így halad, egy hét

múlva csakugyan megindulhatunk. Megnézzük, még egyszer, hányan állnak hadba Bethlen Gábor szavára? Nem búvik-e újra lelkiismerete megé Rákóczy uram?

— Bizonyosságát adta ő kegyelme becsületes szándékának.

— Nem is bántottuk! Pedig más a mi helyünkben elnótáztatta volna vagy két jószágát. De nem találtuk álnokságban. S mi már nem vagyunk akkora urak, hogy próbáit hívünket elmarjuk magunktól, ha vagy egyszer nem kedvünkre szól.

— Felsőged a legnagyobb úr, mindez élő emberek között. Mert jó. Soha nem magának akaró... Mindig, mindenben csak az ország javát nézte.

— Erre Isten a tanúm. Csak egyszer fordult úgy, hogy ország java mellett magamnak is kívántam valamit ... Meg is vert érte azonnal a Teremtő.

Kemény János most legszívesebben kirohant volna ura mellől. Megtette volna azt, amire százszor vágyott. Kardot ragadott volna és előszólította volna a morvát, hogy védje magát, amíg tudja. Pedig most tanában a morva már dült arccal járt. S a fejedelelem asszony házában másnak muzsikált bűvös hangján a kis, feketeláda...

— Jól van ez így, Kemény János. Aki ország boldogságáért él, ne akarjon magának is élni. Ezt is megtanultuk. Nem beszélhetünk szívünk szerint, még legkedveltebb hívünkkel sem, de te majd egyszer megmondhatod a világnak, hogy haláláig jót akart Bethlen Gábor. Csak ereje nem volt meg hozzá, hogy véghez is vigye.

— Véghez vitt felsőged annyit, mint senki előtte. Boldogságot adott az országnak. Háborítatlanságot a religiúnak.

— Ki beszél már erről? Ki a tudója, hogy ami koron Bethlen Gábor maga religióját oltalmazta, palástját borította másokéra is? Lám, most is

udvarunkban tolmácsolja Káldy uram a testamentumot a pápista hívek számára. Jezsovita létére nemcsak szállást nyújtunk néki, hanem illendő fizetést is. De hálóját ennek nem vesszük, sem most, sem jövőre időkben. Még csak nem is tudják majd pápista uramék, hogy Bethlen Gábor tolmácsolatá-gára nyílt meg nekik Erdélyben magyarul a szentírás ...

Keserű vonások árkolódtak a bozontos szakáll alatt. Ólomszínűre vált az amúgy is viaszos arc a sivár jövő sejtésében. De Kemény János lobogó szemében megcsillant az öröm. Diadalmasan gombolta dolmányát. Papírlapokat szedett ki patyolat inge felől.

— Én ugyan csak gyarló ember vagyok. De Isten nevével fogadom, hogy egyetlen cselekedete el nem veszhet felségednek, ameddig engem éltet a Mindenható. Nincs olyan mozdulása az én uramnak, hogy gyenge erőmmel ne igyekeznék megfogni. Ezeket a lapokon megtanulhatják az utánunk eljövendők is felségednek minden nagyságos tetteit.

Előrehajolt Bethlen Gábor. Hitetlenkedve nézett a férfitra:

— János fiam, te jegyezted cselekedeteinket?

— Mind halálomig, felséges uram...

— Azt is, hogy soha nem háborítottuk senki religióját? Azt is, hogy mindeneket oltalmaztunk!

— Mindent, amit felségednek Isten Ő szent felsége jót tennie engedett.

Az öröm fényét szomorú mosolygás oltotta ki a duzzadt szemhéjak alatt.

— Tán azt is megírtad hát, hogy magunk hitestársának religióját nem tudtuk megoltalmazni? Mert ő maga szántából vetette el magától.

— Vissza is vette, felséges uram.

Vigasztalni akart Kemény, de hangjából hiány-

zott a meggyőződés. És a fejedelem látta a hűséges szemekben a leplezgetés gyötrelmét,

Úgy olvasott a férfi gondolataiban, mintha maga írta volna tele fogékony lelkét. Sokszor szólította vissza, ha Zierotin felé vitte volna a bosszú vágya. Gyakran megakasztott egy induló bántó szót, ami Katalinnak volt szánva. Sok álmatlan éjszakán gondolta el, hogy, ha fia lett volna, ilyennek szeretne volna, mint az ifjú Kemény: erősnek, büntetőnek és mégis jónak, szenvedést értőnek. S mégis úgy érezte, nem adhat neki egyebet, minthogy megmutatja megértésében enyhülést találó szívót.

Szeretet fonódott át hangján, mikor elnézően mondta.

— Ugyan fiam, azt hiszed, nem látok én? Minden mulattatója csak arra irányítja szegényt, hogy színleljen. Hát én behunyom az egyik szememet és hiszem, amit mutat. Mert akárki, akármit mondhat rám, de azt soha, senki, hogy Bethlen Gábor maga reliigióját védelmezve, mást megháborított volna az ő hitibe. Ezt csak hagyom érsek uraiméknak, De, ha én nem leszek...

Legyintett. S Kemény újra térdre borult. Csókolta a fejedelem szék karján nyugvó jobbját.

Az ajtónálló szélesre tárta a fehérre festett szárnyas ajtókat. Brandenburgi Katalint megelőzte illatfelhője. Már az ajtóban állt az asszony, de még onnan is visszamosolygott Csáky Istvánra:

— Aztán ne felejtse el kigyelmed, hogy estére ketten mutatjuk meg a nájmódi táncot.

Bethlen gyorsan odasúgta Keménynek:

— Látod, — gyermek ez. Gyermekre pedig soha nem haragudhatik az ember, bármilyet is vét.

Vontarany szoknyája úgy állt körülötte, mini egy harang. Alig látszott alsó teste mozgása. Csak felső testének vakító fehérsége világított az arany-nyal borított váll mély kivágásából. És Kemény

János most arra gondolt: Nem sokáig kellene gondolkoznia, hova döfjön, ha arra határozná magát, hogy a morva helyett Katalinból nyisson utat a bűnös léleknek. Látszott a szív dobogása az emelkedő és süllyedő kebel alatt.

— Mit kíván az én felséges uram?

Annyi életörömöt hozott magával, hogy most csakugyan a gyermek bizalmasságával közeledett Bethlen felé. Talán ebben a percben a fejedelmet is befoglalta új örömök felé induló, mindenkit szerető érzéseibe. Szoknyájában nem tudott leülni. Oda-hajolt hát a fejedelemhez és fejére fektette gyöngygyei fűzött illatos haját.

— Nem kívánok semmit, kicsi lányom. Csak azt szeretném kérdezni, jössz-e velünk, ha megindulunk?

— Hová indul felséged?

— Azt kívülem más nem tudja. De néked annyit megmondhatok, hogy Debrecenben megpihenünk. Oda rendeltük Rákóczy Györgyöt is.

Az asszony szeme megvillant. Iszonyodva gondolt a hosszú útra és sok kényelmetlenségre, de most más színben látta a dolgot. Tapcsolni kezdett.

— Én bizony megyek, örömet. Mikorára készülődjünk?

— Amilyen gyorsan csak tudsz. De indulni bezzeg csak akkor indulhatunk, ha elenged engem ez az én irgalmatlan lábam... Ámbátor, most már mintha mozdulgatna!

Az asszony áradozó, adakozó kedvében megsimogatta a dagadt lábakat a takarón keresztül. Gügyögött nekik, mintha ölbeli gyermekek volnának:

— Ez a két szegény, beteg lába— Bár annyira jobbulna estére, hogy vélem táncolhatná a nyitót a ma estéli maszkabálon . . .

Kemény ámulva érezte, hogy őszinteség csendült hangjában. S rádöbben, hogy most nem ki-

vánja ölni az előtte játszadozó gyermeki teremtést. Csak szeretné felemelni s átlódítani a határon. Vissza oda, ahonnan jött. Ahol erkölcsi és szokásai nem okoznak bajt s nem mérgezik meg Erdély fejlődési udvarának tisztas levegőjét.

Fordult Katalin. Perdült az aranyharang. Megkígyózott felette karcsú teste, mint egy különös virág. S már kint is volt a teremből. Vitte magával az illatfelhőt és a sugárzó derűt. A beteggel csak a töprengés maradt vissza a márványfalak között.

De, amikor az égető augusztusi napon megindult, büszkeséggé változott a fejedelem borúja. Ott haladt kíséretében Erdély változatlan hűsége. Tízezer dalia szívében feszült a harci öltözet. Tízezer ember vitte elszánt testét kérdezősködés nélkül parancsa nyomában.

És Bethlen Gábor úgy vezette hadi népét, mint egy jószágos apa. Nagyokat pihentek. Vitézi játékokkal vidámította őket. Szelíd arcán a türök szenvedő mosolya tükröződött, mikor érezhette, hogy nőttön-nő a sereg. Rákóczy hajdúi új öltözetben, fergeteges rohanással tiszteltek előtte minden állomáson. Már nem is tudta számbavenni, mekkorára emelte kísérői számát a lelkesedés? Diadalmenetté vált a vonulás, pedig senki nem tudhatta: nem fordítja-e haláltánccá a fejedelem akarásai

Lassan haladtak, de nyárutó havának végén mégis feltűnedezték előttük a rónaságból Debrecen falai.

Brandenburgi Katalint egész úton mámorossá tette az öröm. Áradó jókedvében egyre becézgette Bethlen Gábor kezét, dörögött üstökét. Pihenőkön is jó volt hozzá és még Kemény is látta, hogy inkább Csáky István keresi az asszony közelségét, mint Katalin a férfiét.

Mikor a város kapujában Rákóczy György fedetlen fejét meglátta, megmozdult az asszony szívó-

ben az elfelejtett, fájó érzés. Marcona hajdúk torkából ősi, buzdító kiáltás harsant feléjük. Prédikátorok széles kalapú, hosszú dolmányos alakja sorakozott. Hálaéneket kezdtek a vallástvédő fejedelem bevonulásának örömeire.

De Bethlen Gábornak hiányzott valami. Előrehajolt a hintóban és magához intette Szegedi János prédikátort.

— Mért átallották kigyelmetek meghúzatni a harangokat?

— Nincs harangunk. Főtemplomunk is csak kormos falakból áll, felséges uram. Nagy égés pusztította hatvan esztendővel ennekelőtte Andorás templomát. Török-tatár dúlta, császár sarcoltatta a mi szegény városunkat. Soha *nem* akadt tehetségünk megjavítására. Ínségben sínylődünk mi, felséges nagy uram.

A fejedelem elgondolkozott. Hátradőlt hintájában Katalin mellett. Nem is vette észre, hogy asszonya intésére Rákóczy György léptet lovával mellettük.

György tisztelgésre villanó kardjának csillanása álmodozásra készítette Katalint. Sokszor ellene támadó hirtelen haragját, ura előtt ejtett mérgezett szavait most elfelejtette. Szinte testvéri érzéssel gondolta el, hogy ez a férfi ismerte berlini otthonát.

Most már egyenesen bosszantotta Csáky. Thurzó Éva gőgös férje hiába nézegetett be a fejedelem mellől az asszony szemébe. Hiába hajszolta az alkalmat, hogy Rákóczy előtt is eldicsekedhessen hódításával. Katalin Györgyöt rendelte kísérőül maga mellé. Ellágyult hangon idézgette előtte a nász napjait, a tescheni rémületet s a hosszú út emlékeit.

Bethlen Gábor elbékülve nézte őket. Soha nem érezte ennyire biztonságban nevét és férfiúi méltóságát, mióta az asszonyt Fejérvárra vitte. Végre

akadt egy férfi, akinek szemében nem gyújtott bűnös vágyat Katalin szépsége. Aki még akkor is távolba nézett, mikor a szálláshoz érve, csókra nyújtotta vakító fehér kezét a fejedelemasszony.

Keményre támaszkodva állt mögöttük a fáradt fejedelem. Nem vették észre halk lépéseit. S így nem tévedhetett Bethlen Gábor: vágy és sürgető parancs színezte meleggé Katalin fojtott hangját, míg közel hajolt Rákóczyhoz. Szinte odasímította égő arcát a magas férfi ezüsttel hímzett, sárga dolmányára

— Aztán emlegette-é magában kigyelmed vagy egyszer a berlini napokat?

Rákóczy György elnézett az asszony feje felett. A romban heverő templom üszkös falait rögzítette meg magában.

Katalin ajkába harapott. A dízsátor ajtajában meghajolva várták az apródok, hogy leereszthessék a függönyöket a belépők után. De az asszony még nem akart belépni. Türelemesen várakozott mögötte a fejedelem is.

Megfogta György karját Katalin puha keze. Ujjai görcsösen mélyültek a sárga atlaszba. Legszívesebben megrázta volna a férfit.

— Egyszer már elárulta nékem kigyelmed a gondolatát. S ha most újra kérdem, megmondja-ó kigyelmed, kire, mire, gondol?

Szívéig ért az öreg embernek a fiatal férfi mélyről zendülő vallomása.

— Most is, mint akkoron, mint halálomig, az én szerelmetes asszonyomra. Az én szép gyermekimre.

Érintette Katalin karját a fejedelem keze, mintha félne, hogy szóval, vagy mozdulattal elárulja magát. S a brandenburgi iskola megint di-csőséget aratott. Tapsolva csattant Katalin tenyere.

— Ezt vártuk, így szeretjük kigyelmedet, Rá-

kóczy uram. De azt nem bocsátjuk meg, hogy feleségit el nem hozta.

— Legkisebbik fiunknak esett baja. Gyengébb az a gyermek, mint bátyjai.

— De tán meggyógyul?

— Már utól is ért a hír, hogy jobban van.

— Na, akkor csak igazítsa utánunk Lórántfy Zsuzsannát. Aztán...

Kérően fordult Bethlenhez:

— Ugye tudja kigyelmed, mely igen vágytunk Zsuzsanna asszony társalkodására? Ugye, megteszi nekem, hogy arra vesszük utunkat? Most már otthonában szeretném látni Patak asszonyát.

— Én ugyan Munkácsra igyekeznék, de ha így kívánod...

— Így kérem ... Küldje a postát azonnal Rákóczy uram. Alig várjuk, hogy láthassuk ő nagyságát ...

Tovalibbent. Most végre mellé léphetett Csáky. És végre megmutathatta a kíváncsiskodóknak, mennyire rásugárzik a fejedelemasszony kegye.

... Az esti tábla után is várta Györgyöt Katalin. De Rákóczy a fejedelem közelében álldogált. Mást meg sem látott... Kemény intésre sem várva, széket tolt alája. A teremben fojtott levegő volt. Az augusztusi hőség elviselhetetlenné tette a hegyekből jött erdélyieknek a lélekzést. Kemény legyezője szakadatlanul mozgatta a levegőt ura előtt, nehogy fulladási rohamai kiújuljanak.

— Mi újság kigyelmeteknél, Rákóczy uram? Van-e újabb gyermek?

— Újat nem adott a felséges Isten. Hanem...

Ragyogott az arca. Ifjú Bethlen Istvánt kereste a szeme s az szinte megértette a hívást: megindult feléjük.

— Felsőged szállására küldtem engedelmevel azt a másmylen gyermeket, akit az én Istenem né-

kem most engedett. Könyvet tolmácsoltattam magyarul, akinél előbbvalóbbat religiós könyvön kívül nem esmérek. *Fejedelmek serkentő órája* a címe. Nékem kedves emberem, Prágay, a szerencsi prédikátor tolmácsolta, de igen ékesen. Alig várom, hogy zsenge fiaim értelemmel olvashassák.

— Igen nagy költséggel jár az ilyen tolmácsolás, meg kinyomatás.

— Bizony, kisebbszerű hadat fel lehetne szerelni belőle.

Elfojtotta az ajkára toluló gunyoros megjegyzést a fejedelem. Jósággal győzte le. Kezet nyújtott Györgynek.

— Ha tán a kiadásokhoz hozzájárulhatnánk, örömmel tennénk!

— De még magam is, tehetségem szerint, kedves jó bátyám uram.

István boldogsága tündöklött. Gyönyörű Széchy Máriát mindenki megcsodálta. Adakozni szeretett volna, mint minden megáldott.

— Igen megköszönöm, de ezt már csak magam szeretném küldeni ajándékuul minden felettesemnek, barátomnak, főemberemnek... Hanem, ha más valami érdemlegest tanálok, nem mulasztom el felséged kegyelmes segítségét kérni...

— Egyébként most magunk sem hadakozáson törjük a fejünket. Inkább nagyon is a békesség szolgálatába akarunk állni. Láttá kigyelmed a debreceniek főtemplomát?

— Nagy szívfájdalommal. Azon gondolkoztam, az én szerelmetes hitestársam öröme megújított nekik.

— Azt ugyan ne tegye kigyelmed. Mert én már hivattam is a két prédikátort. Magam kívánom a falakat megegyengettetni, a tornyot sindellyel fedetni, minden egyebekkel elláttatni.

— Legalább azt engedje mog felséged, hogy

kilső ékességgel én láttassam el. Meg egy időmutató órát is örömet prezentélnék ennek a szegény városnak.

Pillanatig gondolkozott a fejedelem. Aztán kezét nyújtott Györgynek.

— Ám lássa kigyelmed, mit tehet. Mi csak örüllünk, ha segítségünk lészen ilyen kegyes adakozásban.

Csáky kezén Katalin közelgett. Legyezőjével könnyedén ráütött György karjára.

— Ő felsége engedelmével tovább mulatunk itt, mint szándékoztunk. Ne felejtse feleségét ideparancsolni. Annakutána meg Patakot kívánjuk látni, unogy mondtuk.

— Már elment a posta, felséges asszonyom.

Elment, hamarosan meg is tért. Ura hívószavára szorongó szívvel, habozás nélkül indult útra Kata hűgával együtt Lorántfy Zsuzsanna. De hiába tépelődött útközben. Hiába húzódozott lelke a Katalinnal való társalgástól. Teltek a napok. S bár mindenki tudta, hogy a fejedelemasszony kívánságára érkezett, egyetlen egyszer magához nem hívta, meg nem szólította Brandenburgi Katalin. Elnézett fellette. Mindenfelé csillogtatta kegyeit. Csak a szerényen várakozó édes arcú asszony nem kapott mosolyából.

Az udvar zúgott. Csemegézte a fejedelemasszony új szeszélyét. Gúnyos mosolygás kísérte Zsuzsannát, ha szelíd fejhajtással megjelent. De már voltak, akik lázadozva szorították ökölbe kezüket, mi kor a szándékos mellőzést látták.

György ölni tudott volna dühében. Nem is mert beszélni Zsuzsannával, mert szégyenkezett tehetetlensége miatt. Ha a fejedelem elesettsége, Kemény kérlelő tekintete vissza nem tartja, már kérdőre

vonta volna Katalint. De érezte, hogy a szegény szenvedőt nem zaklathatja fel. Csak izzott hát benne továbbra is a harag. Igyekezett minél távolabb me nekülni azoktól a helyektől, ahol Katalin csengő kacagása nyomán egyre bátrabban harsant Csáky István hangos hahotája. S ha tehetne, szólt egy-két szót a háttérben meghúzódó Thurzó Évának, akitől elfordult a fejedelmi környezet talpnyaló fele.

Sokszor érezte, hogy nem bírja tovább. Szerette volna ölbekapni Zsuzsannát és elmenekíteni ebből a romlott, léha világból. Máskor meg úgy érezte, oda kellene borulnia a lábai elé. Vigasztalnia kellene, amiért ilyen lehetetlen helyzetbe hozta alattvalói hűsége és hiszékenysége.

Pedig Zsuzsanna nem szorult vigasztalásra. Szelídsége és komoly bája egyre több hivat hódított neki az erdélyi főemberek közül. Senkihez nem közeledett. Állt, mint egy halványtűzű csillag. És mégis melléje szegődött már a fél udvar. A kis Bethlen gróf hódolata mellett térdet hajtott előtt re Zólyomi Dávid lobogó lovagiassága is. Menyasszonya, Bethlen Kata úgy húzódott Zsuzsanna mellé, mintha ez volna az egyetlen hely, amely megmenti a fejedelemasszony örökös csipkelődésétől. Széehy Marika kifeszített mellel állt őrt és ha Katalin feléjük libegett, elszántan lépett Zsuzsanna elé. Lorántfy Kata hűvös szépségében Zsuzsanna jóságát kereste Allia Sámuel, a szelíd erdélyi főember. S hiába nem akarta látni Brandenburgi Katalin, mégis rá kellett eszmélnie, hogy két táborra oszlott az udvar. Érezte azt is: ha mérlegre lehetne tenni, a többet érő rész Zsuzsanna hívének vallaná magát.

Az asszony ajkát rágtá tehetetlen dühében. Csipkekendői rendre szakadoztak ideges ujjai között. Legyezője csattogott, ha elsuhogott Lorántfy Zsuzsanna mellett. Harmadik este apródot szalajtatott Györgyért.

S a férfi indult. Megfogta kardja markolatát. Kész volt a leszámolásra.

Katalin az erkélyen állt. Az erdő felől előfutó széllel frissítette magát. Hóválláról még lejjebb tolt a gránátpiros selymet. Félig fedetlen keblét csak a legyező izgatott mozgása leplezte. Nekitámaszkodott a korlátnak és kihívóan fordult szembe Györggyel:

— Mit látránkodik itt kegyelmed felesége? Nem megmondtuk, hogy Patak várában akarunk megszállani? A gazdasszonynak otthon a helye, hogy szolgálhasson bennünket illendő módon, ha odaérkezünk!

— Az én asszonyom úgyis tudja kormányozni az ő háza népét, ha nincs odahaza. Mikoron várába szállnak felségtek, szegénységünkhöz mérten minden rendben léssen fogadtatásukra.

— Úgy tud hát kormányozni Zsuzsanna asszony, hogy akkor is érezteti hatalmát mindenekkel, mikoron távol van? Akkor annál inkább hazaküldheti kigyelmed. Mert kigyelmedet ugyan szoknyájához varrta. Mindenek gúnyolják, hogy el sem is ereszti, bárha távol van is. Indítsa kigyelmed útnak még az éjjel. Reggelen azután magunk is indulunk, kigyelmeddel együtt.

— Már pedig ha idehívtam, innen csak vélem együtt távozhat az én szerelmes feleségem! Világcsúfjára én ugyan el nem küldöm. Senki teremtett eiriber kedvéért.

— Akkor sem, ha ezt parancsoljuk?

— Akkor sem. Tudja meg felséged, hogy nékem e világon mindenkinél előbbre való az én szerelmes asszonyom! Aki őt bántalmazza, hétszeresen bántalmaz engem. És nem nyugoszik addig, míg kárát nem láttatom véle!

Katalin szívében rángatta az izmokat a gyorsan keringő vér. Így még soha nem beszélt vele ha-

landó. Soha nem állt vele szemtől-szembe olyan férfi, aki nem rabja szépségének. Aki nem szerelemféléstől durva hozzá, hanem más asszony iránti szerelemből teszi kockára jövőjét, családja életét.

György szikrázó szemében kereste azt a pontot, amelyet megfoghasson pillantásával. Amely ellágyulna, ha észrevenné az ő epedését. De a férfi ökölbe szorított keze döngette a kőpárkányt. Irtózatoss volt dúlni vágó haragjában. És Katalin fájdalommal érezte, hogy így soha, senki nem szállna síkra ő érte.

Ha azt tehette volna, amit vágya diktált, szemébe karmolt volna, hogy kikaparja onnan a ragyogást, öldöklő gyűlölettel marcangolta volna a haragtól izzó nemes arcot, hogy örökre csúffá tegye, önkéntelenül koronáját rögzítő arany nyílveaszéjéhez kapott, hogy megforgassa az aranycsipkés fehér dolmányban, amely úgy emlékeztette a nász napjára. Milyen jó lett volna nézni, hogy vérrózsa nyílik az aranycsipkék között, halványra sáppad ez az izzó arc és megtörik a ragyogó szemek fénye.

De lobogó haragját visszafogta a brandenburgi iskola. Lehunyta szemét egy pillanatra, mintha hoppmesternéje hangjára figyelne. Mikor felnyílt szíromfinom, kékes szemhéja, már gyermeki vidámság csillogott zöldes szemében. Kacagva nyújtotta kezét Györgynek.

— Hát akkor csak szépen simítsa ki a homlokát. Mert mi nem bántalmaztuk kigyelmed asszonyát. Patakról sem azért maradunk el, mintha kerülni akarnánk kigyelmeteket. Csak bizony aggságoskodunk mi jó urunk ő felsége állapotja miatt.

György megkönnyebbülten lélezett fel. Elviselhetetlennek érezte volna, hogy ilyen szavak után várásban szíveskedjék a gonosz asszonynak. Hogy még több helyen szolgáltatassa ki neki Zsuzsanna drága, könnyen sérthető lelkét.

Katalin azt hitte, eloszlatta a haragot. Még behízeltgöbbsé vált a hangja.

— Most aztán csak mosolyogjon szépen, Rákóczy uram. Nem kedveljük, ha így komorkodnak legjobb híveink. Tréfaértő embereket szeretünk magunk körül. Lám, Csáky gróf soha el nem hinné, hogy el akarjuk távolítani körünkből őt, meg a feleségét. Tudná, csak mulatozni kívántunk tréfálkozásunkkal ...

György most már nem mondhatta el az ajkára kívánczó keserű szavakat. Annál jobban követelőzött szívében a vágy, hogy elégtételt adhasson Zsuzsannának. Maga sem tudta, mire vágyik. De olyan teljes felmagasztosítást kívánt, amennyire meg akarta alázni ez a másik asszony.

Fogatott. A mulatságról hívta haza feleségét. Zsuzsanna nem kérdezősködött. Nem tett szemrehányást. Megkönnyebbült, hogy elmaradt a pataki látogatás.

XXXVII

A gyermekek ujjongó hangjukkal felverték a zborói kastély csendjét. A hársak között megindult a kergetőző játék. Már a kis Ferenc is társává vált bátyjainak. Zsigmond segítségével még a Mako-vicai várba vezető sziklás ösvényt is megmászta erősödő lába.

Zsuzsanna bátran hagyhatta őket. A kicsit még most is szemmel tartotta Etel asszony s a nagyobbakat Prónay Mátyás komoly szava irányította. Bő, könnyű köpenyében, karimás kalapját messzevetve, heverészett a méhes közelében a tudós férfiú. A munka dalát zengő rovarok zümmögése úgy hangzott fülébe, mintha himnusz volna, amelyet a természet ezer hangból összetett zenekarának vezetői muzsikálnak Isten dicsőségére.

Zsuzsanna Sára asszonnyal járta a begyeket. A sziklák birodalma új növényeket kínált gyógyításra. Az állatos üvegek is elkészültek. Százig való megtelt és sorakozott a zborói füves kamarában. De Zsuzsanna már tudta, hogy minden fülíktáriumnál többet ér fiainak a hegyek hűvös levegője. Ez a nyár mem gyötörte el őket, hanem megpendítette mindahármat. Kis Ferenc olyan nagyot nőtt, hogy új ruhácskákat varrtak számára a kertben dano lászó nemes kisasszonykák.

Az üvegcsürben új ablaktányérokat készítettek a fúvólegónyek. Zsuzsanna a kettős hárslevél mintájával díszítette pataki vára ablakait. S a gyermekek mindennap megnézték az övig meztelen fúvóembereket, ahogy az izzó matériából olyan csodálatosan ki tudták formálni azt a sok poharat és virágvizes üveget, amiket olyan könnyű volt eltörni...

Zsuzsanna mindent fellendített otléte alatt. Ilyenkor, ha ura nem volt velük, egyre több munkát keresett magának, hogy gyorsabban üzze a napokat. György pedig most már jó idő óta nem mosolygott rájuk. A kis Bethlen gróf sürgetésére Erdélyflbe indult, a beteg fejedelemhez. Mindennap várhatta, de soha nem bízhatott megérkezésében. S az asszony egyre jobban érezte, hogy élete ura életéhez van fűzve, örömmé csak akkor változik, ha György szeme megpihen rajtuk.

Ritkán történt meg vele, hogy előre ne érezze György közeledését. Most elnyomta a fenyvesek erős illata. Feje könnyedén zúgott s hallását is megtompította az a jóleső, zsibbadásig fokozódó fáradtság, ami arra készítette, hogy megpihenjen az egyik hársfalugasban. A csalogány ugyan hallgatott most, de az asszony szíve zengett helyette is. Járt boldogsága útját s szándékosan nem állt meg az. örök mementó mórít hirdető koporsók mellett.

Hátulról fogta be szemét ura keze. Kemény volt

a bőr a férfi tenyerén. A lovaglástól megkérgesedett és nehezen hajlott. Zsuzsanna mégis úgy érezte, átperzsel a durvaságon az örömtől száguldó vér lükte-tése. Lehúzta a két kezét és belecsókolt. S egy pillanatra úgy maradt, csendes hálálkodásban.

György melléje került. A hársfa terebélyesen terjesztette feléjük szívalakú virágokkal megfűzött gallyait. A törzs közelében még akadt egy-két virág is. Pillangós szárnyai közül mámoros illatot lehelt a leboruló sárgás csészécskék kelyhe.

Az asszony nem akart szólni. Nem akarta zavarni az érezhető pihenést, amivel ura teste elnyúlt mellette. De György ;nem sokáig bírta a hallgatást. Pecsétes írást gombolt ki dolmányából.

— Mit gondolsz, mit hoztam néked?

— Bizonyosan jól, ha ilyen örömmel hozza.

— A legjobbat. Patakot. Senki téged többet birtokában meg nem háborít. Útközben találtam Esterházy levelét. Kijárta Bécsben, hogy az egyességet megerősítsék. Mindössze Bossányi uram látránkodik még. De pénzzel az ő száját is be lehet majd tömni.

Zsuzsanna hitetlenkedve forgatta a levelet:

— Nem értem én Esterházy uram színeváltozását. Persze, a császárt akarja szolgálni ezzel is.

Belenézett az írásba, hangosan olvasta:

Ajánlom, császár öfelsége jóakaratajában olt-hassa be magát kigyelmed, ki nélkül csaknem olyan-nak tarthatjuk magunkat, mint az hal az vízen kívül.

— Nem nagyon hiszem én, hogy császárt szolgálná. Tán inkább maga javát vigyázza. Forr mind ez egész világ. Mióta kiviláglott, hogy Bethlen Gábrriel mindennap Istenhez térhet, nem nyughatik a bécsi udvar.

— Hogy tanálta kigyelmed a fejedelemet?

— Gyengén. De mégsem hinném, hogy egyha-

mar eljőjön a vége. Ne is jőjön! Mert akkor jaj mindeneknek, akik a szegény ország gyermekeinek mondhatják magukat.

Zsuzsanna hallgatott. A halál közelsége megdermesztette. György keze után tapogatott Csak akkor nyugodott meg, mikor megfoghatta.

— Borzadályos látni, hogy kínlódik életéért az a nagy elme! Mert a test örömet megadná magát. Hiszem, kész volna békében pihenni. De az elme háborog. Hiszen most már mindenek megismerhetik, milyen nagy szándéka lehetne Gusztáv Adolfussal együtt. A szabadságnak csak ez lehetne igazi támogatója. De már nem éri örömét, hogy a svékus királyt ilyen áron szövetségül nyerte. Pedig megfizetett érte. Úgy fizetett, ahogyan kevesen.

— Mit látott kigyelmed?

— Folytatását annak, amit Debrecenben láttam. Utálatot. Most már mindenki tudja, hogy hitet is változtatott Katalin. Térítvényt adott ugyan a fejedelemnek, de ő maga sem hisz benne, szegény. Lát az mindent. Tudója mindeneknek. De hallgat. Mert még mindig ország javát nézi, mikor tűr a svékus király hűgának.

— Katalinnal tanálkozott kigyelmed?

— Nem is jelentkeztem nála. Nincs minékünk beszélni valónk egymással ez életben.

— Azt soha nem lehessen tudni. Mégis a fejedelem utóda lesz. Fordulhat úgy is, hogy kigyelmed hadbaszáll miatta.

— Miatta lehet, — véle együtt soha!

— Szerelmetes uram, ilyent ne mondjon kigyelmed. Ha ország érdeke kívánja, Rákóczy György bizony el nem maradhat.

— Ezt soha nem kívánhatja ország érdeke!

Harsant a férfi hangja. De visszafojtotta azokat a szavakat, amelyekkel olyan szívesen vert volna végig a hűtlen asszonyon. Felesége előtt még ilyen

formában sem akarta elárulni a Katalinról szál-
longó híreket.

S az asszony megérezte, hogy erről nem akar
beszélni az ura. Megváltoztatta a szót.

— S a fejedelem? Nem próbálkozik valami gyó-
gyítóval?

— Egyebet sem tesz a szegény. De ő rajta már
Isten ő szent felségén kívül más nem segíthet. Be-
járta a gyógyi bányát, volt a jegenei hidegkúton.
Hanem bizony, mikor én eljöttem, még székben sem
tudta magát hordoztatni, mint ennekelőtte. Fekve
egyáltalában nem nyugodhatik, csak fennülve. Nem
élet az már. S a szegény még mindig harcol érette.
Nem is az életért. Inkább azért, hogy legalább a hét
vármegyének Erdélyhez tartozását megkösse. Azt
akarna, hogy ha kell, hadba szálljunk érte. De, ha ő*
elmege, én magam ilyen rossz és káros dologra rá-
venni nem hagyom. Mít tenne az az asszony, ha itt
is rendelkezne?

— S ha meghal a fejedelem, minden visszamegy
a császárnak?

— A hét vármegye bizonyosan, trás van róla.
Mind a főemberek így vállalták.

— Aztán mi lesz velünk?

— Nem tudom végiggondolni. Egyönk sem, nem-
csak én. Én ugyan nem is szeretek élőnek haláláról
beszélni. De mindenki csak ezen töri a fejit. István
gróf, meg Zólyomi legkivált.

— Hátha az Úr Isten megkönyörül rajta? Hátha
életre támasztja?

— Bár úgy lenne. Most minden reménysége a
váradi bányában van. Csak valami külföldi dok-
tort vár még. Ha könnyebben, kihozatja magát.

— Ez az én gyógyító asszonyom váltig mondja,
hogy a vízibetegségben szenvedőnek feklélődnie kel-
lene. Nem volna szabad utazással törnie magát. Meg
hogy a borital is nagy ellensége a bajnak.

— Én a késmárki doktort javalltam. Ha az sem segít, megpróbálhatnánk a gyógyító asszonyoddal. Bár nem szívesen ártom be magam. Ki tudja, kinek mi jutna eszébe, ha én kommandálnék gyógyítót! Történhetik ám a fejedelem körül olyasmi, ami végét sietteti. Mint annak idején Bocskay urunkkal. Jobb, ha távol tartjuk magunkat mindenképpen.

— De ha segíthetnénk ...

— Hisz ha segíthetnénk... De egy ilyen asszony sem mindentudó... Csak maradjunk mi ittein békességben. Annyit ugyan megtettem, hogy szól-
tam Istvánnak: legalább az utakat hozassák rendbe. Nagy fájdalom egy olyan betegnek zötyögtetni magát ... Én ma is azt hiszem, nem gyógyulás végett, hanem legkivált a vármegyék dolgában jön ő oda is, szegény.

*

... Rákóczy belelátott a fejedelem gondolatába. Éjjel-nappal töprengett Bethlen Gábor. Ha szörnyű fulladása szünetelt, hívatta öccsét, öreg Bethlen István óvakodva lépkedett a beteghez. Fogadott mindent, de erélytelen arca, gyenge hangja, szelíd-sége nem adott megnyugvást a szenvedőnek.

Hányta-vetette fájós fejét. Néha Keményt szólította. Aztán megrázta üstökét. Nem, ez is lehetetlen. S ha a kis gróf bejött, hogylétét tudakolni, olyan fájdalmasan nézett rá, mintha ez az egyetlen ember menthette volna meg azt, amit olyan hosszú évek alatt annyira tudatosan épített.

De ifjú Bethlen István szelíd szeme éppen úgy nem adott megnyugvást, mint apja lágysága. Most már siettette az indulást. S bágyadt, szeptemberi napok látták a Várad felé haladó haldoklót, amint reménykedve vitette magát a csodaforrásokhoz.

A melegvíznek legmélyire ért a vízirózsák gyökere. Kerek csónaklevelén himbálózott is még egy-

két fehér virág. Bethlen Gábor elnézte a csodát, míg fájó testével a gyógyulásért küzdött. Udvarnépe ott nyüzsgött a tóban és felejtkezett a nagy betegről. Különösen Katalin szerette ezt a melengető, bágyasztó vizet. De csak Kemény János volt ura közelében, mikor a fejedelem a virágokat figyelgette. Aztán nézegette hosszú, búcsúpillantásokkal feleségét is.

— Lám, ez a virág hogy gyökeret eresztett a vízben. Pedig azt sem tudni, miből hogy szív életet. Az embert meg milyen nehéz elültetni valahova, ahol mindent megadnának neki. Földet és napsütést, ápolást és oltalmat. Még sem hoz virágot soha. Inkább olybba válik, mint a fagyöngy. Kiszívja az életet azokból, akikre rákapaszkodott...

Kemény locsolgatta a vizet a székben üldögélő fejedelem fedetlen nyakára. Nem talált feleletet. Nem is merte érteni, hogy ennyire jól lát a szegény haldokló.

— Csak legalább Rákóczy értené a szót! Hatalma van. Jószága van. Hallgatnak is rá. Ha ő császár ellen fordulna, fegyverrel is megoltalmazná a hét vármegyét! Ha Bornemissza Jánossal egyetértene, mindent meg lehetne fordítani.

— Felsőged annyira bízik Bornemisszában?

— Kassai kapitányom. Mindenkoron igenelte minden parancsolatodat. De bízni? Kiben bízhattam én valaha rajtad kívül Rákóczy uram is bezzeg kélekedik. Pedig tudhatja, hogy utoljára lesz szemben vélem.

— Még eddig mindig jött felsőged hívására...

— Az eddig volt.

A fejedelem lehunyta szemét. Körülötte halkan morajlott az élet. De ő nem látott maga körül. Árulásnak érezte Rákóczy késését.

Pedig György már ott volt. Megtisztálkodott,

felöltözködött. A fejedelem sátora előtt fogta el öreg Bethlen István.

Sokkal fiatalabb volt Bethlen Gábornál és egészség tette erőteljessé minden izmát. De most György fáradtabbnak látta még a beteg fejedelemnél is. Vonszolta magát, mintha mázsás súlyokat cipelne. Elállta György útját.

— Igen lestem már kigyelmedet. Szeretnék egy jó szót szólni, mielőtt bátyám ő felségénél tisztelkedik kigyelmed.

— Hogy van a fejedelem?

— Istenhez térőben. Én bizony nem szégyellem megmondani, hogy már meg is rendeltem a címernek való fekete atlacot, mielőtt kiindultunk. Ha baj történik, legalább ebben az egyben ne légyen kapkodás.

A langyos szeptemberi levegőben átfutott valami jeges fuvalom. György legalább úgy érezte, hogy jó lett volna mentét vetni a dolmány felébe. Várakozva nézett a fejedelem öccsére. S Bethlen István esengje kulcsolta össze a kezét:

— Azt akartam kérni, hogy szegény bátyámnak hagyjon rá mindent kigyelmed. Ne ellenkezzék már az ő szavával. Aztán, ha szemét hunyja, vegye kezébe az ország sorsát.

— Mit beszél kigyelmed? Hogy vehetnem én kezembe az ország sorsát? Hiszen én minden javaimmal együtt visszakerülök a császár hatalmába.

— Ne kerüljön vissza. Legyen kigyelmed Erdély fejedelme. Vegye ki Erdélyt ennek a cédának a karmaiból.

A víz felől idáig futott Katalin csengő kacagása. A fejedelem is felrettent szendergéséből. Bethlen István suttogva mondta.

— Bátyám maga is tudja, hogy nem lesz kitarása. Kezemhez adott ötvenezer aranyakat, hogy ha férjhez megy, ne távozzon semmi nélkül Erdély or-

szagból. Csakis kigyelmed lehet utána Erdély fejedelme!

— Nem!

György elrántotta magát. A suttogó gesztenyefa alatt hagyta Bethlen Istvánt. Markolaton ragadta kardját és sietős lépésekkel tartott a tó felé.

Érkezése megmozgatta a fürdőzők figyelmét. A szállások utcája és maga a víz is olyan lett, mint a felzúdult méhek embernek érthetetlen rajzása. Szaladgálás és kiabálás verte fel a tó csendjét. Még a tavirózsák is meglendültek csónaklevelükön, hogy kifelé igyekezett közülük az udvari nép.

Katalin is vitette magát gyaloghintóján bíborsátra felé. Félelem űzte, hiúság hajtotta. Nem akarta, hogy Rákóczy csapzott hajjal lássa, de meg félt is, milyen szót dobhat hozzá a kemény szavú férfi, ha váratlanul útjába kerül? Mert érezte, hogy a debreceni bánatalmat nem felejthette el.

Csodálatosan langyos napot küldött az ég a gyógyulást kereső fejedelemre. Augusztust hazudott a vénasszonyok nyara. Melegített lepedőkbe göngyölve, napfényen fogadta Rákóczy Györgyöt Bethlen Gábor. Közeliükben csak Kemény János várakozott. Nagy körben üres volt körülük a tó partja:

— Jobb szeretem így, Isten ege alatt fogadni az én hívetem. Ha szembe fordulunk egymással, szerte láthatunk. Nem rejt hallgatózót sem szőnyeg, sem titkos fal...

Mosolygott Bethlen Gábor, de György már nem tudta viszonzni ezt a mosolygást. A sárgás duzzanatok úgy eltorzították a fejedelmet, hogy csak szemének csülanása, bajusza állása mutatta régi formáját. Hajtott fővel állt előtte és fohászkodva szerette volna távoztatni magától a félt beszélgetést.

— Hiszem, meggondolta nagyságod múltkori szavát. Megteszi a haldokló utolsó kérését? Védelmébe veszi az árva fejedelmét és segít megtartani néki a

hét vármegyét? Nem néki, az országnak teszi, ha mellé áll! Hitünket védelmezi Ferdinándus meg a pápista urak erőszakától.

Gyötrődve nyílt meg kétszer is György szája, A szánalom és jóság készítette volna, hogy álljon a haldokló kívánsága mellé. De nem bírta rávenni magát, hogy legalább tettesse ezt az irgalmat. Harmadszori próbálkozásra mégis csak nekibátorodott:

— Felsőleges uram, nehéz az én szívem, mert tudom, búsítom felségedet. Isten a tanúm, örömmel adnám életemet felségedért. De becsületemet nem tudom odaadni senki emberfiáért .. A császárral kötött szerződésben az áll, hogy felséged haláláig Erdélyhez tartozik a hét vármegye. írva van. Addig védelmezem, véremmel oltalmazom, ha ellenére törnek. Azután? ... Azután minden jószággal, házamnépével kényre-kedvre meg kell adnom magam. Felsőged írását szentesítem, magam romlásával is...

Tehetetlenül terjesztette szét pöffedt kezét a fejedelem.

— Ez az, amire a szentírás azt mondja: a betű öl! Kigyelmed az írott szóhoz köti becsületit, jószágát, családjá jobbvoltát. Ráadásul meg a szegény ország sorsát is. Nem akar nékem segíteni! Nem akarja engedni, hogy ez a szegény kínszenvedő lelkem békében térhessen Istenhez! Többre becsüli az írott szót egy haldokló utolsó kívánságánál! Többre becsüli religiójánál! Hát akkor én kigyelmeddel ebben az életben több szót már nem váltok. Csak még arra kérem, mondja meg igaz hitire: belátja-é, hogy mind ez ország jobbulása attól függ, kardot von-e kigyelmed a vármegyék védelmében? Vagy vaksággal verte meg kigyelmedet az Isten?

— Mindent belátok, felsőleges uram. De nem mondhatok mást, mint amit Luther Márton mondott: Itt állok! Másként nem tehetek! Isten engem úgy segítjen!

A fejedelem elfordult. Fáradtan hajtotta hátra fejét. Kemény melléje lépett. György várakozott. De teltek a percek. Már árnyak kúsztak a fák közül feléjük. A fejedelem csak nem adott neki búcsúszót. Úgy látszott, elaludt. Rángások futottak át tagjain. Néha megborzongott. S akkor Kemény felemelte karját. Székhordók léptek ki a fák törzsei mögül. Felvették a hordszéket vállukra. Vitték az elhány átló fejedelmet.

György állt és nézte. Szívéből majd kiszakadt a vágy, hogy utána rohanjon. Hogy új hitet tegyen és maga számára is rongynak tartsa a szerződést. De bele volt rögzödve az írott betű parancsa. Nem tudta megadni az utolsó boldogságos útravalót a haldoklónak, amit világi embertől várt szegény.

Még akkor is nézett a hordszék után, mikor már elnyelte a hevenyészett szállás ajtaja. Nem vette észre, hogy árnyék került elébe. Nagykalapú, hosszú köpenyű, sötét árnyék. Csak akkor döb-bent meg, mikor valaki kezére tette a kezét:

— Nem is tudtam, hogy prédikátor uram is itt van?

— Jöttem, hogy végigkísérjem hátralévő földi útján ezt a nagy lelket.

— Hiszi, hogy már nem élhet sokáig?

— Minden perc csodaszámba megy. Minden nappal csak az bizonyosodik meg, mennyire tudja segíteni Isten azt, aki magának már nem kíván semmit. Akit már csak egyedül az tart életben, hogy másoknak használjon. Hogy életével távoztassa egy szegény országról a veszedelmet. Ha rám hallgatott volna! Ha akkoron, mikor Isten kezébe adta, ország tőle könyörögte a magyarság megmentésit, fejére tétette volna a koronát, most nem kellene néki könyörögni, hogy mások fejezzék be, amit olyan dicsőséggel építeni kezdett.

György megütközve nézett Alvinczy Péterre. A kassai prédikátor szelíden mosolygott.

— Nem lestem a szót. De esmérem ő felségének, szegénynek sok nagy búsulását. Látok is. Hej, — ha nem volnék Isten felszentelt szolgája, de jól esnék most amúgy hajdú módra kikáromkodni magamból azt a sok utálatot, ami belém szorult! De nem tehetem. Én csak kérni tudok. Ahogy egykoron ő felségét kértem, hogy ne átalljon merni és akarni, úgy kérem most nagyságodat, Rákóczy György uram! Ha Isten ő szent felsége felszabadítja ezt a szegény, halódó lelket, vegye kezébe ez ország sorsát! Vértesse fel magát a religió védelmében. Biztosítsa szegény hazánknak a békességet, minden népének, hogy szíve szerént imádkozhasson... Az igaz magyarnak administratioja senkit ez földön mást meg nem illet, mint nagyságodat. S ezt nem én mondom. Ezt a magasságos Isten akaratából, az ő rendeletéből tolmácsolom nagyságod előtt!

György hátrálni kezdett. A prédikátor szeméből lobogó tűz megszedítette. Egy vadgesztenyefa sátora alá húzódott. S a prédikátor követte. Le nem vette róla esdeklő és parancsoló pillantását. De neki sem mondott mást, mint a könyörgő Bethlen Istvánnak:

— Nem!

Megfogta a fát György és megkapaszkodott kezével a széles törzsbe, mint aki végre oltalmat talált.

A prédikátor kinyújtotta kezét, hogy visszatartsa a meggondolatlan szavakat. De György már megtalálta magát. Zúdult belőle a mentegetőzés:

— Én ezt nem tehetem. Soha, semmi szándékom nem volt, Isten a tanúm. Hogy tudhatnék én élő ember nem nékem szánt örökre törni?

— S ha annak a ma még élő embernek békességes elnyugvást adna kigyelmed szava?

— De nem adna. Ilyent ő soha nem kívánt. Nem akarta. Másnak szánta a trónt, az uralkodást. Tudhatja kigyelmed is, prédikátor uram!

— Tudom.

Alvinczy Péter lecsüggesztette fejét. S akkor a fák között kacagás harsant. György egy pillanatra meghökkent: mintha gyermekei játszanának a zborói hársak sudarai között. De mikor szétnézett, undorodva fordult el: Katalin kergetőzött udvarhölgyeivel. Mögöttük bekötött szemmel, egy-egy fának neki rohanva, előretartott kézzel kapkodott a lebbenő szoknyák után Csáky István.

A prédikátor is megfordult. Aztán hirtelen hátát mutatta a játékos csoportnak.

— Már pedig azért is kötelessége volna kigyelmednek, hogy mi asszonyunk, Lorántfy Zsuzsanna személyében fenkölt lelkű fejedelemlét adjon ennek a szegény, megcsúfolt Erdélynek!

György szeme elé kapta a kezét, mint aki megriad a belé villanó fényességtől. Káprázó szeme előtt a régen lesett és vágyvavágyott elégtételadás lehetősége lebbent el. De még ez sem tántorította meg.

Alázatosan meghajtotta fejét.

— Prédikátor uram, zsenge efiú koromban, d9 komoly elmével választottam Istenben boldogult apámuram ő nagysága után én is vezérlő igémül Pál apostol ékes mondását: nem a törtetőké, sem az akaróké, hanem a könyörülő Istené a választás dicsősége...

Keresztbe tette kezét mellén. Meghajtott fejére odatévedt az őszi nap sugara. S a prédikátor szemére is felfelhőzött az áhítat. Áldásra emelte vékony kezét.

— Ámen.

XXXVIII.

Vágtatott ifjú Kemény. Süvegén még az iktári Bethlen-címer szorította derékban a kerecsen tollat. Lova is kényeskedve viselte még nyeregtakaróján a farkátharapó koronás kígyóval övezett hattyúkat. De ő már tudta, hogy nem szolgálhatja többé soha hatalmas urát, bár ezt a hírt még nem hirdethette szíve szerint hangos jajszóval.

Mikor a halott fejedelemre utolsó pillantását vetette, még egyszer láthatta a mellette álló kis asztalocskán Bethlen Gábor szorgalmas kezének utolsó vonásait: Ezt a papírlapot felragadta Katalin, mikor vonakodva a halotthoz lépett. Megnézte Csáky is. Ifjú Bethlen István elolvasta és könny buggyant szeméből az alig száradt betűkre. De mindenki ott hagyta. Nem volt ez már hagyakozás és nem jelentett hasznot senkinek. S még Kemény János sem tudta, hogy a haldokló szeme előtt egy hűvös, naplementének tűzétől megvilágított erkélyszoba lebegett. Hogy egy kis könyvet látott maga előtt, amibe valaki vékony, asszonyírással írta a hitvallás szavait. S a nagy fejedelem mindig termelő agya ebben az utolsó termő pillanatban nem tudott szebbet és jobbat maga után hagyni, mint amivel az a félnék, magára hagyott asszony az egyedüliség gyötrelmes éjszakáján bátorította magát:

Lorántfy Zsuzsanna példája nyomán az ismeretlen sötétség határán álló fejedelem is leírta:

Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk? Senki sincsen, bizonyára nincsen.

Ezeket a szavakat ismételte Kemény János a vágtatás szünni nem akaró napjai alatt. Délelőtt sóhajtott utolsót ura s az alkonyat már nyeregben találta. Sürgős volt Katalinnak, hogy a halálhírt megküldje Bécsbe, öreg Bethlen István és a rendek tanácsa is illendőnek vélte, hogy a császárt értesít-

sék legelőbb, mert a fejedelem Ferdinándról és fiáról is megemlékezett a testamentumban. S maga Kemény sem érezte különösnek Katalinnak parancsoló hangon kiadott első rendelkezését:

— Vidd, mert nem tudathatjuk senkivel a halálhírt, míg ő felségének tudomására nem hoztuk. Aztán vigyázz, nehogy árulója légy idő előtt a levélben foglaltaknak.

Vágtatott Kemény. Ötödnapra már Kassán volt és kitért minden kérdezősködés elől. Kassától pedig négy nap alatt tette meg novemberi sűrű ködben, nyirkos hidegben az utat.

Vitte a hírt és nem tudta, hogy amitől ura anynyira félt, de aminek bekövetkezését halála után egyelőre még korántsem várta, már ott készülődött tarsolyában. Katalin nemcsak a halálhírt tudatta, hanem fel is szólította a császárt, hogy csatolja vissza a hét vármegyét.

Attól félt Kemény, napokig kell strázsálnia a császár előszobájában. Pedig hajtotta volna vissza a vágy. Szerette volna még egyszer látni a bebalzsamozott fejedelem arcát, mielőtt rázárul a koporsó fedele. Pázmány előtt is tisztelkednie kellett. Ezért először Nagyszombatban jelentette be magát, hogy útját a primás egyengesse tovább.

Pázmány Péter nem volt Nagyszombatban. Pózsony előtt találkozott vele Kemény János. Mikor a főpap meghallotta a gyászhirot, leszállt kocsijáról. Nem akarta, hogy fülelők hallják a követ mondani-valóját.

Ha most láthatta volna Rákóczy György, meglepődött volna, mennyire változatlanul suhantak el az évek a keményarcú, kifürkészhetetlen szemű egyházfejedelem felett. Míg ő maga férfivá izmosodott, Pázmány Péter ugyanolyan maradt, mint akkor volt, mikor Nagyszombatban először adta jelet, hogy tetszik neki Rákóczy erős egyénisége.

Nem is sejthette György, hogy, míg Bethlen Gábor halálhírére hallgatja, feléje szállt Pázmány Péter gondolata. Kemény sem álmodhatta, hogy míg urát szép szavakkal méltatta, Katalinon túl már utódját találgatta a primás hatalmas agya. A fiatal férfit elragadta a szeretet. Jól esett neki a részvétet tanúsító Pázmány előtt hitet tenni Bethlen Gáborról. Könnytől csillogott égő szeme, mikor hirdette:

— Azt én el nem mondhatom, milyen nagy volt ő felsége! Eszes és vitéz, kegyelmes munkában fáradhatatlan. Külsőképpen tekintetiben oroszlán, de conversációjában nyájas. Isteni szolgálatban nem külsőképpen tettető, de buzgó. Méltóságok osztásában egyedül érdemre fordítja figyelmét. Hiszen, kit eminenciád is tud, religió szerint sem volt válogató. Péchy uram szombatos, másik cancellárja katolikus.

— Nagy elme volt a serenissime mindenképpen ... Még engem is meg tudott győzni maga igazáról. Tudod fiam, mikoron megírta, hogy végszükségben fordul török segítséghez, kintelen voltam átlátni igazát. Most is csak azt mondhatom, átkozott ember volna, ki titeket arra késztetne, hogy töröktől elszakadjatok, míg Isten a kereszténységen másképpen *nem* könyörül. Lám, úgy mondod, Bethlen Gábor még a portára tartozó ajándékokra is hagyakozott. Ennekutána is adjátok fiam oda nekik, amivel tartoztok, mert ti azoknak torkában laktok. Noha, im látod édes öcsém, nekünk elégséges hitelünk, tekintetünk vagy most a mi kegyelmes, keresztény császárunk előtt, de csak addig tart az a birodalom előtt, míglén Erdélyben magyar fejedelem virágozik. Azontúl mindjárt megvetésbe jutván, gallérunk alá pök az osztrák, akár pap, barát vagy akárki legyen...

— Már pedig nekünk most nincs magyar fejedelmünk ...

Gyűrűjét forgatva, óvatosan nézett a vésésre Pázmány:

— Ura után a fejedelemasszony is magyarnak tekinthető...

Kemény felkapta a fejét:

— Az a gonosz lélek? Tudja-é eminenciád, mit tett Katharina? Olyat, amit előtte asszonyember még soha nem merészelt!

Megrázkódott. Már-már úgy látszott, nagy utálkozása testi rosszullétig fokozódik. De erőt vett magán. Távolba nézve vallotta a szörnyűséget:

— Boldogult nagy uram életében imeghagyta, hogy halála után azonnal jöjjön a doktor s felhasítván testét, kivévén romlandó részeit, készítse a ravatalra. Bizony mondom, férfiú lettemre keserves volt végignéznem a nékem olyan kedves jó úr szabadlását. Bethlen István úr nem tudta titkolni zokogását. A kis gróf olyan sápadt volt, mintha maga is terítón feküdne. De Katharina nem irtóza nézni, sőt fogdosni a felmetélt testnek szívit, felhasított hasát s egyéb tagjait.

Pázmány megrendülve hallgatta. Mégis menteni akarta az asszonyt.

— Tán oly igen sajnálta, hogy...

— Az?!

Most már dühbe nyilvánult az undor, öklét rázta Kemény János, mintha a bágyadt kék eget, a lombjukat vesztett tar fákat fenyegetné:

— Az bizony nagy uram semmi szomorúságot nem érez, de mégcsak nem is tettete! Mind a férfiak sírtunk keservünkben, de ez az istentelen, gonosz szívű, elvetemedett állat egy csepp könnyűt is nem ejte.

Pázmány titokőrző arcán is átrángott az iszonyat. Azonnal lehunyta szemét. Elzárta árulkodó érzéseit. Kezét összedugta medveprémes palástjában. De hangja mégis halkabb volt, mint azelőtt:

— Nem is akarom hallani, mit beszélsz, fiam... Mégis csak Katalin asszony a fejedelem. Ámbátor ...

Várt. Csalogatta volna Keményből a szót. De az még most is a fejedelem mellett töltött órákat pergette maga előtt- Megtoldta hát mondókáját:

— Ámbátor úgy hírlik, Rákóczy uram igen rezgelődik a trón irányában.

Felkapta fejét Kemény. Arca is belepirult a méltatlankodásba:

— Hazudott, aki ilyen hírt hozott! Még ugyan avval okozott bánatot szegény jó urunknak, hogy kétszer is hirdette: a szerződést meg kell tartani. A vármegyék nem illetik meg Bethlen Gábor utódát. Pedig öreg Bethlen István felkínálta néki a fejedelemséget, szintazonképpen a kassai prédikátor is. Ugyan háborgott mindenkor ellene.

— Jó lenne, ha ezt elmondanád Esterházy uramnak is. Én ugyan mindenképpen próbáltam menteni előtte Rákóczy Györgyöt, mert igaz embernek esmérem, de járt már erre valaki, hogy befektítse. Azt is megmondhatom, kicsoda: a kassai kapitány.

— Bornemissza János! Hiszen ő a fejedelem hívinek mutatta magát!

— Ezt én nem tudhatom. De, adandó órában ennyit tudass nevemben Rákóczy urammal. Meg azt is, hogy én már javallottam császár úrnak, nevezné ki tanácsossá, mert tudom, Bethlen Gábel is hasznát látta nékie. Pál öccsével különben is szót érttem már. De gondolom, te, édes ecsém, hamarabb kerülsz most temetés alkalmával szemben véle... Na, de tán most már kocsiba is szállhatunk. Elkísérlek Pozsonyig. Nálam megpihensz.

— Nem pihenhettek... Tovább kell mennem. Csak azt nem tudom, hölgy jutok bó a császár elé.

— Azon egyet se gondolkozz.

Elhelyezkedett a kocsiban. Az inasok ráigazították a halálsápadt Keményre is a medvebőr takarót. A kocsi rázásától sem akadályoztatva írt Pázmány néhány sort Esterháznak. Pozsony alatt átadta Keménynek. Sajnálkozva nézte a megtört ifjú nyeregbeszállását. S míg Kemény János eltűnt a zúzmarás fákkal szegett úton, Pázmány Péter elővette olvasóját. Pergetni kezdte a nagy, öreg szemeket.

Imádkozott a protestáns Bethlen Gábor lelki üdvösségéért. Ostromolta a Szűz Anyát árva Magyarország sorsának jobbrafordulásáért...

A gyászos hírnök előtt varjak rebbentek fel. Rekedten krákoztak a maguk örömdalát:

— Kár... Kár...

Fekete tollúk hullott utánuk. Jelezte az utat a lovas előtt Bécs felé.

János utánuk sújtott. Ügy érezte, őt gúnyolják. Ez a mozdulat elkábította. Most, hogy kicsit megpihent, még nehezebb volt a lovon ülnie. Sebes testét fokozottan törte a nyereg. Gyomrát rázta a megújult iram.

A nyargalás már szédítette, a bánat is gyötörte. De legjobban az döbentette meg, hogy idefent már számoltak Katalin bukásával. S egyszerre újult erővel tort rá az a sok undor, amit évek óta lefojtott magában. Most furcsállani kezdte, hogy lóhalálában vágta éppen ide a halálhírrrel, míg sem Erdély, sem Felsőmagyarország nem tudja, hogy Bethlen Gábor meg indult a nagy úton. Sürgette volna a vágy, hogy mielőbb indulhasson hazafelé. S most már nemcsak halott fejedelme után vágyott. Ügy érezte, elébe kellene vetnie magát mindannak a szegyenek is, amit a terítőn fekvő fejedelem közelében elkövethetnek.

Nem kellett sokáig várakoznia. Esterháznál megnyitotta az utat Pázmány levele. S a nádor

maga kísérte szomorú hírével Bécsből Etzensdorfbra Ferdinánd elé Bethlen hű emberét.

Sem egyik, sem másik nem titkolhatta örömét. Kenetteljes szavaikban nyoma sem volt annak az igazán érzett becsülésnek, ami olyan jól esett Pázmány ajkáról. S mindkét helyen leplezetlenül vádolták Rákóczyt is. Eszterházy még a császár előtt is megismételte:

— Arra használja ökelme a császár kegyét, hogy nagy vagyonával a hajdúkat hergeli. De vigyázzon! Szemmel tartjuk minden dolgát. Írják is már néki a levelet, hogy kötelezze esküvel magát, mint főispán.

Míg visszafelé haladt Kemény János, nem tudott annyira a halott úrral foglalkozni, mint jövet. Kiszivárgott a titkolt hír s a felsőmagyarországi urak tanácstalansága titkolhatatlan volt. Hírlett, hogy Eger környékén igen készülődik a basa. A gyász hír nyomában pedig már jött is Ditrichstein bíbornok testvére, hogy mint nagy- és főkövet mindenről tudomást szerezzen a fejedelmi udvarban.

Zúgott az egész ország. Fejvesztve kapkodott mindenki. Egyetlen ember volt békességben: az, aki előre megszenvedett a halála után következő felfordulásért. Bethlen Gábor elnyugodva várta, míg a gyulafehérvári sírbolt testét is elzárja ettől a nagy zűrzavartól.

György Zsuzsannához menekült. Nem akart gondolkozni. Nem akarta újra mérlegelni: helyesen cselekedett-e? Belefeküdt abba a gondolatba, hogy nem tehetett mást. Hogy eszköz volt Isten kezében. S a pataki-várba hiába jöttek az álnok Bornemisza követői. Nem hallhattak mást, mint a nagy Bethlen Gábor szívből jövő dicséretét. Hiába jöttek sürgetések, hogy tokaji és tarcali uradalmi után fizesse ki hátralékos tartozásait. György tudta, hogy ez csak fenyegetés. Mégsem alkudozott. Megnyitatta Cher-

nellel a bivalybőröket és pénzzel váltotta meg mindennapi nyugalmát. De nem közeledett a törtetők és akarók felé. Csak akkor derült mosolyra, mikor meghallotta, hogy hűséges hajdúi semmiképpen nem indultak esküt tenni Kallóba. Alig várta, hogy Zsuzsanna is tudja ezt a hírt.

— Látod, édesem, mennyi józan esze van az egyszerűbb embernek. Ezek felméri, milyen káruk lesz, ha mindenütt a térítők lesznek újra az urak. Bezzeg másoknak nincs ennyi belátásuk. A te uradnak sincs. Mint Bethlen Gábor mondta, minket öl a betű...

Zsuzsanna nem szólt. Űgy érezte, a történések meghaladták értelmét. Pedig álmatlan éjszakákon maga is oda jutott, ahova Bethlen Gábor: ha mindent mérlegre tett, nem tudta megérteni ura igazságát. Éppen ezért igyekezett még jobban hozzászegődni, hogy maga előtt is titkolja ezt a hiányérzést.

Már mögöttük volt az új esztendei évnnyitó istentisztelet. Vastag jégkéreg vont páncélt a Bodrogra. Farkasüvöltés hallatszott a nádasok rejtekeiből. Jó volt megülni a kandalló rácsa mellett. Jó volt elmenekülni a bibliához. És Zsuzsanna olvasás közben mégis fel vetette a kérdést.

- Nem készülődik, szerelmetes uram?
- Hová mennék?
- A szegény fejedelem végtisztességére!
- Nem megyek!

Csattant a szó és György olyan képet látott maga előtt, hogy még egyszer megismételte:

— Nem megyek! Nem tisztelkedek Katalin előtt, ha kettévágnak sem! Már pedig az együtt jár az odamenéssel. Én majd csak itthon siratom el temetése napján Bethlen Gábort. Véletek együtt, édesem... Legalább nem botránkozik meg az én lelkem...

Zsuzsanna nem biztatta tovább. Míg a közeli szászok egyszer sem húzatták meg a harangokat az eltávozott fejedelem tiszteletére, a távoli Patakon minden nap elzokogták a várbeliek nagy szomorúságát a tornyok zengő szavú lakói. Január huszonkettedikén pedig távolságot leromboló, bensőséges imádkozással követték utolsó alvóhelyére Bethlen Gábort Rákóczy Györgyék és minden jószáguk népe.

Györgyön kívül pedig mindenki más Fejérvár felé igyekezett azokban a napokban. Ott járt Murtea basa követe és hozta Budáról a fenyegetéseket. Dietrichsteinen kívül más főemberek is érkeztek Bécsből. Német és török párt szervezkedett és trónkövetelők támadtak. De Kemény hiába félt attól hogy visszatérése után Csákyt és Katalint együtt kell látnia. Csáky István sokkal nagyobb dolgon törte a fejét, semhogy asszonynak tegye a szépet. Pártot ütött először is a Bethlenek ellen. Ha már a fejedelemasszony kegyence volt, igazi fejedelemasszonyhoz akart tartozni. Nem is szeretett a Bethlenek utálkozására gondolni. Érezte, hogy míg ezek élnek, ő nem lesz az uralkodó asszony uralkodója. S mikor a temetés előtt végre belovagolt Fejérvárra, az utána sóvárgó asszonyt simogatás helyett cselszövésssel akarta megnyugtatni.

Selyemmel burkolt szobában ültek. Fűszeres illatok és homályos gyertyák füstje tette nehezzé a levegőt. S a várakozásba belefáradt asszony felzokogott.

— Csakhogy itt vagy! Úgy féltem!

— Mitől féltél! A halottak nem bántanak. Minden élőtől pediglen megvédelmezlek én.

— Az élők nem bántanak engem. Csak a halott. Ő jön utánam, nagy szomorú szemmel. S én most már tudom, hogy minden tettemet látta. Most is látja. Tudja, hogy nálam vagy, ámbátor teste még nem tanált végső nyugodalmat,

— Ha tudta, annál jobb. Nem bántott érte. Még inkább tán kedvére volt, hogy kegyedet kerestem. Nem ő az ellenség, hanem ezek, hárman... A kis Bethlen István. Meg a kölyök Péter, a kegyetlen szemével... Ezek törnek vesztedre..- De én távoli tom őket, csak ne félj.

Remegett az asszony feketébe burkolt teste.

— Mit tegyek? Mit tehessek?

— Könnyű lesz a dolgod. Csak hallgass ram. Császár követivel már szót értettem. A pápista főemberek mind pártodon vannak. Hiszen hozzájuk tartozol, ezt mindenek tudják.

— Térítvényt adtam Gábielnek.

— Akkor együtt nevettünk rajta. Mi történt az én bátor fejedelemasszonyommal? Kísértetek ellen akarsz hadakozni? Azt mondod, mindent tudott rólad Bethlen Gábor, akkor ezt is tudta, ezt is megbocsátotta.

— És a gyermeket?

— Miféle gyermeket?

— A mi gyermekünket. Akit elhajtottam gonosz praktikával. Nem mertem a világra hozni. Nézd, milyen vékony lett a kezem. Milyen aszott a testem. Múlt hét óta alig tudok járni a rettenetes gyengeségtől.

Csáky felugrott. Szitkozódást fojtott el. De úgy tett, mintha csak a kárpitokat vizsgálná. Tehetetlen dühvel érezte, hogy kivettek kezéből egy hatalmas fegyvert. De, mire visszatért, már erőt vett magán. Gyöngédség volt simogatásában.

— Hogy nem mondtad ezt nékem? Hiszen egy gyermek mindenha megerősített volna téged a trónuson!

— Bethlen Gábor gyermeke igen, A tied elveszített volna.

— Ugyan ki tudja, kié?

— Mindenki tudta volna. Hiszen beteg volt a szegény. Jártányi ereje sem volt.

— Életében nem is mondom ... Bátor, ha mindent tudott .. Talán még ezt sem bánta volna? De halála után? Ki kereste volna, kié az a gyermek? Jussa lett volna minden Bethlen vagyona Héj, de megvágta volna avval a gyenge kézzel Bethlen uramékat!

Tombolt dühében. S a szerelmes asszony úgy érezte, gyermekükért fáj a férfi szíve. Most maga is bánta, hogy hallgatott bizalmas asszonya szavára. Ez a gyermek talán megmentette volna nemcsak a Bethlenektől, hanem azoktól a régi vágyaktól, egyre sajnó emlékektől is, amelyeket ott szerzett, a szűzi nászágyon...

Döngött az ajtó. Ijedten toltá be tornyos hajjal ékesített fejét a Berlinből hozott főudvarmesternő:

— Felség, prédikátor uraimék akarnak tisztelkedni.

— Szép kis tisztelkedés! Akkor jöjjenek, ha hivattuk őket!

Csáky hencegve állt ki, de Katalin erőtlen keze lehúzta.

— Menj, Ennek meg kell lenni. Már kétszer izentek, hogy Isten nevében jönnek.

— A te Istened már nem az övék. Rajtad már nincs hatalmuk!

— De van, te átkozott, bűnrecsábító.

Fekete palástjában Schulitz prédikátor dörgött Csákyra. Mögötte Geléji Katona is megjelent. Szótlanul mutatott az ajtóra. De Schulitz tovább dörögte a maga vádját.

— Ki innen, lator! Ha még ezen az utolsó éjszákán, a föld felett levésnek legutolsó órájában is gyaláztatod az Istenhez tért fejedelmet, kárhozz el örökre! Fogjanak meg mindazon átkok, amelyeket az Ó-testamentom zúdít az ő ellene vétőkre és ne jusson néked soha semmi abból a szövetségből, amivel

a mi Urunk Jézus Krisztus megváltotta a benne bízókat!

Katalin leroskadt. Vérvesztéstől elgyengült tagjaiban annyi erő sem volt, hogy kezét felemelje. Csáky mogorván húzódott ki a papok fekete alakjai mellett s az ajtó bezárult a bűnös asszonyra és az udvari papokra.

Zsoltáréneklés és vigasztaló szavak hangzottak egész éjjel a vergődő asszony szobájából. S a mindig fülelő udvari személyzet most iszonyodva hátrált meg a bűnbánatra buzdító papok kérlelő szavaitól s a vezeklő asszony szenvedésétől.

Bethlen Gábor után másnap lélekben megtisztult, töredelmes szívű özvegy tántorgott a sírbolthoz. Katalin úgy érezte, a prédikátorok megszabadították kízó büntársától. De alig zárult be a kriptája, máris elhagyatottnak érezte magát. Esengő szeme, roskadozó teste Csákyt vágyta, Csákyt szólította volna. Nem akarta, nem tudta elhinni, a kaján szájával tovább adogatott hírt:

Csáky István újra magára hagyta. Megszökött félelmében a Bethlenek megtorló bosszúja elől...

Az asszony megrendült. Átadta lelkét a prédikátoroknak, hogy tökéletesítsék rajta a megtisztulás munkáját. Áhítatba merült és úgy érezte: jóra hívja el Isten kegyelme.

De csak addig tartott a javulás szándéka, míg Csáky újra elébe nem került. Míg hívó szemében meg nem látta azt a lángot, ami annyiszor felgyújtotta szerelemrevágó testét.

LÓRÁNTFY ZSUZSANNA

XXXIX.

— Édesapám uram! Isten nevére kérem, tekintse igazunkat! Álljon mellénk, míg nem késő!

Öreg Bethlen István tétován tekintett fiáról vejére. A kis gróf változását alig bírta felfogni. A mindig szelíd, álmodó szemű ifjúból erős és akaró férfi nőtt előtte. Tekintetéből lobogott az elszántság. És az öreg Bethlen István Zólyomi Dávidhoz fordult, mintha tőle várna segítséget. De Zólyomi marcona arca, fenyegető tartása sem biztatta.

— Megesküdtem bátyámnak... Hittel fogadtam Bethlen Gábrielnek, hogy trónját megvédem Katalin számára.

— Katalin számára!!

Füstölgött ifjú Istvánból a harag. Mintha távolból is fütötte volna valaki. És Zólyomihoz is hiába fordult öreg István esdeklő szeme. Asztalra ütve pattant fel és öklével szenvedélyesen fenyegetett észak felé:

— Csáky számára, apámuram! Csáky szalmája lön már ez a szegény ország! Ő parancsol Munkácson, ő az úr Felsőmagyarországon, egyben elpusztul Bethlen Gábor minden építése. Ma-holnap földönfutóvá lesz mindenki, aki reformata religió szerént kívánja imádni az Istent. Tudomásunk van arról is, hogy fejedelemmé akarja megválasztatni magát!

— De hát mit tegyek?

Gyámoltalanul kulcsolta össze kezét az öreg

ember. Tisztes ősz hajával, szelíd szemével ki volt szolgáltatta a lobogó vérű ifjaknak.

István gróf találta meg először a szót. Meg is sajnálta jóságos apját.

Meghajtotta előtte térdét és könyörögve mondta:

— Nagyságod a kormányzó, édesapám uram! Bethlen Gábor óhajtotta, mind a rendek helybenhagyták. Kapjon bele a gyeplőbe, míg nem késő! Kormányozza ki a kátyúból szegény Erdély szerét.

— Fiaim! Tudjátok, mint lesnek a császár emberei! Esterházy uram folyton fenyeget. A budai basa alkalomra les. Akár erre mozdulok, akár arra fordulok, mindenképpen bajt hozok. Istenhez sem lehetek hűtelen... Várni kell, fiaim. Hátha a könyörülő Isten irgalmaz nekünk és távoztatja felőlünk a gonoszt!

Összenézett a két fiatal férfi. Zólyomi Dávid akart szólni, de István gróf megelőzte. Kérlelően fordult apjához:

— Legalább javallta-ó Katalinnak, hogy távoztassa Csákyt?

Buzgón bólongatott az öreg.

— Hogyne javalltam volna. Bizony, hihetitek, egyebet sem teszek, ha szemben vagyok véle. Prédikátor uramék is szakadatlanul csak erre verik. De hát megvette annak a szegénynek ez a gonosz testét-lelkét. Nem tud az maga elméjével gondolkozni, csak Csákyéval. Hát mit tehessek én?

Újra Zólyomi pattant szólásra. De István lefogta sógora kezét. Kíméletesen közeledett apjához:

— Nagyságodat hite köti Katalinhoz. Keressünk hát olyan valakit, akit nem köt hit. Aki megszabadíthatja Erdélyt Katalintól is, Csákytól is.

— Hiszen, ha olyan ember akadna széles e világon!

— Akad. Mi már meg is egyeztünk személyében.

Újra vejéről fiára, fiáról vejére nézett a kormányzó. Öröm csillant szemében, mintha várná, hogy most azonnal leveszik a válláról a gondot.

— Ugyan melyikötök lenne ilyen bátor ember?

— Egyikőnk sem. Ne mondhassa soha senki, hogy öreg Bethlen István fiai maguknak harácsoltak az ország nyomorúságából. Mi olyan embert szemeltünk ki, akinek jószágai vannak, tudománya van, meg hatalma is, hogy itt mindeneket rendbe szedjen.

— Hiszen, ha volna olyan ember!

— Van. Csak utat kell neki nyitni, hogy jöhessen becsülettel, ne rabló módjára. Hívni kell, hogy indulhasson hadaival egyetemben.

— Kinek volnának jó hadai? Ki tudna úgy indulni, hogy ellene ne vesse magát török is, császár isi Lám, titeket is egyre fenyegetnek Esterházy uram követői, hogy a tavaszon megindultok. Akkor is mondtam, semmi jót nem reméltem ettől a hadakozástól. Dehát nem hallgattatok rám!

— Ha apámuramra hallgatunk, azóta már nyakunkon volna Ferdinándus minden hada. Így meg csak acsarkodnak, de mozdulni nem mernek. A budai basa meg nem is akar. Van néki előbbvaló dolga is annál, semhogy Ferdinándus szekerét tolja.

Ég felé emelte kezét idős Bethlen István. Segélykérően nézett most már a terembe nyíló három ajtóra. Mintha még várná, nem lép-e be a döntő szó előtt valaki, aki megmentse attól, hogy meghallgassa vakmerő fia végső szavát? De az ajtók mozdulatlanul zárták be a szót. Hiába húzta a perceket, mégis feltartóztatlanul közelgett az egy, amiben kirobbant lázongó fia szájából egy név:

— Rákóczy György az egyetlen, aki megmentheti Erdélyt és a religió szabadságát!

Összeroggyant ültében öreg Bethlen István. Széttárta ujjait. Mintha a nem keresett, de már

megszokott hatalmat vette volna ki belőle erős, csavaró ujjakkal egy nálánál hatalmasabb. Zokogáshoz hasonlított hangja, mikor vádaskodni próbált.

— Értem. Megvett benneteket ígéretekkel. Megvett benneteket...

— Édesapám uram!

Harsant ifjú Bethlen István hangja s az apa meghökken. Új ember állt előtte. Bátor és akaró. Most nőtt csakugyan magasra a kis gróf alakja:

— Megbocsásson nagyságod, ha nem tudok parancsolni indulatomnak. De sem hozzánk, sem Rákóczy uramhoz gyanú nem férhet. Hiszen még a levelünkre sem válaszolt, akiben mellénkállásra kértem. Felesége is azt izente az én feleségemtől, hogy maradjunk nyugton. Nem ő keres bennünket, hanem mi áhítózunk ő utána. S nem ő Ígéret nekünk, hanem mi határoztuk, hogy mind személyünkkel, mind vagyonunkkal holtunkig támogatjuk ő nagyságát!

Elhangzott a szó és most már egészen elnyúlt székében az öreg ember. Csak annyit dadogott:

— Feleséged is tud hát róla? öreg apátoknak meg csak most mondjátok, hogy már levéllel is megkerestétek? Előbb való néktek Széchy Mária, mint az én tanácsom?

István arca örömmre gyúlt. Széttárta karját, mintha keblére akarná ölelni a világot.

— Széchy Mária kebelében férfiú szíve lakozik. Elméje is vetekedik sok férfiéval, ha ország dolgát kell határoznia. Megáldott engem az Isten, mikor hozzávezetett.

Csend volt a szobában. Zólyonii elfordult. A szőnyeg mintáját nézegette és arra gondolt: milyen feleslegesen fecsérlik ezek ketten a szót. ő maga már parancsot adott csatlósainak, hogy nyergeljék

lovait. Elszánta magát, hogy bármit határoznak, ő mindenképpen Patakra indul.

De István gróf nem akart apai engedély nélkül lóra szállni. S mintha fiúi tisztelete rávezette volna az öregembert a kételkedés útvjáról a határozottság ösvényére, egyszerre csak élénken emelte fejét öreg Bethlen István.

— Gondoljátok, hogy Rákóczy rezgelődése Prépostváryt is megbuktatná!

A két férfi, összenézett. Prépostváry volt az egyik fejedelemjelölt, de tehetetlen aggastyán létere nem félt tőle senki. Űgy látszik öreg Bethlen István volt az egyetlen, aki komolyan vette. Neki vidámulva bizonyította a kis gróf:

— Prépostvárytt Űgy seperi a föld színéról, miat a pelyhet.

Felállt az öregember. Magához intette fiát és vejét. Átölelte őket és remegett a hangja:

— Fiaim. Isten a tanúm, nem kerestem ezt a méltóságot. Boldogult bátyám halálos ágyán kívánta tőlem, nem tagadhattam meg a haldokló akarátát. Azt is tudjátok, nekem a kormányzóság örömet nem hozott. Borzadályos nekem szemben lenni evvel az asszonnyal, akinek soha nem tudhatom elméje fordulását. Ha sír, akkor nevetést takargat, ha me*í nevet, nem tudom, nem tör-é árva életemre? Pártot ütött ellenem Csákyval, tudója vagyok, hogy minden Bethlen javakra rá akarja tenni a kezét. Azt Í3, amelyet örök időkre testált nekünk az én jó bátyám. Nem nekem való ilyen elvetemült asszony-személlyel háborúskodni. Ha úgy vélitek, hogy Rákóczy uram mellettünk mozdul, ám nyerj éteK meg. Fejedelem fia. Már Váradon is megbiztattam. Én ellene nem állok. Minden szándékában segítem, ha megindul.

Mindkét férfi arra gondolt, hogy ezzel a segítséggel nem sokat érne Rákóczy György. De mind-

ketten akarták, hogy törvényes keretek között nyerhessék meg ügyüknek. S mikor a kormányzótól távoztak, már kezükben volt a hitlevél, amit sok aggódásra, menekülni akaró kitérések után végül mégis csak megadott és hitelesített öreg Bethlen István.

Indult a követség. A gyalogosokat előre indították. Nem tudták a derék vitézek, merre vezeti őket a parancs¹? Nem tudták, német ellen fordul-e kardjuk, vagy görbe török szablyáknak kell kitérniük harcrakész mellüket? mégis zengett a dal és a pihenőn ujjat húztak az örökké izgalomban élő, marcona legények.

Fehér szálak úsztak a levegőben. Tele torokkal kacagott le a mélykék szeptemberi ég. Újra virágoztak a mezők s a réteken a talpasokat követő Zólyomi huszárok lovainak hasáig ért a harmatos sarjú. Vidám nótázás verte fel az országutak csendjét. A szemközt jövő szekereket ijedten kormányozta le a hadak elől a jobbágy. A hátulról elhagyott járműveket árokba rántották a harsanó énekléstől megzavarodott lovak. S amerre haladtak, rémülten kezdte rakosgatni semmitérő, mindent jelentő himmi-hummiját a menekülésre mindig kész lakosság. Fejcsóválva kémlelték az őszi égboltot: nem tűnik-e tüzes kard, vagy véres csillag? Nem gyulladt-e még égő falvak lángja keleten, vagy nyugaton*?

Csak a leányok nem féltek. Keblüket majd szétvetette a vágó, mikor szemüket árnyékolva a daliák után néztek. S ha akadt közöttük kevélyebb, aki nem hagyta szívét talpasnál, huszárnál, de a lovasok élén paripáját ficánkoltató három főember látása még ezeknek a hűvös vérűeknek is megzavarta az éjszakai nyugodalmát.

Ifjú Bethlen István szőke szépsége, Zólyomi Dávid marcona alakja közrevette a harmadik lo-

vast. Mélytüzű szemből lobogott az életöröm. Bar napiros arc körül röppent minden széllibbenésre az éjfékete haj. Karcsú volt a harmadik ifjú, mint a nádszál. Mindennap váltott hófehér dolmánya pompázatosan domborodott mellkasán. Karcsú lábszárán feszült a fehér nadrág. Ezüsttel hímzett nyeregtakaróján a Bethlenek koronás kígyója a Széchyek címerét övezte. S az ezüstveretű szerszámban világos gránátok bíborát csillogtatta az őszi verőfény. Elefántcsontnyergén zománcos keretekben domborodtak a nemes faragású képek. Olyan volt ez az ifjú alak a virágokkal szegett országit közepén, mintha álomból lépett volna halandók szeme elé.

Bethlen István többször nézett reá, mint az útra. Ha portai paripája nem óvatos, bizony sokszor nyakát szeghette volna. Ám a jóvérű állat már ismerte gazdáját. Álmát vigyázta, ha éjszakai úton elnyomta a fáradság s horkolással adott jelet topor tyánféregről, útmenti rablóról.

De most nem kellett félniük semmitől. Vigyázta őket a csillagos ég és inkább déli hőségben tartottak pihenőket. A legifjabb lovas még ekkor is alig nyughatott. Mintha pusztithatatlan ércből lett volna karcsú alakja, fektéből is egyre felpattant. Sürgette az indulást. Türelmetlenkedett, mintha nem bírná kivárni az út végét.

Váradon mégis hosszabb pihenőt tartottak. Ifjú Bethlen István, a vár kapitánya megvizsgálíí hadát. Hadnagyainak titkos parancsot adott át s minden raktárban időzött egy darabig. Aztán egy reggelen újra hajrá! Indultak az egyenletesen talpaló gyalogosok nyomában. Porzott az út és hársaut az ének. Fejcsóválva néztek utánuk a szénátgyűjtő parasztok. Nem vártak semmi jót a fényes vonulástól.

Az ifjú lovas minduntalan előre ügetett. Hagyo-

gatta a lovasságot, hagyogatta társait is. Bethlen István utánavágtatott:

— Maradj hát nyugton, Marika! Nem illendő, ha asszony így elhagyja az urát!

— Én? Téged? Holtomig soha el nem hagylak István. Megyek véled békességbe és háborúba, mind ameddig élek...

— Csak addig jöjj, én szerelmem, ameddig én élek! Holtom után én ugyan hűségedet tovább *ntm* kívánom. Elég nekem, ha erre az egy életre boldoggá tettél!

Mélyen nézett az asszony szemébe. Magát látta a feketén fénylő szembogárban. S az útszélen egy vadkörtefa látta, mikor apadhatatlan szerelmes vággyal csókot váltott a férfi és a nő.

Zólyomi Dávid nem nyargalt utánuk. Bal arcán vágás mutatta, hogy többet törődik vitézi dolgokkal, mint a szerelemmel. Eszébe sem jutott volna, hogy ilyen fárasztó útra magával hozza feleségét. S Bethlen Kata sem kívánczozott Széchy Mária helyébe. Még a gondolattól is visszaborzadt, hogy lovon akarja megtenni Patakig az utat Bethlen István felesége.

De a fiatalasszony nem fáradt. Mikor a távolban Patak tornyai felcsipkéztek, előrenyargalt újra. Nagy ügyel-bajjal tudta István visszatéríteni a csapathoz:

— Nem illendő, hogy előrevágtass. Ha mái üsztelkedünk, tegyük ékes rendben. Erdély képibe jövünk mi most, fejedelem hívogatóba.

— Én ugyan nem! Én Zsuzsannához megyek. Az én édes egy Susánkámhoz. Meg akarom mondani néki, hogy nemcsak Erdély férfiai, de mi, asszonyok is vezetőt kívánunk. Vájjon mitévő most az én Susánkám? Vájjon gondolja-é, ki s mi közelget feléjük? Fogadjunk, kitalálom, mit csinál! Vagy az ispotályban jár, vagy az oskolában. Ámbá-

tor az is megeshetik, hogy a nemes kisasszonyokat dorgálgatja.

Kacagott. Ezüsttel hímzett, nyesttel prémezett föveget játékosan dobta a levegőbe.

— Jaj, de megkevesbedhetett a gondja, mióta engem menyegzőre kísért!

Zólyomi Dávid gunyorosan morgott:

— Ügy lehet, éppen a kéneseit számolja. Hírlik, igen kapzsi ő nagysága.

Szembefordította lovát Zólyomival Mária. Toporzékolt a ló és fújta a habot. Száját rángatta, oldalát kínoztá haragjában Széchy leánya:

— Hazudott, aki ilyent mondott! Várában éltem gyermekese korom óta. Én elmondhatom, hogy nincs a napnak olyan órája, de tán még perce sem, mikoron nem adna valakinek valamit. Nincsen párja széles e világon mi asszonyunknak, Lorántfy Zsuzsannának!

Elkomolyodott. Zsuzsanna sötét szemét látta a messzeségből. Mintha mondani akart volna neki valamit.

... Olyan erősen érezte a világító szemek erejét, hogy tündezett széles jó kedve. Pillanatig sem bántotta, hogy férfi ruhájából kivirágzó alakjára férfiszemek tapadnak. De belepirult, ha elgondolta, milyen feddő pillantással mérné végig Zsuzsanna, ha így állna elébe. Pedig mindjárt elébe áll. Ezek már Tokaj hármashalmi...

Előkiáltotta csatlósát. Feltúrta a poggyászos lovak málháit. Aztán betért a legelső jobbágy viskóba. Az álmélkodó asszony és szájtató gyermekek szeme előtt vedlett át daliás úrfiból szépséges asszonnyá.

Lova patája csattogására megfordult Bethluu István. Azt hitte, idegen vágtat utánuk. Arannyal hímzett uszályos fehér ruhában, nyergére szíjjazott bíborpárnáján illendően asszonymódra ülve, két oldalt leeresztett fekete fonatain hattyúprémes fehér

kucsmával csodálatos búbájjal virult szemérmes asz szonnyá a rakoncátlankodó legényke.

S a férfi megérezte, hogy így még sokkal szebb, jobb. így még ezerszer inkább az övé...

Mintha köszönetet kellene mondania valakinek ezért a változásért, De nem felesége, hanem Patak felé lengette meg süvegét.

XL.

Zsuzsanna négyszögben járt a Vöröstorony bás tyáján kis Ferencsel. A csipkészlélű sgrafittók kö iött csak úgy látott szét a messzeségbe a kisfiii. hogy a kőpadon lépegetett anyja mellett. Minden égtáj előtt megállt Zsuzsanna. Belenézett gyermeke ragyogó szemébe. Dobbanó szívvel nézte, milyen örömtüzeket gyújtott a világos szempárban az, amit mond neki:

— Látod Ferencke, arra van Makovica vára. Még azon is túl a polyák határ. Ott harcolt a ta édesapád urad nagy, sok ellenséggel.

A tágranyitott szőrnek után megnyílt a puha ajak is. Közelebb húzódott anyjához a gyermek:

— Nem félt?

Zsuzsanna meghökkent ettől a kérdéstől. Mintha ma történt volna, úgy látta maga előtt a nagy futásban megrokkant Györgyöt. Nem tudott és nem is akart valótlan mondani:

— Eleinte bizony félt. De azután a felséges Úristenhez fordult. És az ő irgalma megadta nékie a bátorságot.

— Ha imádkozom, én is bátor leszek?

Csókkal zárta le a kérdező ajkat az anya. Megfordultak. Nyugat felé néztek:

— Arra is járt hadakozásban a te vitéz apád. De régen, mikor még ő nem is élt, nálánál is sok-

kalta nagyobb bátorságú férfiú védelmezte az országot. Az is a mi nemzetségünkbeli. Dédanyánknak édes testvére volt. Dobó Istvánnak nevezték. Kicsi várával, bátor népével megcsúfolta a nagyhatalmasságú török ármádiát.

— Ha erre merészkedne a török, én is visszaverném. Nekiszegezném a fülemilét, aztán bum-bum-bum! Csak vagy hármat szólna a fülemile s tüstént elszaladna a török. Úgy-e, édes?

— Ha Isten ő szent felsége úgy akarná, el...

Leült a keleti kőpadra. Magához szorította kisfiát. S most a Bodrogon túlra mutatott.

A nap nemrég jött fel a koraőszi égre. Még niö götte lebegtek rózsás fátylai. A nádasok barna buzogányfejüket hajtogatták az előfutó reggeli szél erejétől. Úgy hajladoztak, mintha titokzatos seregeket rejtegetnének, amelyeknek csak fegyvereit láthatják a bástyatornyon szemlélődők.

— Arról jöttek bé Árpád apánk leventéi. Nyargalvást jöttek délceg lovasok száguldó paripákon. Megszerezték nekünk ezt a szép országot. Pajzsra emelték, minden maradékival fejedelmükké választották honfoglaló Árpádot.

— Édesapám ő kegyelmét is fejedelemmé választják?

Döbbenten nézett Zsuzsanna a gyermekre. Bár a kassai prédikátor szavai óta egyre többen sorakoztatták sürgetésüket Rákóczy György köré, maguk között nem beszéltek az erdélyi fejedelemségről. Titkos fiókba zárták a könyörgő leveleket. Még választ sem adott rájuk György.

— Ki mondta ezt neked, kis fiam?

— Senki. De Chernél bácsitól tudom, hogy mind ezt a mi sok nagy jószágunkat, meg a pataki várat, meg Makovicát, Szerencset és Sároست apám nagy elméje szerezte vissza nekünk. Ugye, ő is honszerző? ő kigyelme is fejedelem lészen, ugye?

Zsuzsanna hallgatott. Mintha hívta volna valaki, ölbe vette kisfiát. Szőke fejét magához szorította. Úgy vitte át a hozzásimuló gyermeket a déli oldalra.

A Tokaji-hegy fejét bearanyozta a nap. A harmas halom elzárta az utat, gátat vetett a pillantásnak. Csak akkor díszesedett fel a lovassereg, csak akkor bukkant ki lába alól a talpasok hosszú sora, amikor már a várhoz vezető útra kanyarodott.

Ferenc felgyújtott képzelete riadót vert. Kiszabadította magát anyja karjaiból. Kihajolt az ismétlődő ívek között és meglepeté kezkenőjét az érkezők elébe. Éles gyermekhangján önkívületesen kiáltotta.

— Jönnek is már! Jönnek! Fejedelemmé választják mi édes apánkat!

Mintha a gyermekhang jeladás lett volna, kürt harsant, dob perdült. Töröksípok ébresztgették az álmos vidéket. Fényes szerszáma alatt ficáncolni kezdett a három vezető nyalka lova.

A tornyokon fegyverbe állt az őrség. A várudvaron felsorjázott a gyalogság. S bár a jeladás jó barátot hirdetett, az ágyúk mellé égő kanóccal sorakoztak a pattantyúsok is.

Nyiladoztak az ablakok. Szőke és fekete leányfejek izgalma fűtötte a kisasszonyok szobáját. Lorántfy Kata felemelt fővel, diadalmasan nézett széjjel, mikor egy apród bekiáltotta, hogy Erdélyből jön a nagy népség. Allia Samut várta.

Csatlósok futottak az istállók felől. A vendéglovak számára magasra forgatták a pihenést kínáló szalmát a lovászok. Paripák nyihogtak, fujtattak az érkezők elébe.

A konyha is megelevenedett Nyargalni kezdtek a kukták. Ész nélkül sívítva dűtöttek, borítottak, míg a szakács észre nem térítette őket. A lakótorony lépcsőjén hármasával ugráltak fel az idősebb

Rákóczy-fiúk. Őket is magával ragadta a soha nem érzett láz.

Chernél várnagy a bástya tetejéről nézte az érkezőket. Hűséges szíve örömtől dobogott. Zsofka a vendégszobákat futotta át, nehogy hiányosságot leljenek Patak-várában a vendégek. A kisasszonyok pedig már a várkertben hajladoztak. Bokrétába szedték az ős virágait. S még a kazamatákban is megcsörgették láncukat a török rabok. Szerették volna szökésre használni a megsejtett zürzavart.

De, ahogy a porfelhőből kibontakozott az ötszáz lovas és az ezer talpas hatalmas serege, csend lett a várban. Minden lélek érezte, hogy nagy pillanatok közelegnek a hatalmas falak közé.

Zsuzsanna megismerte Bethlen Istvánt és Zólyomit. Csak a harmadik lovas nem látta még tisztán. Az ő szívében is megrettent csend támadt. Kisfia fejét rászorította, hogy érezze a meginduló vér keringését. Szorongva indult az eljövendők elébe.

Ment a gyermekkel ura házába.

Rákóczy György még házidolmányában ült a biblia mellett. Semmit nem tudott a támadt izgalmából. Pál apostol rómabeliekhez írt ilevelét olvasta. Csak akkor emelte fel lelkes szemét, mikor választott mondásához ért. Ügy érezte, valaki hívja, valaki várja.

Öröm ragyogott át férfias arcán. Zsuzsanna állt előtte. Szokatlan égő rózsákat gyullasztóit gyengéd arcán a sejtetem.

György rámosolygott. Magához vonta kisfiúkkal együtt,

— Jer csak, édesem! Éppen most érkeztem el odáig, amivel gyermekkoromban elindultam ebbe a nehéz életbe. Annyiszor olvastam, annyszor elmondogattam magamban. Mégis mindig úgy érzem, Isten ő szent felsége mindenkoron mást és mást akar nekem tolmácsolni ezekkel a szavakkal. Most deá-

kul olvastam s új értelmét vettem. Hallgasd csak édesem: Non est volentis, neque currentis, sed misere-
rentis Dei... így is magyarázhatjuk: Nem azé a
választás, akinek arra akarattya vagyon, sem azé,
aki fut érte, hanem a könyörülő Istené.

Az asszony felzokogott. Nem bírt indulatával.
Rávetette magát ura mellére. Könnyű, fűzőld dol-
mányára rásírta szorongását és büszkeségét, bátorí-
tását és hitét.

— Uram! Én szerelmes uram! Erdély követei
állnak a híd előtt!

György arca nem változott. Még egyszer bele-
nézett a bibliába. Halkan mormogta választott
igéjét.

— György! Hát nem hallja kigyelmed? A kis
gróf van itt! Meg Zólyomi! Haddal jöttek, ékes kí-
sérettel. Kigyelmedért jöttek, én szerelmes uram!
Jöjjen hát és hallgassa meg őket!

György felállt. Rácsókolt Ferenc bámuló ajkára.
Magához szorította hitvesét. Aztán megindult előt-
tük. Háziolmányában, könnyű sarujában, a csoda-
látók áhíthatával ment vendégei elébe.

Zsuzsanna úgy érezte, vissza kellene tartania.
Talán ékes ruhát kellene ráadatnia, — talán könyö-
rögni kellene neki, hogy fusson, meneküljön vele,
míg nem késő! Hiszen most talán kilépked az éle-
téből örökre.

Mégsem merte megszólítani. Mintha álomban
járó haladt volna el mellette. György szeme tágra
volt nyitva. Úgy látszott, láthatatlan vezér vezeti.

S az asszony alázatosan indult nyomában. Meg-
hajtott fővel, keblén keresztbetett kézzel ment ő is
az életté vált szavak után.

A küldöttség már a lovagteremben türelmetlen-
kedett. Fiatalok voltak. Vágy fűtötte őket. Meg sem
hallgatták Chernél György pihenést kínáló, tisztál-
kodást ígérő hívogatását. Széchy Mária és Bethlen

István kézenfogva tartottak a jól ismert úton a hatalmas terem felé. De, mikor a nagy, hármás ablakok Lorántfy-címeres kockáin át rájuk ragyogott a felfelé törő nap, mikor a kandalló mellett itt is nyitott biblia kínálkozott elébük, elfogta őket a templomi áhitat. Bevárták Zólyomit. Mélységes csendben álltak a szentírás elé. S a terem lassanként megtelt szívük szorongó dobbanásaival, hazájuk sorsáért aggódó lelkesedésük vágyó akarásával. Az ajtót nézték rendületlenül, mintha már a belépéskor kényszeríteni akarnák Györgyöt, hogy hallgassa meg, teljesítse kérelmüket.

És György jött. Csodanéző szemével nem látott mást, mint a biblia szavait. Isten fogta kézen. Ő irányította ifjú Erdély színe elé.

A két férfi térde meghajolt. Széchy Mária felzokogva borult lecsüngő kezére. Alig tudott elindulni Bethlen István remegő hangja:

— Nagy jó uram! Rákóczi György uram! Árva Erdély sír kigyelmed után. Mentsen meg bennünket! Foglalja el és magasztalja fel újra Bethlen Gábor meggyalázott trónusát!

Rákóczy György ajka szólásra nyílt. Mintha nem ő beszélne, hanem titokzatos erő mondatná vele a szavakat. Isten igéjével felelt és hangja felismerhetetlenül csengett.

— Nem én akartam. Nem futottam érte. Teljesdjék be hát a könyörülő Isten akarata drága híveim.

Zsuzsanna nem tudott mozdulni az ajtótól. Két remegő kezével kicsi fia vállára támaszkodott. Két nagyobbik fia közrevette. György szeméből büszkeség harsonázott. Zsigmond riadtan nézte apját. S a kis Ferenc szeme úgy ragyogott, mint aki a legszébb mese befejezését várja.

Harsant az éljen a férfiak ajkáról. A kiáltást

viszhangozták a vastag falak. Átvette a vár és továbbadta minden bennelévőnek.

Terjed a hang. Nőtt a kiáltók lelkes tábora. Már nemcsak az ágyúk mellett álló pattantyúsok torkából zengett, hanem az érkezettek ezernyi tömege is harsonázta, felszabadult szívéből világba kurjantotta, mint megváltó igét.

— Éljen Rákóczy György! Éljen Erdély nagyságos fejedelme!

Zsuzsanna szemében végre megoldódott a könny. Megadással nézett urára. György feléje lépett. De szándékában megelőzte Széchy Mária. Fehér öltözetében az asszony elé rohant. Két térdre borult előtte. Hűvös tenyerébe rejtette égő arcát. Belecsókolta rajongó szeretetét.

— Jöjj te is, mi édes asszonyunk! Mutass nekünk jó példát! Légy a magyar asszonyok fényeskedő szövétneke mind ez idők végeztéig!

Zsuzsanna urára nézett. Alázatos kérdés volt pillantásában.

György kiegyenesedett. Vívódó éjszakák álmatlanságában kereste, vágyta az elégtételt. S most itt kínálkozott előtte. Olyan erőt érzett magában, hogy már nem félt a rázúduló megpróbáltatásoktól.

Zsuzsannához lépett. Lángoló arccal adta át neki szerelmét, büszkeségét. Olyan harsányan mondta, mintha azt akarná, hogy Erdélyig harsogjon a hangja, — hogy meghallja az is, akinek elkiáltotta:

— Engedje a könyörülő Isten, hogy én szerelmes asszonyom, Lorántfy Zsuzsanna lehessen Erdély igazi fejedelemasszonya!

VÉGE.